magazin istoric

ANUL VI Nr. 3 (60) MARTIE 1972

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VI – Nr. 3 (60)
martie 1972

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CĂNDEA
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

① ② ③ ④

① Februarie 1933. Grivița revoluționară se ridică la luptă : răsună răscolitoare chemarea sirenei trasa de eroul utecist Vasile Roaită, căzut sub gloanțe uaigașe ; August 1944 : din jertfe s-a născut victoria. Tablouri de Gheorghe Pătrașcu și Eva Barabaș (**Eroica**, p. 2)

② Printre cei care au adus strălucire familiei Rosetteștilor era și Nicolae, susținător al domniei lui Al. I. Cuza, ministru de Finanțe în anii 1863-1865 (**Rosetteștii**, p. 21)

③ Marele cataclism din sec. V. î.e.n. a distrus, desigur, și astfel de comori, creații ale antichității grecești : amforă pe care este reprezentată o obișnuită scenă de muncă : culegerea măslinelor (**Cutremurul de la Sparta**, p. 44)

④ Pînă și pe vitraliile catedralelor, ca cea din Chartres, apăreau scene ilustrînd înfruntările dintre cavalerii medievali (**Onoarea se spăla cu sînge**, p. 82)

SUMAR

EROICA — momente din neînfricata luptă a U.T.C.

Tineretul, viitorul poporului : NICOLAE CEAUŞESCU 2
...Dintr-o cronică a jertfei şi demnităţii comuniste : N. TOMOŞ, G. URECHE, M. AL. ŞTEFAN 4
„...Poţi fi împăcat cu inevitabilul risc" : PETRU NĂVODARU 15
13 martie 1936 : eşecul intimidării : ZALMAN BRODER 15
Grenadele n-au mai ucis... : CONSTANTIN POPESCU 16
Arme pentru insurecţie : AL. ŞIPERCO 17
Originile scrisului : Mesopotamia sau... sud-estul Europei ? : V. I. GEORGIEV . 18
Rosetteştii : VASILE NETEA 21
Mircea Rosetti — de la paşoptişti la socialişti : NORA ZIZI MUNTEANU . . 27
• Concursul „Magazin istoric" 29
George Călinescu şi simţul istoriei : GEORGE IVAŞCU 31
• Enigmistică 37
Prin Moldova de altădată : G. GANE 38
Cutremurul de la Sparta : ARNOLD J. TOYNBEE 44
Un diplomat britanic despre răscoala din 1907 : NICOLAE MINEI . . . 50
Glorioasa pribegie a lui Mihai Viteazul : C. REZACHEVICI 57
La Columbia University o catedră de civilizaţie românească : C. C. GIURESCU . 66
Cato cîştigă partida : SEFTON DELMER 67
Un mare umanist transilvănean — Stephan Ludwig Roth : HANS EHRLICH . 73
Murind, Matteotti a învins ! : FLORICA IONAŞCU 78
Onoarea se spăla cu sînge : ALEXANDRU CERNEA, ŞTEFAN GRIGORESCU . 82
• Zîmbete din cronici 90
Ienceri, copii de suflet ai padişahului : TAHSIN GEMIL 91
Însemnări la o carte atotgrăitoare : MIHAI POPESCU 96
• Cărţi sosite la redacţie 97
• Poşta „Magazin istoric" 98

UTC EROICA

Partidul Comunist Român, întrunind într-o desăvîrșită sinteză toate generațiile de revoluționari ai secolului nostru a fost încă din zorii istoriei sale un partid al orînduirii noi a istoriei, legată de clasa cea mai înaintată a societății — clasa muncitoare, — de elanurile și aspirațiile spre înnoire. Pentru clădirea pe pămîntul României a unei societăți fără exploatare și asuprire comuniștii au atras încă din anii grei ai ilegalității cele mai pure, mai înaintate cugete și cutezătoare energii din rîndurile tineretului țării. Viața lor de luptă constituie un simbol al abnegației nemărginite, în numele idealului social și uman al comunismului. Partidul comuniștilor a știut și știe să se apropie de problemele reale și complexe ale tineretului, probleme pe măsura epocii contemporane, cu o cunoaștere și o înțelegere profundă a frămîntărilor fecunde ce caracterizează vîrsta tînără.

Una din mărturiile grăitoare ale consecvenței cu care Partidul Comunist Român s-a ocupat îndeaproape, într-o largă perspectivă istorică — imediat după 23 August 1944 — de educarea și formarea tinerei generații, de orientarea sa eficientă și clară, în spiritul celor mai înaintate idealuri de progres și al responsabilității față de destinul țării, o constituie articolul tovarășului Nicolae Ceaușescu — pe atunci secretar general al Uniunii Tineretului Comunist — intitulat Tineretul, viitorul poporului, **publicat în primul număr al „Scînteii", apărut după anii de grea ilegalitate.**

Tineretul, viitorul poporului

NICOLAE CEAUȘESCU

Tineretul este viitorul unui popor. Spre el își îndreaptă privirea și speranța toți oamenii de știință și politici. Cu energia și entuziasmul său tineretul este o forță creatoare, care pusă în serviciul științei și progresului poate da un ajutor prețios pentru dezvoltarea economică, socială, politică și științifică a unui popor.

Dar pentru ca tineretul să poată contribui la dezvoltarea patriei sale, are el însuși nevoie la început de o îndrumare justă, progresistă. El trebuie să fie educat și învățat să-și iubească poporul, să învețe din trecutul glorios al strămoșilor săi. Tineretul trebuie educat în spiritul prieteniei și înfrățirii cu tineretul de alte naționalități, numai așa tineretul poate fi un factor de progres și civilizație.

Fasciștii au înțeles forța pe care o reprezintă tineretul și au căutat să facă din el o masă de manevră pentru sprijinirea dictaturii lor. În România, Garda de Fier a folosit starea economică de mizerie a tineretului, exploatînd dorința sa de o viață mai omenească, de sport, entuziasmul și energia sa, pentru a-l transforma într-un instrument al politicii sale de trădare națională, a politicii de aservire completă a României Germaniei hitleriste. Garda de Fier a căutat să ascundă adevăratele cauze ale situației grele a tineretului, aruncînd vina pe bătrîni și pe tineretul de alte naționalități. Garda de Fier, pentru a-și putea îndeplini rolul ei de agent al hitlerismului la noi în țară, a propovăduit lupta între generații, antisemitismul și ura contra tinerilor de altă

naţionalitate. Garda de Fier a înarmat grupe de tineri trimiţîndu-i să jefuiască ca în codru pe muncitori, ţărani, pe toţi cetăţenii ţării ; mulţi tineri au devenit în felul acesta jefuitori şi asasini de rînd, mîinile lor sînt pline de sîngele multor patrioţi cinstiţi şi oameni de ştiinţă asasinaţi mişeleşte.

Dictatura legionarilor şi a lui Antonescu a vîndut ţara germanilor. Petrolul, grîul, porumbul şi toate bogăţiile au fost trimise în Germania, în timp ce tineretul român a fost forţat să muncească flămînd, bolnav, bătut şi încarcerat pentru războiul fascismului imperialist al lui Hitler şi Antonescu. Alte mii de tineri au fost răpiţi de la familiile lor şi trimişi în Germania, de unde poate nu se vor mai întoarce niciodată. Sute de mii de tineri şi-au lăsat familiile fără nici un ajutor, ogoarele nearate, ei fiind trimişi să moară pentru o cauză care nu era a lor, pentru Hitler şi Antonescu.

Uniunea Tineretului Comunist, deşi în adîncă ilegalitate, deşi a avut de înfruntat teroarea sălbatică a clicii fasciste a lui Antonescu, n-a dezarmat.

Ea a mobilizat şi organizat luptele tineretului român contra politicii de trădare a legionarilor şi a clicii lui Antonescu. Ea a arătat că adevăratul duşman al tineretului este Garda de Fier, este Antonescu şi toate slugile lui Hitler din ţară, că împotriva lor trebuie dusă o luptă necruţătoare.

Prin actul istoric de la 23 August s-a deschis drumul pentru eliberarea Ardealului de Nord, pentru ca poporul român să contribuie alături de Armata română şi Armata roşie la zdrobirea definitivă a Germăniei hitleriste şi distrugerea la noi în ţară a trădătorilor legionari şi antonescieni.

Tineretul trebuie să depună toată energia sa pentru a contribui la grăbirea victoriei forţelor Armatei române, Armatei roşii şi armatelor aliate.

Dar legionarii, slugile lui Hitler, caută să stea în calea luptei tineretului român. Ei se mai află în căminele de ucenici, în fabrici, în sate, în şcoli şi în universităţi. Ei trebuie să fie izgoniţi şi nimiciţi. Tineretul trebuie să dea tot ajutorul pentru curăţirea aparatului de stat şi a tuturor instituţiilor de elementele legionare şi prohitleriste.

Dar pentru ca lupta să poată fi dusă cu succes, tineretul trebuie să se organizeze în grupe patriotice peste tot, în fabrici, sate, cartiere, în cămine, şcoli şi universităţi. Este nevoie de muncă, de educaţie patriotică democratică a tineretului, pentru a şterge urmele lăsate de propaganda legionară hitleristă.

Uniunea Tineretului Comunist va depune toată energia sa pentru a contribui la educarea tineretului în spiritul luptei

Noiembrie 1944. Nicolae Ceauşescu la trei luni după eliberarea României, vorbeşte tinerilor comunişti

patriotice antifasciste. Noi nu putem uita pe tînărul comunist **Sîrbu Filimon,** şi pe toţi tinerii patrioţi asasinaţi mişeleşte. Pentru ca acest lucru să nu se mai repete, noi vom lupta alături de clasa muncitoare şi de poporul român pînă la completa nimicire a Germaniei hitleriste, a legionarilor şi prohitleriştilor români. Noi vrem ca alături de clasa muncitoare şi de poporul român tineretul să contribuie la clădirea unei Românii adevărat libere, democratice şi independente. Uniunea Tineretului Comunist, prin munca sa de mobilizare şi organizare a luptei tineretului român, prin munca sa de educare a tineretului în spirit democratic antifascist, va contribui în mod efectiv de a face din tineret un factor activ în producţie, în ştiinţă şi cultură. Educat în spiritul luptei antifasciste consecvente, tineretul va contribui la lărgirea şi apărarea libertăţilor democratice. Numai aşa poporul român va putea privi cu încredere în viitor, fiind sigur că fiii săi vor şti să apere cu viaţa lor libertăţile şi drepturile cîştigate.

(„Scînteia", an I, nr. 1, 21 septembrie 1944)

UTC EROICA

...Dintr-o cronică a jertfei și demnității comuniste

N. TOMOȘ, G. URECHE, M. AL. ȘTEFAN

„Comuniștii trebuie să fie, în mijlocul întunericului, scînteile care, luminînd la început puțin, se vor transforma într-un foc mare, la lumina căruia se va încălzi întreaga lume muncitoare". Așa îi portretiza pe revoluționarii comuniști Leonte Filipescu. Se afla printre participanții la prima mare confruntare dintre comuniști și organele represive burghezo-moșierești. * La 13 aprilie 1922 el a fost ucis de către autorități sub pretext că „a încercat să fugă de sub escortă".

Comuniștii și uteciștii — devotați pînă la sacrificiu cauzei clasei muncitoare și intereselor poporului român — porniseră pe drumul aprigei bătălii, înfruntînd tribunalele militare, lagărele, închisorile și plutoanele de execuție. Numeroase sînt documentele care au consemnat momentele dramatice ale acestei epopei. Numeroși sînt fiii marelui curaj comunist care și-au pus în întregime și cu înălțătoare pasiune revoluționară viața în slujba intereselor de libertate și dreptate, ale fericirii poporului român. Evocăm în paginile noastre doar cîteva momente ale neînfricatei înfruntări a teroarei de clasă sub care s-a desfășurat măreața și nobila luptă a comuniștilor și uteciștilor. **

Abia ieșită din închisoare, Elena Filipovici a fost arestată, în noiembrie 1922, sub acuzația de a fi publicat un articol care „îndeamnă la nesupunere către autorități". În septembrie 1923 a fost arestată pentru a treia oară, datorită activității revoluționare desfășurată în rîndul femeilor. Supusă unui tratament barbar, Elena Filipovici a răspuns cu demnitate anchetatorilor : ***

„Fiecare membră a comisiei de propagandă printre femei lucrăm conform instrucțiunilor primite de la partidul comunist din care facem parte, pentru a aduce cît mai multe femei în sindicat, ca apoi, după ce vor căpăta cunoștințe socialiste, să facem din ele membre ale partidului..."

Deși încă la începuturile existenței, P.C.R. reușise să se organizeze, avînd în rîndurile sale oameni de nădejde, disciplinați și devotați. Mișcarea revoluționară de tineret, îndrumată și condusă de partid, forma un detașament viguros și activ. La scurt timp după crearea partidului o serie dintre cadrele sale tinere au fost însărcinate să activeze în rîndurile mișcării de tineret : Lucrețiu Pătrășcanu, Elena Filipovici, Nicolae Popescu-Doreanu, Gheorghe Stoica, I. Orosz, Ștefan Teodorescu etc.

„...Au fost ani de multă suferință și lupte grele, înfrîngînd lungi perioade de teroare — își amintea Lucrețiu Pătrășcanu **...Prima închisoare am făcut-o la Jilava, în 1924. Eram în vacanță, venit din Germania. N-am stat mult, dar n-am ieșit de acolo decît în urma unei greve a foamei de 21 zile, dintre care ultimele 5 zile au fost și de grevă a setei. De la închisoare am trecut, deci, la spital, cu un început de uremie... Am fost dus, împreună cu Sașa Dobrogeanu-Gherea, care și el se afla în greva setei, la Spitalul militar. Am fost puși într-o cameră cu 4 nebuni, bolnavi de paralizie generală. Simplu act de perversitate sau act de răzbunare ?**

---

* Vezi articolele consacrate procesului din Dealul Spirii, în „Magazin istoric", nr. 5/1971 și nr. 1/1972.

** În ultimul timp, în întîmpinarea semicentenarului Uniunii Tineretului Comunist au văzut lumina tiparului o serie de lucrări care înfățișează abnegația cu care s-au avîntat revoluționarii educați de P.C.R. și U.T.C. în marile bătălii de clasă : **File din istoria U.T.C. : Josza Bela ; Drum lung, bătut de gloanțe** etc.

*** La elaborarea acestor evocări, autorii au folosit atît presa vremii, o serie de lucrări publicate, cît și numeroase documente și materiale din arhive, inclusiv ale organelor represive ale statului burghez, precum și numeroase mărturii ale participanților la evenimente.

Elena Filipovici

Grigore Preoteasa

Gheorghe Rădulescu

N-aș putea spune. Dar motivul invocat era, fără îndoială, puternic : din tot spitalul, camera aceea era singura care avea gratii la fereastră. În adevăr, după trei săptămîni de grevă a foamei și 5 zile de greva setei, primejdia evadării era iminentă...

De altminteri, am peregrinat prin multe închisori. Am cunoscut beciurile Prefecturii Poliției, adevărate camere de tortură ale Siguranței... Am fost la Văcărești, la Jilava ; am cunoscut închisoarea de la Brașov, lagărele de la Miercurea Ciucului și Tîrgu Jiu, domiciliul forțat de la Poiana Țapului...“

Uniunea Tineretului Comunist luase ființă la 19-20 martie 1922. Înseși autoritățile represive — prin intermediul inspectorului de poliție Z. I. Husărescu — recunoșteau de la început capacitatea de organizare a partidului, disciplina membrilor săi și puterea sa de influență în rîndul maselor de oameni ai muncii :

„Totul în această mișcare rulează ca o mașină perfect de bine montată. Fiecare agitator principal are pe lîngă el un tovarăș sau doi, la fel inițiați, care-l înlocuiesc imediat ce dispare. În locul organizațiilor prăbușite răsar ca din pămînt altele noi, cu alte elemente, tot atît de bine inițiate și mașina rulează. Pentru reușita acțiunilor lor se adaptează mediului, iar tactica lor de luptă variază după împrejurări, după regiunile unde se aplică și categoriile sociale asupra cărora se exercită“.

Aprilie 1924: o ordonanță zadarnică...

Aprecierile de mai sus erau făcute în 1925, la numai un an după scoaterea partidului comunist și a tuturor organizațiilor sale în afara legii. Ordonanța din aprilie 1924 care interzicea activitatea P.C.R. și a tuturor organizațiilor conduse de partid fusese urmată de arestarea unui mare număr de fruntași revoluționari. Într-un manifest al C.C. al U.T.C. din 29 iunie 1924 se spunea :

„Momentele de acum sînt hotărîtoare. Dacă voi [membrii organizației — **n.r.**] **vă veți pleca în fața teroarei și veți lăsa să fim stîlciți, clasa muncitoare va pierde mult, va pierde ceea ce va pierde pomul căruia i se taie mugurii“.**

Mișcarea revoluționară din România nu putea fi stăvilită printr-o ordonanță.

„Desigur că — arăta circulara C.C. al U.T.C. din iulie 1924 — **luptătorii sinceri pentru detronarea regimului burghez și întronarea comunismului nu pot fi speriați de dizolvări. Vom continua lupta noastră cu o dublă energie ! Dacă este imposibil de a activa legal, vom lucra ilegal“.**

Miron Constantinescu

Constanta Crăciun

Justin Georgescu

...În toamna anului 1925, un mare număr de conducători ai mişcării revoluţionare au fost arestaţi. Printre aceştia se afla şi Nicolae Popescu-Doreanu, pe atunci membru al conducerii U.T.C. :

„Trei săptămîni la rînd — relata el * — am fost forţat să strîng în creier, ceas cu ceas, loviturile crîncene cu rînca sau cu ciomagul, gemetele şi horcăiturile de moarte ale victimelor schingiuite şi, pe deasupra tuturor, sălbatic, perseverent şi mereu acelaşi, ţipătul isteric al comisarului :

— Iscăleşti ?"

Uriaşul aparat represiv ** n-a putut stăvili lupta maselor populare, conduse de comunişti, pentru dreptate socială şi libertate naţională.

...1932. Noaptea de 30 aprilie spre 1 mai. Uteciştii din Moreni primiseră sarcini speciale în vederea sărbătoririi zilei de 1 Mai. Se lucra de zor, în cea mai deplină conspirativitate. În dimineaţa marii sărbători, pe toate sondele şi pe reţelele de curent electric fluturau steguleţe roşii. Jandarmeria a intrat în alertă, mobilizîndu-şi toate forţele pentru înlăturarea lor. Dar truda ei s-a dovedit zadarnică. Ce se întîmplase ?

---

* Vezi şi „Magazin istoric", nr. 3/1971.

** Imediat după crearea Partidului Comunist Român, un uriaş aparat represiv a fost instituit şi pus în funcţiune împotriva avangardei marxist-leniniste a clasei muncitoare şi a celorlalte organizaţii conduse de P.C.R. Încă în anul 1922, în cadrul Siguranţei Generale s-a constituit Brigada III, cu sarcina exclusivă de a se ocupa de „problema muncitorească". În cadrul unităţilor teritoriale de poliţie şi în Prefectura Poliţiei Capitalei s-au înfiinţat grupe, birouri şi servicii, cu personal specializat pentru depistarea, arestarea, anchetarea şi percheziţionarea membrilor partidului comunist şi ai mişcării revoluţionare de tineret.

În cursul anilor 1923-1924, încă înainte de scoaterea în afara legii a P.C.R. de către autorităţile burgheze efectivele Brigăzii III au fost mult sporite.

„Mărirea personalului la Brigadă — declara un poliţist care activase în serviciile anticomuniste de la început şi pînă în 1944 — se datoreşte faptului că efectivul cu care a fost înfiinţată nu putea face faţă situaţiei, întrucît mişcarea comunistă, chiar după dizolvarea partidului, nu a încetat..."

Scoaterea în afara legii a P.C.R. şi a U.T.C. a prilejuit brigăzii trecerea la efectuarea unor arestări masive şi la organizarea, împreună cu organele Consiliului de Război, a anchetării conducătorilor comunişti şi deferirii lor instanţelor de judecată.

Între anii 1925-1927 Brigada III, în colaborare cu birourile anticomuniste din Galaţi şi din alte cîteva centre din ţară a efectuat numeroase arestări îndeosebi în rîndurile participanţilor la Conferinţa naţională a tineretului comunist, ţinută în toamna anului 1925 în oraşul de pe Dunăre. Printre aceştia se afla şi N. Popescu-Doreanu, semnalat încă anterior în documentele Siguranţei ca „aprig propagandist comunist... membru al Comitetului Executiv Central al Cercului Tineretului Socialist, pendinte de partidul comunist".

Faţă de amploarea mişcării muncitoreşti în anii 1929-1933, Siguranţa a luat noi măsuri de întărire a efectivelor sale. În locul brigăzilor s-au înfiinţat echipe speciale, al-

Vasile Tudose

Elena Pavel

Constantin Godeanu

Fiecare dintre steguleţe avea la unul din colţuri, legată cu sfoară, o cutiuţă metalică în care fusese introdus pietriş, tocmai pentru a putea fi aruncat la înălţimea respectivă şi a-i permite să rămînă agăţat. Crezînd că în cutiuţe se află exploziv, jandarmii le-au lăsat acolo pînă a doua zi, cînd a sosit o grupă de militari genişti pentru a le înlătura. Astfel, în ziua de 1 Mai, steagurile roşii au fluturat triumfătoare deasupra Morenilor.

Printre cei care avuseseră ingenioasa idee, se aflau uteciştii Cocu Mănescu, Gh. Popescu şi Nicolae (Nicu) Moraru — pe atunci membru al Judeţenei P.C.R. Prahova şi responsabil cu munca U.T.C. în plasa Moreni.

„Eroism şi curaj demn de tînăra gardă a proletariatului revoluţionar"

1933 — moment culminant al luptei clasei muncitoare împotriva exploatării din anii marii crize economice ★. În ianuarie-februarie ridicării la luptă a proletariatului român burghezia i-a opus detaşamentele de poliţişti şi unităţi militare

★ Vezi „Magazin istoric", nr. 2/1968.

cătuite dintr-un număr mult mai mare de agenţi proveniţi dintre poliţiştii care dăduseră pînă atunci suficiente dovezi de anticomunism, distingîndu-se prin brutalitate şi lipsa oricăror scrupule. A fost creată o grupă specială, cu misiunea de a-i „fila" pe cei despre care Siguranţa avea bănuieli că ar face parte din P.C.R. sau U.T.C. Această grupă a fost constituită din oameni care nu mai lucraseră în „problema anticomunistă" şi, deci, cel puţin teoretic, nu erau cunoscuţi de către cei urmăriţi. Li se impusese şi un program de lucru special : li se interzicea intrarea în sediile Siguranţei ; pentru predarea rapoartelor şi primirea misiunilor foloseau un sediu conspirativ. De asemenea, nu li se admitea participarea la anchetarea şi interogarea celor arestaţi.

Siguranţa a cunoscut modificări substanţiale după instaurarea dictaturii antonesciene-legionare (septembrie 1940). În reprimarea mişcării comuniste, generalul Antonescu şi bandele legionare au lucrat mînă în mînă. În cadrul poliţiei de stat au fost angajaţi indivizi fanatici, provenind din organizaţiile legionare — „suflete de asasini cu revolverele în mînă şi buzunare, canalii care aduc dezmăţul şi teroarea" — cum îi caracteriza Nicolae Iorga. Infiltrarea legionarilor în Poliţie şi Siguranţă s-a produs nu numai în aparatul central, ci şi la nivel inferior. Ministru de Interne a devenit generalul C. Petrovicescu, legionar notoriu, iar Direcţia Generală a Siguranţei a încăput pe mîna lui Alexandru Ghica, alt fanatic legionar. Paralel cu poliţia oficială a început să funcţioneze aşa-numita „poliţie legionară". A apărut un nou „serviciu de siguranţă" dependent, exclusiv, de „poliţia legionară", care şi-a instalat sediul la etajul V al Prefecturii Poliţiei Capitalei.

Nici Antonescu nu s-a lăsat mai prejos. În urma demonstraţiei antifasciste organizată de P.C.R. la Piaţa Obor, în 3 noiembrie 1940, a dat următoarea rezoluţie : **„05.XI. Orice manifestare de dezordine va fi reprimată cu arme. Se vor stabili iniţiatorii şi organizatorii. Aceştia vor fi condamnaţi la muncă silnică pe viaţă. DACĂ NU ESTE LEGE SĂ SE FACĂ IMEDIAT."**

care au tras în carne vie. Alături de muncitorii vîrstnici, tineretul proletar a participat activ la toate fazele luptei, răspunzînd chemării lansate de partid :

„Săriți în ajutorul ceferiștilor, ajutați-i la luptă, căci ei luptă pentru pîine. Revendicările pe care ei le pun sînt și revendicările voastre. Lupta lor e a tuturor muncitorilor din țară".

Tinerii, în frunte cu uteciștii, au format gărzi și pichete de autoapărare, au intrat în comitetele de acțiune, au desfășurat pancarte cu lozinci revoluționare.

Represiunea s-a dezlănțuit cu furie în dimineața zilei de 16 februarie. Printre primii căzuți se afla și tînărul utecist Vasile Roaită. Deși avea trupul sfîrtecat de gloanțe, mîinile sale au rămas încleștate pe lanțul sirenei care dăduse semnalul. La Institutul Medico-Legal, pe coperta dosarului său, s-a scris :

„Vasile Roaită, cauza morții : rănirea stomacului prin armă de foc și hemoragie internă.
Omor scuzabil."

C.C. al P.C.R. arăta, în iulie 1933, că luptele din februarie **„la care tineretul muncitor a luat parte activă, dovedind un eroism și curaj demn de tînăra gardă a proletariatului revoluționar, au scos în evidență rolul crescut al U.T.C..."**, iar acesta **„a devenit un ajutor al partidului în lupta sa pentru cucerirea majorității clasei muncitoare".** Tineretul revoluționar a declanșat o amplă mișcare pentru apărarea și eliberarea revoluționarilor arestați. În cadrul acestei mari acțiuni, tînărul Nicolae Ceaușescu a desfășurat o activitate deosebită. În 1933, la 23 noiembrie, a fost arestat și deferit Tribunalului Ilfov, sub inculparea de „incitare la grevă" și răspîndirea unor manifeste împotriva „ordinii de stat". Era la prima confruntare cu poliția. La scurtă vreme după punerea sa în libertate, a devenit membru al organizației revoluționare de tineret și unul dintre activiștii săi de seamă din București. La mijlocul lunii iunie 1934, la Craiova, a început rejudecarea procesului conducătorilor ceferiști și petroliști *. Din inițiativa Comitetului Național Antifascist, în care Nicolae Ceaușescu reprezenta organizația tineretului revoluționar, în întreaga țară s-a desfășurat o amplă campanie de solidarizare cu cei judecați.

Arestat în timpul uneia din raziile efectuate la Craiova de către poliție, el a declarat că fusese trimis de muncitorii Capitalei pentru a se prezenta la audiere și „să facă declarații favorabile ceferiștilor implicați în proces", după cum precizează un document al Siguranței. Împreună cu el fuseseră arestați încă trei tineri, Vasile Gabor, Vasile Pogăceanu și Ion Brad, care strînseseră și voiau să aducă la proces liste de subscripție și scrisori de protest semnate de muncitori și cetățeni de diferite convingeri. Toate acestea au determinat pe anchetatori să-i trimită pe arestați în fața Parchetului Tribunalului Dolj. Au fost puși în libertate, dar Ministerul de Interne adresa o notă Prefecturii Poliției Capitalei, atrăgîndu-i atenția să ia „măsurile de rigoare" împotriva tînărului comunist Nicolae Ceaușescu, care se

---

* Vezi „Magazin istoric" nr. 2/1971.

Și legea s-a făcut foarte repede, fiind publicată în „Monitorul Oficial", nr. 267 din 13 noiembrie 1940.

După datele raportate de Siguranță, pe lîngă comuniștii arestați anterior, între 15 noiembrie — 15 decembrie 1940 au fost arestați 34 comuniști și uteciști, iar între 15 și 25 decembrie alți 32, acuzați de răspîndire de manifeste și broșuri comuniste, afișări de lozinci etc. Între 13—19 ianuarie 1941, poliția antonesciană-legionară a mai arestat încă 24 uteciști.

După lichidarea rebeliunii legionare, Antonescu a eliminat elementele gardiste din cadrul aparatului represiv, numind în posturile cheie oamenii săi de încredere. În perioada 1941-1944. Siguranța a primit misiunea de a zădărnici lupta comuniștilor împotriva războiului hitlerist pentru răsturnarea regimului antonescian și întoarcerea armelor contra naziștilor Dacă o perioadă de timp, conducerea Siguranței lăsase la latitudinea fiecărei unități teritoriale modalitatea de a-și organiza activitatea de represiune a comuniștilor și uteciștilor, în 1943, în urma grelelor înfrîngeri suferite de statele fasciste pe fronturi și intensificării acțiunilor cu caracter antifascist, a fost elaborat **Ordinul și planul general de informații pe anul 1944**, obligatoriu pentru toate organele represive din țară. Un capitol principal era rezervat luptei împotriva comuniștilor și uteciștilor. **„Pentru preîntîmpinarea acțiunii nefaste pe care propaganda comunistă în vederea creării Frontului Unic Patriotic ar putea-o avea asupra populației nevoiașe de la sate și orașe, precum și îndeosebi asupra muncitorilor din întreprinderi** — se preciza în document — **este necesar a se lua măsuri de strictă supraveghere".**

În încleștarea crîncenă cu organele represive ale regimului burghezo-moșieresc, clasa muncitoare din România, partidul său revoluționar au plătit un greu tribut. Mulți comuniști au fost executați pentru convingerile lor, sute și sute au fost supuși regimului barbar din închisori și lagăre. Dar oricît de drastice au fost măsurile represive, nici Siguranța, nici plutoanele de execuție n-au putut clinti credința în idealul comunist a celor care luptau în primele rînduri ale milioanelor de asupriți și exploatați.

făcuse vinovat „de adunare de adeziuni de solidaritate a muncitorilor cu ceferiștii condamnați în procesul de rebeliune...“

În ziua de 26 august 1934 a fost arestat din nou și trimis în fața Consiliului de Război al Corpului 2 Armată, acuzat de răspîndire de manifeste și acțiuni contra regimului. În 17 septembrie, același an, a suportat o nouă arestare, învinuit de participare la o întrunire antifascistă „ținută fără autorizația Prefecturii de Poliție sau a Corpului 2 Armată“. O nouă punere în libertate. Pentru cîtă vreme ?

Lupta antifascistă a tineretului român a găsit în Nicolae Ceaușescu un conducător neobosit, un organizator de inițiativă. Comitetul Național Antifascist a sprijinit crearea unui Comitet Antifascist al Tineretului. U.T.C. a devenit nucleul noii organizații, care în scurt timp și-a creat secțiuni în diferite centre ale țării, strîngînd laolaltă tineri muncitori, țărani, elevi, studenți. Tineretul studios, condus de uteciști, a desfășurat o susținută campanie împotriva curentelor extremiste de dreapta din universități, pentru o viață studențească democratică. Printre conducătorii studențimii antifasciste din acei ani s-au remarcat Grigore Preoteasa, Manea Mănescu, Gheorghe Rădulescu, Miron Constantinescu, Alexandru Bîrlădeanu, Corneliu Mănescu, Constanța Crăciun, Ion Vințe, Ion Dragomirescu etc.

Frontul Studențesc Democrat * — al cărui președinte era Gheorghe Rădulescu — reunea forțele progresiste ale tineretului din mediul universitar (uteciști, social-democrați, tineri din alte partide, animați de convingeri antifasciste, democrate, studenți români și dintre naționalitățile conlocuitoare), ducînd o luptă curajoasă pentru apărarea democrației, pentru dreptul la cultură, împotriva reacțiunii și obscurantismului legionar.

În noiembrie 1934, organele represive burgheze au interzis toate publicațiile cu caracter antifascist. Sub pretext că prezintă „pericol pentru existența și conservarea statului“, Comitetul Național Antifascist și Comitetul Antifascist al Tineretului, împreună cu alte 32 organizații democratice, au fost scoase în afara legii.

La 13 noiembrie, o delegație formată din Petre Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, Mihail Roller (din partea Comitetului Național Antifascist), Constantin Popovici, Ștefan Voitec, Ilie Dumitru (din partea Partidului Socialist-Unitar), A. Lepădatu și Nae Alexe (din partea Ligii Muncii) s-a prezentat la Ministerul de Interne pentru a protesta împotriva maltratării la Poliția Capitalei a lui Nicolae Ceaușescu și a „numeroaselor acte abuzive și ilegale comise de organele în subordinea d-voastră, pe cuprinsul întregii țări“ („Dimineața“, din 14 noiembrie 1934).

Nicolae Ceaușescu — căruia i se interzisese să locuiască în Capitală — continua să se afle în primele rînduri ale militanților antifasciști. În 1936 era secretar al Comitetului regional Prahova al U.T.C. În timp ce participa la o ședință conspirativă a fost arestat.

> **„...În vîrstă de optsprezece ani, domiciliat în București, strada Vasile Lascăr** — glăsuia ordonanța de trimitere în judecată — **este membru activ, agitator și bun propagandist comunist și antifascist, cunoscut de multă vreme ca atare de autoritățile Siguranței și Justiției“.**

A fost întemnițat la Brașov și implicat într-un proces de mare răsunet, înscenat unui grup de antifasciști din județele Prahova și Dîmbovița, arestați de autorități. În acest proces s-au vădit din plin personalitatea și înaltul său simț politic.

După pronunțarea sentinței, Nicolae Ceaușescu a fost întemnițat la Doftana. În 1939 Nicolae Ceaușescu era numit secretar general al U.T.C. și se afla în fruntea activității eroice de reconstituire — după indicațiile partidului comunist — a organizației revoluționare a tineretului.

Demnitate și încredere

...Pe la mijlocul anului 1934, organele de Siguranță, sesizate că în casa de pe str. Liniștei nr. 1, București, urma să se țină o ședință cu participarea cadrelor de conducere ale U.T.C., au pus imobilul respectiv sub supravegherea grupei de „filaj“. Cîteva zile și nopți în șir agenții n-au observat nimic suspect. Se renunțase

---

* Vezi „Magazin istoric“, nr. 5/1969.

la întrunire, sau informaţia fusese falsă ? Descinderea în clădirea respectivă şi anchetarea locatarilor au avut un rezultat neaşteptat. Din declaraţii reieşea că, într-una din nopţile precedente, mai mulţi tineri s-au strecurat în casă, au stat o vreme şi-apoi au părăsit-o în aceeaşi noapte...

Deci adunarea avusese, totuşi, loc. Uteciştii supravegheaseră, la rîndul lor, clădirea (dar mai discret), descoperind locurile în care erau postaţi agenţii, orele la care se schimbau, punctele slabe ale sistemului lor de supraveghere ; astfel ei au reuşit să intre în casă şi să ţină şedinţa.

...Ianuarie 1935. Grigore Preoteasa, fruntaş al studenţimii comuniste, a fost arestat şi condamnat. Timp de doi ani a stat întemniţat la Jilava, Doftana şi Craiova. Încercînd, în 1937, după eliberare, să reia cursurile Facultăţii de litere, pe care le întrerupsese datorită arestării, a fost exmatriculat pentru convingerile sale comuniste. De altfel, nu era singura măsură luată de autorităţile represive împotriva sa. După o scurtă perioadă de libertate, în 1940 şi 41, a fost internat în lagărele de la Miercurea Ciuc, Caracal şi Tîrgu Jiu.

„A fi antifascist nu este nici o vină, dimpotrivă, aceasta înseamnă a-ţi iubi cu adevărat patria“,

declara cu demnitate utecistul Filimon Sîrbu *, în faţa completului de judecată care îl condamnase, în 1936, la 6 luni închisoare, pentru activitatea sa antifascistă.

„Ridicîndu-ne toţi ca unul, pentru ajutorarea şi sprijinirea poporului spaniol şi a guvernului său legal, noi, poporul român, luptăm în acelaşi timp şi contra asupritorilor noştri, pentru muncă, pîine, pămînt, pace şi libertate“.

Cu această convingere, tînărul comunist Constantin Burcă a plecat în Spania, înrolîndu-se în Brigăzile internaţionale. La 31 decembrie 1936, Batalionul 9 din Brigada 14, a opus o dîrză rezistenţă fasciştilor. În timpul acelei încleştări a căzut eroic şi tînărul revoluţionar român, care abia împlinise 24 ani.

...În august 1940, Vasile Tudose — instructor al organizaţiei P.C.R. Bucureşti pentru organizarea tineretului din Atelierele C.F.R. — a fost arestat, împreună cu alţi utecişti, care pregăteau o acţiune în vederea zilei de 4 august — declarată zi de luptă împotriva războiului şi fascismului.

„Avea o influenţă atît de puternică asupra mea, ca şi asupra tuturor celorlalţi — îşi amintea unul dintre arestaţi — **încît mărturisesc că, întîlnindu-l acolo, deşi l-aş fi dorit afară, am avut mai multă încredere în mine, ştiindu-mă aproape de Tudose ; mă simţeam mai puternic“.**

În condiţiile înăspririi represiunilor s-a pus cu acuitate problema disciplinei de partid :

„Dacă în ţările în care există mişcare legală, disciplina este necesară..., apoi în România ea este cu atît mai necesară, fiindcă mişcarea se găseşte în condiţii specifice, ilegale. Fără disciplină mişcarea comunistă devine absurdă...“,

precizau în acest sens instrucţiunile C.C. al P.C.R. Indicaţiile erau obligatorii pentru fiecare membru în parte, fiind respectate cu stricteţe. Chiar organele de Siguranţă recunoşteau disciplina şi organizarea mişcării comuniste ilegale :

„Sînt discreţi, solidari şi disciplinaţi — nota unul dintre inspectori. **Cel arestat trece peste grija de soarta sa şi peste suferinţele-i proprii, primul său gînd fiind să prevină pe tovarăşii dinafară... Dacă se servesc de nume conspirative, cunosc pe dinafară biografia falsă, prepară dinainte răspunsurile la chestiunile ce li se pun... şi numai după ce trece un timp, în care ei socotesc că orice măsuri din partea autorităţilor rămîn zadarnice, încep a face unele declaraţii şi acelea insuficiente, cu scopul de a deruta cercetările“.**

---

* Vezi şi „Magazin istoric“, nr. 2/1972.

Împotriva întunericului

Septembrie 1940. Pentru poporul român începea, prin instaurarea regimului de dictatură legionaro-antonesciană *, una dîn cele mai întunecate perioade din istoria sa. Dacă şi pînă atunci Siguranţa şi alte organe de represiune dăduseră dovadă de mult zel în prigonirea comuniştilor şi uteciştilor, după această dată ele s-au dezlănţuit folosind din plin elementele legionare din aparatul de stat.

Chestura Poliţiei din Arad încăpuse pe mîna legionarilor. Printre comuniştii arestaţi se afla şi Ocsko Tereza. **

> **„La cîteva zile după arestare, Preda Corneliu** [chestor legionar — n.r.], **cu ocazia unei întîlniri avute cu legionarii Rădăşan N. şi Taran I., le comunică acestora că are arestat un grup comunist, printre care şi o fată tînără care refuză să declare despre activitatea ei comunistă... Propune** [celor doi] **să meargă cu el la chestură ca să o ancheteze împreună... Văzînd că nu o poate determina să vorbească, Ocsko Tereza este întinsă pe o masă cu faţa în jos. Preda Corneliu îi aplică lovituri groaznice pe tot corpul, începînd de la tălpile picioarelor pînă la cap. Cu toate torturile la care este supusă, Ocsko Tereza nu vorbeşte... În ciuda acestor schingiuiri, Ocsko Tereza n-a scos nici un cuvînt, dar în urma bătăilor groaznice a murit în mîinile asasinilor...“**

Încă în noiembrie 1940, Jandarmeria remarca **„strînsele legături dintre tinerii comunişti de la oraşe cu cei de la sate, primii fiind cei care determină activitatea şi iniţiază pe săteni“**, desfăşurînd o **„intensă propagandă în rîndurile muncitorilor, ostaşilor concentraţi, soţiilor concentraţilor, îndemnînd pe femeile concentraţilor să pornească cu copiii spre cazarmă, cerînd demobilizarea soţilor“.**

În ianuarie 1941, cu cîteva zile înainte de declanşarea rebeliunii legionare, organele Siguranţei din Galaţi au descoperit o organizaţie comunistă în care activau muncitori din acest oraş şi din Brăila. Au fost arestaţi peste 20 tineri (muncitori, tehnicieni, funcţionari), băieţi şi fete. Adunaţi în beciul Siguranţei, li s-a aplicat un tratament deosebit de aspru, pentru a-i determina să vorbească.

> **Tucman N.: „...Schingiuirile constau din variate metode de tortură, printre care cele mai des aplicate au fost : imobilizarea corpului şi bătaia la tălpile picioarelor cu vîna de bou, lovirea pe tot corpul în mod sistematic cu bastonul de cauciuc şi vergi de fier, izbirea cu capul de pereţi, lovituri în cap etc.“**

Şi acum cuvîntul comisarului :

> **„Recunosc că în timpul anchetei comisarul Tismănianu** [subaltern al său — **n.r.] a bătut cu bastonul de cauciuc la tălpi pe Marga V. (Dobre) şi tot în prezenţa mea comisarul Tismănianu a dat ordin agentului Son Aurel să-l ducă la beci pe arestatul Miron Constantinescu şi să-l bată pentru ca să-l facă să vorbească şi să recunoască învinuirile ce i se aduceau...“**

În noiembrie 1940, sub conducerea directă a comisarului Cernăuţ, fusese arestat tînărul comunist Gheorghe Vereş Şandru, care avea să declare următoarele în legătură cu anchetarea sa :

> **„...Din ordinul lui Cernăuţ Iosif, Sfet** [agent de Siguranţă — **n.r.] m-a bătut cu mînerul de la pistol în cap şi piept, pînă mi-a dat sîngele pe gură. În timpul cercetărilor am fost ameninţat cu pistolul şi că voi fi împuşcat...“**

...Noapte de ianuarie 1941. Trei legionari şi un agent de poliţie au dat năvală în casa lui Constantin David ***. În curînd au sosit încă două camioane, pline cu

---

* Vezi „Magazin istoric“, nr. 11-12/1970 şi 1/1971.
** Vezi „Magazir istoric“, nr. 11/1970.
*** Ibidem.

huligani legionari. Constantin David a fost luat și aruncat într-o mașină, care l-a transportat la Prefectura Poliției. **„Nu am nimic de declarat!“** — le-a spus de nenumărate ori anchetatorilor. Dar „poliția legionară“ își însușise prea bine lecția crimei. Corpul neînsuflețit al eroului comunist a fost găsit după aproape o lună de zile abandonat în apropiere de comuna Pantelimon.

Pentru o Românie liberă și democratică

Întregul cortegiu de bestialități și crime legionare, care au lovit în primul rînd în comuniști și uteciști, în forțele democratice și progresiste, nu a putut opri lupta tineretului revoluționar, care a răspuns misiunii încredințate de partid, de a se mobiliza alături de celelalte forțe progresiste la luptă antifascistă, împotriva războiului, pentru independența țării.

La 1 noiembrie 1941, Serviciul de Siguranță din Prefectura Poliției Capitalei a arestat un grup de 14 comuniști și uteciști.

„Cum am fost adusă, Sava Dumitrescu a ordonat ducerea mea la beci ca să fiu bătută — declara Ilca Waserman. **Ca urmare la acest ordin am fost descălțată, așezată pe o bancă cu fața în jos și bătută la tălpi cu vîna de bou și bastonul de cauciuc... Am leșinat și ei mă duceau la duș pentru ca apoi să continue bătaia pe corpul ud... După ce am fost bătută la tălpi** [s-a ordonat] **ca să fiu dusă în altă cameră și acolo am fost azvîrlită de la un perete la altul în pumnii agenților ce erau postați la perete... Am fost luată de Balici și supusă unor noi cazne: a luat țigara și mi-a ars pleoapele, apoi mi-a băgat ace sub unghiile degetelor de la mînă... Balici a venit cu o căldare în care se afla apă clocotită, m-a descălțat, m-a legat de bancă și a început să-mi taie pielea picioarelor cu o lamă... După aceasta mi-a introdus picioarele în apa clocotită, în care introdusese sare, și mi-a opărit picioarele...“**

Puterea de rezistență a arestatei, dîrzenia sa în fața anchetatorilor, l-au determinat pe șeful Serviciului de Siguranță din Prefectura Poliției Capitalei să consemneze într-un raport:

„Numita a refuzat cu încăpățînare să răspundă. Acest mutism este caracteristic comuniștilor... care au instrucțiuni să reziste cîteva zile oricăror presiuni, pentru a se da posibilitatea complicilor în libertate să dispară și să distrugă materialul compromițător“.

Ancheta s-a sfîrșit cu un eșec pentru Siguranță.

...15 noiembrie 1941. Serviciul Special de Informații trimitea o notă Abwehrului în care se spunea:

„In cursul ultimelor luni, Centrala Partidului Comunist din România a luat măsuri în scopul de a împiedica aprovizionarea trupelor de pe frontul de est cu materialele și combustibilul necesar mersului operațiunilor, vizîndu-se îndeosebi industria petroliferă, întreprinderile de interes utilitar și transporturile pe căile ferate...

Pentru îndeplinirea acestor misiuni a fost creată în București o secție specială denumită «Resortul tehnic de sabotaj», cu misiunea de a coordona și conduce pe teren activitatea nucleelor comuniste, procurîndu-le materiale și instrucțiunile necesare“.

Inginerul chimist Francisc Panet, care confecționa, în cadrul „Resortului tehnic“, materialele explozive necesare acțiunilor de sabotaj, a fost arestat la 3 noiembrie, împreună cu alți colaboratori, printre care și soția sa, Lili. În termen de două săptămîni, grupul a fost „anchetat“, condamnat la moarte și executat.

...Noaptea de 24 spre 25 februarie 1942. Pe strada Piscului, farurile unei mașini sfîșiau întunericul. Era mașina agenților care veniseră să-l ridice pe tînărul tipograf Pompiliu Ștefu. În aceeași noapte a fost arestat și Nicolae Mohănescu.

Amîndoi lucrau la Imprimeria Națională și partidul le încredințase sarcina de a conduce o tipografie ilegală. Anchetatorii n-au putut afla nimic. Cei doi au refuzat să vorbească. A urmat apoi un simulacru de proces, în urma căruia s-a pronunțat, la 3 martie 1942, sentința : condamnați la moarte... Au fost transportați la Jilava. În a 25-a zi, plutonul de execuție s-a aliniat îndreptînd armele ucigătoare spre piepturile celor doi tineri comuniști.

...În septembrie 1942 a fost arestat și trimis în fața Curții Marțiale un grup de 19 comuniști și uteciști, printre care se aflau Constanța Crăciun, Ion Vințe și Gheorghe Thomas, membri ai C.C. al U.T.C., Vasile Dumitrescu ș.a. **„Anchetarea acestor elemente a durat 30 de zile și nopți de muncă continuă a 4 ofițeri și 9 agenți de poliție“** — raporta șeful Biroului II. Anchetarea arestaților, cu toate schingiuirile, a rămas fără urmări.

„În beciurile Prefecturii — declara Vasile Dumitrescu — **am văzut pe antifascistul Ion Vințe... A fost torturat aproape o lună de zile, în cursul căreia a fost ars cu țigara, tăiat cu lama de ras pe fese, scoase unghiile...“**

Despre arestarea și anchetarea lui Ion Vințe a vorbit și comisarul-ajutor,

„Îmi amintesc că Ion Vințe a fost arestat în stradă și condus la Prefectura Poliției, unde s-a făcut percheziție corporală. Asupra sa s-au găsit două manifeste și niște notițe. În momentul percheziției le avea în mînă și a căutat să le înghită, dar fiind surprins, i-au fost luate din mînă. După aceasta Ion Vințe a dat o declarație în care recunoștea numai atît, că s-au găsit asupra sa două manifeste și notițele pe care a vrut să le înghită. Nu a vrut absolut deloc să-și declare domiciliul, cu toate insistențele anchetatorilor. Deși a fost bătut de către comisarul Vasilache cu echipa lui de agenți, totuși a rezistat dîrz nedeclarîndu-și domiciliul...“

Polițiștii au recurs atunci la presiunea psihologică. Au adus, de la Lipova, la București, pe tatăl său, în speranța că în acest fel vor afla adresa. Dar, din nou eșec. Atunci, comisarul Vasilache a recurs la un truc : a publicat în ziare fotografia lui Vințe, arătînd că a decedat la spitalul Brîncovenesc în urma unui grav accident și că asupra lui nu s-a găsit nici un act de identitate ; rudele sau cunoscuții săi erau invitați să ridice corpul. Comisarul avusese grijă să instaleze la morga spitalului un grup de polițiști. Dar nici de această dată nu s-a obținut nimic : legăturile arestatului cunoșteau prea bine situația sa pentru a nu cădea în cursă.

...28 august 1942. În timp ce se deplasa spre locul de întîlnire, unde urma să se țină o întrunire conspirativă, utecistul Justin Georgescu a fost arestat. Au urmat îngrozitoarele torturi pentru a-l determina să vorbească. Dar tînărul student al Facultății de istorie din București a preferat moartea. Nu-și putea trăda colegii și prietenii, tovarășii săi de luptă și ideal. Împreună cu ei răspîndise manifeste și fluturași pe care se puteau citi lozinci ca acestea :

„Jos guvernul Antonescu, trădătorul neamului românesc ; Frați români, uniți-vă ; Vrem pace separată cu Anglia, Statele Unite și U.R.S.S.“.

În primăvară fusese ales în conducerea organizației U.T.C. de la Universitatea din București, remarcîndu-se prin curaj și spirit de inițiativă. A pierit tragic, în plină activitate revoluționară.

...La sfîrșitul anului 1942, Siguranța din Brașov, în colaborare cu Legiunea de jandarmi, a arestat un grup de uteciști format din elevi ai liceelor brașovene și tineri de diverse profesii.

„În ziua de 17 decembrie 1942, sub conducerea lui Brănescu, s-a efectuat percheziția domiciliară acasă la mine... După terminarea percheziției — declara tehnicianul utecist Schmidt I. — **am fost dus la Siguranță, unde am întîlnit, cînd am trecut prin corpul de gardă, pe elevii cu care am avut legături... Am fost dus la biroul lui Brănescu... Și-a suflecat mînecile și m-au bătut cu schimbul pînă la leșin, cu vîna**

de bou, şan de cismă şi lanţ, precum şi cu pumnii... În penultima seară, Brănescu a afirmat «Pe ăsta trebuie să-l presăm, că de el depinde înaintarea noastră în grad»... Brănescu a dat ordin să fiu ţinut singur în beci, unde nu am avut loc nici să şed, era ciment gol şi întuneric".

Agenţii ştiau că Schmidt suferea de tuberculoză pulmonară.

„În luna decembrie 1942, în proces cu mine a fost şi Elena Pavel — declara Elena Oeriu — **care a fost bătută cu vina de bou pe pielea goală de către Dîrlea Nicolae, agent. I s-a smuls părul din cap, în care au rămas locuri goale..."**

După două săptămîni de torturi înfiorătoare, agenţii notau :

„Este [Elena Pavel — **n.r.**] **o comunistă fanatică şi refuză să facă vreo declaraţie la cercetări în legătură cu rolul avut şi activitatea desfăşurată în cadrul mişcării comuniste".**

Justiţia antonesciană a condamnat-o la 25 ani muncă silnică. Elena Pavel şi-a găsit sfîrşitul în celulele închisorii din Ploieşti, incendiată în timpul unui bombardament, la 1 august 1943. 60 deţinuţi au ars de vii.

„Liniştiţi-vă : va fi, în curînd, pace. O pace frumoasă. Vreme senină, pentru muncă, pentru veselie. Neştiinţa şi nedreptatea vor dispare. Oamenii vor învăţa să-şi facă datoria zîmbind... Aruncaţi-mi versurile, dacă le socotiţi zadarnice, dar cinstiţi-mi mormîntul : eu am crezut într-o lume a muncii, a libertăţii şi a păcii".

Sînt ultimele stihuri din poemul **Cartea suferinţelor** al poetului comunist Salamon Ernö — cîntăreţ înaripat al prieteniei dintre români şi maghiari, luptător antifascist neînfricat. La două zile după dictatul de la Viena a primit ordin să părăsească oraşul Tîrgu-Mureş. A rămas, totuşi, pe loc, înfruntînd persecuţiile şi teroarea autorităţilor fasciste horthyste. În vara anului 1942 a fost încadrat într-un detaşament de muncă forţată şi apoi asasinat de fascişti, la 27 februarie 1943.

Anii 1942-1943 au marcat creşterea influenţei P.C.R. în rîndul studenţimii din Capitală. Un rol de seamă l-a avut în această acţiune comitetul studenţesc U.T.C. pe Capitală, în fruntea căruia se afla Manea Mănescu.

...În anul 1944, la indicaţia P.C.R., activitatea uteciştilor s-a intensificat. Ei au creat formaţiuni de luptă patriotice, gata să intre în acţiune la semnal şi au pus la punct un sistem rapid de mobilizare. Întîlnirile de control se succedau mai des. Împlinirea visului pentru care, ani de zile, înfruntaseră teroarea şi prigoana, se apropia cu paşi repezi.

„În momentul în care un om intră într-o luptă trebuie să meargă pînă la capăt, trebuie să lase interesele personale şi să lupte pentru interesele celor mulţi..."

Crezul — afirmat într-o scrisoare către părinţii săi — de înaltă ţinută morală, a dirijat şi dat sens vieţii tînărului comunist Constantin Godeanu. Îşi începuse activitatea revoluţionară la Atelierele „Griviţa". Pentru convingerile sale comuniste autorităţile l-au arestat şi întemniţat. Nimic însă nu i-a putut frînge elanul. A fost printre cei dintîi care au răspuns chemării partidului pentru sprijinirea frontului antihitlerist. Intrat în luptă, Godeanu „a mers pînă la capăt", dîndu-şi viaţa pentru patrie, pentru libertate. Era în ziua de 13 februarie 1945, cu cîteva luni înainte de sfîrşitul războiului, cînd trupul său a căzut secerat de rafalele fasciste în faţa cotei 568, din apropierea localităţii Jablonovce (Cehoslovacia).

Şuvoiul năvalnic al insurecţiei armate naţionale antifasciste din august 1944 deschisese toate zăgazurile luptei poporului român împotriva fascismului şi hitlerismului, pentru o Românie liberă şi independentă. Comuniştii şi uteciştii, al căror rol a fost primordial în acest grandios moment al istoriei naţionale, şi-au început de îndată activitatea, afirmîndu-se în primele rînduri ale revoluţiei populare.

„...Poți fi împăcat cu inevitabilul risc“

PETRU NĂVODARU

Cu patruzeci de ani în urmă, în 1932, am fost primit în U.T.C. Ce m-a pregătit pentru asta? De prin 1929, un mediu intelectual prielnic, de care mi-amintesc cu recunoștință, o influență a lecturilor bine orientate, treziseră în tînărul licean ce eram, revolta față de nedreptatea socială, solidaritatea cu cei asupriți și exploatați, interesul pentru explicarea științifică a societății, convingerea că societatea trebuie schimbată prin revoluție. Erau anii marii crize a capitalismului din 1929-1933, pe fundalul căreia apăreau atunci, și mai strălucitoare, succesele primului cincinal sovietic. Am făcut ce mi se părea firesc — am căutat mișcarea revoluționară. Cu prilejul unei așa-zise „ieșiri la iarbă verde“, de 1 Mai 1932, cu tineri muncitori, ucenici, elevi și studenți, am fost primit în U.T.C.

Eram încă foarte tînăr, neîncercat de greutățile vieții, hotărît să fac ce-mi dicta conștiința, dar destul de speriat de riscurile pe care le implica activitatea revoluționară.

În acele prime luni de activitate ilegală mi-a fost dat să am de-a face cu un revoluționar minunat, care, prin curajul său calm, prin cuvîntul cald și convingător, prin devotamentul firesc, a exercitat o deosebită influență asupra mea, m-a ajutat nu să nu-mi fie frică în fața primejdiei, dar să-mi fac datoria chiar dacă mi-era frică, ca și cum nu mi-ar păsa. Nu l-am întîlnit decît de cîteva ori pe tovarășul „Mircea“, dar trei din aceste întîlniri mi-au rămas întipărite în minte.

Aici voi pomeni una dintre ele.

Curînd, după ce am fost primit în U.T.C. i-am fost dat tovarășului „Mircea“ ca „tehnic“. Activitatea mea revoluționară fiind încă cu totul necunoscută poliției, puteam, cu riscuri mai mici decît el, să transport manuscrise sau tipărituri ilegale, să ies în locul lui la unele întîlniri, să transmit mesagii etc. Nu mai țin minte primele mele misiuni, probabil că mi se păruseră prea neînsemnate. Într-o zi, însă, tovarășul „Mircea“ m-a întrebat dacă accept să fac o treabă mai periculoasă. Din răspunsul meu se putea înțelege că întrebarea mă jignea. Cu blîndețe mi-a spus că trebuia scoasă dintr-o casă o mașină de scris „compromisă“. A trebuit să-mi explice că este vorba, de o mașină pe care o căuta Siguranța, cu care s-au bătut texte ilegale ce fuseseră difuzate.

Am îndeplinit misiunea, i-am predat mașina în condițiile cuvenite și ne-am despărțit în grabă. Peste cîteva zile, am avut o nouă întîlnire. De data asta își făcuse timp să stăm de vorbă. Ne-am plimbat pe o stradă cu copaci umbroși.

—Știu că ți-a fost frică. Aveai și de ce. Îmi pare bine că ai făcut ce trebuia și că a ieșit bine.

Firește, îmi fusese foarte frică, dar am încercat să-l contrazic. Nu m-a lăsat.

—Aveai și de ce. Dacă te prindeau cu mașina, pe lîngă bătaie, mai erai asigurat și de 6-8 ani pușcărie... Oricum, de azi încolo poți fi împăcat cu inevitabilul risc. Ai doar un cont deschis de libertate...

Nu mai știu ce am vorbit după aceea, dar cuvintele acelea neobișnuite de îmbărbătare m-au marcat pentru viață. De aceea păstrez cu dragoste și respect amintirea acestui revoluționar dîrz și bun, care se dovedise cu acel prilej, și un excelent psiholog și educator.

13 martie 1936: eșecul intimidării

ZALMAN BRODER

În dimineața acelei zile, o mulțime de oameni din toate colțurile Capitalei se adunase încă din primele ore ale dimineții la Grădina Icoanei, în spatele cinematografului „Aro“. Mobilizați de Partidul Comunist Român activiștii Blocului Democratic* cutreieraseră cartierele orașului chemînd oamenii să participe la o mare demonstrație antirăzboinică, pentru pace, împotriva agresiunii fasciste. Nouă, celor tineri, uteciștilor în primul rînd, ne fuseseră stabilite sarcini concrete: tipărirea manifestelor, confecționarea pancartelor pe care se puteau citi lozinci ca: Trăiască Frontul Păcii! Trăiască Anglia, Franța și Uniunea Sovietică, unite în marele Front al Păcii! Jos agresorii fasciști! Trăiască Frontul Popular Antifascist! Nici o palmă de pămînt agresorilor fasciști!

Demonstrațiile erau una din nenumăratele forme de luptă organizate de P.C.R. în acei ani tulburi cînd se adunau pericole pentru pacea și libertatea lumii; comuniștii și toate forțele democratice își exprimau și pe această cale nu numai îngrijorarea, dar și hotărîrea fermă de a lupta neabătut pentru apărarea independenței țării, a dreptu-

* Cunoscut și sub numele de Blocul pentru apărarea libertăților democratice — organizație de mase legală, înființată în anul 1935 din inițiativa și cu sprijinul P.C.R. — n.r.

rilor și libertăților democratice ale maselor populare. Aderaseră la ideea organizării acestei demonstrații Comitetele cetățenești conduse de Dem Dobrescu ★ și chiar unele elemente din grupările politice burgheze orientate spre relațiile tradiționale ale României cu Franța și Anglia și îngrijorate de pericolul hitlerismului și fascismului.

Miile de cetățeni — muncitori, țărani veniți din diferite piețe ale Capitalei, funcționari, studenți, bărbați și femei — prezenți în dimineața aceea de 13 martie la Grădina Icoanei, erau un simbol viu al influenței și forței comuniștilor în acțiunea de mobilizare a maselor. La un moment dat, această adunare imensă de oameni s-a ordonat într-o coloană care s-a pus în mișcare. Se stabilise ca demonstrația să se îndrepte spre ambasadele Angliei, Franței și U.R.S.S., pentru a cere guvernelor respective ca, împreună cu celelalte țări amenințate de fascism, să creeze un front al păcii.

Grupul nostru de tineri încheia demonstrația, purtînd pancarte cu lozinci. Pe măsură ce aveam să ne apropiem de cartierul ambasadelor, pancartele trebuiau distribuite în mod egal, de-a lungul întregii coloane.

La un moment dat — nu știu dacă parcurseserăm cîteva sute de metri — agenți de Siguranță și polițiști s-au năpustit asupra noastră, lovindu-ne și îmbrîncindu-ne spre camioanele aduse special pentru a ne aresta. Învălmășeala produsă, țipetele cetățenilor loviți au atras atenția celor din față și întreaga coloană s-a întors, scoțîndu-ne din mîinile lor. Încurajată de primul succes, mulțimea s-a repezit spre camioane, luîndu-le în stăpînire. Mai mulți demonstranți au ținut scurte cuvîntări, înfierînd atitudinea organelor represive.

Suit pe unul dintre camioane, Nicolae Cristea — activist de seamă al partidului, care la scurt timp după aceea a plecat ca voluntar în Spania — s-a adresat celor prezenți în cuvinte înflăcărate.

In lupta pentru pace și o viață mai bună, nimic și nimeni nu va putea intimida milioanele de oameni ai muncii, cu atît mai mult pe noi, care sîntem luptătorii cei mai consecvenți și hotărîți împotriva războiului și pentru democrație.

Lumea asculta cu atenție pe vorbitor. Nemulțumirea împotriva provocării pusă la cale de Siguranță se citea pe chipurile tuturor. Încercarea agenților și polițiștilor de a-i aresta pe vorbitori s-a lovit de împotrivirea miilor de oameni, care au făcut zid în jurul lor. A urmat o adevărată busculadă în urma căreia victoria a fost de partea demonstranților.

...Regrupîndu-se, coloana și-a reluat apoi drumul, conform programului stabilit. Lozincile noastre — multe purtînd urmele încăierării cu agenții și polițiștii — au fost purtate de-a lungul întregului traseu, în văzul populației orașului, ca un simbol al voinței neclintite pentru apărarea păcii și demnității țării. Ajunși la locul stabilit, demonstranții s-au oprit în fața ambasadelor respective, scandînd îndelung lozinci antifasciste și antirăzboinice. Reprezentanți ai misiunilor diplomatice amintite au primit cu aplauze demonstrația noastră.

* Vezi „Magazin istoric", nr. 12/1971.

Grenadele n-au mai ucis...

CONSTANTIN POPESCU

Strada Micușei (fostă Brîndușei) nr. 35. O căsuță ca atîtea altele din fosta așezare suburbană Militari, locuită de Constantin Smadu — membru al grupării țărăniste a doctorului N. Lupu: acolo prin anii '30-'38, ne întîlneam noi, tinerii uteciști și simpatizanți din partea locului, făcînd din „țărănismul" gazdei o bună pavăză împotriva poliției. Mai tîrziu ne-am dat seama că „nea Smadu" știa foarte bine cu cine avea de-a face; parcă pentru a camufla și mai bine activitatea noastră, înjghebase și o mică grupare de tineret „lupist", care își avea sediul tot în casa lui.

Deși dictatura regală desființase partidele politice, casa lui Smadu rămăsese, în virtutea obișnuinței, locul nostru de întîlnire, păstrat și în anii grei ai guvernării militaro-fasciste antonesciene. Desigur, situația se schimbase foarte mult și întîlnirile noastre aici aveau loc cu foarte multe măsuri de precauție. Grupul nostru ajunsese la aproape 40 uteciști și simpatizanți, ținea ședințe cu regularitate și avea strînse legături cu comuniștii mai în vîrstă. Mulți dintre uteciștii grupului erau muncitori la o mică întreprindere metalurgică, care producea piese pentru instalații sanitare, de pe aceeași stradă Brîndușei. La scurtă vreme după începerea războiului hitlerist, patronul a asimilat un nou produs: deși turnătoria era destul de rudimentară, ea a început să fabrice grenade. Patronul avea cugetul împăcat: scotea și bani, iar pe de altă parte își slujea și stăpînii. El turna corpurile grenadelor și le strunjea, după care erau trimise la diferite pulberării din Capitală pentru a fi umplute.

La această întreprindere lucrau peste o sută de oameni. Cu excepția cîtorva muncitori în vîrstă, restul salariaților îi formau tinerii pînă la 25 ani și ucenicii. Patronul îi prefera pe tineri, fiindcă îi plătea mai prost.

Prin primăvara anului 1942 s-a ținut o mică ședință la mine acasă — locuiam atunci pe strada Pamfil nr. 7 — fiind de față Tudor Ștefănescu, Sasu Alexandru — muncitor la Pirotehnie — eu și Sandu Roman, comunist mai în vîrstă, una din legăturile noastre superioare de partid. Roman ne-a dat ideea să organizăm o acțiune de sabotaj. A insistat mult asupra discreției cu care trebuia să acționăm, fiind de părere ca sabotajul să fie efectuat de o echipă restrînsă, formată din trei — patru oameni. Nu era vorba de o lipsă de încredere în ceilalți tovarăși, dar ne-a atras serios atenția că o acțiune de sabotaj în timpul războiului este o sar-

cină de mare importanță și de maximă răspundere. Ne-a spus că acestea erau instrucțiunile generale, stabilite de organele de partid superioare. La început ideea ni s-a părut de nerealizat, dar o dată discutată nu ne-a mai dat pace. În cadrul ședințelor noastre din strada Brîndușei, am revenit asupra propunerii lui Roman. Acțiunea ni se părea pe cît de îndrăzneață, pe atît de periculoasă. S-a hotărît ca echipa să fie formată din Ion Călin, Mihail Dogaru și cu mine.

Iată cum s-au petrecut lucrurile :

Patronul ținea în curtea fabricii un cîine „Doberman" mare cît un vițel. Formele pentru turnarea celor cîteva mii de grenade se pregăteau din timp ; erau așezate într-un fel de tăvi din metal, după care acestea se distribuiau pe întreaga suprafață a halei, lăsîndu-se un mic spațiu între ele. Cuptorul ardea toată noaptea, încărcat cu metalul clocotind, urmînd ca, în zori metalul topit să fie îndreptat către forme. Cea mai mică stricăciune a canalelor prin care trebuia să se scurgă fluidul metalic — și totul putea fi compromis.

Într-o noapte, tîrziu, așa cum stabilisem, Mihail Dogaru s-a apropiat de paznic intrînd în vorbă cu el. Avea misiunea să-l țină acolo, cît mai mult. Eu și Călin am sărit peste gardul din spatele clădirii. Am așteptat pînă ce muncitorul care supraveghea cuptorul a mai controlat o dată cum stau lucrurile și s-a retras undeva la adăpost, să se odihnească. Ușa de la turnătorie se deschidea înspre interiorul halei și era legată c-o sîrmă. Am deschis-o cu grijă și, luînd „Dobermanul" de zgardă, l-am vîrît înăuntru, închizînd-o la loc. In mai puțin de o oră, cîinele a făcut o treabă de minune, distrugînd aproape totul, căci alergase înebunit în căutarea unei ieșiri. Cînd în zori, turnătorii s-au prezentat la lucru au constatat cu uimire că operațiunea nu mai putea fi executată. Metalul, trebuia totuși evacuat ; în cazul în care era lăsat să se răcească, se solidifica și nu mai putea fi înlăturat decît prin spargerea cuptorului. Ca atare, fonta clocotitoare a fost lăsată să se scurgă pe jos...

Cînd dimineața, patronul a văzut cele întîmplate, s-a adresat muncitorilor răcnind :

— Cine a făcut asta ?

— Cîinele dumneavoastră...

Nu știu ce-a gîndit patronul, dar eram convinși că acțiunea noastră din primăvara lui 1942, salvase multe vieți omenești.

Casa din strada Micușei, unde ne întîlneam noi uteciștii din cartier. In cadrul unor ședințe ținute aici am definitivat planul acțiunii de sabotaj

Arme pentru insurecție

AL. ȘIPERCO

La începutul lunii mai 1944 am sosit la Regimentul 3 pionieri Galați, care se afla dislocat, în evacuare, în satul Măldăieni, lîngă Roșiori de Vede. Tocmai absolvisem o școală de ofițeri de rezervă în cadrul căreia se constituise, în rîndul elevilor, o celulă U.T.C. La repartizarea absolvenților în cele șapte regimente de pionieri, existente pe atunci, am nimerit în unitatea amintită împreună cu un alt membru al celulei noastre și cu trei tineri ofițeri simpatizanți antifasciști, pe care îi pregătisem încă din școală. La regiment, ni s-au alăturat, în curînd, și alți militari. Am înjghebat o organizație a „Uniunii Patrioților" din care făceau parte 12 persoane (8 ofițeri, 4 subofițeri și sergenți). Ca și la școală, aveam în jurul nostru un număr cel puțin egal de antifasciști. Împărțisem organizația în două grupe cu care țineam legătura separat. Membrii fiecăreia știau despre cei din cealaltă grupă că sînt simpatizanți și doar atît. Important era faptul că, datorită grijii arătată recruților, în mijlocul cărora ne petreceam tot timpul, muncii politice duse cu ei, puteam conta pe plutoanele comandate de noi din diferitele companii de pionieri de asalt și, practic, pe întreaga companie de armament greu.

În luna iulie, printr-o fată, „Ana-Valeria", „tehnica" de legătură cu Formațiunile de Luptă Patriotice, care ne aducea materialele de partid, am primit parola pentru o întîlnire cu un cadru de răspundere care urma să vină la noi, în control.

Întîlnirea a decurs într-un mod oarecum neobișnuit. La locul și ora stabilită am ieșit împreună cu șeful uneia din grupe, sublocotenentul comunist Serafim Ciachir. Ca măsură de precauție ne-am așezat, din timp, la o oarecare distanță de locul întîlnirii, ca să supraveghem împrejurimile.

De departe am zărit venind pe șosea o mașină mare, neagră, care s-a oprit la oarecare distanță, într-un loc ferit. Din ea a coborît un om, după care mașina s-a întors și a dispărut... Nu am avut de-a face niciodată, în ilegalitate, cu un activist de partid umblînd cu o mașină particulară și, mărturisesc, m-am gîndit că poate ceva nu era în regulă. Să fi căzut parola pe mîna Siguranței ?

Omul, un bărbat mai în vîrstă, s-a apropiat, purtînd

(Continuare în p. 32)

În exclusivitate pentru „Magazin istoric"

Acad. V. I. GEORGIEV

președintele Comitetului de organizare al primului Congres de tracologie

O ipoteză senzațională

Originile scrisului: MESOPOTAMIA sau ... SUD-ESTUL EUROPEI?

● O străveche civilizație de o parte și de alta a Dunării ● 150 rapoarte și comunicări din 20 țări ● „Moștenirea vie" a tracilor ● Enigma pictogramelor de la Tărtăria, Karanovo și Gracianița ●

Anul acesta, între 5-10 iulie, vor avea loc la Sofia lucrările celui dintîi Congres internațional de tracologie, organizat sub egida Asociației internaționale de studii sud-est europene. Este un nou și deosebit de interesant prilej de întîlnire a istoricilor, menit să proiecteze o lumină consistentă asupra uneia din cele mai vechi civilizații ale continentului nostru. Pentru a afla cîteva amănunte despre originea acestei inițiative, despre principalele direcții de discuție și obiective ale reuniunii de la Sofia, ne-am adresat personalității celei mai autorizate să le ofere, prof. dr. Vladimir I. Georgiev, vicepreședinte al Academiei bulgare de științe :

— Cum s-a ajuns la formula unui prim congres dedicat civilizației trácilor ?

— Cred că răspunsul poate fi găsit în primul rînd în amploarea pe care au căpătat-o în ultimii ani cercetările și descoperirile în legătură cu tracii care, acum cîteva milenii, au populat teritoriile Bulgariei, României, Iugoslaviei, Albaniei și nordului Greciei. Muzeele din țara noastră, ca și cele din România de altfel, sînt pline de mărturii ale civilizației lor, ce trebuiesc, firește, discutate, confruntate și interpretate.

Denumirea de **traci** este dată unor triburi din familia de limbi indo-europene care au alcătuit uniuni, cum au fost cele ale odrizilor, besiilor, triballilor și moesilor la sudul Dunării, precum și cele ale geto-dacilor în spațiul carpato-dunărean. Alături de greci și iliri, * tracii reprezintă cea mai veche populație antică istoricește atestată în Peninsula Balcanică. În ceea ce privește teritoriul populat de ei, amintesc numai că grecii plasau Tracia între Macedonia și Sciția.

La ora actuală, în lumea specialiștilor există cîteva probleme deosebit de controversate cu privire la civilizația tracă. Ideea unei întîlniri, în care să fie puse față în față diferitele opinii și argumente, a apărut de la sine, ca o necesitate și a cîștigat cu repeziciune aderenți. Inițiativa a pornit de la Academia bulgară de științe. Am constatat că numai în Bulgaria avem peste o sută de specialiști în tracologie. Am decis în mod firesc să ne reunim și să studiem împreună ce a dat această civilizație umanității.

Din primul moment ne-am pus însă și întrebarea : va trezi oare acest congres un interes mai larg ? Într-o convorbire cu colegul și prietenul Em. Con-

Mărturii ale celei mai vechi scrieri din lume ? Descoperiri de la :

Tărtăria..

...Karanovo

...și Gracianița

durachi, secretar general al Asociației internaționale de studii sud-est europene, i-am comunicat intenția noastră. A salutat-o cu entuziasm și am hotărît de comun acord ca întîlnirea tracologilor să se desfășoare sub auspiciile Asociației. Congresul de la Sofia va fi de fapt un congres interdisciplinar, fiindcă în cadrul lui își vor da concursul atît arheologi și istorici, cît și lingviști, etnografi și istorici de artă. Vom avea astfel, pentru prima oară, posibilitatea extrem de interesantă de a discuta din perspective foarte diferite asupra unuia și aceluiași subiect.

— Se așteaptă deci ca multe enigme și controverse să-și găsească rezolvarea...

— Într-adevăr, unele semne de întrebare cu siguranță vor dispărea. De pe acum pot spune că se anunță deosebit de animată dezbaterea în jurul unor descoperiri recente, de-a dreptul senzaționale. Este vorba de mostrele de „scriere“ pictografică găsite în urmă cu zece ani în România și acum trei ani în Bulgaria.

★ Un congres de ilirologie va avea loc în cursul anului 1973 în R.S.F. Iugoslavia, probabil la Sarajevo, capitala Republicii Socialiste Bosnia și Herțegovina.

În Transilvania, în localitatea Tărtăria, de lîngă Orăştie, cercetătorul clujean Nicolae Vlasa a descoperit trei tăbliţe de lut, dintre care două sînt acoperite cu reprezentări stilizate de animale, copaci şi diferite obiecte. Fără îndoială însă, cea mai ciudată este a treia, de formă discoidală, care cuprinde patru grupuri de semne, despărţite prin linii. Specialiştii români s-au întrebat, pe bună dreptate, dacă nu cumva este vorba de vestigiile unei scrieri străvechi, deoarece ei au observat cu uimire o sensibilă asemănare între aceste semne şi cele de pe celebrele tăbliţe sumeriene de la Uruk şi Djemdet Nasr, datînd de la sfîrşitul mileniului IV şi începutul mileniului III î.e.n. Numai că tăbliţele de la Tărtăria sînt... mai vechi cu un mileniu decît monumentele scrierii sumeriene (ele datează din prima jumătate a mileniului IV î.e.n.). Aceasta ar însemna pur şi simplu că scrierea, sub forma pictogramelor, a apărut în sud-estul Europei şi nu în Mesopotamia, cum se credea pînă acum.

Firește, specialiştii români au ţinut să formuleze rezerva că o asemenea afirmaţie îndrăzneaţă trebuie confirmată prin alte descoperiri similare, în zone apropiate de Transilvania. Şi iată că ele au venit, întărind ipoteza unei străvechi civilizaţii balcanice autonome şi evoluate. Mai întîi, în colina de la Karanovo, din sud-estul Bulgariei, într-un nivel neolitic, corespunzînd mileniului III î.e.n., au ieşit la iveală cîteva sigilii de lut, dintre care unul — rotund, cu diametrul de 6 cm — **are gravate semne pictografice.** În plus, este împărţit în patru sectoare clar delimitate, la fel cu tăbliţa de la Tărtăria. Pe de altă parte, în săpăturile de la Gracianiţa, localitate din nord-vestul Bulgariei, s-a făcut o altă descoperire care poate fi legată de cele de la Tărtăria şi Karanovo ; două platouri de dimensiuni reduse ; pe fundul unuia dintre ele se poate recunoaşte cu uşurinţă reprezentarea foarte schematică a unei fiinţe omeneşti sau divinităţi, în timp ce al doilea relevă o decoraţie care **ar putea fi o formă de scriere,** apropiată cu cea de pe sigiliul de la Karanovo.

Dacă, într-adevăr, în toate cele trei cazuri este vorba de scris, atunci se impune o concluzie surprinzătoare : avem de-a face cu cea mai veche scriere din lume. Concluzia aceasta vine în întîmpinarea părerii exprimate de arheologul britanic, prof. Colin Reinfrew, care a executat recent săpături în localitatea bulgară Sitagroi şi care a afirmat că în sud-estul Europei a existat în vechime o zonă cu o civilizaţie înaintată.

— Ce ne puteţi spune despre felul în care vor fi organizate lucrările Congresului şi despre participarea care se anunţă ?

— Am spus că va fi un congres interdisciplinar, un dialog menit să elucideze aspecte importante ale acestei civilizaţii, moştenite de popoarele actuale ale Peninsulei Balcanice. Discuţiile se vor concentra mai ales în jurul a 10 rapoarte generale, alcătuite atît din partea fiecărei ţări direct interesate în studierea istoriei tracilor — cu alte cuvinte, cele din sud-estul Europei, — cît şi din partea Uniunii Sovietice, Angliei, Franţei şi Statelor Unite ale Americii. În total, cred că vor fi 150 rapoarte şi comunicări.

Pînă acum s-au înscris ca participanţi peste 300 cercetători din 20 ţări, mai cu seamă din Europa şi S.U.A. Firește, însă, o situaţie exactă nu se va putea cunoaşte decît în preziua deschiderii lucrărilor. În mod cert, delegaţiile cele mai numeroase vor fi tot cele ale ţărilor sud-est europene.

— Ce date ne puteţi comunica asupra stadiului actual al cercetărilor bulgare despre traci ?

— Am amintit cîteva descoperiri arheologice. Exemplele se pot, desigur, înmulţi. Pe noi însă ne interesează în mod deosebit şi ceea ce aş numi „moştenirea vie“ a civilizaţiei trace. Este vorba de urmele în limbă şi obiceiuri, care s-au păstrat pînă astăzi. S-a constatat astfel că în limba bulgară apar o serie de cuvinte şi toponimice de origine tracă, după cum şi în limba română se conservă numeroase asemenea mărturii. În etnogeneza poporului bulgar există aşadar o componentă tracă, pe care noi dorim să o delimităm mai precis.

Înainte de a încheia, academicianul Georgiev a ţinut să sublinieze importanţa schimbului continuu de publicaţii şi lucrări ştiinţifice între instituţiile bulgare şi româneşti. Colaborarea româno-bulgară în domeniul ştiinţelor istorice, care îşi găseşte expresie şi în apropiatul Congres de la Sofia, se află într-o permanentă dezvoltare, contribuind la obţinerea unor rezultate ştiinţifice durabile. La sediul Congresului este aşteptat cu mare interes raportul românesc, care va fi redactat de acad. prof. Em. Condurachi, precum şi aportul întregii delegaţii de istorici din ţara noastră.

Interviu consemnat de
Ştefan ANDREESCU

Cronici de familii

ROSETTEŞTII

VASILE NETEA

Numele Rosetteştilor este legat de-a lungul a mai bine de trei sute de ani — cu mai multă sau mai puţină intensitate — de aproape toate evenimentele majore ale istoriei poporului român, de toate marile sale eforturi spre lumină, libertate şi independenţă.

Numărul lor a fost mare, familia avînd multiple ramificaţii, răspîndite atît în Moldova cît şi în Ţara Românească. Unii Rosetteşti, deşi aristocraţi prin naştere şi stil de viaţă, au ajuns să îmbrăţişeze idealuri socialiste.

Doi domni şi un caimacam

Originari, după unele tradiţii de familie, din Genova, de unde, în secolul XIII, s-au strămutat la Constantinopol, amestecîndu-se apoi cu aristocraţia bizantină, primii Rosetteşti — fiii lui Lascaris Rousaitos — au apărut în ţările române în cele dintîi decenii ale sec. XVII, unul dintre ei, Constantin, ajungînd paharnic în Ţara Românească (1627), iar fratele său, Antonie, ajutat de intrigile de la Poartă, domn al Moldovei (1675-1678). Nicolae Iorga îl considera pe acesta din urmă „gospodar şi harnic".

Generaţia următoare a fost silită să se reîntoarcă la Constantinopol. Abia generaţia a treia a dat din nou cîţiva reprezentanţi care au jucat un rol politic însemnat.

Dintre ei, cel mai iscusit şi totodată cel mai faimos, a fost Iordache Ruset, care, înfruntîndu-se necontenit cu susţinătorii familiei Duca, cu Cantemireştii, cu Cantacuzinii, cu Costineştii, a doborît — fiind el însuşi în două rînduri caimacam — şi a înălţat în Moldova mai mulţi domni. Însuşi Constantin Brîncoveanu, domnul Ţării Româneşti (1688-1714), a fost silit să şi-l apropie, oferindu-i ca noră, pentru fiul Nicolae, pe fiica sa Ancuţa.

Îndeplinind adeseori şi funcţia de mare vistiernic, Iordache Ruset a ajuns posesorul unei averi imense — peste 90 sate întregi, 12 jumătăţi de sat, pămînturi în 67 sate, vaduri de moară în alte 7 sate, precum şi numeroase vii —, fiind considerat cel mai bogat proprietar din Moldova.

Pe urmele lui Iordache a călcat şi fiul său Nicolae — ginerele lui Brîncoveanu — care s-a stabilit în Ţara Românească, unde a ocupat în 1704 funcţia de mare logofăt, ceea ce nu l-a împiedicat să ajungă în conflict cu socrul său şi să fie expulzat de acesta. La stăruinţa tatălui său, Brîncoveanu l-a reprimit însă în graţie. În 1714 a fost arestat, o dată cu Brîncoveanu, şi dus la Constantinopol împreună cu întreaga familie domnească. După decapitarea lui Brîncoveanu şi a fiilor săi, Nicolae Rosetti a fost surghiunit în Asia Mică de unde va reveni la Bucureşti — la intervenţia lui Nicolae Mavrocordat — abia în 1717.

În 1727 a scris o monografie — rămasă netipărită — consacrată lui Nicolae Mavrocordat, considerat ca „prea bun şi înţelept stăpînitor a toată Ţara Românească". Simpatia sa pentru Austria, moştenită de la Brîncoveanu, l-a determinat pe împăratul Carol VI să-i acorde titlul de conte (25 februarie 1733).

În veacul domniilor fanariote, Rosetteştii — care au dat în această perioadă un nou domn, pe Manoil Geani Rosetti (1770-1771 în Ţara Românească, 1778 în Moldova) — şi-au consolidat situaţiile politice, şi-au sporit înrudirile, devenind

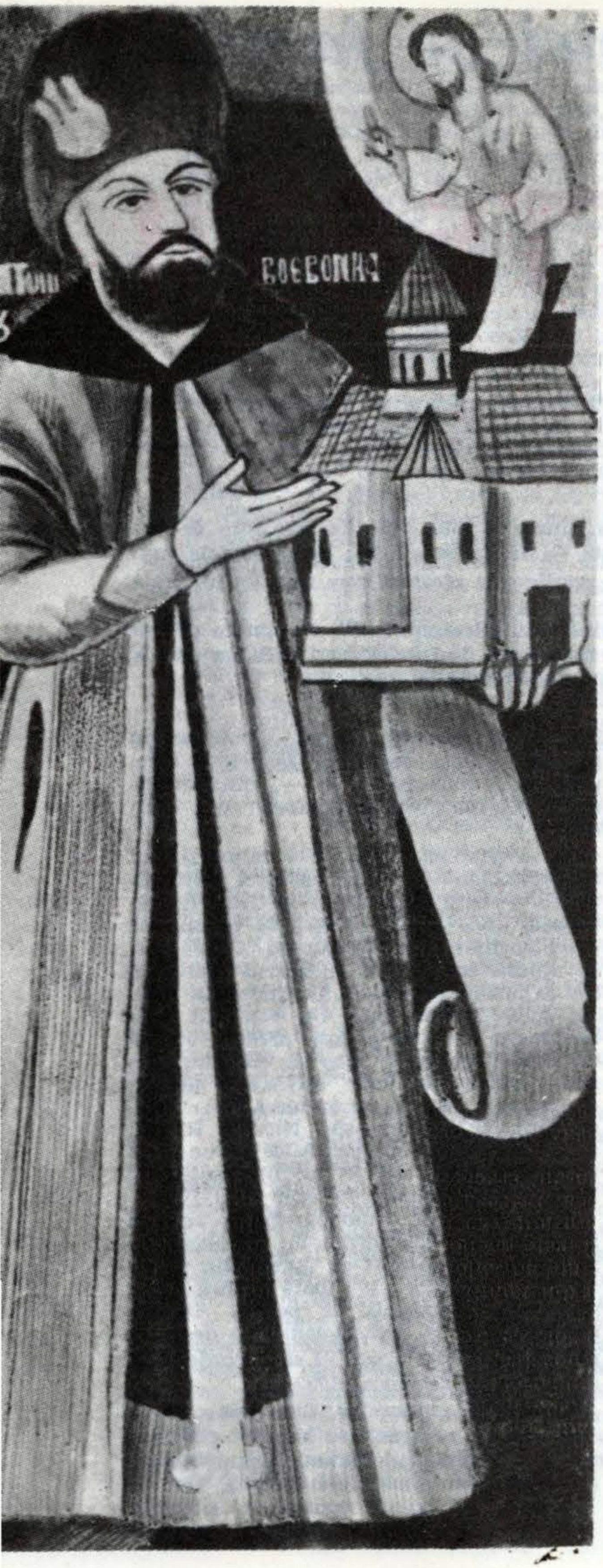

una din principalele familii boiereşti din ţările române, şi mai ales din Moldova. Familia, după numele moşiilor la care îşi avea principalele conace, era divizată în mai multe ramuri.

Rîndurile lor se înmulţesc totodată prin stabilirea, îndeosebi în Ţara Românească, venind de la Constantinopol, a unor noi ramuri, dintre care unele descendente din spiţa lui Antonie voievod. Cea mai însemnată dintre acestea a fost familia din care avea să se ridice personalitatea lui C. A. Rosetti.

Părtaşi la progresul obştesc

Bunicul lui C. A. Rosetti, descendent din Ioan Rosetti, fiul lui Antonie domnul Moldovei, a avut patru fii: Constantin, Scarlat, Alexandru şi Gheorghe, care la începutul sec. XIX s-au stabilit cu toţii la Bucureşti. Constantin, tată a şase copii, a fost mare clucer şi mare paharnic, şi totodată ocrotitor al versificatorului Ion Pralea — menţionat de M. Eminescu în *Epigonii* — care şi-a scris în casa lui cunoscuta sa creaţie *Psaltirea în versuri*, tipărită la Braşov în 1827. Scarlat, fost hatman mare al Ţării Româneşti, s-a refugiat în 1821, după invazia turcilor, la Braşov, unde s-a afiliat grupului de boieri patrioţi care cereau reforme pentru progresul obştesc şi, totodată, înlăturarea domnilor fanarioţi. Şi ceilalţi doi fraţi, Alexandru (tatăl lui C. A. Rosetti) şi Gheorghe, au ocupat locuri însemnate în ierarhia de stat.

Toţi patru au fost depăşiţi însă de către fiii lor care, „îndeplinind multe slujbe politice, administrative şi judiciare — după cum scrie biograful familiei, generalul R. Rosetti — au fost părtaşi la toată viaţa politică şi intelectuală a Ţării Româneşti de la mijlocul veacului XIX".

Ioan Rosetti (1800-1866), fiu al lui Constantin, a fost astfel deputat în Obşteasca Adunare din 1831, în cadrul căreia s-a manifestat ca aderent îndrăzneţ al Partidei naţionale, condusă de Ion Cîmpineanu, şi totodată unul din întemeietorii „Societăţii filarmonice", iniţiate de acelaşi Cîmpineanu.

Şi mai variată avea să fie activitatea fratelui său Scarlat Carol (1802-1872): el a editat gramatica lui Eliade Rădulescu (1829), a fost în mai multe rînduri senator şi vicepreşedinte al Senatului, viceprimar al Bucureştilor, şi totodată preşedintele Ateneului român (1869), calitate în care şi-a legat numele — printr-o

Antonie voievod al Moldovei (1675-1678) unul din cei mai iluştri înaintaşi ai Rosetteştilor

importantă donație — de înființarea Bibliotecii Ateneului. A publicat o hartă generală a Principatelor Române și a întreprins călătorii în Asia și în apusul Europei. A întreținut totodată strînse legături cu românii din Transilvania, stimulînd, prin premii, traducerile din clasicii latini făcute de Andrei Mureșanu și George Munteanu, punînd la dispoziția lui Șaguna, ca premiu, suma de 1 000 florini pentru o *Istorie a românilor* (1858) și sprijinind „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român", de la Sibiu, care l-a proclamat membru de onoare (1861). În semn de omagiu pentru George Lazăr a restaurat mormîntul de la Avrig al acestuia, dedicîndu-i totodată și un elogios epitaf.

Un alt fiu al lui Constantin Rosetti, Nicolae Rosetti (1811-1893) a fost delegat al Țării Românești la Viena, pentru încheierea tratatului de navigație pe Dunăre (1858) între Austria, Bavaria, Turcia, Würtenberg, Serbia și Țările Române, tratat asupra dispozițiilor căruia a publicat în 1859 o broșură intitulată *Cestia liberii navigații pe Dunăre*.

Plumbul literelor pentru puștile revoluționarilor

Figura cea mai explozivă a acestor Rosettești avea să fie însă C. A. Rosetti (1816-1885), care se va impune totodată și ca una din cele mai proeminente personalități ale generației sale. Actor, ofițer și poet romantic mai întîi, autor al acelei tulburătoare romanțe *A cui e vina?* (1839), cîntată timp de decenii — ca și *Steluța* lui Alecsandri — la toate balurile și petrecerile, și al unui volum de poezii intitulat *Ceasuri de mulțumire* (1843), primul traducător în limba română, direct din limba engleză, al dramei lui Lord Byron, *Manfred*, rival, un moment, în poezie, al lui Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, librar, tipograf, negustor de vinuri și coloniale, C. A. Rosetti — crescut la școala lui I. Cîmpineanu, căruia i-a dedicat volumul de poezii — avea să devină apoi, alături de N. Bălcescu, Ion Ghica, M. Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, Al. G. Golescu, unul din cei mai reprezentativi ziariști și bărbați politici din secolul trecut, ctitor, printre cei mai de seamă, ai României moderne.

În afară de hotarele țării, numele lui C. A. Rosetti s-a împletit cu cele ale lui Jules Michelet, Edgar Quinet, Ledru Rollin, Giuseppe Mazzini, Giuseppe Garibaldi, Armand Levy, G. Rakovski și al altor revolutionari francezi, italieni, polonezi, bulgari.

A figurat printre primii membri ai „Societății filarmonice" (1833), ai societății secrete „Frăția" (1843), care avea să devină organizatoarea revoluției de la 1848, și ai „Asociației literare a României" (1845). Sfidînd modul de viață al boierilor, în 1845 C. A. Rosetti a înființat o librărie și o tipografie de care se va ocupa timp de decenii, lucru ce avea să facă din el un exponent politic al burgheziei aflate atunci în ascensiune, și să-i aducă calitatea de staroste al negustorilor din București.

Plecat pentru studii la Paris, unde la „Collège de France", avea să intre în contact cu Jules Michelet, Edgar Quinet, precum și cu Lamartine și cu alte personalități progresiste franceze, C. A. Rosetti a jucat un rol important în înființarea „Societății studenților români" din Paris (2 decembrie 1845) printre ai cărei membri, ca un preludiu al viitoarei Uniri, s-au aflat atît munteni cît și moldoveni, iar dintre personalități: Ion Ghica — căruia i s-a oferit și președinția — Nicolae Bălcescu, M Kogălniceanu, Ion și Dumitru Brătianu, Al. G. Golescu, Ion Ionescu de la Brad, D. Bolintineanu etc.

Principala realizare a societății, care își propunea să susțină la Paris pentru desăvîrșirea studiilor „tineri români din *orice parte de loc*" [subl. aut.] și să aibă corespondenți în *„deosebitele părți românești"* [subl. aut.], a fost — pe lîngă popularizarea aspirațiilor poporului român în presa franceză — înființarea unei biblioteci românești (Place de Sorbonne, nr. 3), care în scurtă vreme s-a transformat în locul de întîlnire și de consfătuiri politice al tuturor românilor aflați în capitala Franței. În primăvara anului 1847 s-a retras la București.

În primele luni ale anului 1848 librăria lui din Calea Mogoșoaiei, precum și locuința din strada Izvorului, devin adevărate focare revoluționare. Aderenții „Frăției" sînt mobilizați de I. Ghica și Rosetti și îndemnați să se înarmeze în vederea unei grabnice insurecții. Pregătirile vor intra într-o fază și mai accelerată la începutul lunii aprilie, după sosirea de la Paris a lui N. Bălcescu, a Brătienilor și a Goleștilor. Îndată după sosirea lor, se redactează manifestul revoluționar și se împart zonele de acțiune ale fiecărui fruntaș. Lui C. A. Rosetti, Ion Ghica, N. Bălcescu, Radu Golescu, Ion C. Brătianu, Cezar Bolliac li se atribuie orașul București, cu misiunea de a ridica „tabacii, mărginașii și tinerimea". Se alege totodată și comitetul revoluționar, în a cărui comisie executivă, după trimiterea lui Ghica la Constantinopol, au fost aleși N. Bălcescu, C. A. Rosetti, și Al. G. Golescu-Arăpilă.

Activitatea intensă a lui C. A. Rosetti, care se sfătuia mereu cu „tabacii și mărginașii", l-a făcut suspect organelor de stat, care în noaptea de 9 iunie l-au

Scarlat „de Rosett, cavaler şi literator“

arestat, atît pe el cît şi pe cîţiva din aderenţii săi. Era însă prea tîrziu. Ceea ce se pregătise nu mai putea fi dat înapoi. Peste două zile, în urma adunării de la Islaz şi a ridicării populaţiei din Bucureşti, Bibescu-Vodă era silit să semneze constituţia, să recunoască noul guvern revoluţionar şi, totodată, să elibereze pe C. A. Rosetti. Mai mult, la propunerea lui Ion C. Brătianu, domnitorul l-a numit prefect al poliţiei Bucureştilor.

A doua zi, C. A. Rosetti făcea să apară primul ziar al revoluţiei, „Pruncul român“, prin care s-au pus bazele presei române democratice şi s-a inaugurat stilul ce avea să se numească apoi „paşoptist“.

La 14 iunie, după abdicarea lui Bibescu, constituindu-se guvernul „vremelnicesc“, ce urma să conducă ţara pînă la alegerea unui nou domn, C. A. Rosetti părăseşte prefectura şi acceptă, alături de N. Bălcescu, Ion C. Brătianu, şi Al. G. Golescu-Arăpilă, funcţia de secretar de stat.

Arestînd, în împrejurările cunoscute, guvernul, colonelul Odobescu, ministrul Armatei, a trimis 15 soldaţi să ridice şi pe C. A. Rosetti, care se afla la tipografie. Acesta a reuşit însă să se salveze şi să dea la timp alarma pentru mobilizarea maselor ce aveau să elibereze pe cei arestaţi. O parte din plumbul cu care au fost încărcate puştile revoluţionarilor care au izbutit, sub conducerea Anei Ipătescu, să elibereze guvernul şi să aresteze apoi pe Odobescu şi complicii săi, a fost luat de la tipografia lui C. A. Rosetti, unde servea la turnatul literelor.

Luptător pentru unire şi republică

La 13 septembrie revoluţia — pe care Rosetti o considera ca un act de „civilizaţie socială“ şi pe care o socotea făcută de „toată naţia“ — avea să fie lichidată de către trupele turceşti intrate în Bucureşti, iar căpeteniile ei arestate, urcate într-o „ghimie“ pe Dunăre, şi apoi exilate pe timp nedeterminat. C. A. Rosetti, împreună cu soţia sa Maria Grant, s-au stabilit la Paris. Revoluţia — avea să scrie el din capitala Franţei — ar fi putut dobîndi alt rezultat „dacă acel guvern — care s-a temut să împroprietărească ţăranii — mai punea urechea jos pe pămînt să audă glasul poporului său“. Considerînd revoluţia ca „geniu uriaş al viitorului“, la 27 ianuarie 1849 scria în *Notele* sale: „Am multă speranţă că în curînd o să avem iar o revoluţie“. La 20 aprilie îi scria lui Ion Ghica, aflat la Constantinopol: „Eu cred că *foarte curînd* [sublinierea lui C. A. Rosetti — *n.a.*] vom avea *sfînta explozie*“. „România — adăuga în *Note* la 29 iunie 1851 — *peste puţin* va fi liberă, unită şi puternică“.

În toţi cei nouă ani de exil, C. A. Rosetti a activat necontenit pentru a face din cauza Principatelor Române o cauză europeană. Ca şi în timpul revoluţiei, una din cele mai viguroase arme ale sale în această luptă a fost presa.

În septembrie 1850 el a sprijinit astfel iniţiativa lui Bălcescu de a înfiinţa la Paris revista „România viitoare“, iar în anul următor, în noiembrie, va înfiinţa propria sa publicaţie, intitulată atît de semnificativ: „Republica română“.

Gîndirea sa politică din această perioadă e ferm mărturisită într-o „epistolă“ adresată la 1 decembrie 1849 lui Barbu Ştirbei, noul domn al Ţării Româneşti. „Să nu mai fie domn şi boieri — scria C.A. Rosetti în această epistolă — să nu mai fie stăpîni şi slugi, ci toţi d-opotrivă şi fraţi în societate [...], să nu mai fie munteni, moldoveni, transilvăneni [...] etc., ci o singură naţiune de români liberi şi egali, fără protectori şi fără suzerani“. El ţinea totodată să precizeze „*că noi* (exilaţii) *nu visăm un regat, ci că voim o republică românească*“ [subl. aut.].

În timpul Congresului de pace de la Paris convocat pentru a pune capăt războiului din Crimeea, el a desfăşurat o

O imagine mai puțin cunoscută a lui C. A. Rosetti

intensă activitate de persuasiune pe lîngă delegații francezi, englezi și italieni. La 7 iulie 1857 i s-a ridicat sancțiunea exilului, C. A. Rosetti punînd din nou piciorul pe pămîntul românesc. Nu pentru a se odihni însă după nouă ani de zbucium, ci pentru a începe, alături de vechii săi tovarăși de la 1848 o nouă luptă: *lupta pentru Unirea Principatelor.*

Pentru noua luptă, el a înființat astfel, la 9 august 1857, ziarul „Românul", care — sub deviza *Luminează-te și vei fi, voește și vei putea* — avea să fie totodată și cel dintîi ziar modern al românilor, o adevărată școală ziaristică pentru noile generații de scriitori și publiciști. Timp de zeci de ani „Românul" a fost o tribună a lui Rosetti, el scriindu-i atît articolele de fond, cît și o bună parte din reportajele și cronicile literare și artistice.

Idealul luptei lui Mihai Viteazul

Datorită acțiunilor fără preget ale unioniștilor, sprijiniți cu entuziasm de masele populare, s-a cîștigat rînd pe rînd atît lupta pentru Divanul ad-hoc al Țării Românești, la a cărui constituire (5 octombrie) C. A. Rosetti a fost ales secretar, și apoi lupta pentru Adunarea electivă. Alegerea lui Cuza, i-a adus lui Rosetti o nouă satisfacție, el fiind purtătorul de cuvînt al delegației Țării Românești trimisă la Iași pentru a anunța domnului Moldovei noua sa calitate. „Măria Ta — a declarat C. A. Rosetti prezentînd lui Cuza actul alegerii de la București — sîntem fericiți că Adunarea electivă de la București ne-a onorat cu marea și frumoasa misiune de a depune coroana lui Mihai în mîinile Măriei Tale, căruia frații de aici au încredințat Coroana lui Ștefan... *Românii munteni* — adăuga însă C. A. Rosetti — *au încoronat în Măria Ta nu un individ, ci marile principii de viață ale naționalității noastre... Atîta timp* — preciza el în încheiere — *cît Tu vei purta stindardul Unirii, al naționalității, al justiției și al libertății, muntenii și moldovenii, te vor urma ca un singur om*" [subl. aut.].

Militant înfocat pentru alegerea lui Cuza, în prima parte a domniei acestuia a îndeplinit un timp funcția de director al Teatrului Național din București (1859-1860) și ministru al Cultelor în guvernul muntean al lui Nicolae Golescu (1860).

Începînd din 1864 el a devenit însă unul din principalii adversari ai lui Cuza, jucînd un rol esențial în detronarea sa.

Sub Locotenența domnească instituită la 11 februarie 1866, C.A. Rosetti a intrat în guvernul prezidat de Ion Ghica ca titular al Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, calitate în care a inițiat înființarea „Societății Academice Române" (12 martie 1866), care avea să devină apoi Academia Română (1878).

Raporturile dintre Carol I de Hohenzollern și C.A. Rosetti n-au fost dintre cele mai bune, noul domnitor — informat despre sentimentele sale republicane — considerîndu-l de la început, așa cum va consemna în memoriile sale, ca aparținînd extremei stîngi (Ausserte Linke) și chiar ca șef al radicalilor extremiști (das Haupt der extremen Radikalen). C.A. Rosetti, la rîndul său, a descoperit și el destul de repede tendințele de dominație prusacă ale lui Carol, așa încît n-a șovăit să intre la 1870, împreună cu alți radicali, în complotul organizat de Eugeniu Carada împotriva domnitorului.

„Plevna internă"

Rosetti a fost, atît prin ziarul „Românul" și prin discursurile sale, cît și în Consiliul de coroană de la 1 aprilie 1877, unul din cei mai înflăcărați susținători ai proclamării Independenței. La 9 mai a avut satisfacția de a prezida ședința Camerei prin care s-a votat „Independența absolută a României' și s-a luat act de războiul pentru neatîrnare început între țara noastră și Turcia.

În timpul războiului ziarul „Românul" a relevat necontenit vitejia dorobanților

români, soția lui C. A. Rosetti a condus unul din spitalele de răniți, iar doi dintre fiii săi, Vintilă și Horia — care își făceau studiile la Paris — s-au întors în țară pentru a intra ca voluntari în rîndurile armatei.

În timpul congresului de la Berlin, C.A. Rosetti — numit în martie 1878 ministru de Interne — a fost însărcinat cu interimatul președinției Consiliului de Miniștri, iar în 1879 a fost trimis la Roma pentru a solicita din partea guvernului italian recunoașterea independenței României.

O dată cu proclamarea Independenței, începe în viața lui C.A. Rosetti o nouă perioadă politică, consacrată construcției interne a României ; încă din timpul războiului, imediat după căderea Plevnei, el a anunțat că a sosit momentul să „cucerim și Plevna internă". În concepția sa, „Plevna internă", însemna : noi raporturi între proprietari și țărani, o nouă împroprietărire, legi pentru ocrotirea muncitorimii și totodată largi reforme social-politice pentru democratizarea și dezvoltarea politică a țării. Această atitudine avea să-l aducă însă în conflict cu alți politicieni, și în primul rînd cu Ion C. Brătianu care, între timp, se despărțiseră de idealurile radicale ale revoluției, devenind exponenții tipici ai burgheziei.

După cîțiva ani de activitate separată în cadrul Partidului Liberal, constatînd incapacitatea acestuia de a se adapta noilor cerințe, C. A. Rosetti, care între timp se apropiase tot mai mult de ideile și idealurile progresului, a părăsit partidul la a cărui înființare și dezvoltare avusese o contribuție covîrșitoare, retrăgîndu-se din viața politică. El, de asemeni, a adus o contribuție substanțială la organizarea muncitorilor tipografi din România.

A murit întristat și bolnav la 8 aprilie 1885, fiind condus la mormîntul de la Bellu de peste 100 000 locuitori ai Capitalei.

În 1902 i se va ridica frumoasa statuie — operă a sculptorului W. Hegel — care împodobește și astăzi piața ce îi poartă numele.

Pentru „Dacia viitoare"

Fără a-l egala, fiii lui C. A. Rosetti au îmbrățișat și ei preocupările tatălui lor, îndreptîndu-se însă mult mai înspre stînga decît acesta. Primul băiat — întîiul copil al lui C. A. Rosetti a fost o fetiță, Liby (Libertatea), născută în 1848 — Mircea C. A. Rosetti, decedat în plină tinerețe (1850-1882), a participat la mișcările socialiste din Franța și Italia, unde și-a făcut studiile, și s-a remarcat prin lucrările sale juridice și prin cîteva creații beletristice. În 1883 C. Dobrogeanu-Gherea, polemizînd cu Ion C. Brătianu, dedica unul din articole „*memoriei socialistului Mircea C. A. Rosetti*".

Al doilea fiu, Vintilă (1853-1916), căruia Rosetti i-a încredințat, încă înainte de a muri, direcția ziarului „Românul" a contribuit în 1884 la înființarea revistei socialiste „Dacia viitoare" (Paris), iar în 1885 — avînd strînse legături cu Cercul de studii sociale —, a fost unul din organizatorii de la București ai aniversării Comunei din Paris. El va fi editorul scrierilor, al notelor și al unei însemnate părți din corespondența tatălui și a fratelui său. Al treilea, Horia (1855-1913), a fost de asemenea unul din colaboratorii apreciați ai „Românului".

Și celelalte ramuri ale Rosetteștilor au participat intens la viața politică și intelectuală a vremii lor. Lascarache Rosetti (1816-1884), unul din capii mișcării revoluționare din Moldova la 1848, a participat și la Marea Adunare Națională de la Blaj de la 3/15 mai 1848, iar Nicolae Rosetti (1827-1884), unul din principalii susținători ai alegerii lui Cuza, l-a însoțit pe domnitor și la Constantinopol. În anii 1863-1865 a deținut funcția de ministru de Finanțe și a fost propunătorul legii secularizării averilor mănăstirești. Un alt Rosetti, Teodor (1837-1925) a fost, alături de Titu Maiorescu și P. P. Carp, unul din membrii fondatori ai „Junimii", iar în 1888-1889 a ajuns președinte al Consiliului de miniștri.

În domeniul literar și artistic s-au distins Dumitru Rosetti (1850-1934), autor a numeroase piese de teatru, nuvele, articole și cronici literare și dramatice, publicate, sub pseudonimul Max, în diferite ziare române și franceze, precum și fiul său Radu D. Rosetti (1874-1964), care și-a legat numele de numeroase volume de poezii lirice, desuete astăzi, epigrame și note de călătorie, afirmîndu-se totodată ca unul din cei mai apreciați avocați români.

Alți doi Rosettești, care s-au impus la începutul sec. XX prin scrierile lor literare și istorice au fost Radu Rosetti (1853-1926) și fiul său, generalul Radu R. Rosetti (1877-1949), primul fiind autorul unei lungi serii de romane istorice, povești și scrieri memorialistice, precum și al marelui studiu social-economic : *Pentru ce s-au răsculat țăranii ?* publicat la 1907, iar al doilea, biograful familiei, remarcîndu-se printr-un șir de cercetări de istorie militară.

Dotați cu o puternică vitalitate și cu o pronunțată vocație pentru științe și arte, Rosetteștii sînt prezenți și astăzi în viața intelectuală a României prin profesorul, filologul, lingvistul, memorialistul Alexandru Rosetti (n. 1895), autor al unui vast tratat de *Istoria limbii române* — membru al Academiei R.S.R. — participant de seamă la numeroase congrese internaționale și prin arheologul Dinu V. Rosetti (n. 1899).

MIRCEA ROSETTI — de la pașoptiști la socialiști

NORA ZIZI MUNTEANU

La 16/28 ianuarie 1850, la Paris, s-a născut cel de-al doilea copil al familiei C. A. Rosetti : Mircea. Încă de la 21 ani a activat în diferite organizații socialiste, militînd pentru echitate socială, pentru drepturi și libertăți democratice.

Corespondența sa din perioada 1871, cînd a plecat din nou în Franța, pînă la moartea sa timpurie — în 1882 — conturează o personalitate foarte complexă. Vom spicui cîteva fragmente din scrisorile sale *inedite*, care ne fac cunoștință cu credo-ul unuia dintre primii socialiști români.

În 1871 el s-a situat alături de comunarzi, mărturie stînd în această privință numeroasele sale aprecieri despre conținutul politic și social al Comunei. Mircea Rosetti aproba lupta armată a proletariatului parizian împotriva reacțiunii. Într-una din scrisori, expediată în septembrie 1871, îl numea reacționar pe unul dintre studenții români — Costache Cantacuzino — „pentru că nu aprobă ca noi [el și fratele lui Costache, Gogu Cantacuzino — *n.r.]* împușcările Comunei asupra versaiezilor".

Luînd apărarea comunarzilor, Mircea îl îndemna pe fratele său să citească „dezbaterile proceselor Comunei. A fost minciună că ei au dat foc Parisului".

Întreaga viață a rămas un adept al comunarzilor. Cărțile dedicate Comunei formau lecturile sale preferate și au avut un mare rol în formarea sa ca socialist.

În 1871, Mircea Rosetti s-a încadrat în organizațiile socialiste franceze.

În perioada 1871-1880 a stat și în Italia. În 1877 a devenit membru corespondent al organizației „Circolo di studi sociale" (Cercul de studii sociale) din Milano, care, așa cum preciza el într-o epistolă din 3 aprilie, același an, era „afiliat cu toate cercurile socialiste din Italia de sus". Tot în Italia, a participat la ședințele „Cercului republican" din Roma. Această organizație revoluționară — după cum rezultă dintr-o scrisoare a sa din 28 martie 1877 — „proclama detronarea lui Victor [Emmanuel — *n.r.]*, nu pe calea legală, dar prin revoluție".

Credința în izbînda unei viitoare revoluții reiese constant din diferite însemnări. În 1878 trimitea fratelui său, la Paris, el aflîndu-se încă în Italia, „un proiect de constituție care se aplica a doua zi după revoluție", iar în 1880, în invitația adresată socialiștilor francezi de a participa la banchetul de adio, cu ocazia plecării sale definitive din Franța, releva : „Revoluția socială este aproape, noi ne vom vedea deci în curînd".

A prețuit și stimat pe revoluționarii de pretutindeni, pe mulți dintre ei i-a cunoscut. Activitatea revoluționarilor ruși îi era cunoscută și o urmărea îndeaproape. Studiind romanul lui Cernîșevski — *Ce-i de făcut ?*, îi atrăgea atenția fratelui său că ideile lor se aseamănă cu cele ale lui Cernîșevski : „peste tot poți să găsești ideile noastre, discuțiile noastre, sentimentele noastre".

Strîngea fișe despre mișcarea socialistă germană, cumpăra broșuri editate de socialiștii belgieni, se interesa de socialismul spaniol etc. Comentînd atentatul săvîrșit la Neapole asupra regelui Umberto, în 1878, atrăgea atenția fratelui său că tactica aceasta „nu aparține nici Internaționalei, nici societăților socialiste".

Cît privește concepția sa despre lume și viață, o expunea singur într-o scrisoare din 1878, cînd se prezenta ca „darwinist, ateu și socialist".

Numeroase scrisori tratează problema raporturilor dintre masele producă-

toare și capitaliști. Despre discuția pe care o avusese cu un ceh, adept al concepțiilor burgheziei liberale, relata fratelui său: „El a fost forțat să recunoască că poporul este exploatat, oprimat, aservit de cnut și mai ales prin acel alt cnut, mai teribil și mai infam, care se numește *Capitalul*". Sublinierea și scrierea cuvîntului cu majusculă, ne fac să presupunem că avea cunoștință de lucrarea lui Marx.

Se pronunța împotriva liberalismului burghez, fiindcă el „seacă inima, cînd nu omoară de asemenea rațiunea". Despre libertate sub un guvern liberal vorbește într-un articol trimis spre publicare în țară, la 4 noiembrie 1878: „Sub un guvern liberal, libertatea nu există. Pentru a fi liber nu este destul a avea dreptul, trebuiesc mijloacele. Mijloacele ne lipsesc".

Începînd din 1877, scrisorile sale se opresc tot mai insistent asupra situației din țară. Este perioada cînd se interesează de răspîndirea ideilor socialiste în România. În acest scop îi cerea fratelui său: „Cercetează de la țărani, de la lucrători cît cîștigă pe zi, cîte ore muncesc etc. etc. Acestea toate ar trebui notate spre a putea scri articole socialiste". Era de părere că o istorie a mișcării socialiste internaționale ar fi foarte utilă pentru români: „Cumpără orice broșură sau carte ce vei găsi relativ la socialism — îi scria fratelui său la 1 martie 1877 — mai cu seamă la istoria socialismului, căci va trebui să o scriem odată pentru români". Întors în țară, se interesa la fratele său: „Ce-ai făcut cu cele cîteva broșuri ale socialismului românesc pe care le adusesem aci — *Procesul fraților Nădejde*, *Înmormîntarea lui* [N. Zubcu] *Codreanu* etc. ?"

Cît privește propaganda socialistă propriu-zisă — deși, după cum am văzut, nu neglija existența clasei muncitoare — el împărtășea părerea multora dintre primii socialiști români, că aceasta trebuia să înceapă întîi la sate, țărănimea fiind clasa cea mai numeroasă a societății și mai aspru exploatată. El insista ca țărănimea să fie lămurită asupra nedreptei repartiții a impozitelor: „La noi, lăsînd chestiunea proprietății la o parte

pentru moment, trebuie să năvălim pe bir. De ce țăranul să plătească pentru cutare, cutare lucru de care nu profită, să plătească cei cu bani impozit pe venit!" După părerea sa, înaintașii de la 1848 făcuseră doar un pas, truda lor trebuia continuată: „Citește în «Românul» dezbaterile săteanului la '48, sînt lucruri interesante, Dacă ai avea [și] «Dacia-magazin istoric» [«Magazin istoric pentru Dacia» — *n.r.*] a lui Bălcescu și Laurian, vol. 2, în care face pe scurt *istoria proprietății la țărani*; o parte din acel articol a fost reprodus și în cartea lui Bălcescu *Mihai Viteazul* și publicat de Odobescu".

Alăturîndu-se luptei tatălui său pentru adoptarea unor legi favorabile țăranilor, mai ales modificarea Legii tocmelilor agricole, în scrisorile din 1881-1882 se oprește pe larg asupra situației de la sate. Era indignat de sprijinul fățiș pe care liberalii îl acordau marilor proprietari în jefuirea țăranilor: „Ceea ce este grozav este democrația liberalilor. Dînșii fac tocmeli agricole tot așa de barbare ca și ciocoii".

Conflictul izbucnit între C. A. Rosetti — apărător al drepturilor țărănimii — și I. C. Brătianu, manifestat și în Parlament, era relatat astfel unui prieten din străinătate: „Beppo [Brătianu — *n.r.*] trecînd pe lîngă banca tatii s-a plîns într-un mod vizirial de proiectul de lege pentru stingerea datoriilor țăranilor prezentat de tata. «Sperii lumea, deja legea tocmelilor i-a speriat etc. etc.» Tata a răspuns în gura mare că dînsul lucrează «cu și pentru popor, nu cu și pentru boieri. Toată viața mea am făcut așa, voiesc cînd voi muri ca poporul să însoțească rămășițele mele, iar nu boierii!»"

Preocuparea pentru problemele social-politice ale țării nu l-a părăsit pînă-n ultima clipă a vieții. Cu trei săptămîni înaintea morții, la 1 iunie 1882, îi scria unui prieten, dezgustat de lipsa de scrupule și incapacitatea aparatului de stat: „Nimeni nu face nimic si toți se gîndesc numai la interesele lor personale".

La 20 iunie 1882, la numai 32 ani, s-a stins din viață o personalitate în plină afirmare, cu preocupări complexe și uneori de avangardă. Ideile sale și activitatea — nu îndeajuns cercetate încă — îl situează pe Mircea Rosetti în rîndul acelora care au realizat legătura între cele două generații de revoluționari români — pașoptiștii și socialiștii.

CONCURSUL „MAGAZIN ISTORIC“

De data aceasta concursul nostru vă propune să dezlegaţi 6 (şase) întrebări, fiecare dintre ele solicitînd 2 (două) răspunsuri. Pentru a afla cele 12 (douăsprezece) răspunsuri corecte, trebuie să consultaţi numerele 1, 2 şi 3 ale revistei noastre, din ianuarie, februarie şi martie 1972.

1

Iulie 1934. Într-unul din vechile centre culturale moldovene a apărut primul număr al unei reviste editată de un grup de studenţi antifascişti aflaţi sub directa îndrumare a partidului comunist.

Cum se numea publicaţia şi unde se afla tipografia în care a fost tipărită ?

2

„...Nimic şi nimeni nu va putea intimida milioanele de oameni ai muncii, cu atît mai mult pe noi, care sîntem luptătorii cei mai consecvenţi şi hotărîţi împotriva fascismului şi pentru democraţie“.

Cui aparţin aceste cuvinte şi cu ce prilej au fost ele rostite ?

3

Într-una din casele conspirative bucureştene, uteciştii au reuşit, cu toate măsurile de supraveghere ale Siguranţei, să ţină o importantă întrunire.

Pe ce stradă se afla casa şi în ce an a avut loc evenimentul ?

4

Reprezentanţi ai tineretului antifascist din mai multe ţări ale lumii au adoptat un document în care se spunea : „...să lucrăm la unirea tineretului din toate ţările fără deosebire de tendinţe, de rase sau opinii...“

Cu ce prilej a fost adoptat documentul şi cum a fost intitulat ?

5

La 1 august 1943, una dintre militantele Uniunii Tineretului Comunist şi-a găsit sfîrşitul alături de alţi 60 deţinuţi carbonizaţi de flăcările unui incendiu care cuprinsese închisoarea.

Despre cine este vorba şi ce condamnare suferise ?

6

„Te vei interesa şi cred că mă vei căuta şi acolo“.

Cine este semnatarul scrisorii cu acest final şi ce anume înţelegea el prin „acolo“ ?

CONCURSUL „MAGAZIN ISTORIC“

TALON DE PARTICIPARE

CONCURSUL „MAGAZIN ISTORIC“ • MARTIE 1972

POȘTA CONCURSULUI

Și la acest nou start al concurenților, am primit un bogat curier. Multor concurenți le-am răspuns prin scrisori, altora însă, ale căror întrebări ridică probleme de ordin general, de interes mai larg, le răspundem în cele ce urmează (nelămuririle se referă la seria din nr. 1/1972).

A. BUZEA, din Iași, vrea să știe dacă la concurs participă numai abonații, sau toți cititorii revistei. Evident, toți cititorii, în condițiile, foarte precis expuse în „Magazin istoric" nr. 1/1972, p. 85. Mai vrea să afle dacă textele-probleme publicate în acel număr sînt „identice, adică cuvînt cu cuvînt cu textele corecte sau sînt diferite". Identice n-ar prea putea fi, căci cuprind cîte două greșeli. Sînt expuneri pe teme tratate în „Magazin istoric", în care au fost strecurate erorile amintite, pe care tocmai dvs. urmează să le descoperiți.

DAN DOBRE din Călărași dorește să afle dacă la întrebarea nr. 5 din nr. 1/1972 cerem numele celui care l-a ucis pe Alexandru Macedon și anume a vinovatului moral sau al executorului. Nici una, nici alta ! Vă cerem să ne spuneți ce greșeli au fost strecurate în întrebarea publicată de noi.

A. I. LICA, Arad. Ne cereți prea mult, pretinzîndu-ne să vă spunem nici mai mult, nici mai puțin, decît care din cele două răspunsuri pe care vreți să le dați la întrebarea nr. 2 este cel corect. Ar însemna să dezavantajăm pe alți cititori, ceea ce n-ar fi loial. Nu credeți ?

GAVRIL URSU, com. Lăzăreni. Puteți participa cu mai multe serii de taloane la concurs și deci cu șanse sporite.

TONI DODE, din Modelul ne scrie: „Țin să vă mulțumesc foarte mult tuturor celor care au inițiat acest gen de concurs". Vă răspundem la nelămuririle dvs. : Evident, la concurs pot participa mai mulți membri ai aceleiași familii. Pentru rest, citiți răspunsul dat tovarășului Ursu.

IOAN I. CHELARU, Săbăoani. Citiți mai atent problemele și veți descoperi greșelile strecurate.

GRIGORE TIMȘA, Dej. Același răspuns. Întrebările noastre au fost înadins mai dificile decît la primul concurs, la sugestia multora dintre dvs.

ION T. MÎNDRUȚ, București, ne scrie că organizarea noului concurs îl face „deosebit de fericit, întrucît l-am așteptat cu multă nerăbdare. Eu personal vă mulțumesc mult pentru această inițiativă luată de conducerea frumoasei reviste".

Data decernării premiilor va fi anunțată din timp, ca să puteți lua parte și dvs., așa cum vă exprimați dorința.

D. MANEVICI, Turnu Măgurele. Dați răspunsuri cît mai concise, în spiritul exemplelor noastre din nr. 1 și nr. 2/1972.

PANTELIMON BOARĂ din satul Gemeni ne cere ca termenul fixat inițial pentru închiderea concursului să nu mai fie prelungit, ca în anul trecut. De acord cu dv. și cu argumentele ce aduceți. Mulțumim și pentru celelalte sugestii privind tematica revistei.

GH. PLETEA din Răcăuți, învățător pensionar, ne adresează o scrisoare emoționantă : „Sînt un vechi abonat la revista «Magazin istoric» pe care o citesc cu mult interes și de care nu cred că mă voi despărți. În adevăr această revistă este o oglindă fidelă care îți dezvăluie pagini neștiute sau de mult uitate, te face să te bucuri de victoriile poporului nostru sau să te întristezi de nenorocirile prin care a trecut de opreliștele de care s-a lovit".

Vă mulțumim pentru aprecieri. În ce privește eventuala tragere la sorți a premiilor, ea se va face numai în cazul că numărul răspunsurilor exacte va depăși pe cel al numeroaselor premii oferite de noi. În această situație, altă soluție nu există ; problemele din concurs fiind de această dată ceva mai grele decît cele din anul trecut, poate că nu va fi necesar să recurgem la ceea ce dv. numiți sistemul „loterie".

Pentru multe din întrebările ce primim, răspunsurile sînt cele ce au fost date și la Poșta Concursului din anul trecut (sistemul de premiere, eventuala tragere la sorți, chestiuni legate de taloane etc.). Revedeți deci rubricile respective.

CONCURSUL „MAGAZIN ISTORIC"

TALON

3	3	3	3	3
3	3	3	3	3
3	3	3	3	3
3	3	3	3	3

3 3 3 3 3

George Călinescu și simțul istoriei

GEORGE IVAȘCU

A medita la „problemele cetății", a-și implica propriul destin în dialectica însăși a istoriei — iată o caracteristică esențială a universului călinescian, rațiunea și perspectiva excepționalei sale vocații de scriitor militant, exercitată cu semnificativă constanță de-a lungul a peste trei decenii, pînă în ultima săptămînă a vieții.

Intrat în conștiința națiunii noastre ca istoric și critic literar, ca romancier, Călinescu a rămas sub semnul umanității — nu numai ca unul din cei mai valoroși scriitori, dar nu mai puțin ca unul din cei mai remarcabili gazetari, observator moralist și comentator al fenomenului social și cultural din contemporaneitatea sa, „cronicar", în sens superior, al epocii, evocator al marilor evenimente și personalități pe care le-a cunoscut.

Semnificativă prin amploare (numai după Eliberare, Călinescu este autorul a peste o mie de articole, parte reproduse sau amintite alături și de unele discursuri) în recenta antologie (G. Călinescu, TEXTE SOCIAL-POLITICE, 1944-1965, apărută la Editura Politică, sub îngrijirea lui Gh. Tuțui și Gh. Matei) — opera sa de jurnalist surprinde, imagini ale României de după 1930 și pînă în 1965 în datele ei fundamentale. Ca adevărat cetățean, Călinescu are sentimentul datoriei față de colectivitatea în mijlocul căreia trăiește.

Astfel, prefațînd (la 15 sept. 1944) primul număr din „Tribuna poporului", pe care o și conducea, Călinescu consideră că : „Ar fi o lipsă de spirit civic, acum, la începutul noii ere democratice, să stăm la o parte. Poporul intră în plinele sale drepturi, trebuie să vrem să fim alături de el". Același ideal, aceeași deplină angajare în istorie, după 21 ani. în Mesajul adresat (prin „Contemporanul" din 19 februarie, 1965 Conferinței scriitorilor : „Adevăratul poet știe să scoată din ceea ce a trăit el ceea ce e al tuturor și, mai ales, să dea experiențelor lui sfera largă a vieții semenilor săi, știe a trăi în numele contemporanilor și, prin ei, al omului universal. Visele adevăraților poeți spun totdeauna direcția în care merge omenirea. Cred că asupra tuturor chestiunilor profesionale primează o calitate pe care trebuie s-o dezvolte orice scriitor, și anume : a fi de folos poporului".

Relația creatoare, dinamică, dintre intelectual și contextul istoric contemporan sieși este, după Călinescu, condiția libertății de creație : „Ca să poată trăi și prospera (spune el într-un articol cu titlul atît de edificator, Intelectuali de tot felul, uniți-vă, publicat în «Tribuna poporului» din 11 ianuarie 1945), intelectualul nu trebuie să ignoreze socialul, care este postamentul libertății lui cerebrale". Concepție de profundă forță agitatorică, atunci ; de mare actualitate și acum.

Care este „orizontul" publicisticii călinesciene ?

Cu rară capacitate de a transforma în problematic semnele realului, Călinescu efectuează o amplă investigație ce include aspecte dintre cele mai variate : caracterologia Lucrătorului sau Cărturarilor, meditație asupra sensurilor Democrației („Cînd poporul vrea ceva, exprimarea dorinței lui e totdeauna legală și numai minoritatea privilegiată poate vedea dezordine în năzuința mulțimii de a instaura o rînduială mai dreaptă și mai fericită"), asupra sensurilor patriotismului (Patria mai presus de orice!), asupra forței Actualității și acțiunii politice. Alături de aceste aspecte, articolele lui Călinescu comentează toate marile evenimente ale epocii contemporane, de la reforma agrară și naționalizare, la instaurarea Republicii și congresele Partidului, văzut ca Forța conducătoare a statului nostru. (Am citat, implicînd înseși titlurile articolelor.) Ca în multe din paginile romanelor și pieselor sale, jurnalistul Călinescu condamnă războiul: „Nu mi-am ascuțit creioanele ca să devin reporter de război, ci am să cînt munca pașnică a plugarului și a nituitorului. Vreau zgomotul tonic al păcii, nu fluierul nebun al sirenei [...] Insinuațiilor de război, amenințărilor în limbaj defensiv, pregătirilor militare în scopul penetrației din partea acelor forțe care trăiesc din exploatare, noi, intelectualii, exasperați de atîta endemică neliniște, sîntem datori a le opune un apăsat protest" (Război războiului, în „Contemporanul" din 25 martie 1949).

Un loc aparte în această vastă panoramă de idei trecută în chenarele presei cotidiene sau săptămînale, îl ocupă evocarea figurilor unor mari personalități ale poporului nostru și ale umanității : Bălcescu, Lenin, Iorga, dr. P. Groza, Gorki, Sadoveanu, Chopin, Arghezi, Ovidiu... Regăsim vigoarea portretistului

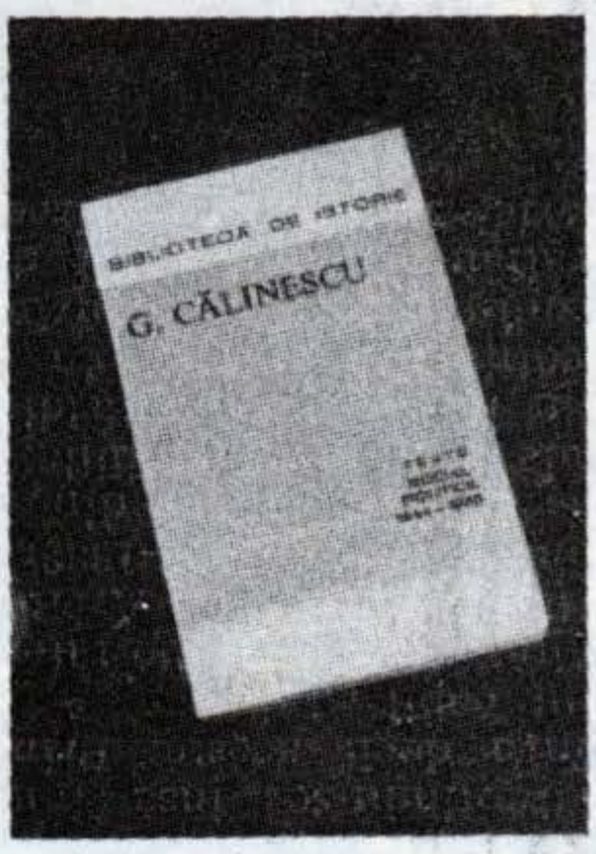

creator de caractere, acea extraordinară capacitate de a păstra inefabilul vieții între liniile severe ale profilului evocat, îl regăsim, deci, pe creatorul Otiliei sau al lui Ioanide, pe cel care prin monumentala sa istorie a literaturii a dăruit contemporaneității lui ca și generațiilor de după el, un atît de trainic templu al culturii naționale. Vast roman cu personaje date — precum el însuși și-o caracteriza — Istoria literaturii demonstrează mai bine ca oricare altă operă a sa concepția lui dialectică asupra istoriei culturii române.

Textele social-politice ale lui Călinescu constituie pentru noi toți una din cele mai exemplare lecții de abordare a domeniului cel mai complex, care este cultura unui popor. De aici virtuozitatea cu care el face cultura însăși să intre în obiectivul preocupărilor istoricului de fiecare zi, care e gazetarul.

Cu asemenea viziune complexă asupra realității, asupra istoriei, din perspectiva fermă a unui intelectual angajat în făurirea democrației și socialismului, textele lui Călinescu sînt o mărturie asupra contemporaneității, implicînd în ea însăși perspectiva. O și spune ca atare, cînd, subliniind importanța zilei de 23 August, scriitorul dimensionează semnificativ orizontul : „De-a lungul văii ce duce spre București văd grupuri masive de tineri. Aș vrea să le vorbesc ceva. Am sentimentul că au înțeles că-i întreb încotro merg. De departe, din ce în ce mai vibrant, ca o harfă eoliană, am auzit cu urechile spiritului aceste cuvinte : Spre viitor".

(Continuare din p. 17)

haina pe umăr și ștergîndu-și fruntea și ceafa de sudoare. Ne-am uitat cu atenție în urma lui. Nimeni. Dar, în cazul c-ar fi fost vorba de o cursă, agenții puteau fi ascunși din timp pe undeva. Am așteptat pînă ce vizitatorul nostru a ajuns în dreptul ulicioarei în care ne adăposteam și, dînd pinteni cailor, i-am ieșit brusc în întîmpinare. L-am văzut tresărind. Doi ofițeri călări, cu automatele atîrnînd pe piept, nu reprezentau un spectacol liniștitor pentru un ilegalist. Se întreba și el, probabil, dacă nu eram de la jandarmeria militară. L-am încadrat, am spus parola. A ezitat — mai avea timp să se prefacă a fi un oarecare — venit în sat să-și viziteze rudele. A răspuns, totuși, cu partea a doua a parolei. L-am poftit să ne urmeze și a pornit, încadrat de noi doi, spre o pădurice, aflată cam la un kilometru depărtare, de partea cealaltă a șoselei. Pe măsură ce ne apropiam de liziera ei, se putea distinge printre copaci șeful celeilalte grupe, iar la o distanță oarecare, de jur împrejur, alți militari care stăteau de pază. Deși bănuielile oaspetelui nostru sporiseră — păream cam prea mulți militari pentru o organizație aflată, în adîncă ilegalitate din armată — el își păstra calmul.

Am intrat mai adînc în pădure, împreună cu cei doi șefi de grupă și ne-am așezat într-un luminiș, să discutăm. Am început printr-o destul de îndelungată tatonare reciprocă de verificare, dacă nu cumva e vorba de o capcană de o parte sau de alta. Pînă la urmă, bănuielile s-au risipit. Omul era la curent cu activitatea noastră din rapoartele ce le trimisesem prin „tehnica" de legătură și apoi cunoștea amănuntele vieții de partid și terminologia folosită, specifică mișcării, care nu puteau înșela.

S-a recomandat „Miron". Am aflat, cînd l-am reîntîlnit după 23 August, că era Constantin Agiu, membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Ne-a informat despre constituirea Blocului Național Democrat, care reunea principalele forțe politice din țară, ostile dictaturii antonesciene și războiului hitlerist, pe baza platformei partidului comunist. I-am prezentat, la rîndul nostru, situația politică din regiment, i-am expus planul amănunțit de acțiune în cadrul insurecției armate pentru care ne pregăteam cu toții.

Cele spuse de „Miron" ne convingeau de succesul orientării partidului, de caracterul național al insurecției, la care avea să participe întreaga armată, care a fost, după cum se știe, un act de concentrare a tuturor forțelor, într-o deplină unitate împotriva hitleriștilor.

La rîndul nostru, l-am informat pe Agiu despre planul nostru, pe care el l-a aprobat. Stabilisem ca, în condițiile ruperii frontului de către trupele sovietice, regimentul să se răscoale. Sprijiniți de plutoanele și companiile pe care le controlam, trebuia să arestăm pe ofițerii care ar fi refuzat să ne urmeze, să preluăm comanda, să neutralizăm statul major al corpului de armată din Roșiori de Vede și să blocăm șoseaua București-Craiova, pentru a împiedica retragerea fasciștilor dinspre București și sosirea întăriturilor hitleriste dinspre Craiova. Se prevedea și posibilitatea capturării guvernului fascist, în cazul cînd acesta urma să fugă pe acest traseu spre vest.

La indicația lui Agiu am intensificat și mai mult una din principalele noastre acțiuni de pînă atunci : procurarea de armament pentru Formațiunile de Luptă Patriotice. Folosindu-ne de faptul că eu eram ofițer însărcinat cu armamentul pe regiment, organizam instruirea ostașilor din subunitățile noastre cu o risipă extraordinară de materiale de luptă, ceea ce ne permitea să sustragem mari cantități de explozibil și muniții.

Totul era transportat la București, chiar cu mașina lui Agiu. Mașina sosea duminica, cu Iliescu, omul de legătură al acestuia, condusă fiind de șoferul comunist Cerbureanu. Încărcam geamantanele cu exploziv, arme, muniție și plecam cu ele, însoțit de unul dintre ofițerii noștri comuniști. Mergeam cu automatele așezate pe genunchi, cu grenadele pregătite. În cazul cînd jandarmeria militară s-ar fi arătat curioasă de a afla conținutul valizelor, nu ne rămînea, desigur, decît să ne vindem scump pielea. Potriveam lucrurile în așa fel încît să ajungem la București seara, pe întuneric și ne opream lîngă o benzinărie din preajma gării Obor. Acolo, noi, ofițerii, ne dădeam jos, iar mașina pleca la depozitul secret de explozibil și armament organizat de partid, depozit care se afla prin apropiere, într-un loc, desigur, necunoscut nouă. A doua zi în zori eram înapoi la regiment.

PLANȘELE NOASTRE

① Trecutul de nesfîrșite suferințe ale țărănimii — care în atîtea rînduri s-a ridicat la luptă împotriva împilării și exploatării — zugrăvit de doi mari maeștri ai penelului : Octav Băncilă — de la a cărui naștere se împlinesc 100 ani — și Corneliu Baba (**Un diplomat britanic despre răscoala din 1907**, p. 50).

② Pe lîngă acest celebru orologiu din străvechea Pragă a trecut, desigur, și marele voievod român în drumul său spre palatul lui Rudolf II (**Glorioasa pribegie a lui Mihai Viteazul,** p. 57).

③ Jocurile de artificii făceau parte din fastul serbărilor ce aveau loc în capitala Imperiului otoman. Miniatură din sec. XVIII (**Ieniceri, copii de suflet ai padișahului,** p. 91).

④ La brutărie se coace o nouă cohortă de regi : caricatură anti-bonapartistă din 1806. (**Zîmbete din cronici,** p. 90).

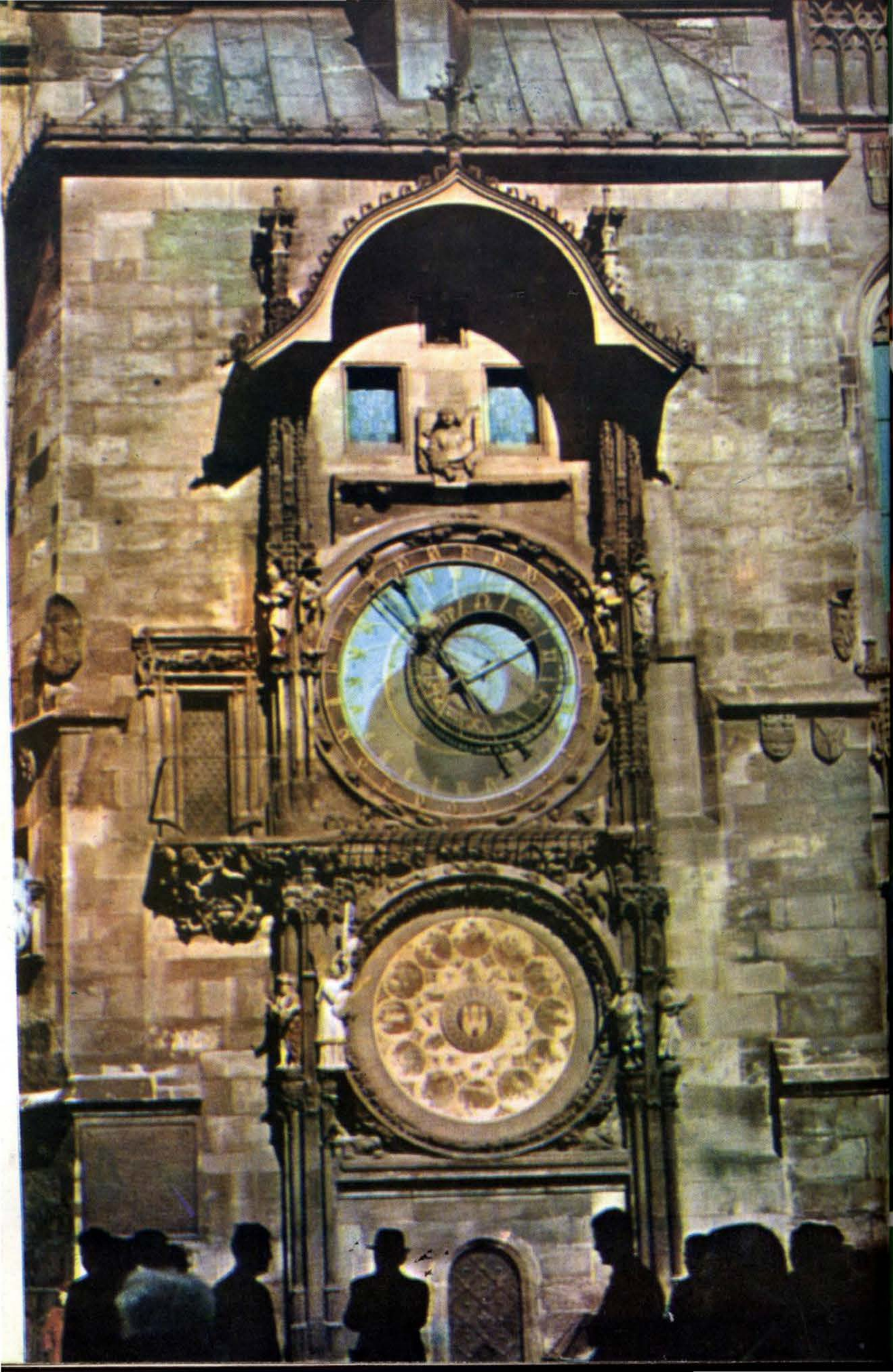

NEW-FRENCH OVEN for Imperial Gingerbread
Little Dough Viceroys
Kings & Queens
Crowns & Sceptres
Rich Nobs for broken Gingerbread
Hot Spread Gingerbread, all hot ... who dips in my lucky Bag
Emblem of Destruction

?!?ENIGMISTICĂ

FILE DE ISTORIE

— ligamente —

Castelul vechi s-acoperă cu umbre
menite să-l ascundă tuturor.
Masivii stîlpi, salonul sfidător,
îmbracă falduri de-ntuneric, sumbre.

În mantia de purpură regală
tiranul tremură pe tronul său.
Poporul s-a trezit, sătul de rău,
sub cerul policrom ardea răscoală.

Monarhul garda în zadar și-o strînge,
n-o va trimite iar, ca la parăzi.
Un uragan dezlănțuit pe străzi,
și-n juru-i nimeni ca să-l poată-nfrînge...

Prin ligamentare (unirea literelor finale ale unor cuvinte cu primele litere ale cuvintelor următoare) veți afla numele a 6 orașe europene cu vechi rezonanțe istorice și social-culturale. Exemplu de ligamentare : ...ram**pa via**ța... ; dezlegare : Pavia. Cheia (numărul de litere) în ordinea inserării : 6 ; 4 ; 6 ; 4 ; 6 ; 4.

✤

ORAȘUL — MUZEU

— enigmă : 7 litere —

Bogat în pînze și sculpturi de seamă
și-n case vechi, cîntate de poeți,
muzeul își trăiește marea dramă,
cu timpul coșcovindu-se-n pereți.

Statuile de piatră se sfărîmă,
tablourile se-nnegresc treptat,
palatele de piatră se dărîmă,
pătrunde moartea-n ziduri ne-ncetat.

Iar cei mai meșteri dintre fiii țării
se străduiesc din greu a-l mai salva
de valurile vremii și-ale mării,
răspunzători de nemurirea sa...

✤

MITOLOGICĂ...

— anagramă : 8 litere —

M-am rătăcit, tot colindînd mereu
prin zeci de încăperi întortocheate,
căci n-am avut, ca anticul Tezeu,
un fir cu care să mă plimb prin toate.

Dar iată c-am zărit sclipind ceva
în mii de fețe, ca o piatră rară.
Era lumina unui geam — așa
c-am nimerit în plină zi, afară.

✤

SOLUȚIILE PROBLEMELOR DIN Nr. 2

Începuturi de viață românească:

ORIZONTAL : 1. Vlașca. — Gelu. 2. A. — Anonymus. 3. Munte. — Glad. 4. Era. — Ze. — An. — S. 5. Ni. — Mare. — Afa. 6. U. — Lut. — La. — As. 7. Ms. — Reh. — Fag. 8. Oale. — Ar. — Nak. 9. Rt. — Satu-Mare. 10. Uzi. — Sestlav. 11. Țări. — Ga — Ese.

Careu magic:

Vicina ; Morisena ; Biharia.

Criptogramă:

Chronicon pictum Vindobonense (Cronica pictată de la Viena).

I. PĂTRAȘCU

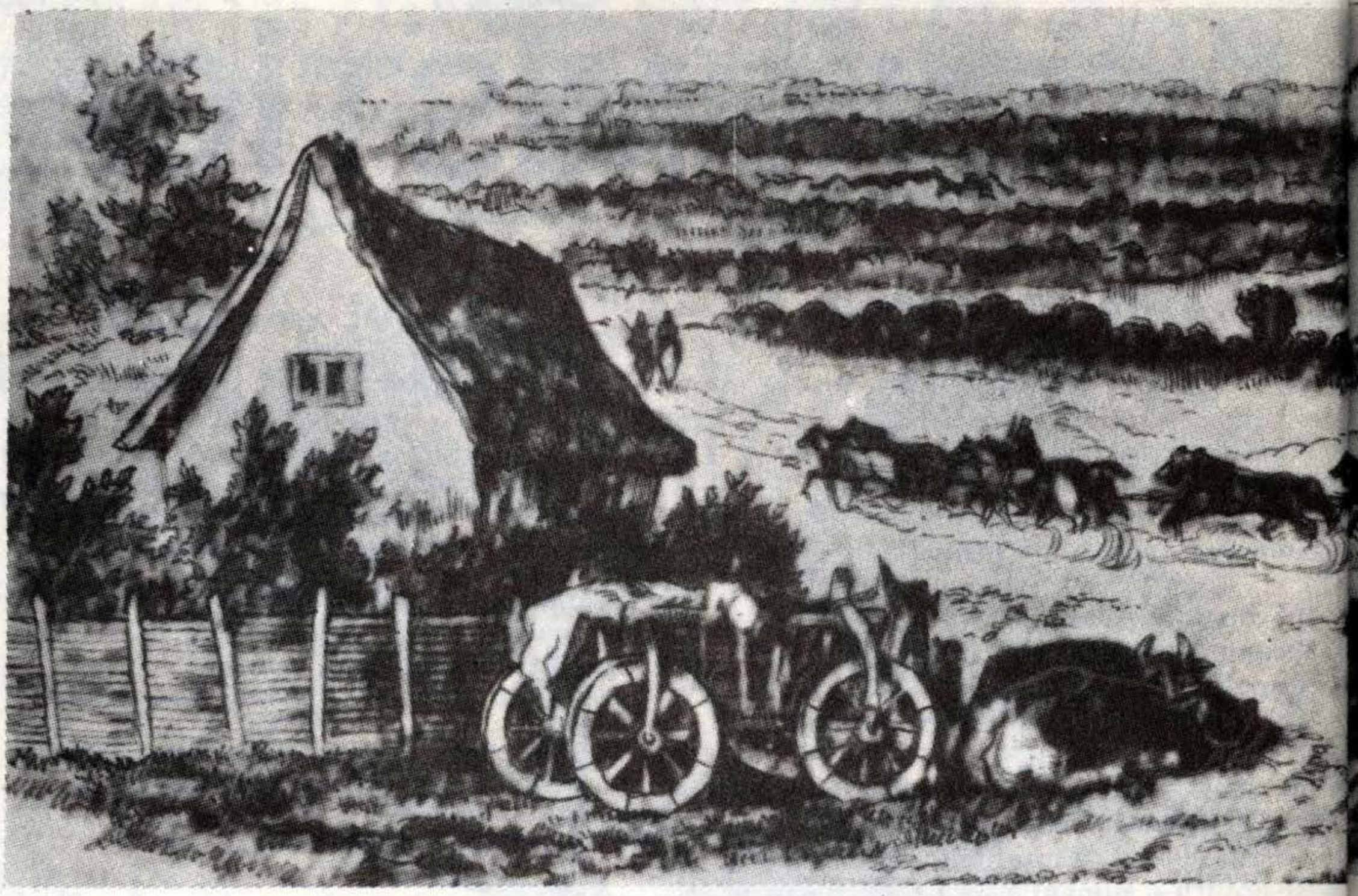

Prin Moldova

Autorul notelor de călătorie din care publicăm mai jos cîteva fragmente se numește Louis-Emmanuel-Henri-Alexandre de Launay, conte d'Antraigues. S-a născut la Montpellier la 25 decembrie 1753, iar studiile și le-a făcut la Paris, la un colegiu umanist. După terminarea studiilor, a aprofundat opera enciclopediștilor, devenind un revoluționar moderat.

Foarte tînăr, a intrat în armată, ajungînd pînă la gradul de căpitan de cavalerie, dar a părăsit repede cariera militară, retrăgîndu-se la o moșie a sa, pentru a se ocupa de studiul istoriei și al problemelor politico-sociale. Anumite treburi i-au dat prilejul să călătorească în Elveția ; la întoarcere, s-a oprit la Ferney, unde locuia Voltaire, și a rămas acolo trei luni.

Peste puțin timp, a avut prilejul să-l cunoască și pe Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) ; în ciuda marii diferențe de vîrstă dintre ei, s-au împrietenit, iar Rousseau, care tocmai terminase o lucrare despre modul de guvernare a Poloniei, l-a îndemnat să scrie ceva asemănător despre Imperiul otoman. D'Antraigues a primit cu bucurie această propunere și, pentru a cunoaște la fața locului poporul turc și modul de guvernare a imperiului, s-a hotărît să plece la Constantinopol. Realizarea călătoriei i-a fost mult ușurată de fratele mamei sale, contele de Saint-Priest, trimis extraordinar al Franței pe lîngă Sublima Poartă. Împreună cu acest unchi, a plecat la 11 iunie 1778 în Turcia, stabilindu-se la Terapia, reședința de vară a ambasadorilor. Aici, la balurile care se țineau lanț, a cunoscut-o pe Alexandrina Ghica, fiica lui Grigore Ghica vodă, cel asasinat la 12 octombrie 1777, din ordinul sultanului. După acel tragic eveniment, Alexandrina plecase, împreună cu mama ei, la Constantinopol : prin cunoștințele pe care le aveau acolo, și-au recăpătat bunurile confiscate, ducînd apoi o viață pe măsura rangului lor social. Contele d'Antraigues a legat o strînsă prietenie cu domnița Alexandrina Ghica, aflînd de la ea amănunte interesante asupra vieții cotidiene a turcilor și a moldovenilor.

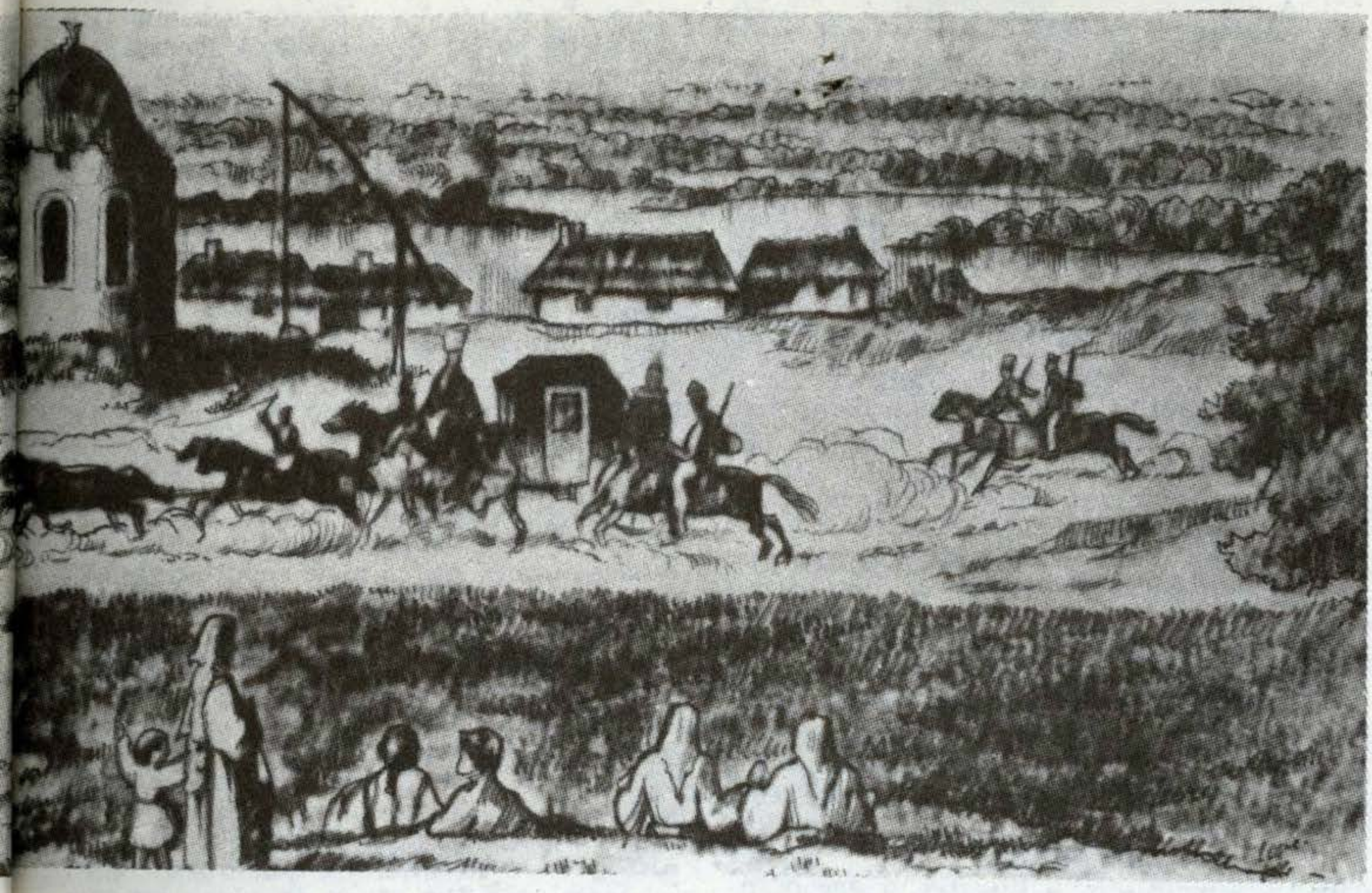

de altădată

În 1779, d'Antraigues a plecat din Constantinopol spre Liov, trecînd prin Dobrogea și Moldova. Din drum, el a trimis o serie de scrisori unui anume Culili, din capitala Imperiului otoman, descriind destul de colorat locurile străbătute. Descrierile sale conțin și exagerări, și denumiri eronate, și confuzii, și identificări fanteziste, dar, dincolo de toate acestea, din ele se desprinde tabloul trist al stării de fapte și de spirit din Moldova acelui sfîrșit de veac XVIII : o Moldovă secătuită de stăpînirea otomană, exploatată de domnitorii trimiși de Poartă, ca și de marii boieri. A văzut, desigur, și lucruri frumoase, care l-au impresionat plăcut, dar, format în spiritul Secolului Luminilor și avînd idei revoluționare, a privit totul cu un ochi extrem de critic. Din acest punct de vedere, descrierile contelui d'Antraigues constituie un veritabil document. Manuscrisele, păstrate în Biblioteca Națională din Dijon (Franța), au fost copiate integral, în 1937, de către cunoscutul scriitor istoric C. Gane (1885-1962), care le-a publicat parțial în cartea sa „Domnița Alexandrina Ghica și contele d'Antraigues" (1937). După aceleași copii, aflate în posesia noastră, le redăm acum sub formă de extrase, într-o nouă versiune, incluzînd și unele pasagii care nu au văzut atunci lumina tiparului, precum cel despre flagelul lăcustelor în Dobrogea, starea socială din Moldova etc.

Proiectul contelui d'Antraigues nu s-a mai realizat ; puțin timp după sosirea lui în Turcia, J. J. Rousseau a murit, iar contele a renunțat să mai scrie cartea sugerată de marele filozof. După izbucnirea revoluției, în 1789, contele s-a afirmat ca orator al Constituantei și ca partizan al monarhiei constituționale, trecînd ulterior în tabăra regaliștilor. A murit la Londra, la 12 iulie 1812.

G. GANE

Mamala — acum două voacuri

Iată care sînt persoanele care iau parte la călătoria noastră. Primul este ambasadorul Suediei la Constantinopol, Alsing, care ni s-a alăturat pentru a-şi asigura o pază mai bună în timpul drumului. E foarte cumsecade în aparenţă, fiindcă în realitate e avar şi are prea puţin spirit. Cunoaşte foarte bine pe turci, ceea ce nu e de mirare, avînd în vedere că a stat la ei peste 12 ani. Mai e cu noi şi un olandez, pe nume Schultz, un om vesel, prietenos, fără prea multe principii. În trăsura mea călătoreşte şi Saint-Croix, un om îngust la minte, pretenţios şi cu ifose de politician. În afară de aceştia, mă însoţeşte principesa Alexandrina Ghica.

La 6 mai (1779 — **n.r.**) la prînz, am părăsit Constantinopolul. După un drum lung, am ajuns în Dobrogea la 30 mai. Ne aflăm pe malul mării, la Constanţa, un oraş sărac, port la mare, dar nu ne oprim aici. Regiunea este aridă, plină de praf, şi fără arbori.

Mergînd mai departe, am dat de localitatea Mammay [Mamaia]. Acest sat este aşezat pe malul unui lac cu apă dulce, separat de mare printr-o fîşie de nisip care seamănă cu un dig. Lacul are o întindere de o leghe şi de pe el se vede marea. În mijlocul lacului este o insulă acoperită cu o pădure, un loc minunat, fiindcă în toată această regiune nu se vede un arbore. Localnicii povestesc că, în acel loc, un împărat grec a avut o casă de ţară. Pădurea este foarte veneratăş şi oamenii, deşi duc lipsă de lemne, nu taie nici un arbore. Am mers pe insulă cu o barcă şi am mîncat acolo. Este, în adevăr, un loc foarte pitoresc ; apoi ne-am întors în sat, unde am rămas peste noapte. Locuitorii de aici au case ciudate şi sînt foarte săraci. Se vede că ne apropiem de Dunăre, deoarece locurile devin deluroase şi în depărtare se văd munţi.

A doua zi am părăsit acest sat sărac, populat de moldoveni şi de turci, pentru a merge la Martkin [Măcin], la două leghe de Dunăre. Acest orăşel este situat într-o poziţie agreabilă, pe culmea unui mic deal în pantă lină spre Dunăre, care curge la numai 300-400 paşi de aici. Peste tot se văd păsuni şi vite multe. Ne-am dus la malul Dunării pentru a ne bucura de frumoasa privelişte şi am stat de vorbă cu ţăranii, care ne-au povestit despre un flagel abătut asupra regiunii — lăcustele. Am aflat astfel că în iarna trecută lăcustele au pustiit Moldova, trecînd apoi Dunărea şi venind aici, la Măcin. La întrebarea noastră dacă există vreun remediu, ei au spus că nu există niciunul, deoarece erau foarte numeroase şi ocupau întinderi foarte mari ; ei folosesc, totuşi, o metodă : trebuie ca un flăcău nevătămat să * desfînte o apă neîncepută, pe care apoi s-o împrăştie pe jos. Ei pretind că această apă atrage vulturii, care mănîncă lăcustele.

La ora şase am părăsit Măcinul. Am mers de-a lungul fluviului spre Galaţi, singurul port al Moldovei. Regiunea este destul de pitorească şi ne-a plăcut. Deasupra Galaţiului, în Valahia, este Brăila, unde se află un port păzit de turci şi un paşă. Valahia are şi alte porturi, dar acesta este cel mai mare. Toate cerealele din Moldova pleacă spre Constantinopol prin Galaţi.

Corăbii şi dulceţuri

Am trecut pe malul celălalt cu bacul şi am vrut să coborîm imediat, dar doi oameni îmbrăcaţi ca nişte ceauşi, ţinînd în mîini cîte un baston de argint cu o bardă la capăt, ne-au împins înapoi ; trebuia să-l aşteptăm pe ispravnicul Galaţiului, care a venit călare să ne primească. Imediat au apărut 20 călăreţi, care s-au aşezat în dreapta şi în stînga drumului, iar nouă ni s-au dat cai ca să mergem pînă la corturile care erau numai la douăzeci de paşi de debarcader. Principesa a fost purtată în litieră. Olandezul Schultz, cu toate că a fost ofiţer de cavalerie şi se pretindea un bun călăreţ, s-a urcat pe un cal nărăvaş, care, ridicîndu-se în două picioare, l-a trîntit în noroi. Calul s-a speriat şi mai mult cînd unul din însoţitorii noştri l-a lovit cu suliţa. De furie, olandezul s-a ridicat din noroi şi s-a repezit la acesta, luîndu-se la bătaie cu el. Cu mare greutate am reuşit să-i despărţim. A trebuit să aşteptăm ca să îmbrace alte haine în cort, apoi am mers cu toţii în cortul în care a fost condusă principesa şi ambasadorul ; acolo ni s-au servit dulceţuri şi cafele.

Galaţiul este un oraş mare, construit pe o colină la marginea Dunării. Casele sînt destul de depărtate unele de altele. În ultimul război *, el a fost aproape cu totul incendiat şi apoi reclădit. Portul este destul de frecventat : aici se construiesc vase care coboară pe mare, spre Constantinopol. În momentul cînd am trecut noi prin port, erau două corăbii destul de mari pe şantier.

În ziua de 4 iunie, am părăsit Galaţiul, sperînd că nu vom mai avea parte de alaiuri. Dar nu a fost aşa. La ora cinci dimineaţa, întreg cortegiul care trebuia să ne însoţească fusese pregătit ; era compus din 38 călăreţi, sau mai bine-zis 38 ţărani călări care mergeau la dreapta şi la stînga drumului, 50 boieri sau nobili călare, care mergeau doi cîte doi prin mijlocul drumului. După ei, venea ispravnicul

* Războiul ruso-turc din 1768-1774, încheiat prin pacea de la Kuciuk-Kainargi (10/21 iulie, 1774).

In drum spre Liov, contele d'Antraigues a trecut prin Constanța...

Galațiului și la urmă trăsurile noastre. Toți aceștia ne-au însoțit pînă într-un loc unde a fost ridicat un cort ; acolo ni s-au servit dulcețuri și cafele, după care ne-au urat drum bun.

Dimineața am pornit din nou la drum și am luat ceaiul în vîrful dealului, pe urmă am ieșit din sat cu alaiul de țărani după noi. După șase ore de mers, am sosit într-un sat numit Lehimi (?), care aparține marelui boier...* Boierul a venit în întîmpinarea noastră, ne-a salutat și ne-a condus la conacul său,. comod situat într-o poziție agreabilă. În fine, vedem iar pădure, clădirea fiind așezată la poalele unui deal acoperit cu o pădure destul de deasă. În față se văd cîmpii și un iaz mare. Peisajul e frumos și ne place tuturor.

Mai frumos decît la Opera din Paris

De aici am ajuns la Bursuceni, de unde am plecat spre Bîrlad. Drumul a fost încîntător, aspectul regiunii s-a schimbat cu totul. Am trecut prin văi verzi, tăiate de rîuri și acoperite de boschete. Am trecut prin păduri încîntătoare, cu copaci înalți și frumoși. În fine, după șapte ore de mers am ajuns aici unde sîntem, și unde vom înnopta. Acesta este unul din orașele Moldovei așezat într-o vale înconjurată de coline nu prea înalte, pline cu pășuni.

Ieri, autoritățile au ținut să dea un bal în cinstea noastră. Am mers cu principesa. Am găsit vreo douăzeci de fete, care dansau în cerc, în sunetul a două viori. Balul a durat pînă la miezul nopții. Trebuie să vă spun că mie, care detest balurile, mi-a plăcut balul acesta mai mult decît cele de la Opera din Paris.

Am părăsit Bîrladul pe ziua de 8 iunie. După trei ore de mers, am ajuns la Iepureni, unde am fost primiți în casa unui boier. Drumul a fost agreabil ; am regăsit văile și pădurile. Casa în care am fost primiți se afla într-un loc frumos și agreabil, înconjurat de un parc plin cu arbori, boschete și flori. Am aflat că la Iași dulceața de trandafiri e foarte căutată. Boierii sădesc trandafirii în grădini și dau petalelor diferite întrebuințări ; printre altele, petalele se dau ca dar prietenilor.

A doua zi am plecat. După opt ore de mers, am ajuns într-un sat mare, sau mai bine-zis un mic oraș, reședința unui epis-

* Loc liber în manuscris. C. Gane credea că este vorba de satul Suseni, iar boierul e Constantin Paladi (n.a.).

cop. Se cheamă Huşi. Am tras la Episcopie.

De la Huşi, am plecat călări, ca să vedem malurile Prutului. Prutul nu este un rîu mare ; iarna se umflă, dar acum are cel mult cincizeci de picioare. Aici este un rîu care se varsă în Prut ; locul se numeşte Stănileşti, unde s-a dat bătălia dintre ruşi şi Carol XII *.

Multă vreme, tătarii au pustiit această ţară. Ei numeau incursiunile pe care le făceau **habul**-uri. Cînd hanul lua hotărîrea să facă o asemenea incursiune, pentru a se răzbuna, sau pentru a jefui, el îşi înştiinţa oamenii că vor pleca într-un **habul.** Atunci, căpitanii lui înarmau oamenii şi veneau în întîmpinarea hanului. S-au văzut asemenea armate de peste 40 000 oameni călare. Înainte de a porni, imamul făcea o rugăciune în faţa oştenilor, iar hanul lua un tăciune aprins pe care îl azvîrlea la pămînt, ceea ce însemna că vor pleca să pîrjolească tot ce vor întîlni în cale. Dar, după ultimul război ruso-turc, s-a luat hanilor dreptul de a-şi înarma oamenii.

Pentru a-şi arăta simpatia faţă de noi, domnitorul a trimis în întîmpinarea noastră vreo doisprezece curteni cu nişte bastoane de fier în mînă. În fruntea lor era marele postelnic. Prin intermediul dragomanului, principesa i-a dăruit domnitorului un cal. Domnitorul i-a trimis în schimb alte daruri, printre care o şa foarte frumoasă şi apă de trandafiri în sticluţe bătute în diamante. Nouă ne-a trimis stofe de haine.

La plecarea din Constantinopol, ne înţeleseserăm cu vizirul să nu vizităm Iaşul, aşa că n-am putut vedea viaţa de la Curtea Moldovei. Am aflat numai de la dragomani cît de mîndri erau aceşti domni, care trăiau în cel mai mare fast şi lux.

Prinţul, boierii şi norodul

Moldova şi Muntenia au fost altădată colonii romane, cunoscute sub împăratul Traian sub denumirea de Ulpia Traiana. Despărţite apoi de Imperiul roman, aceste regiuni s-au condus prin legile lor proprii, sub autoritatea unui prinţ autohton.

Dar sultanul Soliman ** s-a apropiat vertiginos de aceste locuri, vestind de departe repezi cotropiri, robiri şi pustiiri. Marile sale cuceriri anunţau nesfîrşite distrugeri şi sclavia popoarelor. O ţară mică, precum Moldova, n-a putut rezista puhoiului. Ajungînd la graniţa Moldovei şi Valahiei, sultanul le ameninţa din toate părţile, ceea ce le-a determinat să se supună în cele din urmă în faţa forţei de care erau ameninţate. Soliman le-a acordat

* **Confuzie evidentă ; e locul războiului ruso-moldo-turc din 1711.**

** **Soliman Magnificul (1520-1566).**

...şi Galaţi

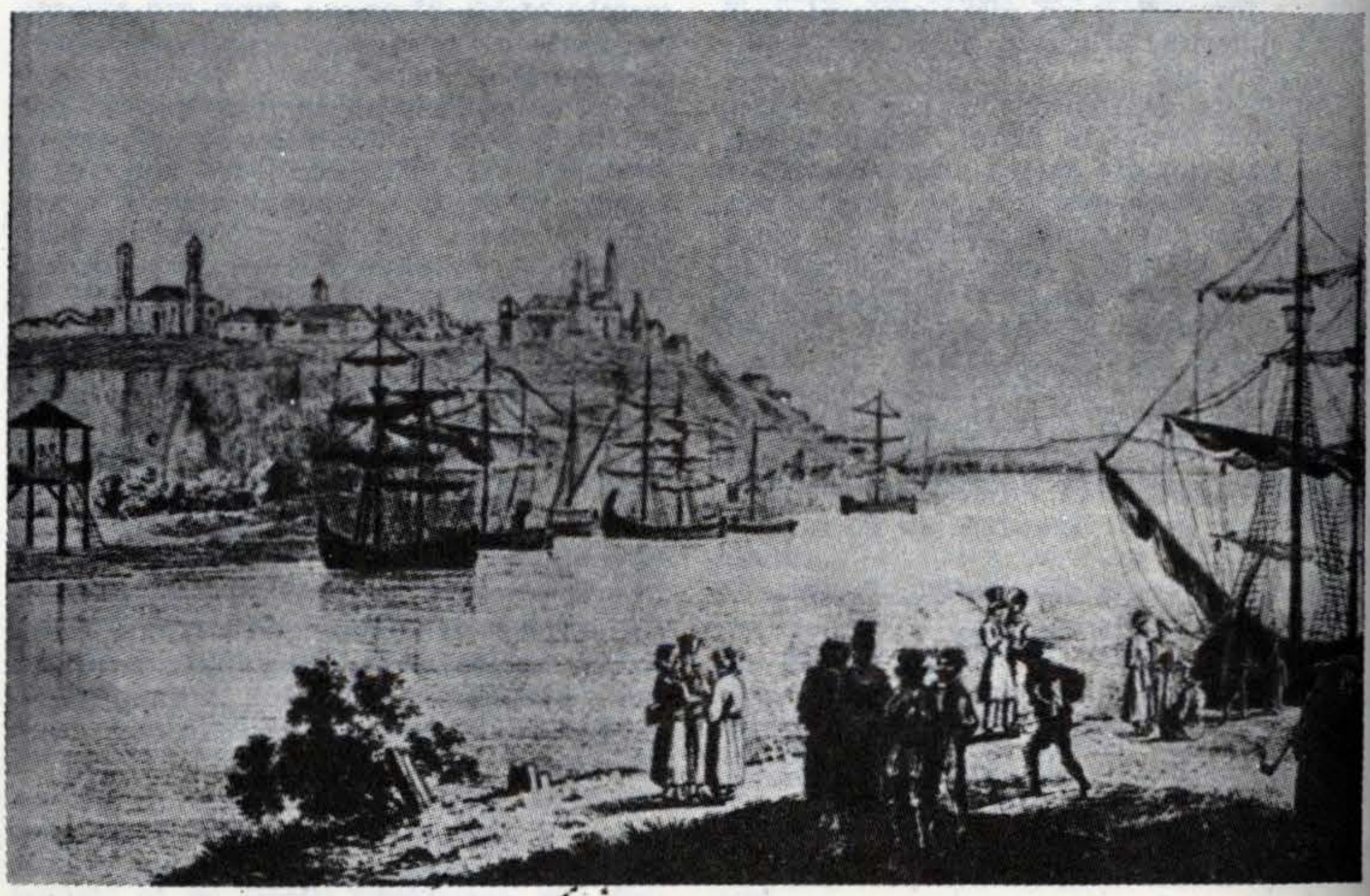

în schimb privilegii, jurînd că nu le va călca. Le era permis să fie guvernate de un prinţ autohton, acceptat de sultan, după legile pămîntului. În afară de aceasta, erau obligate să plătească Porţii un tribut anual. Dar succesorii lui Soliman nu s-au ţinut de cuvînt, trimiţînd cîte un grec din Constantinopol ca prinţ şi lăsîndu-l să se bucure de principatul său timp de 4 sau 6 ani. De obicei, dragomanii Porţii făceau cheltuieli mari ca să obţină aceste ranguri.

Moldova este împărţită în regiuni conduse de un reprezentant al domnitorului, iar guvernatorii oraşelor se numesc ispravnici. Nobilii ţării se numesc boieri, printre care se numără cei a căror origine este dinaintea venirii turcilor, şi cei făcuţi de turci, care se bucură de mai puţină consideraţie. Funcţionarii de stat sînt numiţi din rîndurile boierilor. Prinţul are un consiliu de 12 boieri. Boierii au pămînturi întinse în proprietatea lor. Ei au toate drepturile şi nu plătesc dări statului, sînt un mijloc de asuprire în folosul lor sau al prinţului. Dar prinţul are asupra lor [boierilor] dreptul de viaţă şi de moarte şi poate să-i închidă, să-i ruineze sau să-i distrugă. Ei sînt trataţi de prinţ aşa cum însuşi prinţul este tratat de stăpînii săi turci. Boierii care au funcţii de stat sînt plătiţi din ce se jefuieşte poporului, precum şi din punga prinţului, care, în ultimă instanţă, tot din banii poporului e alcătuită.

La rîndul lor, boierii întrebuinţează împotriva supuşilor lor aceeaşi tiranie cu care sînt ei oprimaţi de domnitor. Pînă acum vreo 40 ani, ţăranii erau şerbi, dar de atunci au fost eliberaţi*, putînd chiar să-şi părăsească locuinţele şi să meargă să se stabilească în altă parte, dar pentru asta trebuie încuviinţarea prinţului, încuviinţare ce se acordă cu foarte mare greutate, aproape niciodată. De altfel, a zecea parte din averea lor aparţine prinţului, căruia îi datorează şi 100 zile de muncă gratuită ; în afară de asta, plătesc pentru casele lor, pentru vitele pe care le au şi pentru găinile din curte. Libertatea care li s-a dat este derizorie.

Fiecare boier asupreşte cît mai mult în districtul său, după voia inimii. Fiecare neascultare sau nesupunere este pedepsită cu 100 lovituri de băţ, dar boierii nu au dreptul de viaţă şi de moarte asupra ţăranilor, nu-i pot spînzura, arde sau decapita, singurul care si-a păstrat acest drept fiind prinţul. Totuşi, ei îşi pot omorî oamenii închizîndu-i şi lăsîndu-i să moară de foame, sau chiar prin bătăi. Fiii boierilor au aceleaşi apucături ca şi părinţii lor. Nu rareori răpesc fetele oamenilor din popor, fără ca părinţii acestora să se poată împotrivi.

* Abolirea şerbiei de către C. Mavrocordat în Ţara Românească (1746) şi Moldova (1749).

Fiecare boier posedă în proprietate personală un număr mare de ţigani. Boierii au asupra lor drepturi absolute, îi pot vinde, îi pot omorî ca pe nişte vite. Fiecare copil de-al lor se naşte tot sclav, indiferent de sex. Unele din aceste familii sînt întrebuinţate pentru muncile boierilor şi, în acest caz, ele primesc hrană ; alţi ţigani sînt aproape de capul lor şi jefuiesc la drumul mare, de cele mai multe ori în interesul boierului, fiind obligaţi să muncească şi pentru el ori de cîte ori vrea acesta. Tot ce agonisesc aceşti ţigani aparţine în egală măsură boierului, pînă şi femeile şi fetele le sînt luate după bunul plac al stăpînului. Sînt boieri care au pînă la 200 femei ţigănci, ca sclave în serviciul lor.

„Recunoştinţa“ capugiului

Am aflat aici amănunte despre omorîrea domnitorului Ghica.

După încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi, turcii au căutat în toate felurile să scape de domnitorul Ghica, lucru de loc uşor, fiindcă el fusese impus prin tratatul de pace. Nu le-a rămas decît să-l omoare.

Crima a fost hotărîtă şi nu rămînea decît să se găsească modalitatea cum să fie ucis. Iată ce au făcut ** :

Printre slujitorii sultanului, era un capugiu *** pe care domnitorul Ghica l-a protejat întotdeauna, l-a ajutat să facă averi, i-a scăpat viaţa cînd a căzut prizonier în război, fiind rănit şi părăsit pe cîmpul de bătaie ; l-a luat la Iaşi, l-a îngrijit şi l-a vindecat. Pe acest monstru l-au ales turcii ca să-l omoare pe Ghica. Şi-au închipuit, pe drept cuvînt, că acesta nu se va feri de el, fiindcă nu-l va bănui ; îl va vedea fără a se feri şi va vorbi în faţa lui fără martori.

Marele vizir l-a chemat pe capugiu, i-a arătat hatişeriful sultanului prin care era cerut capul lui Ghica, dar mai era şi un alt firman, de mazilire, a cărui întrebuinţare se va vedea îndată. Iată cuprinsul hatişerifului :

„Legea porunceşte capugiului meu să aducă la picioarele mele capul trădătorului Ghica“.

Cuvintele erau scrise de mîna vizirului, iar sultanul a adăugat deasupra următoarele cuvinte care dau tărie hatişerifului : „amèl olunà“, adică : „să se împlinească“. Cu această formulă, oricine putea fi omorît în chip legal.

(Continuare în p. 72)

** Episodul e povestit, după alte izvoare şi de A. D. Xenopol, în **Istoria Românilor din Dacia Traiană**, vol. IX, ed. III, Bucureşti, 1927, pp. 163-164.

*** Slujbaş al palatului imperial din Constantinopol.

Cutremurul de la Sparta

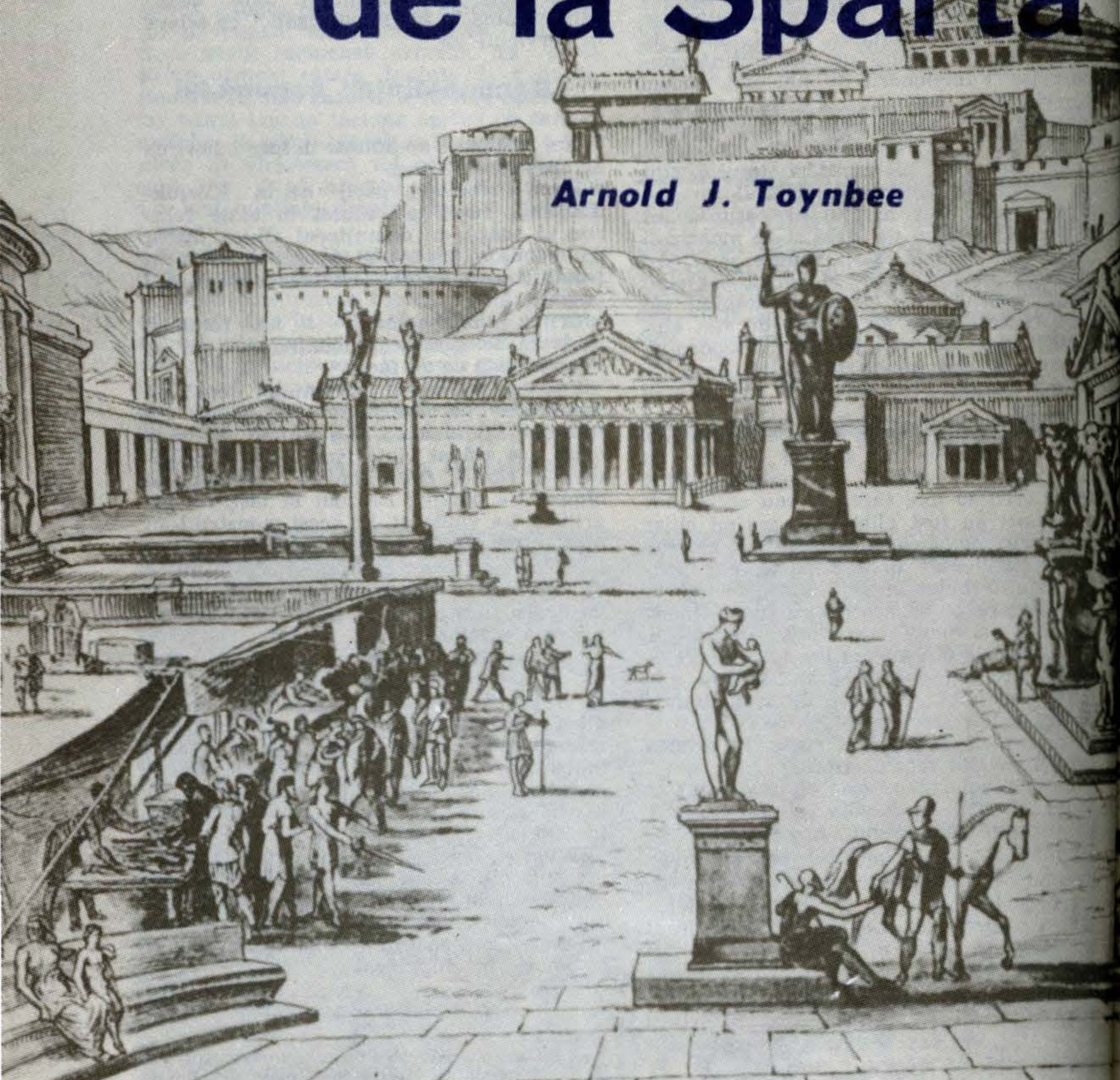

Arnold J. Toynbee

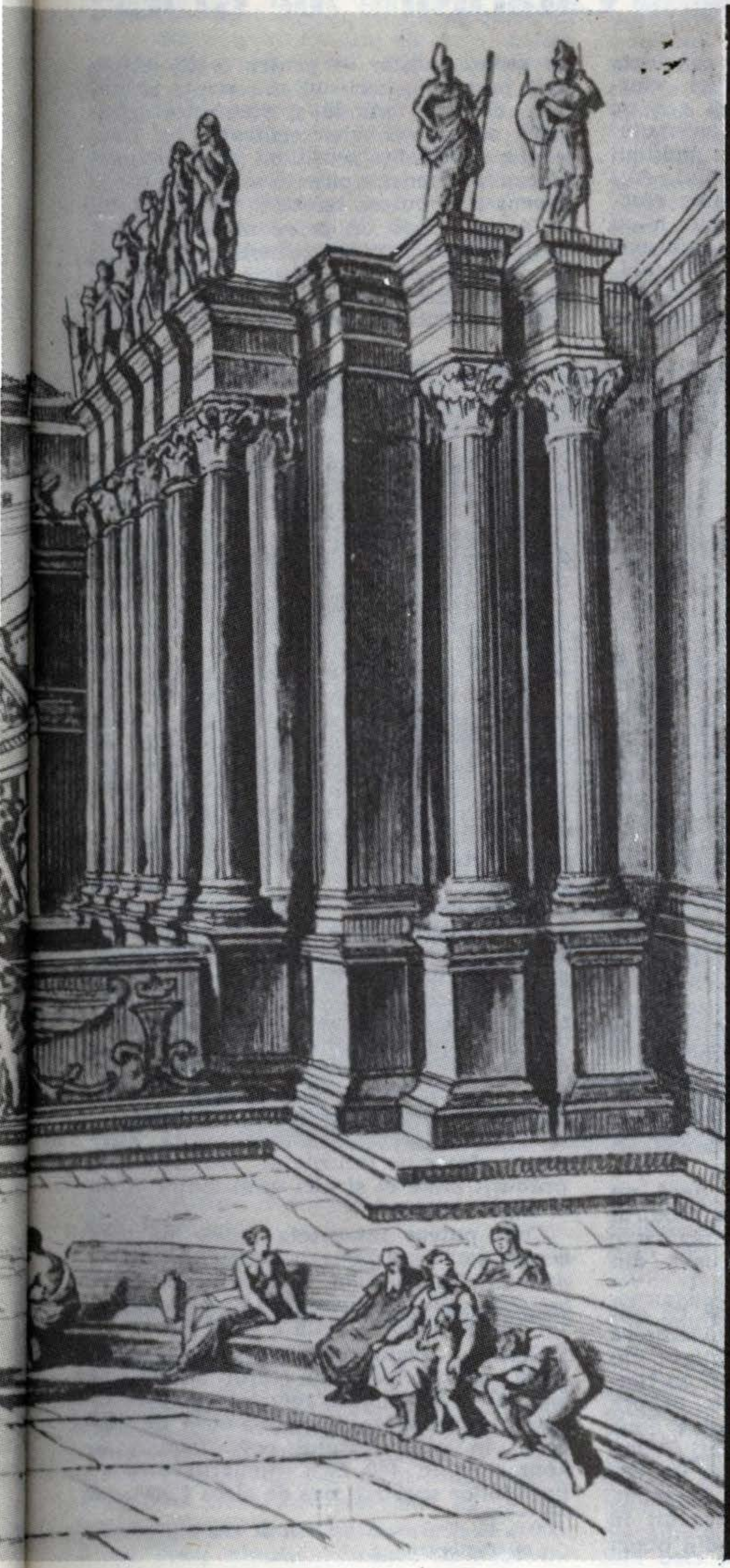

Situat în sud-estul Peloponesului, în provincia Laconia, la poalele muntelui metalifer Taiget, oraşul Sparta a fost întemeiat de dorieni la începutul primului mileniu înaintea erei noastre. După ce a cucerit Mesenia, Sparta şi-a extins treptat dominaţia asupra întregii peninsule, creînd, sub hegemonia ei, Liga Peloponesiană.

O dată cu creşterea puterii militare spartane, cetatea a aspirat să obţină dominaţia asupra Greciei întregi, ceea ce a dus-o la o rivalitate acută cu Atena, aflată în secolul V înaintea erei noastre în plină înflorire. În anul 466 sau 464 î.e.n. (data exactă e controversată) cetatea laconiană a fost însă considerabil slăbită de un mare cutremur, care a constituit, după cît se pare, o calamitate, de care duşmanii şi rivalii ei au încercat să profite.

Asupra acestui moment s-a oprit, în extrasul pe care îl prezentăm, istoricul Arnold J. Toynbee. Îl reproducem după lucrarea Some Problems of Greek History, **din care am publicat şi articolul** Insomniile lui Alexandru cel Mare **(„Magazin istoric", nr. 1/1972). Titlul şi subtitlurile, ca şi explicaţiile între paranteze drepte, aparţin redacţiei.**

I.M.Şt.

Unii cercetători au ajuns la concluzia că scăderea numărului populaţiei spartane — atît cea imediată cît şi cea pe termen lung — care a urmat seismului a avut consecinţe grave asupra politicii şi prosperităţii ulterioare a statului. Alţi cercetători au atenuat însemnătatea efectelor cutremurului, încît nici nu le-au mai luat în seamă. Insuficienţa informaţiei de care dispunem face dificilă stabilirea unei concluzii certe privind atît datele statistice, cît şi consecinţele demografice, sociale, politice şi militare. Nu încape totuşi nici o îndoială că, aşa cum rezultă din evaluările greceşti ale vremii, seismul a fost pentru Sparta un dezastru fără precedent.

Calcule eşuate

Aflînd de cutremur, mesenienii s-au răsculat fără zăbavă, alături de alte comunităţi. Răsculaţii au rezistat pe Muntele Ithome, o fortăreaţă naturală, cel puţin patru ani, mai probabil zece.

Atenienii au judecat cam la fel ca şi mesenienii. Tocmai de aceea, printr-o serie de acte provocatoare, ei au sfidat Sparta, subapreciind grav capacitatea acesteia de a recurge la represalii. Mai întîi, probabil în 461 î.e.n., Atena a rupt legăturile cu Sparta şi s-a aliat cu vechiul rival, cu înverşunatul inamic al acesteia din Pelopones, Argosul. Apoi, ea a oferit azil unor răsculaţi mesenieni care căutau protecţie ; în acelaşi timp, a primit în sistemul ei de alianţe Megara, fostă aliată a Spartei. În anul 459 î.e.n., Atena şi-a asumat obligaţii navale şi militare nelimitate în Egipt, sărind în ajutorul răsculaţilor de acolo, ce se ridicaseră împotriva Imperiului persan. După care, în 457 î.e.n., Atena a atacat Egina, Epidaurul şi Corintul — aliaţii Spartei — care formau Liga Peloponesiană.

Cetatea Minervei nu ar fi mers atît de departe, cu alte cuvinte nu ar fi angajat în acelaşi timp războiul cu Liga Peloponesiană şi cu Imperiul persan, dacă nu şi-ar fi făcut socoteala că Sparta, motorul militar al ligii, este, cel puţin pentru o vreme, „hors de combat“ [scoasă din luptă].

Evenimentele au dovedit însă că atît mesenienii, cît şi atenienii exageraseră gradul în care seismul slăbise Sparta din punct de vedere militar. Spartanii au reuşit să-şi restabilească stăpînirea asupra Meseniei şi pe urmă au întreprins două acţiuni militare împotriva Atenei. Prima intervenţie a rămas fără rezultat, iar cea de-a doua nu a fost dusă pînă la capăt. Cu toate acestea, Sparta s-a dovedit în 445 î.e.n. destul de puternică — din punct de vedere militar — pentru a sili Atena, prin pacea din acel an, să renunţe la ambiţia de a-şi extinde şi statornici stăpînirea asupra Greciei centrale. În felul acesta, Sparta a reuşit să zădărnicească tentativa Atenei, putere maritimă, de a deveni şi o putere terestră. Totuşi, faptul că Atena a fost cît pe ce să dobîndească o victorie decisivă în temerarul ei război pe două fronturi, arată cît de gravă era paralizia căreia Sparta îi căzuse pradă ca urmare a cutremurului.

Doar cinci case au rămas în picioare...

Examinarea datelor statistice privitoare la victimele seismului ne permit oare să ne apropiem şi mai mult de realitate ? Două dintre relatările care s-au păstrat dau o serie de detalii interesante. Una e cuprinsă în Plutarh şi cealaltă în Diodor.

După Diodor, „pămîntul a fost multă vreme zguduit de cutremur. Casele se prăbuşeau şi oraşul a fost năruit. Trupurile multor oameni au fost prinse şi strivite de zidurile care se prăbuşeau ; cutremurul a distrus, de asemenea, o mare parte din lucrurile aflate în locuinţe“. În acest pasaj, Diodor evaluează numărul total al morţilor la nu mai puţin de 20 000.

În ceea ce îl priveşte pe Plutarh şi el arată că întregul oraş a fost prefăcut în ruine. Doar cinci case au mai rămas în picioare ; toate celelalte s-au năruit. În mijlocul [locului de adunare denumit] **stoa** se aflau atît eireni ★ cît şi copii pînă la 13 ani, cei mai tineri dintre spartanii supuşi serviciului militar. Făceau împreună exerciţii fizice, cînd — aşa se spune — în afara **stoei** şi-a făcut apariţia un iepure. Fără să-şi piardă timpul pentru a-şi şterge uleiul cu care trupurile le erau unse, fragezii recruţi au rupt-o la fugă în urmărirea patrupedului, pentru a se distra. În felul acesta, ei au scăpat cu viaţă. Eirenii au rămas pe locurile lor ; zidurile s-au prăbuşit peste ei şi nici unul dintre ei nu a supravieţuit.

Cum putem interpreta datele pe care aceste două pasaje le oferă ? Dacă 20 000 oameni şi-au pierdut viaţa, e firesc să ne întrebăm cît reprezentau ei, ca procentaj, din populaţia totală a oraşului ?

Pentru a evalua numărul total al populaţiei cetăţii Sparta în jurul anului 466 sau 464 î.e.n., singura referinţă pe care ne putem bizui este afirmaţia, pusă de Herodot în gura fostului rege Damaratos, anume că în 480 î.e.n. numărul total al homoioilor spartiaţi era de circa 8 000 ; nu

★ Pentru acest termen şi alţi cîţiva, vezi microglosarul.

avem nici un motiv ca să presupunem că între 480 î.e.n. şi 466 sau 464 î.e.n. acesta ar fi scăzut apreciabil. Dar dacă considerăm cifra de 8 000 homoioi ca fiind valabilă şi pentru 466 sau 464 î.e.n., trebuie să luăm în considerare şi pe hipomeioni, ca să obţinem numărul total al spartiaţilor adulţi de sex masculin. În privinţa hipomeionilor, nu deţinem însă nici un fel de informaţii. Putem cel mult să presupunem că în 466 sau 464 î.e.n. numărul hipomeionilor era încă destul de redus. Apariţia acestei categorii de spartiaţi decăzuţi din drepturi, a fost, e adevărat, unul dintre efectele regimului licurgic ; a fost un efect al reg lii că un homoioi îşi pierde rangul dacă nu izbuteşte să îşi plătească dările ; acest efect a fost neintenţionat, nedeliberat, şi în perioada iniţială nu s-a făcut simţit decît progresiv. Dacă este adevărat că la început numărul homoioilor a fost de 9 000 şi că acest număr a scăzut la 8 000 în 480 î.e.n., putem eventual presupune că numărul hipomeionilor a crescut corespunzător şi anume la 1 000. Dacă aplicăm datele anului 480 î.e.n. pentru anul 464 î.e.n. şi dacă considerăm că totalul populaţiei spartiate adulte a reprezentat cam un sfert din totalul populaţiei spartiate de toate vîrstele şi de ambele sexe, ajungem la concluzia că la Sparta locuiau în total, la data seismului, 36 000 oameni, hipomeioni ca şi homoioi — femei, copii, precum şi bărbaţi. Toată această comunitate îşi avea domiciliul permanent în cetatea propriu-zisă, alcătuind cea mai

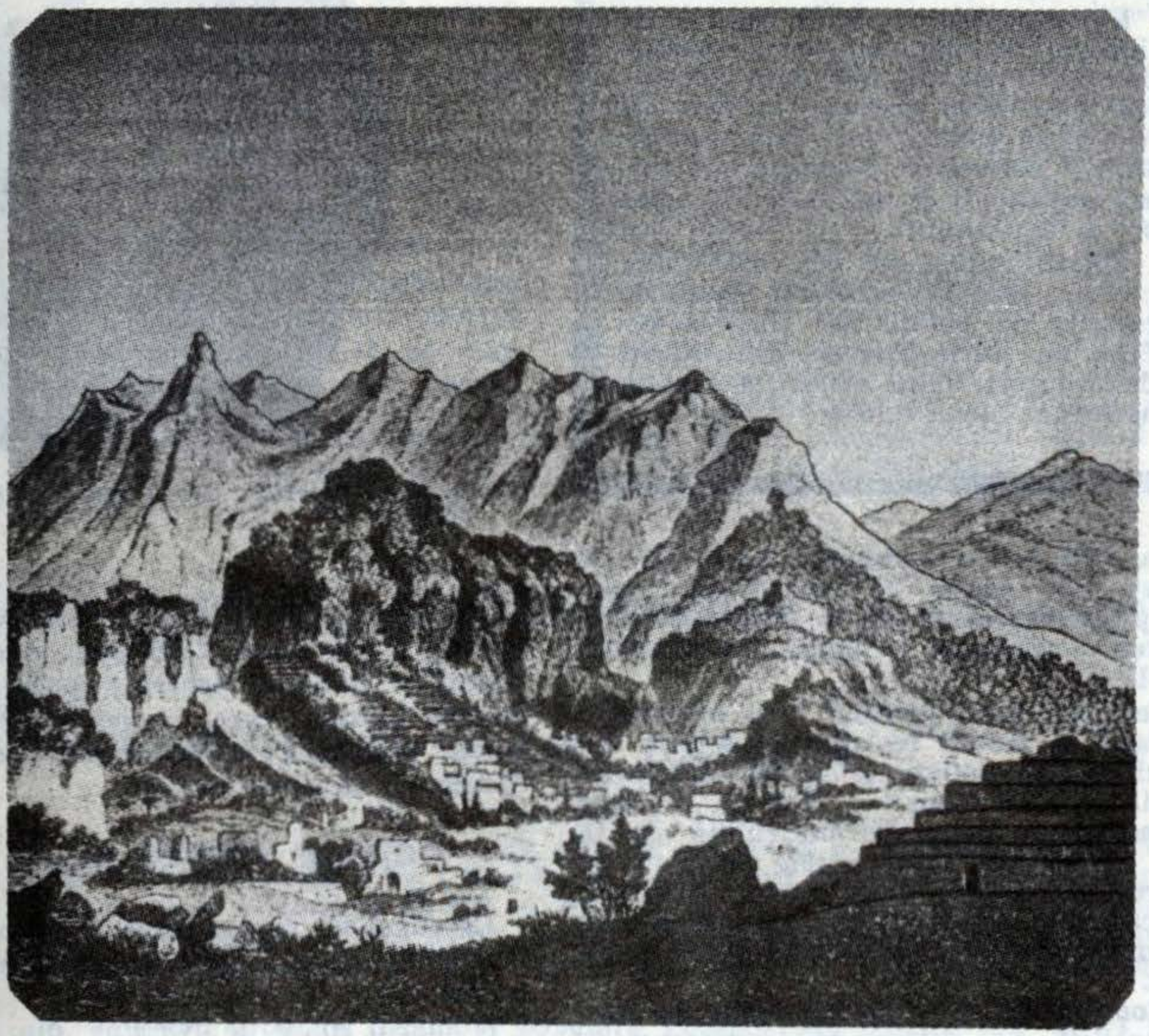

Ruinele Spartei, la poalele muntelui metalifer Taiget

In pp. 44-45 : ***Piaţa centrală a cetăţii*** **(reconstituire)**

mare parte din populaţia oraşului. Din considerente de siguranţă, autorităţile n-au fost desigur dispuse să permită hiloţilor şi chiar periecilor să se stabilească permanent în cetate, cu excepţia unui mic număr dintre ei ; dar este neîndoielnic că soţiile homoioilor au avut servitoare hilote (ele însele, precum se ştie. socoteau treburile casnice mai prejos de prestigiul lor). În cetate trebuie să fi locuit şi perieci ca şi hipomeioni meşteşugari. Dacă apreciem că aceşti locuitori ai Spartei numărau probabil în vremea seismului vreo 4 000 indivizi, cifra aceasta corespunde desigur adevărului. Să calculăm deci populaţia totală din cetate la

MICROGLOSAR

Homoioi. Clasa privilegiată şi dominantă din Sparta (spartiaţi), posesoare de pămînt, cu drepturi politice depline, alcătuind aşa-zisa „comunitate a egalilor". Războinicii erau recrutaţi mai ales dintre ei.

Eireni. Homoioi din clasele de vîrstă între 14 şi 20 ani.

Hipomeioni. Spartiaţi care îşi pierduseră loturile de pămînt şi o parte din drepturile politice. Proveneau din „comunitatea egalilor", alcătuind o pătură ruinată a ei.

Perieci. Clasă care se bucura de libertate politică şi putea poseda pămînt. Presta şi serviciul militar. Nu avea însă drepturi politice şi locuia în general în afara cetăţii. Dintre perieci, se recrutau de obicei negustorii şi meşteşugarii, uneori şi agricultorii.

Hiloţi. Alcătuiau cea mai mare parte a populaţiei. Erau legaţi de loturile de pămînt pe care le lucrau, dar nu le posedau. Erau lipsiţi de drepturi, fiind crunt exploataţi, asemenea unor sclavi.

Bust de luptător. Operă spartană din anul 480 î.e.n.

acea dată la un maximum de 40 000 ; în acest caz, găsim că cei 20 000 morţi de pe urma cutremurului înseamnă decimarea a cel puţin jumătate din efectivul total.

Cele mai mari pierderi s-au înregistrat desigur în rîndul femeilor şi fetelor din familiile homoioilor. De asemenea, printre copiii pînă la şapte ani. Într-adevăr, spre deosebire de populaţia masculină de la opt ani în sus, toate aceste categorii îşi petreceau cea mai mare parte a timpului în case. Ori, după cum s-a arătat, se pare că doar cinci dintre locuinţe nu s-au năruit.

Homoioii înşişi au scăpat destul de uşor, comparativ cu alţi locuitori. Cei mai tineri dintre ei au rămas în viaţă datorită fericitului accident [cu iepurele, pe care l-am relatat]. În ce priveşte pe homoioii adulţi, e cunoscut faptul că dispuneau din belşug de timp liber şi că obişnuiau să şi-l folosească distrîndu-se şi petrecînd [în afara locuinţelor şi altor clădiri]. Aceasta era de altfel ocupaţia de predilecţie nu numai a homoioilor spartani, dar şi a tuturor grecilor adulţi care fuseseră educate în oraşele-cetate. Pierderile lor au fost de aceea probabil relativ mici.

Şi cînd tînărul rege Archidamos — care nu s-a numărat printre victime — a avut prezenţa de spirit să pună să se sune trîmbiţa pentru a chema luptătorii sub arme, homoioii au putut să se prezinte în număr foarte mare. Cert este că au fost destul de numeroşi pentru a spulbera speranţele hiloţilor care, la vestea cutremurului, porniseră împotriva Spartei, din districtele în care locuiau.

Cifrele explică istoria

Ce concluzii putem trage în ce priveşte urmările cutremurului asupra numărului homoioilor ?

Numărul mare de victime din rîndul femeilor a fost cea mai gravă consecinţă, efectele fiind îndelungate. Este neîndoielnic că reducerea numărului naşterilor în familiile homoioilor a fost foarte drastică; ea s-a făcut simţită de-a lungul unei treimi de veac. S-au împuţinat simţitor femeile spartane aflate la vîrsta procreării, ceea ce a dezlănţuit, firesc, o adevărată reacţie în lanţ. Pentru lichidarea ei, a fost nevoie de mai multe generaţii. Scăderea numărului total de naşteri într-o generaţie a produs o diminuare corespunzătoare a numărului femeilor apte de a naşte copii în generaţia următoare. Un istoric observă judicios că după cutremur

s-a produs o veritabilă criză de femei la Sparta, care a făcut ca preţuirea lor să crească considerabil, ceea ce justifică tratamentul mai liberal ce li s-a aplicat. Raritatea femeilor explică, cel puţin parţial, şi răspîndirea poliandriei ★.

O altă consecinţă importantă a seismului a fost probabil nimicirea totală sau aproape totală a tinerilor aflaţi în categoria eirenilor (de la 14 la 20 ani inclusiv). Dacă eirenii au murit într-adevăr cu toţii, efectul acestei nenorociri asupra numărului homoioilor a început să se facă simţit din anul 465 sau 463 î.e.n. El a atins un maximum în anul 459 sau 457 î.e.n., menţinîndu-se astfel pînă în 430 sau 428 î.e.n.

În cursul a trei decenii, între 459 sau 457 î.e.n. şi pînă la 430 sau 428 î.e.n., armata spartană a suferit de aceea o diminuare de 17,5%, chiar faţă de efectivul ei mediu total de după cutremur. Abia după sfîrşitul anului 430 sau 428 î.e.n. efectul nimicirii eirenilor a început să se micşoreze treptat, cu fiecare an care trecea.

★ Sistem de căsătorie în care mai mulţi bărbaţi se însoară cu o singură femeie.

În ce priveşte copiii de pînă la şapte ani care au murit cu prilejul seismului, pierderea lor a slăbit armata spartană la fel de serios, însă la o dată mai tîrzie. A fost a doua serie de pierderi masculine şi ea s-a făcut resimţită, în ce priveşte efectivele militare, începînd din 452 sau 450 î.e.n. ; efectul maxim a fost atins în 445 sau 443 î.e.n. şi a rămas la acest nivel ridicat pînă în 416 sau 414 î.e.n. În sfîrşit, trebuie remarcat că, începînd din anul 452 sau 450 î.e.n., ultimele două cauze şi-au conjugat urmările.

Faptele şi cifrele de mai sus sînt edificatoare. Ele ne explică de ce, începînd cam din anul 461 î.e.n., Atena a riscat să se aventureze în provocări prelungite împotriva Spartei. Tot ele ne arată de ce Sparta a oferit Atenei condiţii blînde de pace în anul 445 î.e.n. Putem să înţelegem de ce Sparta nu a intervenit împotriva Atenei cînd Samosul şi Byzantionul s-au ridicat împotriva ei, în anul 440 î.e.n. În sfîrşit, se explică de ce Sparta, deşi era înclinată să reînceapă războiul cu Atena, se arăta totuşi foarte şovăitoare în a face acest pas. Şi tocmai de aceea, Pericles îşi sfătuia concetăţenii ca, în eventualitatea unei noi confruntări dintre Atena şi cetatea din sudul Peloponesului, războiul să aibă loc fără nici o întîrziere...

• Clio anunţă • Clio anunţă • Clio anun

Un monument se lasă aşteptat

Cine nu a auzit de Loreley, sora de apă dulce a sirenelor care au încercat să-l ademenească pe Ulisse ? Pe coama unei stînci uriaşe, care domină Rinul de la o înălţime de 132 m, între Koblenz şi Mainz, frumoasa nimfă îşi pieptăna lungul său păr bălai, cîntînd atît de frumos încît navigatorii de pe cursul fluviului uitau de grija cîrmei şi-şi sfărîmau corăbiile de necruţătorul perete de piatră.

Veche eroină a baladelor populare, Loreley (sau Lorelei, sau Lurlei, cum i se mai ortografiază numele) a căpătat drept de cetăţenie în literatura cultă graţie lui Heinrich Heine, care a făcut-o celebră, în secolul trecut, cîntîndu-i farmecele irezistibile în versuri la fel de irezistibil fermecătoare.

Dar singura realitate legată de legenda rusalcei o constituie stînca pe care se pretinde că ar fi locuit. E drept ideea de a se construi acolo o statuie care s-o imortalizeze pe Loreley a germinat de mult : încă pe la 1900 s-a format un Comitet de patronaj al monumentului. Dar au trecut anii, apoi deceniile şi nici una dintre schiţele şi machetele supuse de sculptori spre aprobare nu a fost găsită satisfăcătoare. Venirea la putere a hitleriştilor a pus capăt oricărei speranţe : Heine nu corespondea normelor rasiale ale Führerului, iar mitologia nazistă nu avea ce face cu nimfele.

Abia în vremea din urmă a fost reluat proiectul de a omagia pe blonda fiică a Rinului. Un nou Comitet a organizat un concurs de propuneri cu privire la monumentul care urmează a fi ridicat. Dintre participanţi, unii înclină spre simbolism, sugerînd de pildă instalarea unei harfe eoliene ; alţii se dovedesc mai practici, cerînd construirea unui hotel în formă de L ; cei mai mulţi însă ar dori să vadă acolo o statuie care s-o întruchipeze în sfîrşit pe vestita, dar încă inexistenta Loreley.

„Imense latifundii şi mizerabile parcele..."

NICOLAE MINEI

Pentru vlăstarele aristocraţiei britanice, anii de învăţătură au corespuns (într-o mare măsură, corespund încă şi astăzi) unor jaloane destul de precise : colegii la Eton sau Harrow, universitatea la Oxford sau Cambridge. În biografia lui Sir William Conyngham Greene se întîlnesc Harrow şi Oxford. Născut la 29 octombrie 1854, cel de-al doilea fiu al lordului Granford, a îmbrăţişat cariera de diplomat la vîrsta de 23 ani, intrînd prin concurs la Foreign Office. **După o scurtă ucenicie ca secretar II la Atena, a ocupat posturi pe trepte ierarhice din ce în ce mai înalte la Stuttgart, Darmstadt, Haga, Bruxelles, Teheran, Pretoria şi Berna.**

La 8 decembrie 1905, Sir William a fost avansat la rangul de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Majestăţii Sale Britanice la Bucureşti. Capitala României, unde a rămas pînă la 20 ianuarie 1911.

a constituit cea mai lungă etapă a carierei sale. I-au urmat Copenhaga, apoi Tokio şi, în 1919, ieşirea la pensie.

Anuarul de unde am culeş aceste date [1]) şi pe care l-am găsit la Arhivele Britanice din Londra (Public Records Office) nu ne oferă, din păcate, nici o fotografie a lui Conyngham Greene. Nu ştim, aşadar, nimic despre înfăţişarea lui şi, cu atît mai puţin despre unele aspecte morale sau intelectuale, despre gusturile, preferinţele sau idiosincrasiile sale. Prin obîrşie, educaţie şi formaţie profesională ni-l putem însă imagina ca un reprezentant tipic al diplomaţiei britanice de la răscrucea ultimelor două secole. Fără nici un efort sîntem înclinaţi să-i atribuim concepţii neîndoielnic conservatoare, şi chiar prejudecăţi rigide, caracteristice clasei căreia îi aparţinea.

Dar răsfoind corespondenţa sa din anii misiunii de la Bucureşti, devin evidente şi trăsături mai puţin corespunzătoare portretului-robot pe care am fi înclinaţi să-l facem lui Sir William. În calitate de observator al societăţii româneşti din epoca respectivă, îi descoperim astfel un ascuţit spirit analitic şi o remarcabilă luciditate, care îi permit să vadă dincolo de minciunile, pretenţiile şi înfumurările Palatului şi ale cercurilor guvernante de atunci şi să găsească, cel puţin în parte, realităţile cu grijă camuflate.

Din masivul dosar parcurs de-a lungul multor zile în una dintre sălile de lectură de la Public Records Office, ni s-au impus cu deosebire paginile consacrate răscoalei din 1907. Martor la cumplita izbucnire de mînie a ţăranilor, ca şi la sălbatica represiune ce i-a urmat, Sir Conyngham Greene se dovedeşte adesea capabil să discearnă cauzele şi factorii determinanţi ai marii încleştări : inumana exploatare la care erau supuşi truditorii ogoarelor în cadrul unui sistem social anacronic care se încăpăţîna să supravieţuiască.

Să dăm cuvîntul trimisului extraordinar şi ministrului plenipotenţiar britanic, cu regretul că spaţiul nu ne îngăduie să citäm decît puţine pasaje din eleganta proză în care sînt redactate rapoartele sale către Sir Edward Grey, ministrul de Externe al Angliei la acea vreme.

Semnalul de alarmă îl dă o telegramă :

S.E. Eur.
Confidential

Primită 18 martie
Secţia 10
Bucureşti, 18 martie, 1907

(Telegrafic) En clair *

Din Moldova se anunţă grave tulburări ţărăneşti. Se afirmă că Iaşul ar fi ameninţat şi că, în diverse oraşe, ar fi avut loc devastări. Studenţii Universităţii din Iaşi simpatizează cu ţăranii. Guvernul ia măsurile militare de rigoare.[2])

Noi telegrame la 19, 21 şi 23 martie, vorbesc despre extinderea răscoalei şi agravarea situaţiei în ciuda folosirii de trupe pentru reprimarea răscoalei, menţionînd în mod special :

În multe locuri se pare că rezerviştii s-au alăturat ţăranilor. [3])

Răspunzînd unor interpretări tendenţioase pe care unele ziare româneşti şi străine o dau evenimentelor, Sir William ţine să sublinieze într-o altă telegramă :

S.E. Europe
Confidenţial

Primită 24 martie
Secţia 1
Bucureşti, 24 mai, 1907

Sir Conyngham Greene către Sir Edward Grey

---

* „În clar", cu alte cuvinte nu în limbaj cifrat.

[...] Răscoala țărănească nu este îndreptată împotriva evreilor, și nici nu e legată în vreun fel de probleme religioase. [...] Mișcarea se îndreaptă împotriva întregii clase latifundiare și este rezultatul defectuosului sistem agrar al României.

[...] Două întruniri publice de solidaritate cu țăranii sînt anunțate pentru astăzi și există posibilitatea ca în general clasa muncitoare să se alăture mișcării.[4])

În ziua următoare, o nouă telegramă insistă asupra caracterului pe care Conyngham Greene îl atribuie răscoalei :

[...] Mișcarea nu este antisemită la origine, ci mai curînd socialistă și revoluționară.[5])

La 27 și 28 martie, Sir William aduce la cunoștință ministrului său că trupele folosesc artileria, pricinuind grele pierderi răsculaților. In ziua de 29 martie, ministrul britanic la București expediază Londrei două telegrame în aceeași problemă. Cea de-a doua relevă o convorbire cu Take Ionescu, care e de părere că :

[...] Restabilirea liniștei în întreaga țară va cere, totuși, cîteva luni, dacă nu cîțiva ani, Dl. Ionescu apreciază că țara [este] ruinată atît pe plan material cît și moral [...]. Regele Carol este extrem de afectat și, vorbind despre grava situație actuală, a folosit cuvintele : „Ce n'est pas une révolution, c'est un effondrement". ★[1])

După alte telegrame, purtînd datele 30 martie și 1 aprilie, urmează la 3 aprilie un lung raport de asemenea telegrafic — care analizează factorii de ordin economic, politic și social care au dus la răscoală : ★★

[...] Neavînd astfel destul pămînt, pentru a-și hrăni familia, țăranul din această țară este obligat să ia în dijmă pămînt în plus, ceea ce îi conferă de fapt un triplu caracter, de țăran proprietar, de dijmaș și de muncitor agricol. Într-un cuvînt, originea mișcării trebuie căutată în primul rînd în defectuosul sistem de proprietate asupra pămîntului din această țară, sistem care permite existența cîtorva imense latifundii, fiecare în posesia cîte unei singure familii, alături de o sumedenie de parcele mizerabile, absolut insuficiente pentru a asigura traiul familiilor care le muncesc [...]

Nu e exagerat să spunem că țăranul nu acordă nici o încredere autorităților, fie ele judiciare sau administrative [...] Un prefect nu ezită să încredințeze atribuțiile sale unui înlocuitor incompetent și să plece la Monte Carlo, pentru a se distra puțin la mesele de joc. În materie juridică, soarta țăranului nu e cu nimic mai ușoară, întrucît el nu dispune nici de mijloacele bănești, nici de răgazul necesar pentru a întreprinde o acțiune legală și știe că, dacă s-ar încumeta să intre în conflict cu vreun moșier, tot el ar fi pus să plătească oalele sparte. [...] Cît despre dreptul țăranului de a trimite deputați în Parlament, aceasta este o ficțiune.

După ce disecă atent procedeele abuzive, brutale și spoliatoare ale dijmei, ca și încălcarea de către moșieri a oricăror dispoziții legale, Conyngham Greene scrie că :

[...] Țăranul trăiește în condiții înspăimîntătoare, într-o mizerie indescriptibilă [...] Uneori el locuiește într-o cocioabă de lut, cu o gaură în chip de horn și o singură fereastră [...] Urmarea acestor condiții de trai este, firește, un ridicat procent de mortalitate, mai ales în rîndul copiilor : de exemplu, mortalitatea infantilă pe întreaga țară este de 22 la sută pentru copiii sub un an, iar în unele județe din nordul Moldovei, mortalitatea copiilor sub 5 ani atinge 50% din mortalitatea pe ansamblul județului [...] Nu există spitale locale și, în numeroase județe, tratamentul medical este inaccesibil țăranilor [...]. Astfel, un valet din slujba prințului Știrbei mi-a relatat cazul unui țăran, venit cu o jalbă la moșierul său, care l-a silit să „meargă" în genunchi de la poartă pînă la ușa casei [...] Latifundiarul respectiv are o locuință la Dieppe și, zice-se, o avere de cîteva milioane de franci depuși la Banca Franței.

★ „Nu e o revoluție ci o prăbușire".

★★ Arhivele Statului din București ne-au pus la dispoziție o versiune românească a acestui document ; ne-am adresat totuși direct textului original, transcris de noi la Londra, avînd impresia că unii termeni și anumite particularități ale limbajului diplomatic cer o interpretare oarecum diferită decît cea din traducerea amintită.

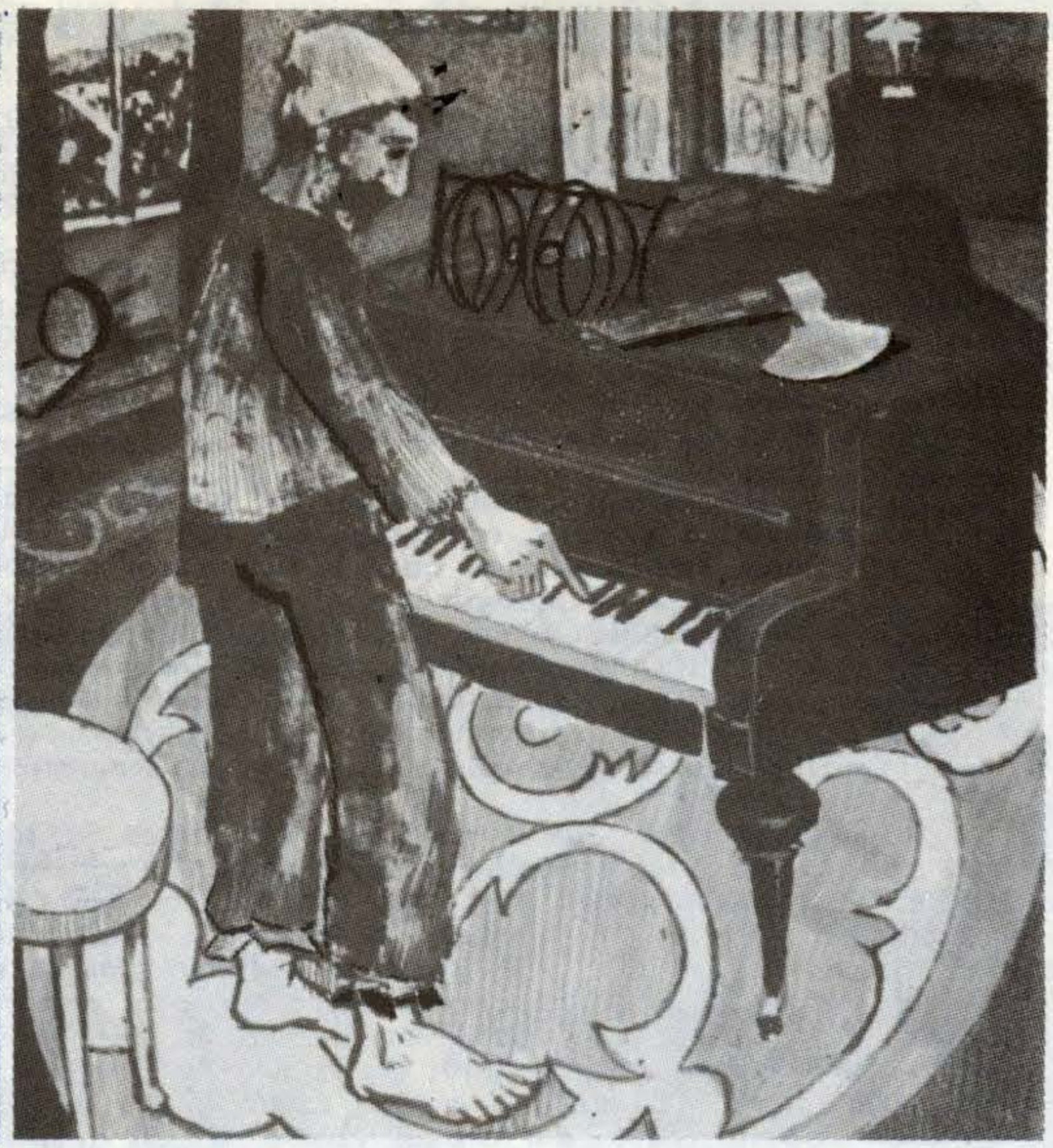

1907 (în viziunea lui C. Piliuță)

E drept că într-unul din pasajele următoare, ministrul britanic își însușește în parte calomniile debitate de cercurile moșierești pe seama răsculaților, cărora le atribuie comiterea unor „crime atroce". Dar Conyngham Greene își reglează repede tirul, revenind asupra laturilor esențiale ale problemei :

Problema pămîntului este o suferință veche și guvernul [conservator — n.r.] spera, ca și alte guverne, să lase moștenire această problemă guvernului următor sau, în caz contrar, „s-o scalde" (pentru a folosi o expresie devenită acum istorică) [...]. Guvernul român, fie el liberal sau conservator, este în realitate și a fost din totdeauna oligarhic. Miniștrii care s-au succedat [...] provin toți din clasa moșierilor și judecă lucrurile de pe poziția moșierilor [...]

Vorbind despre sprijinul căpătat de răsculați din partea clasei muncitoare, Conyngham Greene aduce și unele precizări :

Cît privește Bucureștiul, aici activează o organizație socialistă, denumită „România muncitoare" care publică o revistă săptămînală și ține ședințe unde se propagă o doctrină socialistă înaintată.[7])

Ne vedem nevoiți să trecem peste alte note și rapoarte pe care diplomatul englez le trimite Londrei în tot cursul răscoalei. Nu putem, însă, să nu ne oprim asupra relatării pe care o face despre o convorbire cu Carol I, în cadrul unei audiențe acordate înainte de plecarea sa în concediu. Fără comentarii, dar cu un sarcasm abia voalat, cu acea ironie seacă și șfichiuitoare caracteristică britanicilor, Conyngham Greene reproduce replicile și aprecierile de o cinică inconștiență ale suveranului (pentru cei tentați să-și imagineze că anumite formulări frizează neverosimilul, de vină fiind traducerea, am introdus între paranteze drepte, în pasajele respective, frazele și fragmentele de fraze ale originalului) :

Regele Carol a început prin a se referi la recenta răscoală care, după spusele Majestății Sale, a luat pe toți prin surprindere [...].

Regele a vorbit cu o uimitoare sinceritate despre drasticile măsuri represive care au fost luate împotriva răsculaţilor, recunoscînd că trupele au primit ordinul de a acţiona fără nici o cruţare [and admitted that the troops had been given orders to show no mercy].

[...] Regele a mers atît de departe încît mi-a declarat că nimeni nu ştia cîţi răsculaţi căzuseră în faza represivă a luptelor, lăsîndu-mă totodată să înţeleg că puţin îi păsa de ei [he did not care much] *dar a admis că, în orice caz, cifra era de ordinul a multe mii. M-a frapat această extrem de interesantă confirmare a datelor pe care vi le-am comunicat la vremea respectivă şi pe care le-am considerat ca fiind estimări probabil exagerate.*

Despachetînd rîndurile de mai sus din suavul şi ceremoniosul lor ambalaj diplomatic, constatăm deci că: 1) în uluitoarea lui lipsă de omenie, Hohenzollernul nu-şi ia nici măcar osteneala să stabilească un bilanţ, fie el şi aproximativ, al celei mai mari răscoale ţărăneşti din istoria României moderne, şi 2) vagile lui aprecieri confirmă că represiunea a făcut un număr de victime care, pînă nu de mult, i s-a părut neverosimil lui Conyngham Greene. Cu aceeaşi dezinvoltură necruţătoare, ministrul englez dezvăluie ceva mai departe, monstruoasa mentalitate a regelui ca şi resorturile sinistre ale raţionamentelor sale:

„Oricît ar părea de ciudat, mi-a spus Majestatea Sa, ţăranul este primejdios numai atunci cînd e sătul; cînd are burta goală, el preferă să-şi vadă de grijile lui, fără să cricnească [Oddly enough, His Majesty said, the peasant was only dangerous when he was full, when his belly was empty, he preferred to nurse his grievances and keep quiet]. *Nu, momentul periculos al viitorului imediat nu constă în aceasta, ci în situaţia gravă a recoltei, care compromite bunăstarea întregii ţări [...] Dacă actuala secetă mai durează o săptămînă, va fi imposibil de salvat recolta, ceea ce, mi-a declarat Majestatea Sa, va constitui un dezastru pentru întreaga ţară [...] E adevărat că mai există încă stocuri considerabile în ţară din recolta de anul trecut, dar aceste rezerve au fost deja vîndute în străinătate şi nu se poate opri exportul lor. S-ar putea ca ţărănimea să mai aibă ce mînca în cursul iernii, dar din ce va trăi primăvara?"*

Întrebarea are un caracter pur retoric, Carol I negăsind de cuviinţă să-i dea un răspuns.

Un ultim pasaj din relatarea lui Conyngham Greene despre audienţa la Carol I, spărgînd pojghiţa subţire de „democratism parlamentar" pe care de obicei regele o afişa atît de ostentativ, scoate la iveală arogantul lui despotism în guvernarea ţării.

Vorbind despre situaţia politică, regele mi-a spus că recenta necesitate presantă şi insistentă de a schimba guvernul l-a silit [compelled] *să facă ceea ce nu mai făcuse niciodată înainte, şi anume să accepte un cabinet ai cărui membri nu-i alesese sau, cel puţin, nu-i aprobase el însuşi* [to accept a Cabinet whose members he had not himself selected or, at any rate, approved]. *Dar nu avusese răgaz pentru a alege — situaţia fusese prea critică. Astfel încît erau cel puţin doi membri ai actualului guvern pe care cu siguranţă nu i-ar fi acceptat dacă nu ar fi fost nevoit să-i accepte din cauza grabei. Regele se referea, fără doar şi poate, la d-nii Morţun* şi Haret**, oameni despre care se ştie că sînt socialişti.*[8])

Ajuns la acest punct, cititorul se poate întreba, nu fără temei, despre convingerile politice ale lui Conyngham Greene. După cum am semnalat, în această privinţă nu avem nici o indicaţie clară. În schimb, există dovada că răscoala din 1907 a determinat o foarte marcată cotitură în judecăţile sale de valoare cu privire la România sub guvernarea burghezo-moşierească. Despre aceasta ne dăm seama folosind ca termen de comparaţie aşa-numitul Raport general despre România, **trimis în decembrie 1906 conform uzanţelor la** Foreign Office.

Întocmit la exact un an de la venirea sa la Bucureşti, Raportul general despre România **zugrăvea un tablou aproape idilic al stărilor**

---

* Fost membru al P.S.D.M.R. pînă în 1899, V. G. Morţun a trecut apoi la liberali.
** În 1907 Spiru Haret era şi el membru al Partidului Liberal.

de lucruri din ţara noastră, subliniind de exemplu „strălucitele rezultate ale bilanţului financiar 1905-1906“ sau „satisfăcătorul progres al comerţului exterior“.

Impresia despre Carol I era şi ea mult mai bună pe atunci, ministrul englez mergînd pînă acolo încît socotea că „popularitatea regelui nu a avut cu nimic de pătimit de pe urma metodelor sale de guvernare oarecum autocrate“.

Aşadar, nimeni nu-l poate bănui pe Conyngham Greene că ar fi avut vreun parti-pris împotriva monarhiei şi a claselor dominante din România. Mai curînd dimpotrivă, aşa cum era şi de aşteptat din partea unui diplomat de formaţia lui. Abia izbucnirea răscoalei l-a adus la realitate, silindu-l să caute sursele şi cauzele încrîncenatei frămîntări sociale — să le caute şi să le găsească.

Respectuoşi faţă de adevărul istoric, trebuie să spunem însă că nici trandafiria imagine din Raportul general pe anul 1906 nu este cu desăvîrşire lipsită de pete sumbre sau de violente contraste de culoare Cîteva scurte extrase sînt concludente în acest sens :

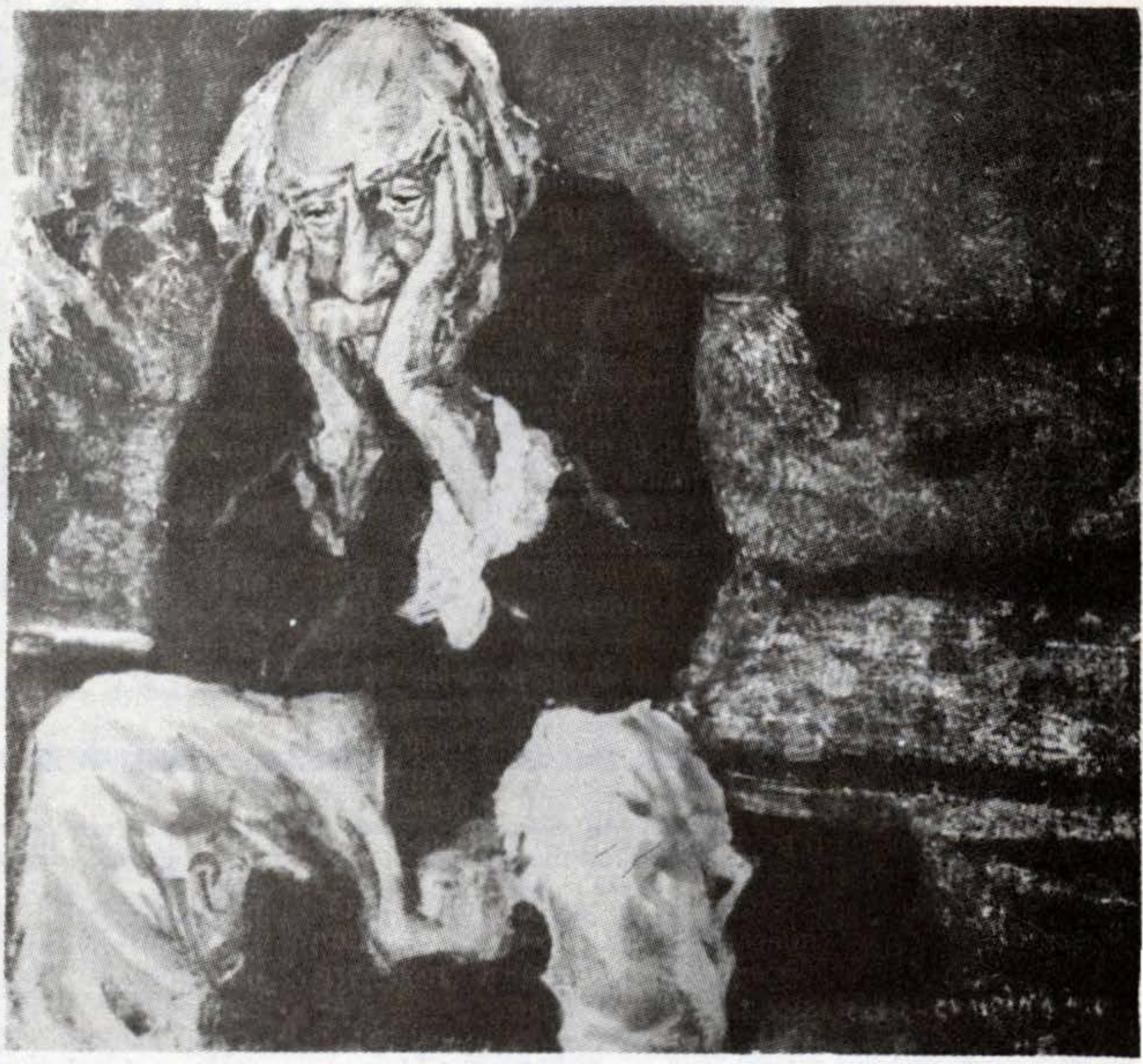

„...Ţăranul trăieşte în condiţii înspăimîntătoare...“
(pictură de Schweitzer Cumpăna)

În această ţară [...] doar un copil din cinci, în vîrstă de 10 ani ştie să scrie şi să citească şi [...] proporţia de analfabeţi din România poate fi apreciată ca fiind de 87 la sută [...] Potrivit ultimelor statistici văzute de mine, învăţătorii primesc [...] 5 lei pe lună iar învăţătoarele 4 lei pe lună [...]

Dl. Cantacuzino [primul ministru de atunci — n.r.] este unul dintre cei mai bogaţi oameni din România, cu un venit de aproape 40 000 lei pe an, dobîndit de pe urma domeniilor sale. Are trei fii, pe unul dintre ei izbutind să-l plaseze în postul de primar al Capitalei, în vreme ce ceilalţi doi şi-au asigurat alte funcţii bine plătite [...]. Dl Cantacuzino îşi petrece timpul străduindu-se să-şi instaleze prietenii în diferite posturi şi să-i dea afară pe adversari. [...]

Ca ministru de Externe, generalul Jacques Lahovary nu este, desigur, deosebit de capabil [...]. Cartofor inveterat, nu e ceva ieşit din comun la el să piardă

o mie de lei într-o seară [...], la unul din jocurile de noroc cu care Jockey Club-ul din Bucureşti şi-a cîştigat o meritată faimă [...] [9])

Aşa cum am văzut, peste numai trei luni de la redactarea acestor rînduri, Conyngham Greene va înţelege cu mult mai bine nedreptatea rînduielilor care permiteau unui ministru-moşier să piardă cu nepăsare la cărţi, într-o singură seară, suma pe care două sute de învăţători o agoniseau într-o lună întreagă.

„Regele... mi-a declarat că nimeni nu ştia cîţi răsculaţi căzuseră" (desen de C. Piliuţă)

Cît de departe a mers această înţelegere ne-o probează aliniatul final al lungii telegrame din 18 martie 1907, din care am mai citat şi alte pasaje :

Mai mult decît oricînd înainte, ţăranul a fost trezit la luptă de acţiunea pe care a declanşat-o. S-ar putea ca acum el să fie intimidat, ceea ce nu înseamnă însă că a fost înfrînt. El nu va uita nici lecţia pe care a dat-o, nici cea pe care a primit-o şi cred că va veni cu siguranţă clipa cînd îşi va încerca din nou puterile împotriva moşierimii. Şi poate că îi va merge mai bine decît i-a mers de data aceasta.

1) **The Foreign Office List and Diplomatic and Consular Book**, Londra, 1921, p. 234.
2) **F. O. 371/317, Roumania, 1907. files 3003-42509, docum. nr. 8919.**
3) **Ibidem**, docum. nr. 9538,
4) **Ibidem**, docum. nr. 9544.
5) **Ibidem**, docum. nr 9770.
6) **Ibidem**, docum. nr. 10156.
7) **Ibidem**, docum. nr. 11113.
8) **Ibidem**, docum. nr. 18034.
9) **Ibidem**, docum. nr. 8872.

Glorioasa pribegie a lui Mihai Viteazul

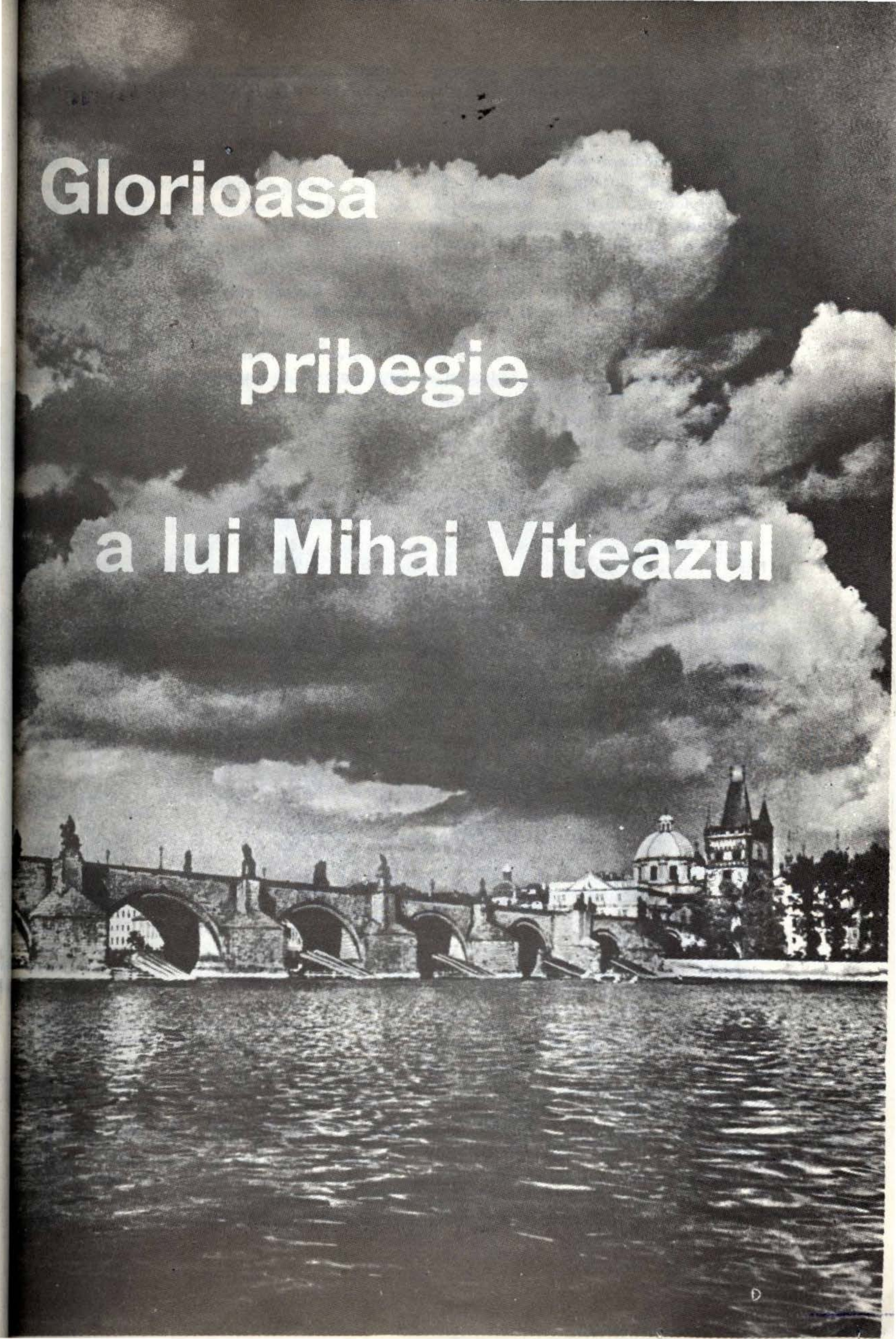

C. REZACHEVICI

În toamna anului 1593, un bărbat înalt şi voinic, cu privire hotărîtă, păşea în Divanul sultanului. Făgădui că va plăti datoriile domnilor dinaintea sa şi obţinu domnia în Ţara Românească. „Ci a făgăduit acest lucru — spunea Şt. Szamosközy, un cronicar din acea vreme — pentru că el avea atunci alte gînduri în sufletul său. Încă şi atunci, cînd i-au dat căciula cu surguci în divan, a jurat în inima sa, că îndată ce va lua domnia va scoate sabia împotriva turcilor. Chiar cînd a ieşit din divan şi a încălecat şi a fost dus de paşi şi begi la locuinţa sa, şi atunci a jurat că va fi duşmanul neînduplecat al turcilor...“ S-a ţinut de cuvînt, iar şapte ani mai tîrziu, cînd ţările române se supuneau voinţei sale, a făgăduit împăratului Rudolf II „că el va trece Dunărea cu ostaşii din cele trei ţări : Ţara Românească, Moldova şi Ardeal şi cu lefegii plătiţi de împărat, şi nu se va întoarce pînă ce nu va bate zidurile Ţarigradului“. Ţelul său, de a crea cea mai puternică forţă ofensivă antiotomană pe care o cunoscuseră vreodată ţările române era pe cale de a se înfăptui. Şi totuşi, peste numai cîteva luni...

În drum spre curtea împăratului

...La **sfîrşitul lui** noiembrie 1600, Mihai Viteazul înconjurat de căpitani şi 7 000 oşteni — după cum însuşi mărturiseşte — părăsea Ţara Românească pornind pe drumul lung spre curtea împăratului. Aducea cu el un trofeu prestigios : steagul sangeacului de Nicopole, pe care-l atacase cînd acesta, cu 4 000 turci, se întorcea după un raid de pradă cu mulţi robi şi vite, la sudul Dunării. „Asupra căruia căzînd — scrie Mihai — **dorind mai bine a muri decît a învinge** (subl. aut.), vru Dumnezeu de i-am tăiat pe toţi, fără să-mi scape unul“.

Ce l-a îndemnat oare să-şi pună moartea în această luptă, despre care ştia nuia atunci că va fi ultima înfruntare cu turcii ? Ce l-a făcut să plece pentru întîia dată el însuşi spre curtea împăratului ?

Multe se petrecuseră din iunie 1600, cînd Mihai desăvîrşise cucerirea ţărilor române, şi pînă în noiembrie acelaşi an. Ca o grindină s-au abătut asupra sa loviturile inamicilor. Nobilimea ardeleană s-a răsculat, generalul Basta l-a trădat zdrobindu-i oştile la Mirăslău, în sfîrşit hatmanul J. Zamoyski instalase în Moldova pe Ieremia Movilă, iar în Ţara Românească pe Simion, fratele acestuia.

Cu forţele măcinate de luptele pentru apărarea Ţării Româneşti, Mihai — strategul — a înţeles limpede — o spune chiar el — că „nu poate rezista“. La 9 iunie 1598 încheiase un tratat de natură militară cu reprezentanţii lui Rudolf II la Tîrgovişte. În toamna anului 1600 Basta nu se mai afla în graţiile împăratului, să mai înainte şi războiul „Lumii Creştine“ împotriva Porţii, început în 1593, era departe de a se termina. Mihai ştia — ştia am putea spune — că împăratul „era împărat creştin, nu ca şef al naţiei germane“ (N. Iorga) va avea în curînd nevoie de dînsul. Şi astfel, porni spre Praga, unde se afla reşedinţa împăratului.

Stăteau însă departe de imaginea unui pribeag care călătoreşte singur prin zăpezile iernii timpurii ale anului 1600. E adevărat că marii boieri nu l-au însoţit : că fraţii Buzeşti au trecut vremelnic de partea lui Simion Movilă, că Teodosie Bădeanu a devenit unul din „credincioşii“ aceluiaşi domn, şi Udrea banul Băleanu — înfrînt în luptă — **s-a predat** comandantului trupelor lui Simion, pentru motivul limpede exprimat de el că : **„eu sînt fiu de boier din această ţară şi am moştenire şi avere în această ţară“,** avere pe care, ca şi ceilalţi mari boieri, ar fi pierdut-o în cazul în care l-ar fi urmat pe Mihai. În schimb, viteazul domn avea în jurul său căpitani şi boiernaşi credincioşi, ca acel Turturea paharnic, care se legase prin jurămînt să-i aducă osemintele în ţară, dacă va cădea în luptă, cum de altfel, s-a şi întîmplat (vezi „Magazin istoric“ nr. 6/1969), sau Anghelachi portarul căruia i-a dăruit

---

★ **Aceste cuvinte, aparent ciudate, tălmăcesc de fapt starea de spirit a voievodului, în urma grelelor încercări la care a fost supus de la începutul toamnei anului 1600 — n.r.**

satul Glina „pentru dreapta şi credincioasa slujbă ce a slujit domniei lui cu sîngele vărsat în ţări străine“

Popas la Viena

Sub vîntul aspru de început de decembrie, cu oştirea sa de cîteva mii de oameni — forţă de loc neglijabilă în acea vreme — urcă prin Pasul Vîlcanului, trecu prin Ţara Haţegului şi, înfruntînd ostilitatea nobilimii din Deva, care deschise focul asupra trupelor sale, îşi urmă neabătut drumul pe la Lipova, Inău şi Beiuş, cetăţi care nu îndrăzniră să i se împotrivească, pînă la Oradea

păstreze trupele pînă aici, dar cît efort şi cîte sacrificii făcu pentru a-şi plăti oamenii, care altfel nu şi-ar fi putut procura cele necesare traiului... Banii i se răreau — cheltuise în drum nu mai puţin de 60 000 florini — şi, o dată ajuns în ţinuturile împăratului, lăsă pe lîngă garnizoanele unor oraşe cea mai mare parte din trupe. Dar, calea şi-o urmă pînă la capăt. Debreţin, Tokay, Caşovia, Tyrnavia (Sîmbăta Mare) şi Bratislava au fost următoarele popasuri înaintea Vienei. Suita sa era încă impunătoare.

Nu puţini erau cei care credeau că steaua sa va răsări mai strălucitoare ca înainte. Printre aceştia se numărau Ferrante Gonzaga, generalul şchiop, noul

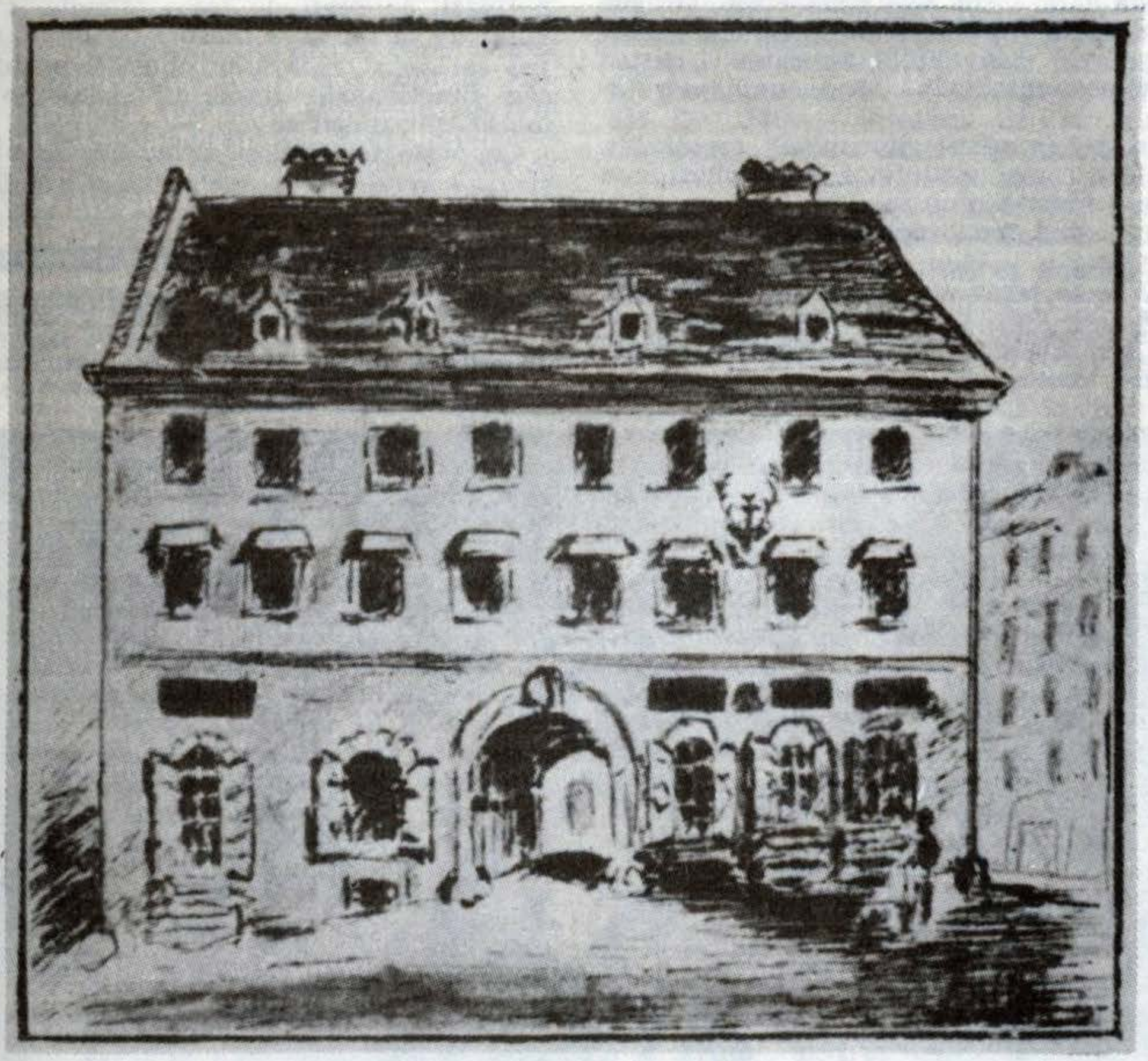

Hanul „La Cerbul de Aur“ din Viena, unde a poposit Mihai Viteazul cu suita sa (după un tablou de Emil Hütter)

In p. 58 : *In drumul său spre Viena, Mihai Viteazul a folosit această pecete pe care figurează o interesantă coroană princiară*

Mare, unde ajunse după două săptămîni de marş. Basta nu încercă să-i împiedice trecerea prin Transilvania. Chibzuinţa îl îndemnase pe Mihai să-şi

comandant al trupelor imperiale din Ungaria Superioară, episcopul de Erlau, Şt. Szuhay, prefectul Camerei Ungare, care-l găzdui în casa sa, I. Kutasy, arhiepiscopul Ungariei şi alţii, mulţi dintre ei alăturîndu-se suitei sale. Împăratul, chiar, îi scrise la Tyrnavia îndemnîndu-l să-şi expună dorinţele.

Şi astfel, la 12 ianuarie (stil nou) 1601, pe la vremea prînzului, pe poarta Carniolă a străvechii cetăţi a Vienei îşi făcu

apariţia un măreţ alai. * În frunte, într-o trăsură împodobită, trimisă de arhiducele Matias, fratele împăratului, se afla Mihai Viteazul, însoţit de 40 persoane, în 16 trăsuri obişnuite, şi urmat de 60 cai iuţi de călărie, conduşi de servitori. Douăzeci de muşchetari imperiali alcătuiau o gardă de onoare. Alaiul străbătu „Piaţa de legume" (Colmarkt) şi poposi la marele han vienez, „La Cerbul de Aur", pe Graben. Casa, care data de mai bine de un veac, era una dintre cele mai încăpătoare din Viena acelei vremi. Tabloul semnat de Emil Hütter, reprodus într-un desen din 1883, ne înfăţişează o clădire cu două etaje şi acoperiş înalt. Un cap de cerb cu coarne poleite, aşezat în partea stîngă a ei, între cele două etaje, atrăgea de departe atenţia trecătorilor. Dincolo de marele gang boltit se zărea curtea spaţioasă, casa avînd forma unui patrulater.

Astăzi, în afara desenului menţionat, nimic nu mai aminteşte de vechiul han care a existat pînă spre mijlocul veacului trecut, cînd era proprietatea familiei von Karajan. Dar atunci, în ianuarie 1601, hanul era plin de larmă. Trăsurile marelui voievod ocupau întreaga curte. Căruţele cu bagaje sosiseră aici încă de la sfîrşitul lui decembrie. Slujitorii roboteau pe scări. Nimeni nu ştia cît va rămîne viteazul a cărui faimă ajunsese de mult în oraşul imperial. Arhiducele Matias, fratele împăratului (care-şi avea reşedinţa la Viena), a trimis din vreme instrucţiuni Camerei Aulice să asigure domnului şi însoţitorilor săi întreţinere gratuită. Chiar în ajunul sosirii lui Mihai, la han au fost aduse provizii bogate: 120 funzi de untură, 9 funzi brînză de Olanda, 12 claponi îngrăşaţi, 5 cocoşi de India, 2 iepuri, 4 viţei, 18,5 vedre de vin, 1 bou, 2 ţipari, 50 peşti de toate felurile, 4 oi, vînat de la curte, 2 măsuri de ovăz pentru cai — şi lista s-ar putea încă lungi, căci funcţionarii imperiali socoteau cu multă minuţiozitate.

Ca peste tot, Mihai provoacă admiraţie: „e puternic şi înalt", „are o înfăţi-

★ Cititorul se poate întreba, pe bună dreptate, de ce Mihai nu s-a dus direct la Praga, unde ştia desigur că se afla împăratul. În epoca respectivă însă, calea cea mai bună de urmat spre Praga trecea prin Viena, de oarece trebuia ocolit paşalîcul de la Buda — n.r.

O variantă puţin cunoscută a tabloului „Regele Cresus arătînd comorile sale înţeleptului Solon", aflată la Avignon. Printre personajele din primul plan, voievodul român se poate recunoaşte uşor

şare frumoasá“ — scriu cei care l-au văzut în acele zile la Viena. Nu mai puţin interes stîrnesc oamenii săi, oştenii români ce poartă săbii cu mînere încrustate cu argint, buzdugane la centură, şi pe umăr arcuri lungi şi tolbe cu săgeţi.

A treia zi de la sosirea sa la Viena (15 ianuarie) Mihai e primit de arhiducele Matias. Voievodul român şi viitorul împărat, „personalitatea cea mai distinsă şi capabilă dintre Habsburgi“ (N. Iorga) se văd pentru întîia oară. Discuţia dintre ei durează puţin, doar un sfert de oră, căci arhiducele cunoaşte bine situaţia voievodului. Îi cere să-şi aştearnă pe hîrtie dorinţele şi le primeşte fără întîrziere chiar a doua zi. Mihai i-a trimis, de altfel, mai multe scrisori şi şase cai frumoşi de călărie, ca dar, înainte de a sosi la Viena. Episcopul de Erlau, care făcea parte din suita sa, s-a prezentat la Matias chiar în ziua cînd voievodul poposea la hanul „La Cerbul de Aur“, informîndu-l amănunţit despre situaţia în care se afla Mihai şi cererile sale. Arhiducele e cîştigat de dreptatea voievodului român, şi o va sprijini, dar oare împăratul Rudolf II, fratele său, cunoştea cu adevărat greutăţile prin care trecea cel care atîţia ani s-a aflat în fruntea luptei împotriva păgînilor turci?

Detaliu din tabloul de la Avignon, înfăţişînd chipul mîndru al lui Mihai

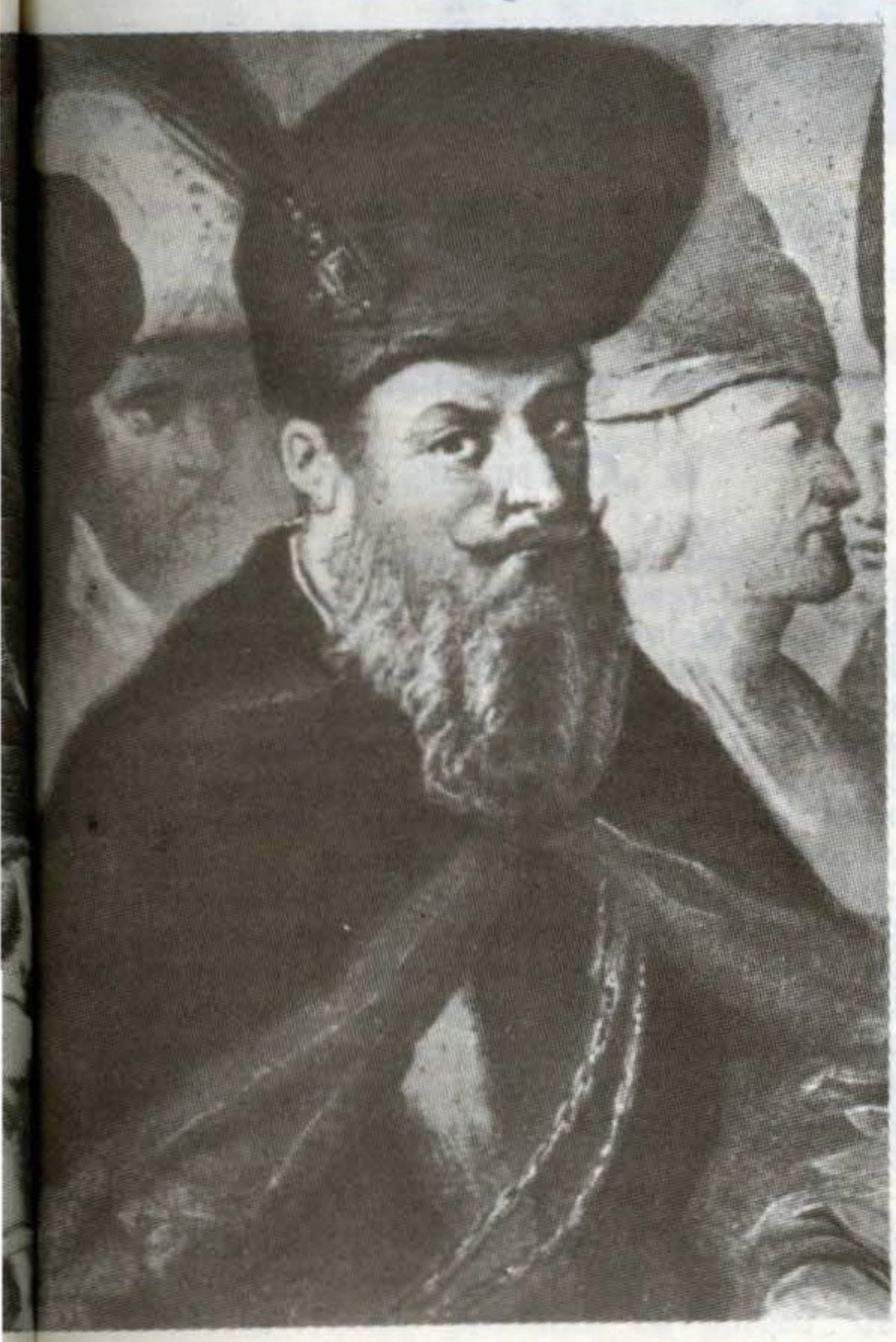

Mihai despre el însuşi

Nu se stinsese bine larma instalării „La Cerbul de Aur“ cînd spre seara aceleiaşi zile (12 ianuarie) Mihai dictă logofătului său, ştiutor al limbii latine, o scrisoare adresată lui Rudolf II. Era doar o scurtă informare, în care îşi anunţa sosirea în capitala Austriei. Cei care s-au aşteptat să-l vadă mai îndeaproape, pe străzile Vienei, pe marele voievod român, — altminteri om de lume — au rămas dezamăgiţi. În zilele următoare, închis într-o cameră a hanului, cu logofeţii de română, latină şi italiană, el îşi dictă memoriile — adevărate „istorii ale lui Mihai Viteazul de el însuşi“ (N. Iorga). Pentru detalii utilizează şi însemnările asupra domniei sale, scrise de Petre Armeanul (ipoteza prof. P.P. Panaitescu) al cărui manuscris căzut în mîinile inamicilor săi, după moarte, s-a pierdut, dar stilul şi îndrăzneala exprimării arată limpede că eroul însuşi e autorul acestor ample relatări dictate în româneşte şi apoi traduse. Astăzi se cunosc numai două astfel de lucrări. Cea dintîi în italiană, care trebuie datată între 12 — 17 ianuarie, destinată marelui duce Cosimo de Toscana, a doua, încheiată la 17 ianuarie, porneşte spre Praga, la Rudolf II.

S-ar putea ca cercetări ulterioare să descopere memorii asemănătoare în Spania, Veneţia, Mantua, Ferrara sau Roma, celelalte state participante, alături de ţările române, la „Liga Creştină“, şi care conform statutului acesteia, datorau ajutor domnului român. Dar, chiar şi din memoriul adresat ducelui de Toscana „...oricine — afirmă Mihai — va putea cunoaşte cîtă pagubă am făcut duşmanului şi cîtă slujbă creştinătăţii... ostenindu-mă zi şi noapte fără să fi avut pace sau odihnă, nici vara, nici iarna, necruţînd cheltuială, nici alta, nici primejdie de orice fel“. Timp de şapte ani a obţinut victorii asupra turcilor „singur cu sabia în mînă, fără să am nici întărituri, nici castele nici cetăţi...“, şi aceasta nu „de sila cuiva, ci ca să am şi eu loc şi nume în creştinătate“. Ţara Românească e aşezată doar la cinci zile de drum de Constantinopol. „În această ţară — se adresează Mihai de data aceasta lui Rudolf II — puteam petrece foarte bine în pace, sigur şi fără nici o frică, dacă nu mă simţeam chemat de credinţa mea [...] eu însă [...] de bună voie m-am arătat gata a lua parte în legătura [liga — **n.a.**] creştină ; prin care faptă pe tiran [sultanul — **n.a.**] mi l-am făcut duşman de moarte şi însetat după sîngele meu“. Mihai Viteazul e

Tabloul lui Franz Francken II, „Solomon arătîndu-şi comorile reginei din Saba", aflat la Muzeul Luvru, o altă reprezentare a lui Mihai Viteazul din vremea călătoriei sale pe drumurile Europei

conştient de însemnătatea biruinţelor sale, „deşi au fost unii cari pe nedrept se lăudau cu faptele mele, căutînd a-şi lua lor ce mi se cuvenea mie". El acuză în primul rînd nobilimea transilvăneană anarhică şi pe generalul Basta „pentru înstrăinarea [faţă de el — **n.r.**] a celor trei ţări [române — **n.a.**] din care [fapt — **n.a.**] nu puţină primejdie se poate naşte" din partea turcilor, pentru întreaga creştinătate.

Previziunile i se îndeplinesc. În februarie 1601, magnaţii transilvăneni se răzvrătesc împotriva împăratului şi trimit din nou după Sigismund Báthory, care se afla refugiat în Polonia. Basta e pedepsit pentru naiva încredere în nobili şi pentru trădarea lui Mihai la Mirăslău. La Cluj, el e arestat şi păzit în odaia sa, de la fereastra căreia asistă la arderea pe rug a lui Baba Novac — oribilele amănunte ale pregătirii acestei execuţii fiind consemnate în registrele oraşului. Mihai e singurul om care mai poate salva ceva, şi arhiducele Matias cere stăruitor să i se dea ajutor pentru recucerirea ţărilor române. În grabă voievodul român e chemat de împărat.

În „Oraşul de aur"

Pe urmele lui Mihai, poposim acum la Praga „Oraşul de aur" de pe malurile Vîltavei. E încă Praga gotică, dominată de turnul cu ceas al Primăriei din Oraşul Vechi, peste care mai plutea încă amintirea lui Carol IV, împăratul care, în veacul XIV, îndrăgind mult oraşul l-a înzestrat cu o Universitate şi numeroase monumente, între care celebrul pod de piatră, care-i poartă numele. Peste acest pod, în vremea aceea încă neîmpodobit cu statuile ce se văd azi, trecea la 1 martie 1601 cortegiul trăsurilor care purta pe Mihai Viteazul şi pe însoţitorii săi spre castelul praghez (Pražský Hrad-Hradčany), reşedinţa preferată a lui Rudolf II.

Mihai a sosit la Praga la 23 februarie; 35 oameni şi 9 trăsuri îi alcătuiau alaiul. A poposit la hanul cu nume exotic „La Omul Sălbatic" — ridicat în veacul XVI,

Printre obișnuitele personaje ale curții imperiale, distingem îndată înfățișarea cu totul aparte și privirea dîrză a „Valahului"

în plină epocă a descoperirilor geografice de peste oceane.

În „Orașul de aur" Mihai nu mai e omul „frămîntat de griji", cum îl caracteriza un agent imperial la Viena. Poate fi văzut pe străzile ale căror case poartă diferite embleme, semne premergătoare numerelor de astăzi, ce vor fi introduse aici peste mai bine de un veac și jumătate. Pașii îl poartă pe strada Neruda, străbate Piața cavalerilor de Malta, sau cea a cavalerilor Crucii. Admiră palatul Belvedere, avanpost înaintat al Renașterii, Universitatea Carolinum și mulțimea bisericilor minunat împodobite. Era însă mereu preocupat de soarta familiei sale, pe care nobilii transilvăneni o țineau închisă la Făgăraș, dar mai cu seamă de rezultatul discuțiilor sale cu Rudolf II.

Nu l-a văzut niciodată pînă acum pe împărat, dar îl cunoștea din spusele solilor săi, care l-au vizitat în mai multe rînduri. Știa, probabil, că suferă de o boală incurabilă, care mai tîrziu îl va duce în pragul nebuniei, că se înconjură cu alchimiști și astrologi pe care-i crede orbește, că e zăbavnic și nehotărît în acțiuni. Educat de iezuiți, crescut la curtea lui Filip II al Spaniei, într-o singură direcție a vădit fermitate : cea a intoleranței religioase. Terorizat de gîndul unui atentat, refuză să părăsească Hradul, iar pentru a se plimba a pus să-i fie construită o galerie acoperită. Ore întregi era în stare să urmărească în tăcere cum lucrează un pictor sau un ceasornicar, uitînd de grijile statului. În sinea sa, Mihai — oșteanul, care-și petrecuse cea mai mare parte din domnie pe cîmpul de luptă, îl judeca desigur aspru.

Frămîntat de gînduri, Mihai urcă în prima zi a primăverii anului 1600, dealul înalt pe care se afla așezat Hradul praghez. Din Piața Hradčany, pătrunde direct în castel pe poarta principală (de est și se îndreaptă spre Sala spaniolă unde — după tradiția praghează — îl aștepta împăratul. Sala, de curînd terminată de arhitectul Giovanni Giargiolli, era imensă (48/21 m). Servea pentru recepțiile solemne și era preferată de Rudolf, care-și construise în vecinătate galeria cu tablouri ale maeștrilor fla-

manzi și italieni. De la ferestre se zărea Rîpa Cerbilor și parcul regal. Sala spaniolă poate fi admirată și astăzi, deși mai păstrează doar puține elemente decorative din vremea cînd Mihai s-a întîlnit aici cu Rudolf II.

Împăratul avea o zi de audiențe încărcată, îl informa San Clemente, ambasadorul Spaniei, pe regele său Filip III : urma să primească pe trimișii șahului Persiei, aliatul său în lupta împotriva turcilor, — cu care păstrase legături, fapt interesant, tocmai prin intermediul lui Mihai —, pe principele de Anhalt, și, în sfîrșit, pe „Valah" însuși. Primirea altor ambasadori în ziua aceea a fost suspendată. Convorbirea lui Mihai cu Rudolf a durat două ore. Nefiind vreun diplomat străin de taţă, nu s-a păstrat nici un raport asupra celor discutate atunci. Curînd, însă, Mihai a fost primit din nou de împărat, și în cursul lunii martie 1601 devine o personalitate foarte cunoscută la curtea din Praga. E „un personaj fin, serios", foarte bine tratat la curte și va primi curînd bani și armată — informează un agent imperial la 9 martie. Voievodului român — scrie în cronica sa și J. Gradelehnus — „care era un ostaș dibaci, un viteaz și un om serios, i se închinau în fiecare zi banchete impunătoare de către bărbați distinși de la curte". Știrea e confirmată de **Istoria** lui Iacob Franko, apărută la Leipzig chiar în 1601, după care : „banchete peste banchete strălucite se dădeau în onoarea lui, din partea celor mai mari ai curții, pentru că acest Mihai era un bărbat serios, viteaz și încercat". Curînd s-a aflat că împăratul îi va încredința 100 000 taleri și-i va întări domeniul Kymburg (Königsberg) din Boemia *, iar fiul său va fi chemat la curte.

Pînă la sfîrșitul lunii martie, Mihai a trăit în atmosfera plină de contraste a curții imperiale. Puteau fi văzuți aici artiști italieni și flamanzi : arhitecți ca G. Spazio și Mario del Pambio, sculptori ca Adriaen de Vries sau Pietro della Stella, pictori ca Hans von Aachen, Franz Francken I, autori a numeroase tablouri alegorice, inspirate din mitologia păgînă, sau gravori renumiți ca Aegidius Sadeler. Erau bine primiți astronomul danez Tycho Brahe și nu mai puțin celebrul său discipol Johan Kepler, care locuiau împreună pe strada Pohořelec. Se întîlneau aici la tot pasul trăsăturile evului mediu și ale Renașterii, amestec de artă, știință, astrologie și alchimie. Era doar epoca în care la Roma murea pe rug Giordano Bruno, și la Praga, Löwi crea Golemul (ingenios robot sau simplă fantezie ?). În această lume diversă, strălucitoare, în care forfoteau la tot pasul nobili din toate colțurile sfîntului imperiu, figura lui Mihai atrăgea, totuși, atenția. Franz Francken I, Aegidius Sadeler și alți pictori i-au schițat portretul, cel al lui Sadeler, „lucrat după natură", cum mărturisește autorul său, înfățișa pe „Mihai voievodul Țării Românești, strălucitor în norocire și în nenorocire și virtuos în amîndouă, în vîrstă de 43 de ani [...] Pentru binele public nu-și cruță nici ființa sa ; purcede înainte fără temere chiar și dacă s-ar împotrivi toate puterile iadului, prin faptele sale a întrecut plăsmuirile poetice..."

Cuvintele gravate de Sadeler sub chipul lui Mihai grăiesc de la sine despre prețuirea de care se bucura Mihai la Praga. Chipul de asemenea. Văzîndu-l în 1847 în colecția de stampe de la Paris, N. Bălcescu și Al. Golescu exclamă într-un glas : „Acesta este", și hotărîră „îndată a ne deșerta ușoarele noastre pungi spre a stampa după dînsul o gravură frumoasă și credincioasă și a da în admirarea românilor adevăratul portret al eroului lor".

Fr. Francken I, flamandul, pictează pe Mihai într-un cunoscut tablou cu subiect alegoric „Regele Cresus arătînd comorile sale înțeleptului Solon". Voievodul poartă cuirasă, cunoscuta sa căciulă cu surguci mantie lungă, roșie, cu guler de blană, încheiată la gît cu o pafta frumos împodobită și ciorapi de culoare verde. Îl însoțește o femeie, tînără, blondă, poate Maria Cristina, rudă a împăratului și fosta soție a lui Sigismund Báthory (vezi „Magazin istoric", nr. 3/1967). Alte copii ale acestui tablou, ieșite din școala lui Francken, au dus pînă departe chipul lui Mihai : la Roma, Bruxelles, Paris, Avignon, Berlin, Erfurt, Gotha etc.

Fiul pictorului, Franz Francken II, reia chipul lui Mihai într-un tablou mai puțin cunoscut : „Solomon arătîndu-și comorile reginei din Saba", aflat astăzi la Luvru. Mihai poartă mantie și căciulă, dar nu are armură, ci o haină lungă, încinsă la mijloc cu un brîu. Privește țintă la aceeași femeie blondă, care acum reprezintă pe regina din Saba. Împreună apar și într-un al treilea tablou, descoperit la Muzeul Prado din Madrid : „Aducerea capului Sf. Ioan Botezătorul". Mihai este de data asta chiar personajul central al alegoriei, reprezentîndu-l pe Irod. Tabloul — după îmbrăcămintea majorității personajelor — datează sigur din veacul XVII, și nu din perioada premergătoare sosirii lui Mihai la Praga. Din personajele tablourilor anterioare a mai rămas doar Mihai și frumoasa blondă ; împăratul Rudolf nu mai apare, încă o dovadă că tabloul a fost pictat în sec. XVII, după moartea acestuia (1612) și nu în anul 1600, cum s-a crezut (vezi „Magazin istoric", nr. citat). Toate aceste tablouri, și încă multe altele, au la bază chipul lui Mihai, schițat în vremea cînd acesta se afla la curtea praghează a lui Rudolf II.

* Un eventual loc de refugiu, în caz de înfrîngere. — n.a.

Faptul că imaginea lui Mihai apare la Madrid nu ne poate surprinde ; era binecunoscut și acolo. De altfel, abia sosit la Praga, el a luat legătură cu San Clemente, ambasadorul lui Filip III, și la 31 martie 1601 scrie el însuși regelui spaniol. Răspunsul, însă, nu-l mai găsește la Praga...

Înșelătoarea „înțelegere"

La 4 aprilie, Mihai părăsește orașul imperial și se întoarce la Viena. Parcurge din nou drumul din toamna trecută, și încrederea în victorie îi dă aripi. Cu cei 100 000 taleri primiți de la împărat va strînge 6 000 pedestrași și 4 000 călăreți. La 10 aprilie e la Viena, și spre sfîrșitul lunii pornește mai departe spre Cașovia (Košice — astăzi în R. S. Cehoslovacia). Aici era așteptat încă din 27 aprilie de un trimis al fiului său, venit pe ascuns cu vești de la Făgăraș, și tot aici generalul Ferrante Gonzaga îi pregătește o intrare triumfală. La 2 mai, corabia pe care s-a îmbarcat Mihai a pornit de la Viena pe Dunăre. Nouă zile mai tîrziu, domnul român și generalul italian se întîlnesc sub zidurile Cașoviei. O companie de nobili din oraș și alte patru de cavalerie imperială îl întîmpină. Sprinten, Mihai descalecă și strînge mîna generalului. În aceeași zi discută mai bine de trei ore planul campaniei în Transilvania și Țara Românească. Mihai pare nervos, știe că în curînd va da ochii cu Basta, care, eliberat mai de mult de nobilii răzvrătiți, fugise prin Gherla și Chiuaru, în ținuturile împăratului. Rudolf și arhiducele Matias stăruiau ca cei doi să se împace, căci — după părerea lor — numai astfel va putea fi învins Sigismund Báthory, de partea căruia trecuse întreaga nobilime transilvăneană, și care pe deasupra mai avea și ajutorul turcilor. Mai tîrziu, Basta însuși va recunoaște că fără Mihai n-ar fi izbutit să-l înfrîngă pe Sigismund.

Dramatica întîlnire între Mihai și Basta a avut loc la 20 mai 1601, în palatul lui Gonzaga de la Cașovia. „Vă puteți închipui cum a avut loc împăcarea între cei doi !" — scria un martor al acesteia, ducelui de Mantua, la 28 mai. La vederea lui Basta, Mihai s-a schimbat la față și nu a putut răspunde cuvintelor de introducere ale generalului Gonzaga. Basta i-a vorbit „foarte onorat și dulce" ; mai tîrziu se va lăuda că a întrebuințat toată „dibăcia care i-a stat în putință", pentru a-l convinge pe voievod. Mihai, în schimb, îi răspunde deschis, declarîndu-i că e din nou gata să colaboreze cu el „din toată inima". În cuvinte asemănătoare descrie această întîlnire și italianul G. Beduccino — adăugînd amănuntul că Mihai s-ar fi scuzat pentru atitudinea sa de la începutul întrevederii, căci „prima mișcare n-a fost în puterea lui". Faptul corespunde întru totul personalității sale tumultuoase. Planul de luptă fiind stabilit, după mai multe întrevederi, la care participă și Gonzaga, Mihai porni spre Debrețin și Basta spre Satu Mare, pentru a-și aduna trupele. Alături de Mihai veniră în grabă aga Leca și Leca comisul, pe care îi lăsase în toamna trecută în Transilvania. La începutul lui iulie sosește în tabăra voievodului și banul Mihalcea cu 800 oșteni. Turcii din pașalîcul Budei intră în panică. Mihai e din nou în fruntea unor oști... Dar, credincios cuvîntului dat împăratului, el își urmează calea direct spre Transilvania. La 10 iunie e la Tokay, de unde trimite un om pentru a atrage de partea sa pe moldovenii trimiși de Ieremia Movilă în ajutorul lui Sigismund Báthory. La începutul lunii următoare, oștile sale și ale lui Basta s-au unit la Moitin, lîngă Satu Mare. Sigismund e înfrînt la Gorăslău. Drumul spre inima Transilvaniei, și de aici spre Țara Românească, de unde Simion Movilă fugise, alungat de boieri, era liber. Dar marele voievod nu și-a mai revăzut țara niciodată. A pierit, ucis din porunca celui cu care încheiase înșelătoarea „înțelegere" de la Cașovia. Pribegia lui s-a sfîrșit pe Cîmpia Turzii, în august 1601, și 371 ani, cîți s-au scurs de atunci, n-au fost de ajuns ca să acopere cu uitare mișeleasca faptă, care a pus capăt, la numai 43 ani, vieții unuia din marii voievozi ai românilor.

FIȘIER BIBLIOGRAFIC

Al. Ciorănescu, **Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas**, București, 1940 ; Hurmuzaki, **Documente**, IV[1], VIII, XII ; A. Veress, **Documente...**, VI ; I. Crăciun, **Cronicarul Szamosközy**, Cluj, 1928 ; Al. Busuioceanu, **Cîteva portrete ale lui Mihai Viteazul**, în „Analele Academiei Române", M.S.I., S. III, t. IV, 1925; Sc. Calimachi, **Din cărți vechi**, București, 1946; J. Chysky ș.a., **Cehoslovacia**, București, 1967 ; I. Grămadă, **Hanul „La Cerbul de Aur" din Viena unde a locuit Mihai Viteazul**, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice", III, 1910, pp. 191-192; N. Iorga, **O istorie a lui Mihai Viteazul de el însuși**, în „Analele Academiei Române", M.S.I., S. III, t. V, 1925; N. Iorga, **Un nou izvor cu privire la Mihai Viteazul și Radu Șerban**, în „Analele Academiei Române" M.S.I., S III, t. XII, 1931 ; N. Iorga, **Scrisori de boieri, Scrisori de domni**, ediția III, 1931 ; N. Iorga, **Istoria lui Mihai Viteazul**, ediția 1968 ; C. Obedeanu, **Portretele lui Mihai Viteazul**, București, 1906 ; P. P. Panaitescu, **Mihai Viteazul**, București, 1936 ; Al. Lapedatu, **Din zilele de cădere ale lui Mihai Viteazul**, București, 1908.

Prof. dr. docent
C. C. GIURESCU

La Columbia University o catedră de civilizație românească

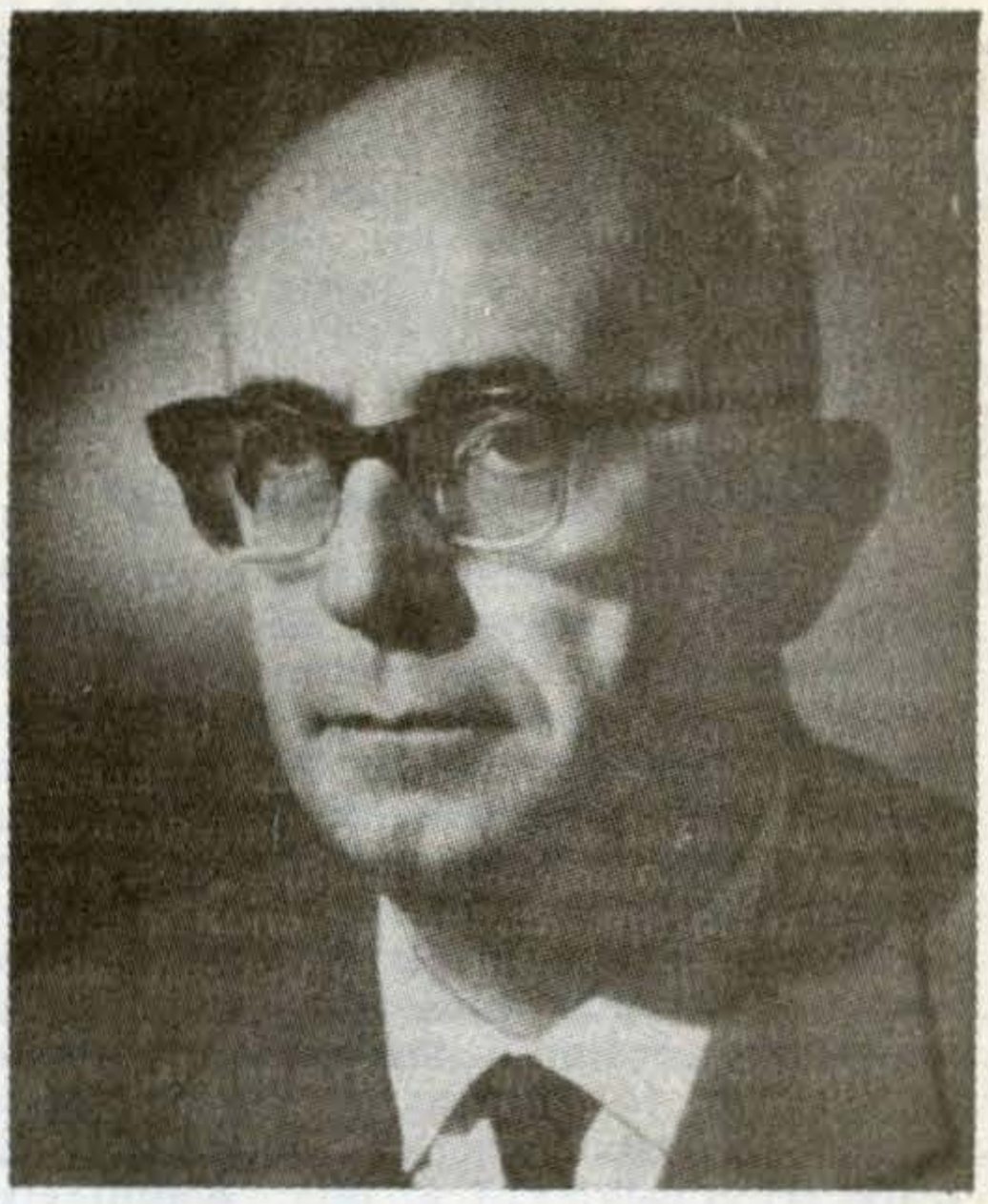

Înaintea plecării în Statele Unite, profesorul C. C. Giurescu a precizat cititorilor revistei „Magazin istoric" scopurile acestei deplasări.

— Sîntem informați că plecați în Statele Unite, pentru o durată mai lungă. Care sînt obiectivele acestei călătorii ?

— Cred că știți că s-a înființat în Statele Unite la Universitatea Columbia din New York, o catedră de civilizație românească. Această catedră începe să funcționeze de la 1 februarie 1972. Mi s-a făcut cinstea să deschid eu acest curs de civilizație românească la catedra amintită, așa încît voi ține, timp de cîteva luni — cît durează al doilea semestru — lecții, seminarii, consultații la acest centru universitar.

— Ce subiecte de istorie a României sînt incluse în cursul pe care-l veți ține ?

— Subiectele vor fi foarte diferite. M-am gîndit ca în prelegerea inaugurală să tratez o problemă care nu a fost cercetată pînă acum și anume **relațiile culturale dintre România și Statele Unite**, dintre poporul român și poporul american. Constat cu multă satisfacție că aceste relații sînt mult mai vechi decît se bănuiește și că traduceri din operele literare americane în limba română s-au făcut încă de la mijlocul veacului trecut. De exemplu, prima apariție în limba română a unui autor american a avut loc în 1859. Erau operele lui Benjamin Franklin apreciat, în introducerea volumului, drept un Socrate modern. Așadar, putem afirma că aceste relații culturale au o vechime de mai bine de un secol.

Voi da o deosebită atenție în prelegerile mele problemei originilor poporului român și a continuității vieții lui în spațiul carpato-dunubian. Cu acest prilej, voi trece în revistă noile descoperiri care s-au făcut în cîmpul arheologiei, precum și alte dovezi ale continuității noastre în spațiul amintit.

Între altele, o prelegere va fi consacrată istoriei Bucureștilor, capitala țării noastre, o alta va privi problema care-i pasionează atît de mult pe cititorii de limbă engleză. a faimosului Dracula. În realitate e vorba de Vlad Țepeș, voievodul Țării Românești. Cursul meu este de istorie veche, medie și modernă — așa s-a convenit pentru început. Dar nimic nu ne împiedică ca în afara cursului, în unele conferințe, de pildă, care se vor putea aranja în colaborare cu Biblioteca română din New York, bibliotecă a cărei inaugurare a avut loc la 15 decembrie 1971, să abordăm orice subiecte istorice. Nimic nu ne împiedică, repet, ca în colaborare cu această bibliotecă să putem ține conferințe și despre alte probleme mai vechi sau mai noi privind istoria noastră.

— Este singura perioadă în care veți preda, sau mai urmează și alt semestru ? Vor mai fi invitați și alți istorici români ?

— Deocamdată este acest semestru. Cred că în anii următori vor merge și alți profesori, fiindcă această catedră de civilizație românească — așa cum o arată titulatura — nu comportă numai un curs de istorie, ci și un curs de literatură, un curs de limbă, un eventual curs de economie și alte aspecte ale civilizației românești. E și normal dat fiind că istoria noastră are un cuprins foarte larg. Cred deci că vor urma o serie întreagă de istorici la această universitate.

— Timpul petrecut în Statele Unite va însemna o întrerupere în activitatea dumneavoastră creatoare, sau vă propuneți să scriți, în continuare, în timp ce vă aflați peste ocean ?

— Chiar acest curs pe care-l voi ține comportă probleme susceptibile de a se materializa în articole și, eventual, volume. Îmi propun în afară de îndeletnicirea propriu-zisă, să observ de aproape civilizația și cultura americană, să-mi dau seama de felul cum trăiește, în special tineretul american, ce probleme îl preocupă, ce curente de idei se manifestă în rîndul lui. De asemenea, mă preocupă viața universitară americană în toată complexitatea ei, posibilitățile de cercetare științifică, mijloacele de care dispune pentru această cercetare.

Interviu consemnat de
Georgeta APREOTESEI

DIN CULISELE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

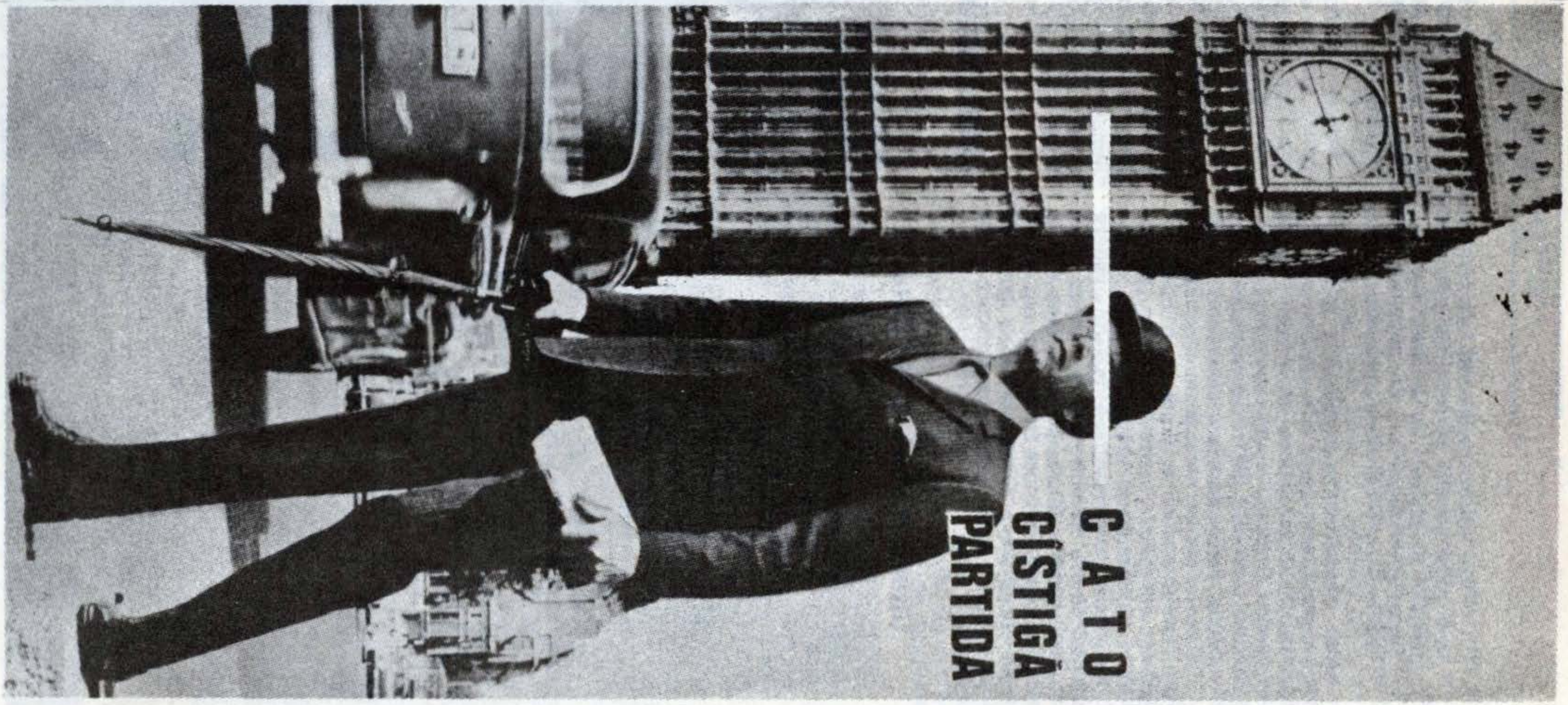

SEFTON DELMER

Un episod inedit din istoria spionajului. Un tînăr spaniol, purtînd numele de coď „Cato", intră în serviciul spionajului german, scopul său fiind însă acela de a-i sprijini pe englezi să cîştige războiul. Ajuns în Anglia, el transmite Abwehrului informaţii eronate, care fac mari servicii aliaţilor în diferite împrejurări, de pildă în legătură cu debarcarea anglo-americană în Normandia.

Abia terminate complicatele manevre de diversiune legate de debarcarea în nordul Franţei *, Cato fu nevoit să se ocupe de bombele zburătoare. Încă de la sfîrşitul anului 1943, preocuparea Abwehrului fusese să găsească cea mai bună modalitate pentru a cunoaşte exact efectele pe care aveau să le producă în anul următor asupra Angliei bombele zburătoare. Hitler urma să pună atunci în acţiune „arma secretă". Avînd în vedere faptul că toţi spionii germani care se aflau în acel timp în Marea Britanie erau agenţi dubli, lucrînd de fapt împotriva naziştilor, Abwehrul nu putea alege în ce priveşte desemnarea informatorilor de care avea nevoie.

Ultima misiune a lui Cato

Cinstea de a raporta asupra punctelor de cădere ale bombelor V-1 i-a fost acordată lui Cato, agentul dublu care — din eroare — se bucura de o înaltă apreciere din partea naziştilor, lui şi reţelei sale de agenţi fictivi.

La 15 decembrie 1943, generalul Erich Kühlenthal, omul Abwehrului din Madrid, care ţinea legătura cu spionul, îi făcu, prin radio, o aluzie amicală la „fericitele evenimente" ce aveau să se producă.

„Circumstanţele fac necesară mutarea reşedinţei dv. în afara Capitalei, de preferinţă mai spre nord" — recomanda sentenţios generalul. „Acest avertisment este, firesc, strict confidenţial şi exclusiv pentru dv. — continua el. Cînd veţi lua cuvenitele măsuri de prevedere, colaboratorii dv. nu trebuie în nici un caz să bănuiască substratul lor. Atunci cînd acţiunea aşteptată se va dezlănţui, e necesar să vă asiguraţi cu orice preţ păstrarea contactului cu colaboratorii dv."

Şase luni mai tîrziu, la 13 iunie, bombardamentul cu proiectile V-1 începu.

Cererile stringente de informaţii cu privire la locul şi momentul exploziei proiectilelor îl puseră pe el şi pe colegii săi într-o mare dilemă. Pe de o parte era de dorit să nu furnizeze naziştilor informaţii care le-ar fi permis să-şi atingă mai precis obiectivele şi pe de altă parte nu trebuiau să-şi demaşte proprii agenţi.

Ofiţer eminent şi plin de fantezie, dr. R. V. Jones, conducător al Serviciului secret din Ministerul Aviaţiei, sugeră unităţii de diversiune, care organiza dezinformarea pe scară largă a inamicului, că ar fi fost bine să se îngăduie agenţilor să dezvăluie cu exactitate localizarea unui număr de explozii reale ale proiectilelor. Era recomandabil să se informeze însă numai despre proiectilele care nimeriseră în centrul Londrei şi totodată, să se atribuie bombelor care au căzut **dincolo de**

„Arma secretă" a lui Hitler îşi ia zborul...

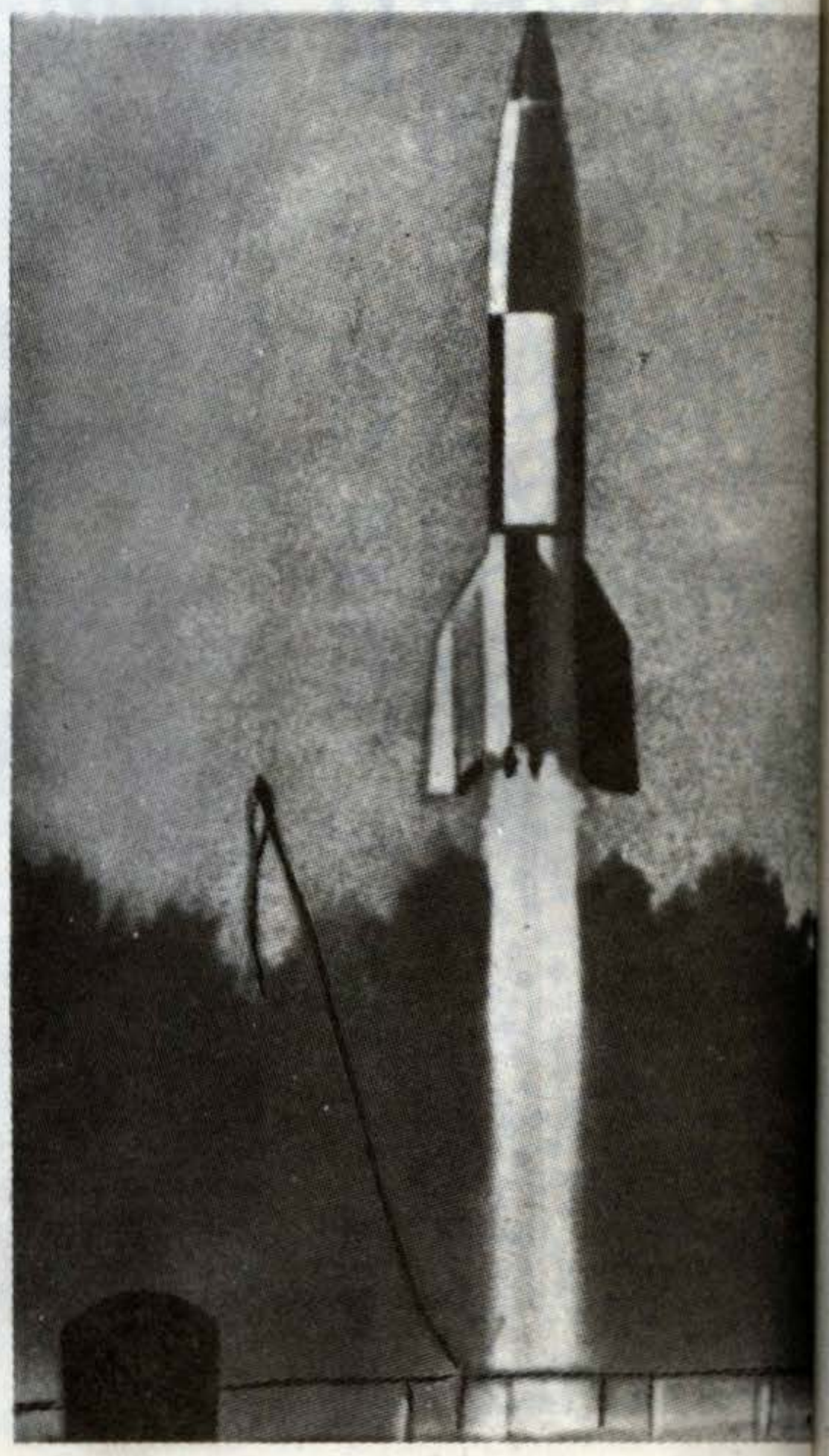

* Vezi „Magazin istoric", nr. 2/1972.

Capitală poziția celor a căror traiectorie a fost **mult mai scurtă.** Această acțiune i-ar putea determina pe germani să regleze tirul proiectilelor în așa fel, încît să aibă o traiectorie și mai scurtă!

Duncan Sandys, care fusese numit președinte al Comitetului britanic instituit pentru studierea bombelor V, a acceptat sugestia doctorului Jones. El a autorizat, pe propria sa răspundere, să se acționeze conform propunerii, fără a se mai aștepta aprobarea guvernului. Rezultatele au fost pe deplin satisfăcătoare. Din numeroasele explozii raportate de agentul „demn de toată încrederea" al Abwehrului, nici una nu se produsese — așa pretindea acesta — la sud de Tamisa, deși de fapt trei sferturi din proiectile acolo căzuseră. Rezulta că tirul nazist nimerea mult prea la nord. Germanii au reacționat așa cum prevăzuse doctorul Jones: au scurtat și mai mult traiectoria, astfel încît proiectilele au lovit și mai la sud!

Scrupulele lui Morrison încurcă lucrurile

Lordul Cherwell, consilierul științific al lui Churchill, a fost atît de încîntat de ingeniozitatea manevrei, încît s-a hotărît să se amestece și el. I-a scris deci lui Herbert Morrison, ministrul de Interne: „V-aș ruga să luați în considerare posibilitatea de a vă exprima public compasiunea față de un oraș neprecizat de pe coasta de sud, referindu-vă la grelele pierderi pe care le-ar fi suferit sau să indicați în vreun alt fel că atacul presupus ar fi constituit un important succes al inamicului". Aplicarea acestei sugestii, argumenta lordul Cherwell, va permite să se salveze, în fiecare săptămînă, viețile a sute de londonezi, în schimbul a numai cîtorva vieți (aceasta în cazul cel mai rău) ale locuitorilor orășelelor de pe coastă.

Herbert Morrison a reacționat însă în mod neașteptat: el s-a declarat „șocat" de această idee. Nu putea îngădui ca acțiunile de diversiune să ducă la salvarea unor vieți britanice, cu prețul altor vieți britanice. El afirmă că o astfel de declarație ar fi imediat infirmată de realitate

...și cade asupra Angliei

și că „va isca serioase îndoieli asupra exactității declarațiilor guvernului în general".

Churchill era, din păcate, în străinătate atunci cînd Herbert Morrison a pus problema în acest mod în discuția Cabinetului britanic. Rezultatul a fost hotărîrea ca autorii diversiunii să se limiteze la „inducerea în eroare" a dușmanului în legătură cu căderea proiectilelor, fără a încerca să-l determine să-și îndrepte tragerile în vreo direcție anumită (unde locuiau desigur tot cetățeni britanici).

Parcă anume pentru a înrăutăți lucrurile, sîcîitoarele întrebări ale lui Kühlenthal în legătură cu localizarea exploziilor V-1 nu mai conteneau. Un american din unitatea de diversiune sugeră că ar fi bine ca agentul Cato să se ascundă, cel puțin pentru o vreme. El ar trebui să sisteze temporar legăturile cu pretinșii săi stăpîni naziști, astfel de întreruperi întîmplîndu-se uneori în activitatea de spionaj. Într-adevăr, Kühlenthal nu s-a alarmat peste măsură. A sosit apoi o veste care a fost din plin savurată de echipa de diversiune : Hitler i-a conferit lui Cato „Crucea de Fier", pentru „servicii excepționale, de mare utilitate".

„Zig" și „Zag" — o nouă diversiune

Nici retragerea lui Cato din acțiunea de localizare a bombelor V-1, nici vetoul guvernului englez față de tentativa de a modifica zona de tragere a inamicului, nu au oprit activitatea unității de diversiune în ce privește bombele zburătoare.

În ziua cînd Cato s-a „retras", germanii au parașutat în răsăritul Angliei doi tineri SS, care trebuiau să furnizeze informații despre bombele V.

„Zig" și „Zag", cum au fost botezați de englezi cei doi indivizi, au fost capturați îndată după aterizare. Ei au consimțit imediat să colaboreze cu cei care-i prinseseră. În mai puțin de 24 ore, trimiteau

Două fotografii ale lui Montgomery ? Nu ! Cel din stînga este într-adevăr el, dar cel din dreapta e dublura lui, actorul Clifton James. Aparițiile acestuia din urmă induceau în eroare spionajul german asupra intențiilor comandamentului englez (vezi și nota Montgomery I și II, *din „Magazin istoric" nr. 11/1968, p. 87)*

Patru persoane oficiale care se interesau de acţiunea lui Cato şi hotărau, fiecare în felul său, orientarea ei. De la stînga la dreapta : D. Sandys — energic şi grăbit ; H. Morrison — prudent şi scrupulos ; lordul Cherwell — încîntat de ingeniozitatea diversiunii ; R. V. Jones — un ofiţer plin de fantezie

pasămite rapoarte, după „formula" doctorului Jones. Nici de data aceasta „nu a fost timp" pentru aprobarea cabinetului — adică nu s-a cerut această aprobare.

Cînd Morrison a aflat — după cum de altfel era de aşteptat — că în ciuda vetoului, echipa de diversiune îşi continuă tentativa de a deruta tragerea germanilor, a intervenit o criză acută. Cuprins de furie şi indignare, el a adus încă odată problema în faţa cabinetului. „Ce sîntem noi ? Dumnezeu ! ? Ne substituim lui ?" — a întrebat el. „Cu ce drept hotărîm că un om trebuie să moară pentru că locuieşte pe coasta de sud şi un altul trebuie să supravieţuiască pentru că locuieşte la Londra ?"

Punctul de vedere al lui Morrison a învins. Dar cum problema se referea la o activitate secretă, decizia nu a fost menţionată în documentele oficiale curente care ajungeau la doctorul Jones şi acesta nu a luat de aceea cunoştinţă de ea. „Zig" şi „Zag" continuau — mai precis se continua în numele lor — să transmită informaţii false, menite să salveze vieţile londonezilor.

Cît despre Cato, activitatea sa de spionaj se apropia de sfîrşit. Un incident petrecut la Lisabona — oraşul unde debutase ca agent — a fost punctul de plecare al destrămării carierei sale. Un ziarist, pe nume David Walker, era acolo în mod oficial corespondentul lui „Daily Mirror". De fapt, misiunea sa principală consta în a răspîndi zvonuri menite să submineze eforturile de război ale Germaniei naziste.

Unul dintre clienţii cei mai apreciaţi ai lui Walker era un ziarist ceh, Jan Yindric, care reuşise să-i convingă pe germani că are o reţea de informaţii ce acoperea întreaga lume antihitleristă [de fapt el era un adversar al naziştilor].

La sfîrşitul lui iulie 1944, Yindric i-a telefonat lui Walker, pentru a-i spune că posedă unele informaţii care ar putea constitui un subiect interesant pentru „Daily Mirror". Aceste informaţii s-au dovedit într-adevăr utile, dar nu atît pentru ziar, cît pentru M.I.-5. Yindric s-a oferit să pună ziarul pe urmele unui „vîrf al spionajului nazist" care opera în Anglia.

Descoperirea lui Walker

Walker îşi cunoştea meseria.

In cele din urmă, el l-a făcut pe Yindric să-i destăinuie că spionul era un spaniol, care lucra la Ministerul Informaţiilor din Londra. Poziţia lui acolo, spunea Yindric, îi permitea să aibă acces la documente foarte însemnate. Dar principala importanţă a spionului consta în faptul că organizase o vastă reţea de spionaj. Dacă englezii o vor urmări cu abilitatea lor obişnuită, vor putea să-i prindă pe toţi.

Deşi Walker nu bănuia nimic cînd o comunicase, versiunea lui Yindric îl indica precis pe Cato !

Pentru cei din Londra, mesajul lui Yindric punea o problemă spinoasă. Oare Kühlenthal sau vreun altul dintre cei iniţiaţi îl dăduseră de gol, prin pălăvrăgeală, pe nepreţuitul spion ? Sau totul era o capcană, special concepută ca să urmărească reacţia englezilor ? Dacă această a doua ipoteză era cea valabilă şi M.I.-5 nu lua nici o măsură, concluzia firească pentru nazişti ar fi fost că agentul Cato era de fapt omul britanicilor !

Soluţia născocită de M.I.-5 era departe de a fi cea ideală. Îi împiedica pe germani să afle că spionul era un agent dublu, dar în schimb îl scotea pe Cato din circulaţie : Cato i-a trimis vorbă lui Kühlenthal că a aflat, prin legătura sa din Lisabona, că Yindric a trădat „cauza germană". „Vă rog să nu-l lichidaţi imediat", a semnalizat el. „Orice act de violenţă îndreptat împotriva lui le-ar confirma englezilor că informaţiile pe care au apucat să le primească de la el sînt exacte. Vă sugerez în schimb să studiaţi posibilitatea ca, la prima ocazie, să i se aducă la cunoştinţă, dacă se poate într-un mod cît mai puţin bătător la ochi — se pare că individul este un comunist ceh care lucrează la Lisabona — că agentul de care a auzit nu se mai află în Anglia, ci s-a reîntors în Spania.

10 000 lire sterline

Între timp eu — adăuga Cato — mă voi ascunde la aceeaşi fermă din Ţara Galilor unde am pus în siguranţă pe alţi membri ai reţelei noastre din Anglia.

Kühlenthal şi-a dat asentimentul, iar Cato s-a „retras" în munţi. I-a trimis „şefului său" un număr de scrisori descriind ferma primitivă unde locuia, laolaltă cu o mulţime de pui, cu patru viţei cărora le lipsea nutreţul şi cu doi bătrîni din Ţara Galilor. Dar nu a mai transmis germanilor informaţii militare. Activitatea sa se încheiase.

După război, Cato a primit 10 000 lire sterline pentru serviciile sale. El a călătorit prin Australia şi Canada, lucrînd cînd ca muncitor de fermă, cînd ca electrician. S-a căsătorit pînă la urmă la Darwin [oraş din nordul Australiei], cu fiica unor proaspeţi imigranţi portughezi.

Apoi, probabil cu gîndul la o eventuală întoarcere în Spania, a plecat, împreună cu soţia sa, într-o colonie portugheză din Africa. În Angola a intrat într-o afacere de import-export. În 1959 a murit însă de malarie, la numai 50 ani.

Generalul Kühlenthal, omul Abwehrului din Madrid, prin mîinile căruia trecuseră atîtea informaţii false, a revenit în Germania occidentală atunci cînd a considerat că putea s-o facă fără a fi deranjat de trecutul său. A murit în 1956, în vîrstă de 76 ani — **fără a fi aflat vreodată adevărul despre Cato...** (sublinierea noastră).

În românește de I. M. ŞTEFAN

PRIN MOLDOVA DE ALTĂDATĂ

(Urmare din p. 43)

Capugiul a plecat la Iaşi, invocînd că este trimis de sultan la paşa din Hotin. Ghica l-a primit ca pe un prieten, l-a îmbrăţişat şi i-a făcut fel de fel de daruri. Opt zile în şir, capugiul nu a găsit un moment prielnic pentru a-şi pune planul în aplicare. În cele din urmă, a găsit o modalitate. S-a prefăcut că este bolnav, zicînd că nu poate ieşi din casă. Ghica s-a îngrijorat şi i-a trimis vorbă că va veni să-l vadă. Mulţumit, în ziua stabilită, capugiul a pus de strajă opt bostangii, înarmaţi cu pumnale ascunse sub haine. Ei aveau poruncă ca atunci cînd capugiul va cere luleaua, să iasă din ascunzători, iar cînd luleaua va fi adusă — să-l omoare pe Ghica.

La ora hotărîtă, Ghica a sosit. S-a arătat supărat de boala capugiului, s-a aşezat lîngă el pe divan şi a început să discute cu el despre fel de fel de treburi comune. După ce ticălosul s-a asigurat că domnitorul nu era însoţit decît de doi oameni, a bătut din palme şi îndată cei opt bostangii au intrat în odaie. Ghica nu s-a mirat, cunoscînd obiceiurile turcilor. Capugiul a cerut, deci, luleaua, conform planului, a aprins-o şi, după ce a tras o dată din ea, a dat-o şi lui Ghica, conform obiceiului. Imediat bostangiii au sărit pe el ; unul l-a strîns de gît ca să-l împiedice să ţipe. Ghica nici nu s-a putut apăra. După ce a fost bine legat, capugiul s-a apropiat de el, şi sărutînd hatişeriful, l-a citit, apoi a scos pumnalul şi l-a vîrît în pieptul domnitorului. I-a tăiat capul şi a chemat boierii divanului. Cînd aceştia au venit, capugiul le-a arătat trupul lui Ghica şi le-a citit firmanul de mazilire, dar hatişeriful nu a fost arătat ; a spus că l-a omorît fiindcă domnitorul s-a opus, dar că n-a avut ordin expres să-l omoare. După ce au fost numiţi patru boieri (caimacami) ca să conducă ţara pînă la venirea noului domn, capugiul a luat capul lui Ghica şi a plecat la Constantinopol. Totodată, a cerut boierilor o mărturie că Vodă s-a opus, din care cauză a trebuit să-l omoare.

O dată ajuns la Poartă, a înfăţişat sultanului capul lui Ghica pe o tavă de argint. Sultanul s-a prefăcut supărat şi, de ochii lumii, l-a pedepsit pe capugiu, dar, scurt timp după această întîmplare, l-a avansat. Tîlharul acela se bucură şi azi de poziţia pe care a cîştigat-o datorită vărsării sîngelui protectorului său.

Aceasta este povestea tristă a domnitorului Grigore Ghica, a cărui moarte a fost plînsă de multă lume.

Un mare umanist transilvănean

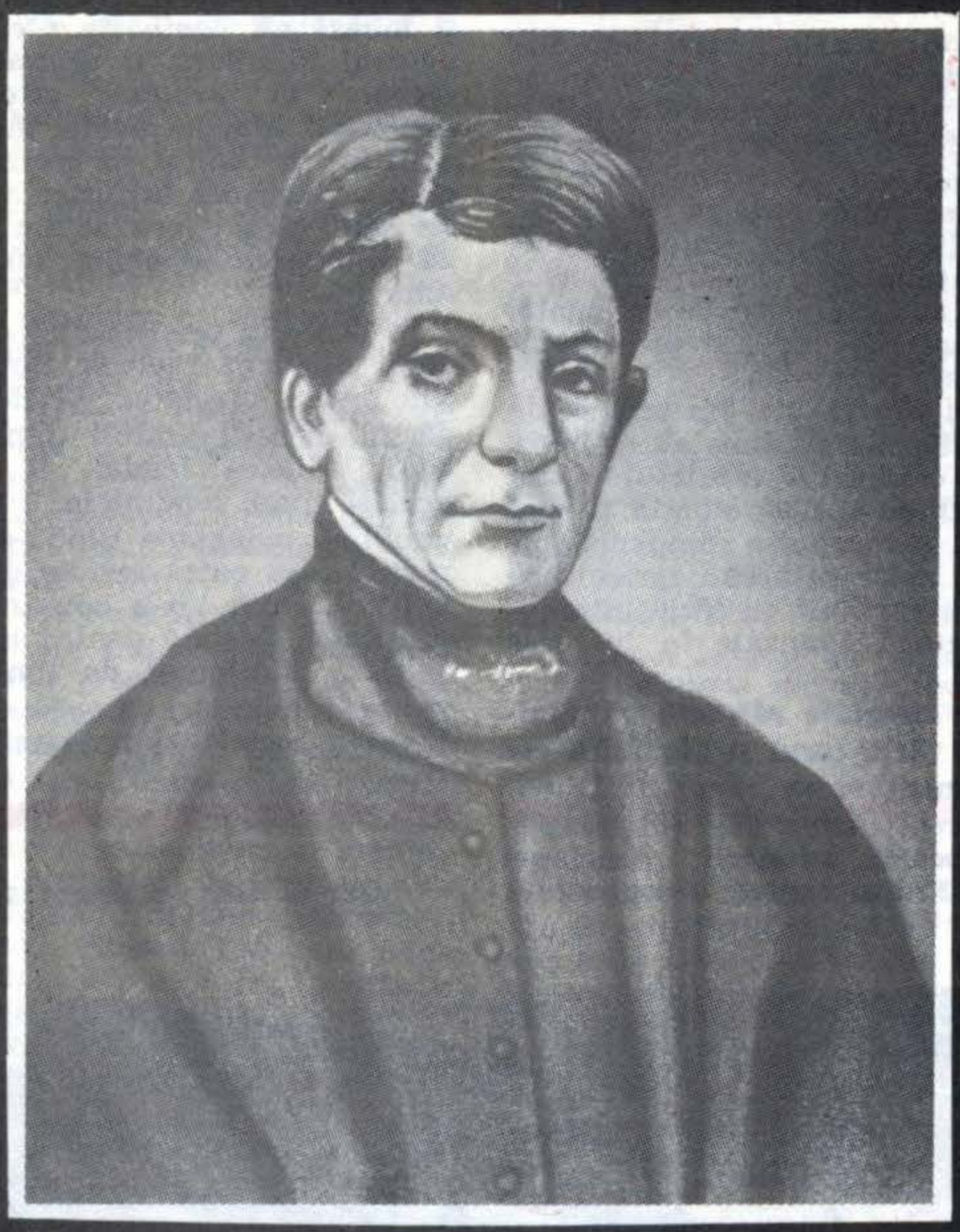

Stephan Ludwig Roth

Stephan Ludwig Roth, de la a cărui naştere s-au împlinit anul trecut 175 ani, face parte din galeria celor mai luminoase figuri ale saşilor transilvăneni. Moartea lui tragică i-a inspirat pe poeţi, iar zbuciumata sa viaţă de luptă a constituit subiectul mai multor romane şi drame istorice.

Istoriografia marxistă a ţării noastre îl situează pe Stephan Ludwig Roth în rîndurile celor mai de seamă paşoptişti, alături de Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Simion Bărnuţiu, C. A. Rosetti, Vasile Alecsandri, de militanţii maghiari Petöfi Sándor, Tancsics Mihaly, Gábor Aron şi alţii, printre acei deschizători de drumuri din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care au făcut să rodească şi să se dezvolte pe pămîntul ţării noastre ideile înaintate ale timpului.

Dicţionarul Grosse Manner der Weltgeschichte, **apărut în Editura Sebastian Lux din Murnau/München, după cel de-al doilea război mondial, caracterizează cu aceste cuvinte opera sa : „Scrierile sale sînt şi acum actuale, deoarece fac apel la o convieţuire paşnică a popoarelor învecinate“...**

În slujba unor idealuri înaintate

Opera lui Roth, foarte vastă, îmbrățișează mai multe domenii. Ca discipol și colaborator la „Institutul de educație“ a lui Johann Henrich Pestalozzi, la Iverdon în Elveția, a încercat, în primul rînd, să aplice ideile ilustrului pedagog în Transilvania, a militat pentru ridicarea culturală, prin intermediul școlii, a celor lipsiți de suficiente mijloace de existență, fiind gata să sacrifice acestui țel umanitar interesele sale personale.

Îndepărtat cu brutalitate din școală, de către oficialitățile din Mediaș, el a rămas, în continuare, credincios idealului pestalozzian, îndreptîndu-și însă atenția și spre alte preocupări. A început o campanie susținută pentru modernizarea agriculturii transilvănene, a sprijinit cu tărie introducerea unor metode avansate în lucrarea pămîntului.

Încă la 1843 afirmase răspicat că **„unitatea și folosul țării, cerul și pămîntul cer dreptate, nu menținerea asupririi istovitoare“**. Consecvent ideilor sale progresiste, în 1846, cu ocazia adunării „Asociației pentru studiul Transilvaniei“ — organizație culturală a sașilor — St. L. Roth a susținut ideea eliberării iobagilor : **„Între nobili și iobagi nu domnește niciodată pace în adîncul inimilor... O schimbare va urma, trebuie să urmeze, este necesar să urmeze...“** Marile revolte țărănești care au avut loc în Galiția, în același an, au exercitat o puternică înrîurire asupra conștiinței sale. El a avertizat din nou nobilimea că eliberarea iobagilor nu mai poate fi amînată.

În deceniul premergător revoluției de la 1848, Stephan Ludwig Roth urmărea cu viu interes creșterea forțelor care se pregăteau pentru asaltul împotriva învechitului edificiu feudal. Îl îngrijorau, în același timp, tendințele naționaliste ale nobilimii maghiare. Dîndu-și seama de pericolul care putea rezulta dintr-o astfel de politică, Roth i s-a opus categoric cerînd egalitatea deplină pentru toți fiii Transilvaniei indiferent de limbă, a sprijinit cauza românilor care luptau pentru eliberarea socială și națională, s-a apropiat

Casa în care s-a născut St. L. Roth

de conducătorii români, cu care a colaborat mai ales în timpul furtunii revoluționare din 1848-1849. Participînd la grandioasa Adunare Națională de pe Cîmpia Libertății de la Blaj din 3/15-5/17 mai 1848, impresionat de mulțimea țăranilor adunați, s-a declarat și el, ca și românii, contra „Unirii" Transilvaniei cu Ungaria.

În relatarea publicată în 16 iunie 1848, în gazeta „Transilvania", referindu-se la grandioasa manifestare, el afirma : „Marea mulțime care s-a adunat acolo avea mai mult, ce-i drept, dorința să afle în sfîrșit eliberarea de robotă, dar fiecărui om care a umblat cît de cît într-o școală, i-a încolțit îndată și nădejdea ca naționalitatea proclamată să fie trainică ; pînă la urmă, ideea de naționalitate era atît de adînc înrădăcinată în inimile tuturor, încît ea nu va mai putea fi vreodată stîrpită".

După izbucnirea revoluției, în toamna lui 1848, învățatul ardelean, animat de crezul său umanist, a căutat să aplaneze divergențele izbucnite între revoluționari, militînd pentru egalitate în drepturi a tuturor naționalităților transilvănene. În timpul tumultuoaselor evenimente, ca deputat al sașilor din Mediaș în Universitatea Săsească (forul politic suprem pe pămîntul regesc) a intrat în „Comitetul de pacificație", format din șase reprezentanți ai românilor și șase reprezentanți ai sașilor. Românii erau reprezentați de fruntașii cunoscuți ai revoluției : Simion Bărnuțiu, Nicolae Bălășescu, August Treboniu Laurian, Timotei Cipariu și alții. St. L. Roth a avut, prin urmare, ocazia să cunoască și să colaboreze cu acești revoluționari români.

La 1 noiembrie, Roth a fost numit comisar în cele 13 sate de iobagi sași din Comitatul Cetatea de Baltă care își manifestaseră dorința să fie unite cu pămîntul regesc și să se instituie, astfel, pentru ele o administrație săsească. După îndeplinirea acestei sarcini, St. L. Roth a deținut, împreună cu Ștefan Moldovan, funcția de adjunct al administratorului provizoriu al Comitatului Cetatea de Baltă. În această calitate va activa pînă în ianuarie 1849, cînd în Transilvania au intrat trupele generalului revoluționar I. Bem. Avînd încredere în amnistia lui Bem și în salvconductul obținut din partea acestuia, Roth s-a retras la parohia sa din Moșna.

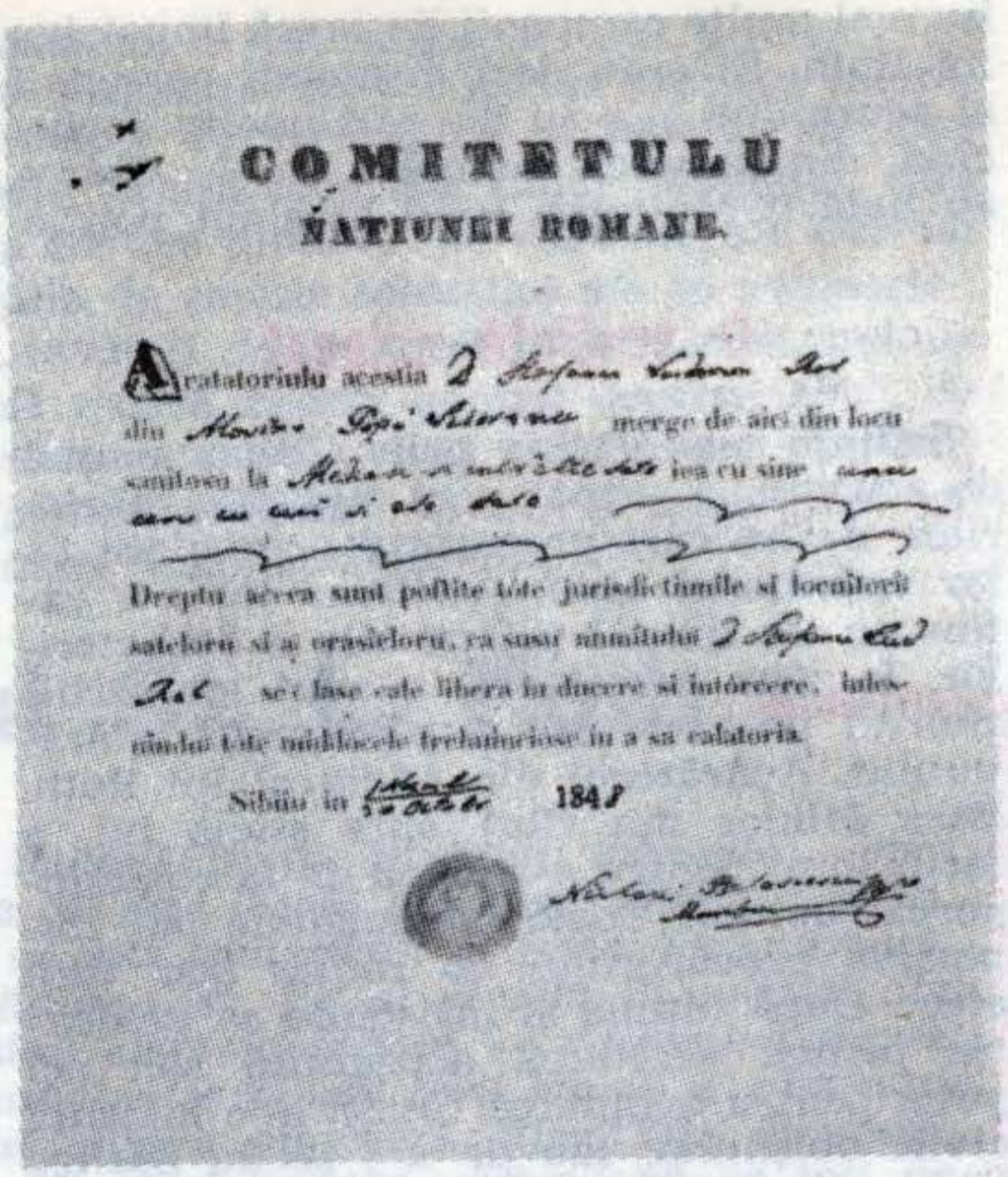

COMITETULU
NĂTIUNEI ROMANE.

Arătătoriulu acestia [illegible] din [illegible] merge de aici din locu satulesu la [illegible] [illegible] cu sine [illegible]

Dreptu acea sunt pofftite tote jurisdictiunile si locuitorii satelorau si a orasieloru, ca susu numitulu [illegible] se fiasa cale libera la dusere si intorcere, intimpinandu tote midlocele trebuincióse in a sa calatoria.

Sibiiu in [illegible] 1849

Pașaport eliberat lui Stephan Ludwig Roth de Comitetul național român, în calitatea lui de membru al „Comitetului de pacificațiune"

„Tribunalele de sînge"

Din nefericire, dispozițiile lui Bem cu privire la amnistia instituită, au fost nesocotite de către unii conducători politici și militari ai revoluției maghiare ; s-au instituit din nou faimoasele „tribunale de sînge", ca și la 1784, însărcinate cu pedepsirea „rebelilor" români și sași, precum și „echipele de vînătoare". Măsurile de teroare s-au întețit după numirea în funcția de comisar plenipotențiar al Transilvaniei a lui László Csány, un zelos susținător al intereselor nobilimii maghiare. Din ordinul acestuia, la 21 aprilie 1849, Stephan Ludwig Roth a fost arestat. Pus în lanțuri, a fost dus la Cluj și închis în penitenciarul orașului, în așa numitul „Turn", într-o celulă întunecoasă, rece și umedă.

Procesul a început la 10 mai 1849, în fața Curții marțiale din Cluj.

În procesul înscenat cu perfidie și cinism i s-a imputat activitatea sa de comisar la Dumbrăveni și de adjunct al administratorului Comitatului Cetatea de Baltă. Posibilitatea de a-l scoate vinovat se putea realiza doar prin nesocotirea amnistiei acordate de către Bem, ceea ce s-a și întîmplat.

În ziua de 10 mai, la ora 9 dimineața, Karacsay Sándor, ca președinte, a deschis ședința Curții marțiale mixte militaro-civile. Era asistat de doi ofițeri și de doi civili, ca judecători. Rechizitoriul public l-a ținut Kristbay Miklos, iar ca apărător din oficiu al acuzatului a fost numit avocatul clujan Basa Miklos. Otto Folberth a dovedit în lucrarea sa **Der Prozese Stephan Ludwig Roth,** că cel puțin trei din judecătorii menționați și anume Férencz Vincze, Samu Fülop și Ferencz Ocsvai, inclusiv procurorul acuzator, îl cunoșteau pe acuzat. Ultimii trei făceau parte din cercul de colaboratori ai ziarului clujan „Erdély Hirado", care începînd din 1842 dezlănțu-

ise mai multe campanii de presă împotriva lui Roth. Ei erau deci dușmanii personali ai acuzatului și s-au dovedit unelte docile, cînd, din porunca directă a lui L. Csány, au hotărît făptuirea unui asasinat politic.

O sentință odioasă

Ședința s-a deschis prin citirea actului de acuzare. A urmat apoi audierea martorilor, dintre care procurorul prezentase 12, iar apărătorul unul. Audierea lor s-a extins pe tot timpul primei zile a dezbaterilor. În ziua următoare, a avut loc rechizitoriul procurorului și pledoariile apărătorului. Apărătorul din oficiu al lui Roth, Basa Miklos din Cluj, spre stima lui, a făcut totul pentru a-l scăpa de la condamnarea capitală. Toate argumentele sale împotriva procurorului au rămas însă fără efect. După ultima și insistenta sa pledoarie pentru achitarea acuzatului sau cel puțin pentru trimiterea cauzei la o instanță civilă obișnuită, sau de a i se da posibilitatea de a prezenta noi dovezi, judecătorii deliberează și pronunțară verdictul : condamnarea la moarte prin împușcare. Execuția trebuia îndeplinită după trei ore de la pronunțarea sentinței.

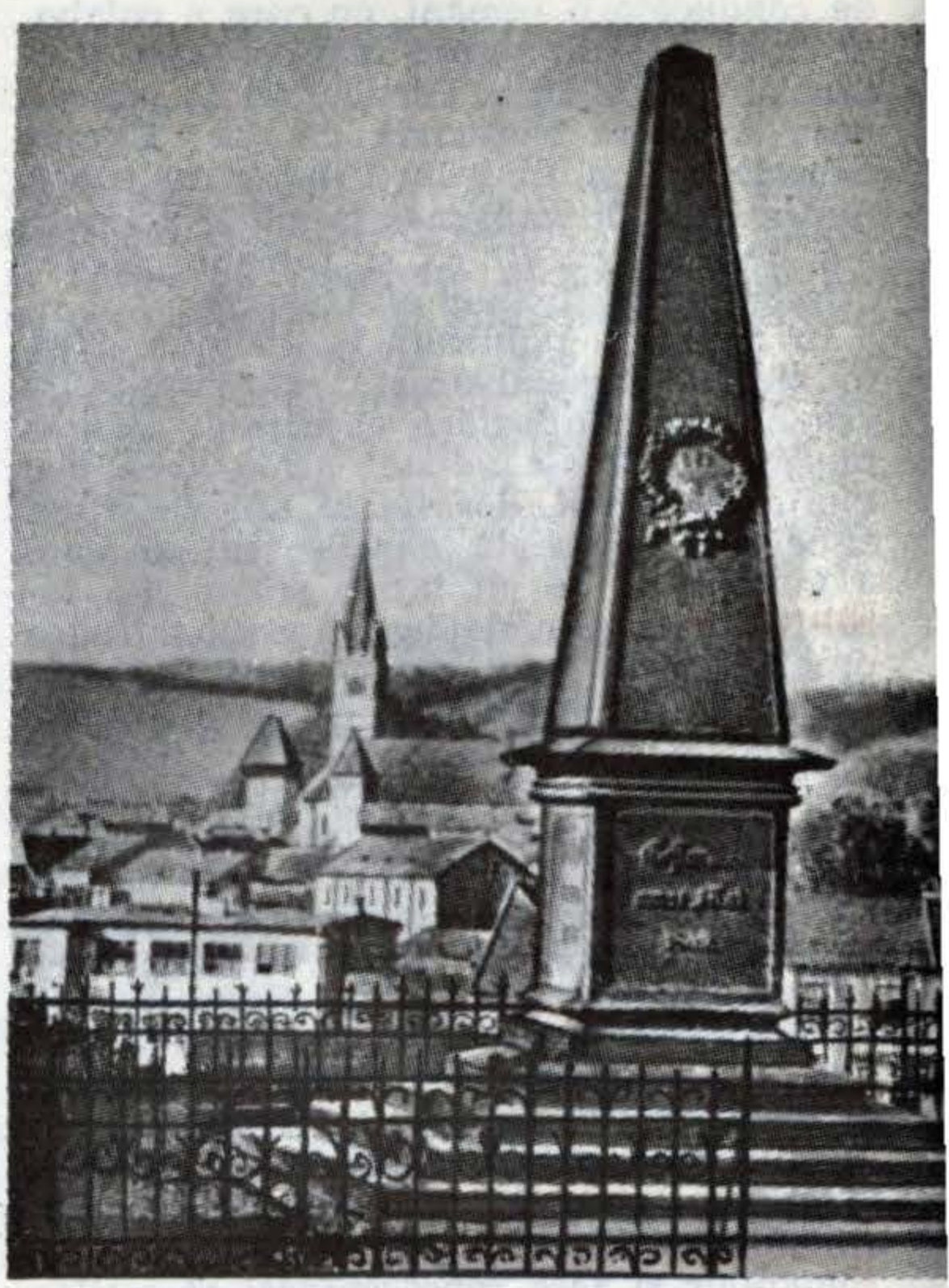

Mormîntul lui St. L. Roth la Mediaș

Mantia pe care o purta cînd a fost executat. Astăzi se păstrează în Casa Memorială Stephan Ludwig Roth din Mediaș

Însușindu-și punctele de acuzație ale procurorului, tribunalul îl găsea vinovat pentru diferite acte politice considerate drept crime : schimbase „biblia cu sabia", instigase împotriva unirii Transilvaniei cu Ungaria, a considerat pe nobilii maghiari -- rebeli, alipise cele 13 comune iobăgești pămîntului regesc, înarmase „hoarde românești" și adunase provizii și impozite restante pentru dușman etc. Pentru aceste capete de acuzare a căzut victimă în mod tragic remarcabilul militant și om de cultură St. L. Roth.

Apreciind activitatea lui Roth prin prisma necesităților istorice și ale progresului social, nici una dintre acuzațiile aduse nu erau întemeiate. De fapt, majoritatea istoricilor sînt de părere că luptătorul sas nici n-a fost condamnat din cauza faptelor pentru care a fost judecat la Cluj, ci din cu totul alte motive. Sentința fusese deja hotărîtă încă înaintea procesului. Judecarea lui trebuia doar să dea execuției sale o haină legală.

Pentru salvarea lui Roth au intervenit în timpul detențiunii sau în urma pronunțării sentinței prietenul său Karl Maager din Brașov, preotul evanghelic Georg Hintz din Cluj și o delegație de femei sase tot din Cluj. Toate intervențiile pe lîngă

comisarul L. Csány au rămas fără rezultat. În ultima sa epistolă, scrisă înaintea executării sale, St. L. Roth mărturisea, printre altele : „Cu naţiunea mea am avut cele mai bune intenţii, fără să fi voit răul celorlalte naţiuni“ În postscriptumul scrisorii sale subliniază că nici în viaţă, nici acum în clipa morţii, nu a fost duşmanul naţiunii maghiare.

În după-amiaza zilei de 11 mai, Roth, ridicat de o escortă şi dus pe „Cetăţuia“ la Cluj, în mijlocul unei mari mulţimi de oameni, a fost împuşcat. Atît prietenii, cît şi duşmanii săi, au rămas profund impresionaţi de fermitatea şi calmul cu care şi-a primit moartea. Chiar căpitanul, care a condus plutonul de execuţie, s-a adresat plin de emoţie soldaţilor săi cu cuvintele : „Învăţaţi de la acest bărbat, cum trebuie să moară cineva pentru poporul său“. Se sfîrşea, astfel, viaţa unui mare luptător pentru progres social, a unui sincer şi mare umanist democrat.

Din scrierile lui St. L. Roth

„Noi trebuie să contribuim la îmbunătăţirea situaţiei iobagului. Prin aceasta ne ajutăm şi pe noi, prosperitatea lui este legată de prosperitatea noastră, chiar dacă nu ne gîndim la faptul că el ne este compatriot şi frate. Prin urmare, cînd el jeleşte, noi nu putem rîde ; bunăstarea lui, fie că se află în comitat, fie că vorbeşte altă limbă, în parte aparţinînd altei confesiuni — determină starea burgheziei ba chiar a întregii ţări. Umanitatea şi binele ţării, cerul şi pămîntul cer dreptate, şi nu dăinuirea acestei istovitoare oprimări. Ciocîrliile dimineţii ciripesc, se apropie luceafărul de ziuă. Oh, dacă toţi ar chibzui că pe toţi ne înconjură aceeaşi cunună de munţi... că aparţinem aceleiaşi gospodării şi că nu putem trăi bine decît în pace şi belşug, atunci soarele ar răsări trandafiriu, nu sîngeriu“.

Din prefaţa lucrării : Wünsche und Ratschläge (Dorinţe şi sfaturi) *apărută în 1843 în Editura Hochmeister.*

„Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a ţării. Căci noi aveam deja o limbă a ţării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română ! Oricît ne-am suci şi ne-am învîrti noi, naţiunile reprezentate în dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea. [...] Cînd se discută despre un grai comun al ţării, noi credem că prin acesta nu poate fi vorba de altul, decît de cel român. [...] De îndată ce se întîlnesc doi cetăţeni de naţionalităţi diferite şi nici unul nu cunoaşte limba celuilalt, de îndată limba română le slujeşte ca tălmaci. Cînd faci o călătorie, cînd te duci la iarmaroc, limba română o cunoaşte oricine... limba română o înveţi singur, pe stradă, în contactul zilnic cu oamenii. Uşurinţa cu care se învaţă nu se întemeiază numai pe marea mulţime de cuvinte latineşti, pe care acest popor, provenit din contopirea altor popoare, le-a adoptat o dată cu contopirea sa cu coloniştii romani şi care nouă, transilvănenilor, ne sînt prea cunoscute“...

Din lucrarea Der Sprachkampf in Siebenbürgen (Lupta pentru întîietatea limbii de stat în Transilvania), *apărută la 1842 în Editura lui J. Gött la Braşov.*

„Dacă educaţia e înfloritoare şi bine fundamentată, urmele ei se văd în viaţa poporului : dacă această organizare nu e bună, şcolile nu numai că nu vor satisface cerinţele juste, ci mai mult vor lucra, datorită orientării lor greşite, tocmai împotriva năzuinţelor generoase“...

Din lucrarea intitulată An den Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der Sächsischen Nation in Siebenbürgen... Eine Bitte und ein Vorschlag (Apel către Spiritul nobil şi umanitar al naţiunii săseşti... O rugăminte şi o propunere), *tipărită în vara anului 1822.*

Murind, Matteotti a învins!

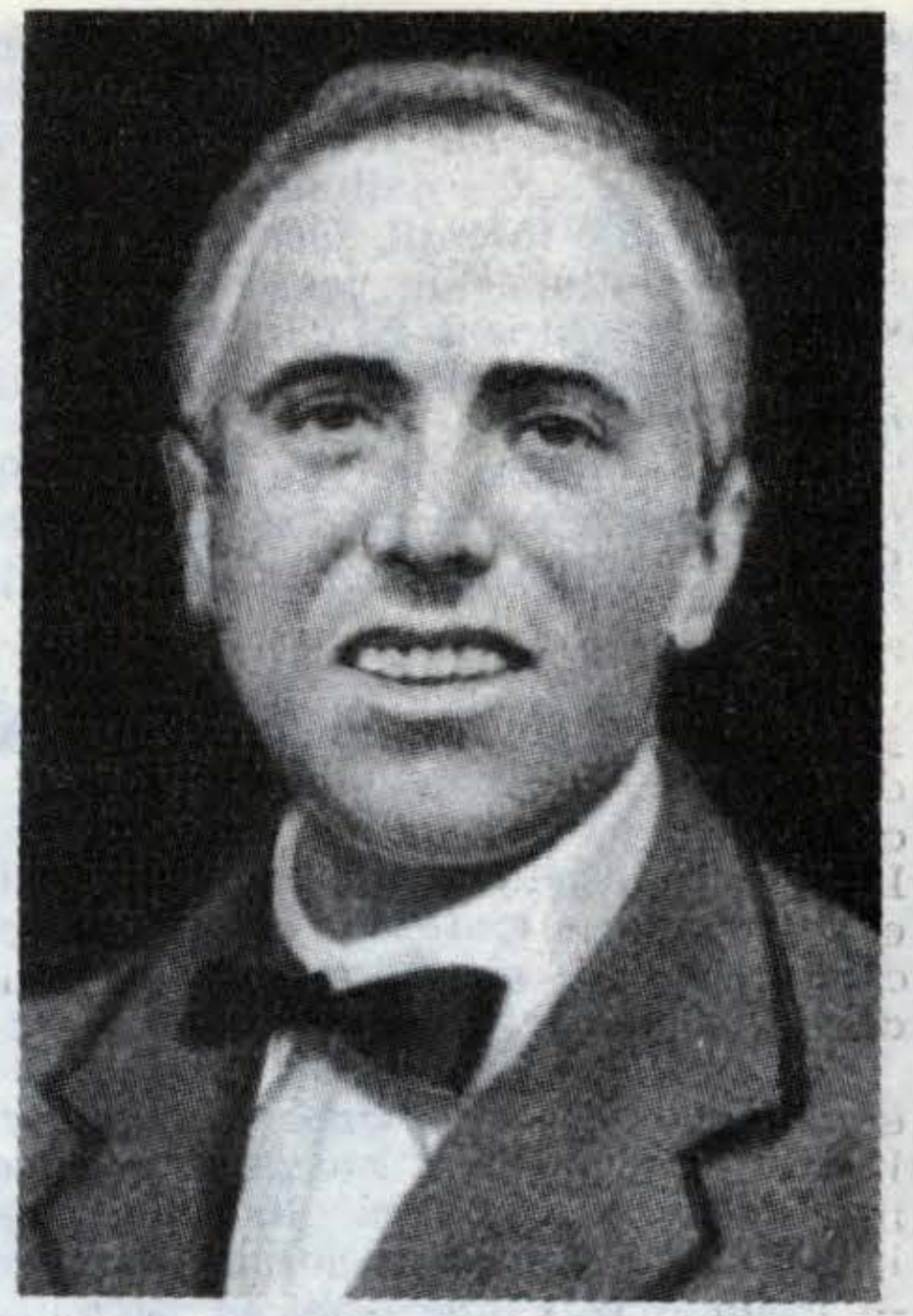

FLORICA IONAŞCU

În luna iunie 1924, opinia publică din Roma aştepta cu justificat interes comunicarea pe care Giacomo Matteotti (1885-1924), secretarul Partidului Socialist Unitar Italian, anunţase că o va face în faţa Parlamentului. La aproape doi ani de la faimosul „marş fascist" asupra Romei, sistemul parlamentar continua să fie menţinut, Mussolini încercînd să-l folosească ca un paravan al politicii sale ; în acest scop, organizase, în aprilie 1924, alegerile frauduloase care îi asiguraseră majoritatea, opoziţia reprezentînd doar o fracţiune restrînsă în noul parlament. Imediat după farsa electorală, arată Enzo Santarelli, „Matteotti a ridicat problema legalităţii alegerilor. Discursul său a reprezentat denunţarea tuturor neregulilor comise de guvern şi de partidul fascist. A fost cea mai viguroasă cuvîntare a opoziţiei, cea mai dramatică"[1].

La 30 octombrie 1922, regele Victor Emmanuel III îi încredinţase lui Mussolini sarcina formării noului guvern, fascismul devenind astfel o realitate tragică în viaţa politică a peninsulei şi o primejdie pentru întreaga Europă. A început o perioadă de cruntă prigoană împotriva organizaţiilor muncitoreşti, de sălbatică şi sîngeroasă represiune contra elementelor revoluţionare şi antifasciste. Organizaţi în bande, înarmaţi şi sprijiniţi de aparatul de stat, fasciştii atacau în stradă sau la locuinţele lor pe conducătorii revoluţionari.

Matteotti a fost unul din acei intelectuali care s-a integrat în marea bătălie ce se dădea între proletariat şi burghezie, intrînd în luptă de partea clasei exploatate şi militînd cu fermitate pentru drepturi şi libertăţi democratice. De profesie avocat — o autoritate în domeniul dreptului penal —, căruia i se prevedea o strălucită carieră de profesor universitar, el căuta în ştiinţele sociale şi economice mai ales argumente ştiinţifice pentru lupta revendicativă a maselor populare. După terminarea primului război mondial, s-a afirmat curînd în cadrul mişcării socialiste din ţara sa. Desfăşurînd o activitate susţinută în condiţiile grele ale regimului mussolinian, Matteotti a publicat şi o carte care a făcut multă vîlvă : **Un an de dominaţie fascistă.**

Răpirea de pe via Arnoldo de Brescia

De data aceasta, se aflase că, în cadrul discuţiei asupra bugetului, care începea la 10 iunie, Matteotti avea intenţia să dezvăluie documente senzaţionale, de o deosebită gravitate, privind delapidările comise de fruntaşii fascişti, precum şi amestecul Ministerului de Interne în afacerile veroase ale concesiunilor petrolifere şi ale localurilor unde se practicau jocuri de noroc. Deputatul nu a mai ajuns însă să-şi ţină noua comunicare. În timp ce se afla în drum spre Parlament, o bandă fascistă — alcătuită din Amerigo Dumini, Augusto Malacria, Filippo Panzero, Amleto Poveromo, Giuseppe Viola şi Albino Volpi — l-a atacat în strada Arnoldo de

Brescia, pe malul Tibrului. Trecătorii aflaţi întîmplător la faţa locului nu au îndrăznit să intervină, de teama răzbunării fasciştilor. Militantul socialist a fost luat cu forţa într-un automobil. După cum a rezultat din cercetări ulterioare, a încercat să se lupte cu agresorii, a spart chiar un geam al maşinii, dar a fost înjunghiat încă pe drum. Asasinii l-au dus pînă în pădurícea de la Quartarella, la douăzeci de kilometri de Roma. Au săpat în grabă o groapă, unde au aruncat cadavrul, care a fost descoperit abia cîteva zile mai tîrziu. Automobilul fusese închiriat de către Dumini, care se prezentase la proprietarul garajului cu o recomandaţie din partea directorului ziarului fascist „Corriere italiano", Filippo Filippelli. De fapt, iniţiatorul întregii mîrşăvii nu era altul decît Benito Mussolini, care lucrase prin intermediul generalului de Bono, directorul Siguranţei generale.

Odioasa crimă a produs o puternică emoţie nu numai în Italia, ci şi în restul lumii [2]. Ea nu constituia un caz izolat, integrîndu-se, dimpotrivă, în contextul politic al Italiei acelor ani. „Uciderea lui — arată Max Gallo — săvîrşită cu sînge rece, în plină zi, legăturile pe care le dezvăluie ea între Mussolini şi ucigaşi, rezumă în mod brutal toate crimele fasciste". [3]

Luce e giustizia!

Comuniştii români au demascat cu hotărîre, în repetate rînduri, crimele fasciste. Un articol apărut în 1924 în „Socialismul", pe atunci organ al partidului comunist, este intitulat în mod semnificativ **Banditismele fasciştilor în Italia,** referindu-se la nereguli electorale, arestări samovolnice, devastări ale locuinţelor unor activişti ai mişcării muncitoreşti [4]. Acelaşi ziar publică în acelaşi an un articol cu titlul **Asasinatele fasciştilor,** în care se arată: „Prigoana contra partidelor de opoziţie şi în special împotriva socialiştilor maximalişti şi contra comuniştilor este de o violenţă barbară. Numai astfel crede pumnul dictaturii mussoliniene că va putea menţine un guvern contra căruia tot poporul muncitoresc şi ţărănesc luptă ca să fie înlăturat" [5].

Scoţînd în evidenţă trăsăturile care făceau din secretarul Partidului Socialist Unitar Italian un adversar de temut al regimului mussolinian, revista „Cuvîntul liber" nota în medalionul dedicat lui Matteotti: „Temperamentul său clocotitor, revolta sinceră şi cinstită a sufletului său dornic de libertate, atacurile aspre şi necruţătoare cu care biciuia dictatura fascistă, tenacitatea cruntă cu care persista neînfricat în opera de demascare a tiranilor patriotarzi, toate aceste nobile însuşiri, care făceau din Matteotti cea mai superbă speranţă a mişcării socialiste italiene, au fost elementele, care au adus [...] moartea tînărului deputat" [6].

In Italia s-a născut o puternică atmosferă protestatară, muncitorii şi alte cercuri progresiste organizînd numeroase demonstraţii. În Piaţa Colonna, mulţimea

Maşina cu care a fost răpit militantul antifascist

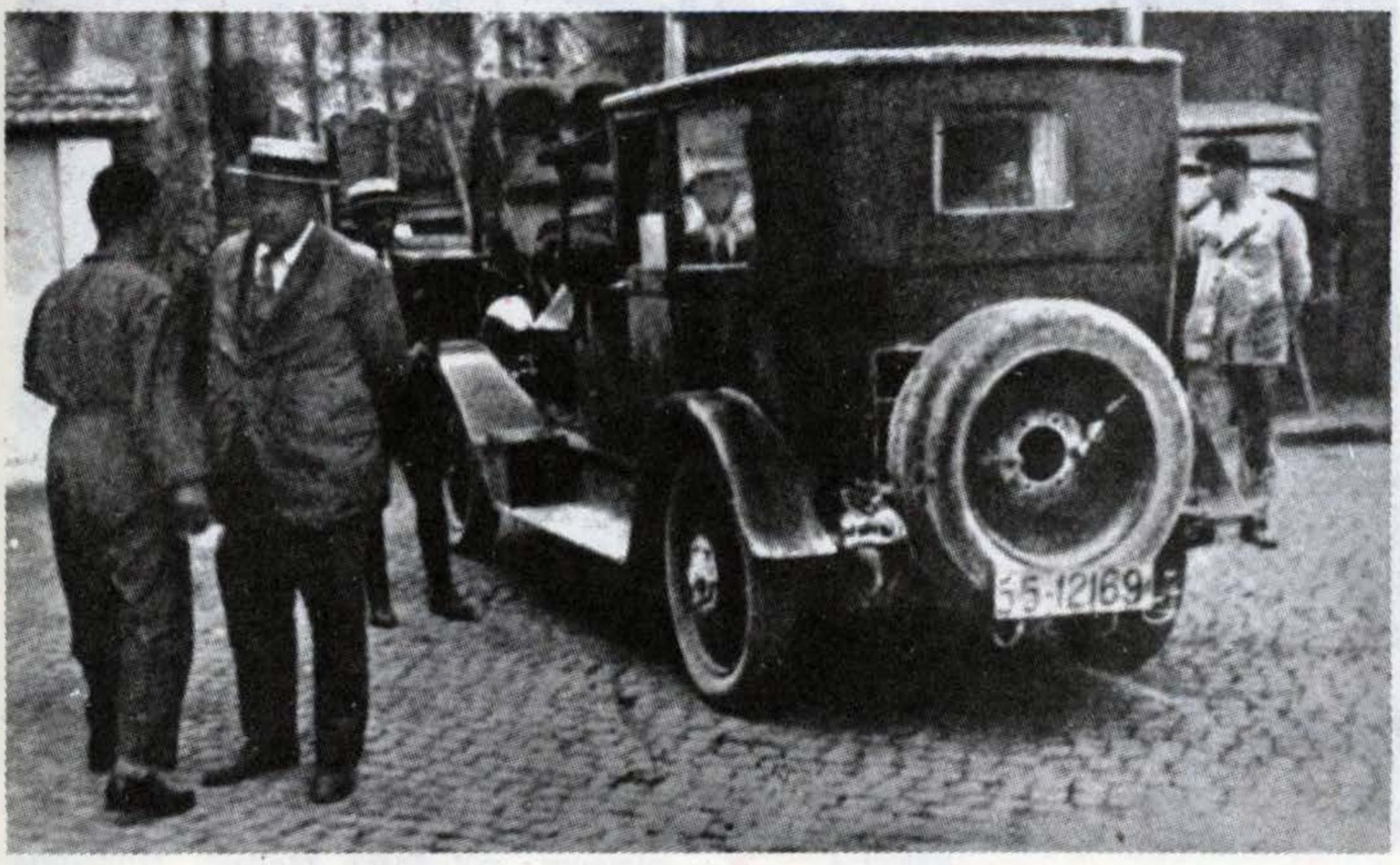

striga „Luce e giustizia !“ (Lumină și dreptate). Carlo Sforza — fost ministru de Externe — a rostit un mare adevăr, cînd, cu voce tremurătoare, a aruncat de la tribuna Camerei italiene, către banca ministerială pe care se afla Mussolini, apostrofa menită să rămînă celebră : „Murind, Matteotti a învins !“. Simțindu-se incomodat de asemenea interpelări, șeful fascismului italian a dizolvat de altfel Parlamentul la 7 ianuarie 1925.

Palmiro Togliatti subliniază că, în urma asasinării lui Matteotti, comuniștii italieni au desfășurat acțiuni energice și au propus organizarea unei greve generale.[7]

Ce s-a întîmplat cu asasinii lui Matteotti? Sub presiunea opiniei publice, Mussolini a fost nevoit să accepte organizarea unui proces. Trei dintre ucigași — Dumini, Poveromo și Volpi — au fost condamnați, la 24 martie 1926, pentru „omor neintenționat“ (!) la pedepse minime, ulterior Curtea de Apel scutindu-i însă de orice osîndă. Ceilalți trei au fost pur și simplu achitați. După doborîrea fascismului, procesul a fost rejudecat, acuzații care mai erau în viață fiind condamnați în 1947 la 30 ani închisoare. Din păcate, nu mai trăiau toți ca să-și ispășească pedeapsa meritată...

Din istoria timpului — în istoria mondială

Consecventă tradițiilor internaționalismului proletar, mișcarea muncitorească și democratică din România, și-a manifestat, în repetate rînduri, solidaritatea cu această victimă a fascismului, deși trecea prin momente foarte grele, ca urmare a ilegalizării partidului comunist, în aprilie 1924. Articolele apărute în presa de stînga din acel timp relevau, pe lîngă unele detalii privind asasinatul, cauzele lui și atmosfera din Italia, și unele puncte de vedere importante pentru lupta viitoare a mișcării muncitorești de la noi împotriva primejdiei fasciste. Astfel, într-un articol, se nota : „Ce se petrece în Italia ? În orice caz, mai mult decît permite cenzura să se comunice [...] Locul [...] unde asasinii au tăbărît asupra lui Matteotti este încontinuu acoperit de flori. Autoritățile au încercat la început să oprească această mișcătoare manifestație de solidaritate, dar nimeni nu ține seama de această interzicere și pelerinajul la locul grozăviei devine din ce în ce mai mare“[8]. Protestul secțiunii din București a Parti-

In urma presiunilor opiniei publice, guvernul fascist e nevoit să ordone arestarea lui Filippelli... Este însă curînd eliberat

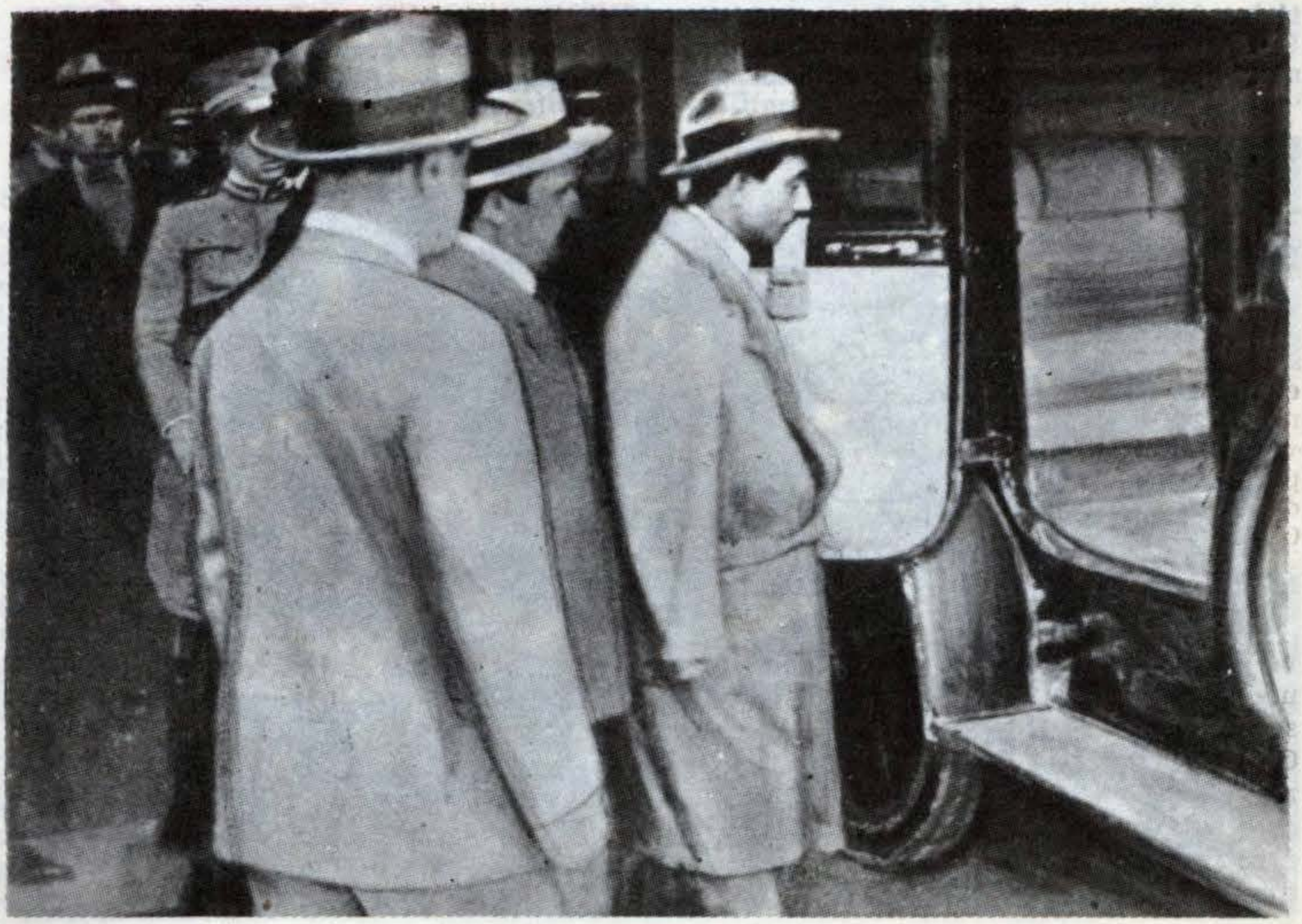

Corul Matteotti, din Lupeni (1930)

dului Socialist din România, publicat în ziarul „Lumea Nouă", arăta că „înfierează cu toată indignarea asasinatul odios a cărui victimă a fost tovarășul Giacomo Matteotti [...], precum și sistemul de sîngeroasă teroare pe care fascismul asasin îl practică împotriva muncitorimii conștiente și a socialismului din Italia. În aceste vremuri de ofensivă și victorie socialistă, proletariatul internațional pierde în Matteotti unul din cei mai buni luptători ai săi. Organizația socialistă a capitalei românești trimite tovarășilor italieni, greu încercați prin această pierdere, salutul său de îmbărbătare și solidaritate frățească și socialistă".[9]

Gazete cu orientare democrată ca „Adevărul" și „Dimineața", inserau de asemenea în paginile lor articole în care exprimau o condamnare hotărîtă a asasinatului. Într-un articol publicat în „Adevărul", se nota : „Nu e vorba de o crimă politică obișnuită, ci de o crimă fascistă, de o crimă a fascismului ca sistem [...] Cum ar putea să țină seama de legi aceia care stăpînesc de fapt împotriva legilor ?" [10]

În anii următori, cazul Matteotti a devenit, în țara noastră ca și în străinătate, un simbol al acțiunilor internaționale de solidaritate cu victimele terorii fasciste. Comemorarea morții lui a prilejuit întruniri muncitorești, publicarea de articole și broșuri care îndemnau la luptă pentru democrație și socialism, s-a inițiat o acțiune pe plan mondial pentru „Fondul Matteotti", destinat mișcărilor muncitorești din țările unde drepturile și libertățile cetățenești erau înăbușite, s-a editat și o carte poștală ilustrată cu portretul militantului italian. „Din istoria timpului el trece în istoria mondială"[11] scria ziarul „Socialismul".

Solidaritatea manifestată de clasa muncitoare și forțele progresiste din România cu cauza eroului Giacomo Matteotti arată odată în plus că mișcarea revoluționară din țara noastră s-a integrat cu hotărîre în lupta pentru libertate, democrație și socialism.

MICROFIȘĂ BIBLIOGRAFICĂ

1. Enzo Santarelli. **Storia del movimento e del regimo fascista,** Vol. I, Editori Riuniti, Roma, 1967, p. 366.
2. Serge Berstein și Pierre Milza. **L'Italie fasciste,** Ed. A. Colin, Paris, 1970, p. 138.
3. Max Gallo. **Italia lui Mussolini,** București, Ed. Politică, 1969, p. 213.
4. „Socialismul" din 6 aprilie 1924.
5. „Socialismul" din 29 martie 1924.
6. „Cuvîntul liber" din 12 iulie 1924.
7. Palmiro Togliatti. **Partidul Comunist Italian,** București, Ed. Politică, 1960, pp. 47-52.
8. „Lumea nouă" din 29 iunie 1924.
9. Ibidem.
10. „Adevărul" din 20 iunie 1924.
11. „Socialismul" din 22 iunie 1927.

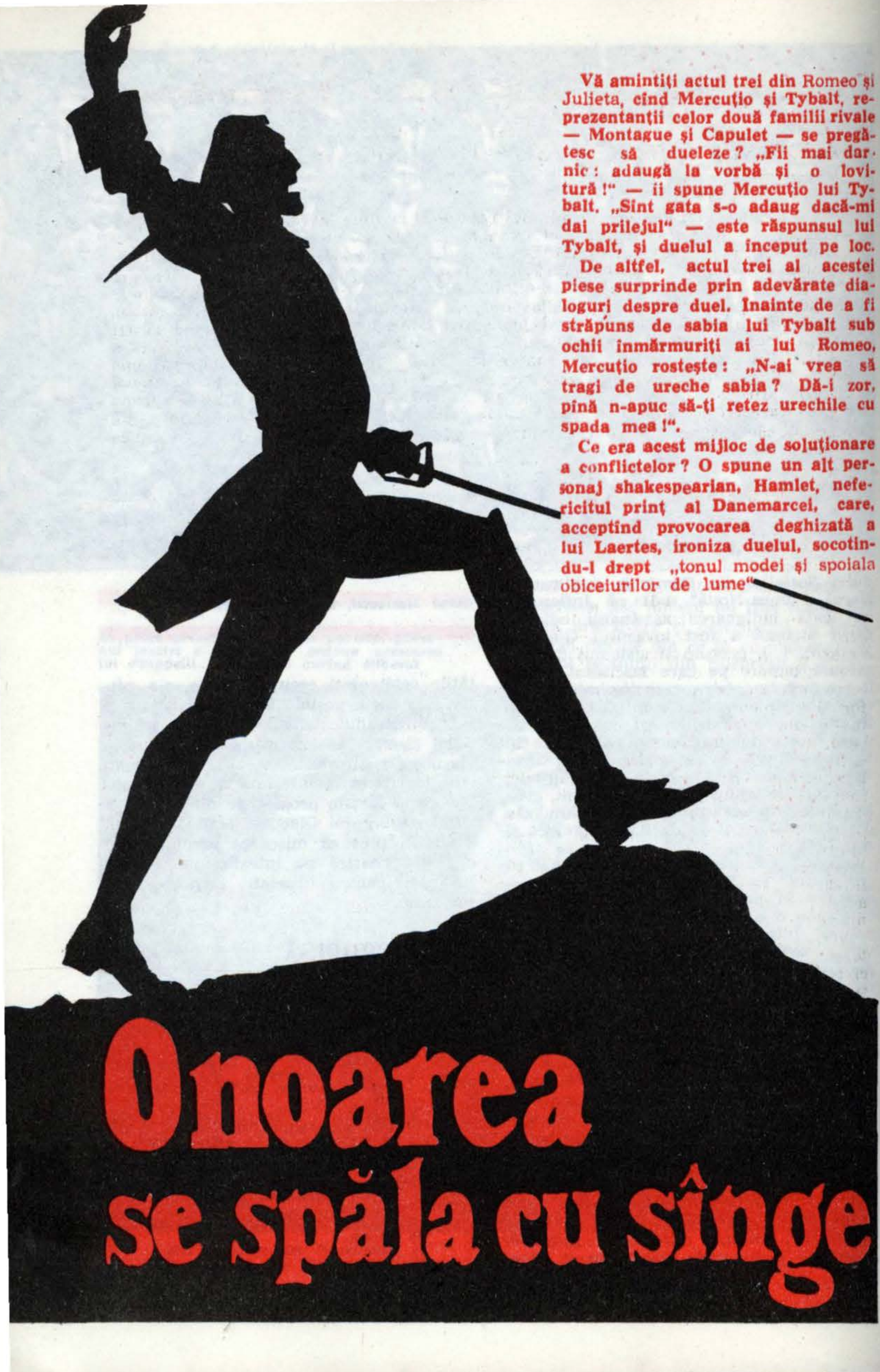

Vă amintiți actul trei din Romeo și Julieta, **cînd Mercuțio și Tybalt, reprezentanții celor două familii rivale — Montague și Capulet — se pregătesc să dueleze? „Fii mai darnic: adaugă la vorbă și o lovitură!" — îi spune Mercuțio lui Tybalt. „Sînt gata s-o adaug dacă-mi dai prilejul" — este răspunsul lui Tybalt, și duelul a început pe loc.**

De altfel, actul trei al acestei piese surprinde prin adevărate dialoguri despre duel. Înainte de a fi străpuns de sabia lui Tybalt sub ochii înmărmuriți ai lui Romeo, Mercuțio rostește: „N-ai vrea să tragi de ureche sabia? Dă-i zor, pînă n-apuc să-ți retez urechile cu spada mea!".

Ce era acest mijloc de soluționare a conflictelor? O spune un alt personaj shakespearian, Hamlet, nefericitul prinț al Danemarcei, care, acceptînd provocarea deghizată a lui Laertes, ironiza duelul, socotindu-l drept „tonul modei și spoiala obiceiurilor de lume"

Onoarea se spăla cu sînge

ALEXANDRU CERNEA, ȘTEFAN GRIGORESCU

Cuvîntul duel provine din contopirea a două cuvinte latine (duo — doi, bellum — război, luptă) și desemnează lupta purtată — după norme bine stabilite — de doi adversari, în scopul săvîrșirii unui act de dreptate sau reparării onoarei lezate. Antichitatea n-a cunoscut această practică, deși au existat multe înfruntări — celebre și astăzi — între doi luptători. Dar biblica înfruntare dintre Goliat și David sau homerica încleștare dintre Paris și Menelau nu pot fi considerate decît episoade de război. Putem afirma același lucru despre luptele purtate de generali romani din sec. IV-III î.e.n., precum Titus Manlius Torquatus și Marcus Claudius Marcellus, cu unii șefi ai galilor. Nici una dintre aceste înfruntări n-a avut caracteristicile duelului, nici una n-a fost dusă după reguli cu rigoare respectate. Mai mult, cum importantă era numai victoria, orice șiretlicuri sau viclenii erau îngăduite. Pe atunci, nici refuzul de a urma o provocare nu constituia o rușine : Cezar însuși, într-o asemenea împrejurare, s-a mărginit să-i răspundă lui Marcus Antonius că nu era sătul de viață spre a și-o ridica în acest mod.

Vinovat era... învinsul

Coborînd pe firul neguros al vremurilor, descoperim începuturile acestei practici în obiceiurile unor vechi seminții germanice. După mărturiile istoricului roman Tacitus (sec. I-II e.n.), lupta în doi reprezenta, de fapt, împrejurarea în care voința divină soluționa un conflict, hotărînd victoria de partea aceluia ce avea dreptate. Existau așa-numitele dueluri judiciare, care se întîlnesc într-o formă incipientă în datinile celor mai multe din neamurile germanice. Întîia oară, acest fel de judecată a fost statornicit prin lege de către Gundibald, regele burgunzilor (480-516 e.n.), în anul 501. Înaintea confruntării, ritualul pretindea depunerea jurămîntului de către ambele părți, de unde concluzia că una din ele mințea. Descoperirea adevărului era lăsată, însă, pe seama armelor, vinovat fiind considerat numai învinsul. Prin acest procedeu se spera împuținarea numărului sperjurilor !

Vechiul obicei germanic s-a împămîntenit în mai toate statele occidentului creștin, duelul judiciar devenind o instituție solidă. Se apela la ea atunci cînd, în fața judecătorului, se aducea o anumită învinuire unei persoane. Acuzația era însoțită de depunerea unui gaj — de obicei o mănușă — pe care cel provocat trebuia să o ridice în semn că acceptă lupta.

Recurgeau la acest procedeu prinții și regii, călugării și episcopii. Puteau uza de el și oamenii de rînd, însă numai cei liberi. Ludovic VI a îngăduit, totuși, în 1108 lupta judiciară și pentru șerbii aparținînd domeniului Nôtre-Dame de Paris ; mai tîrziu, drepturi asemănătoare au căpătat și iobagii altor feude. Bătrînii, femeile, călugării și tinerii (pînă la o anumită vîrstă) nu erau obligați să dea curs provocării ; iar dacă totuși doreau să o facă, erau reprezentați de un luptător de profesie, care, în asemenea împrejurări, devenea **campionul** persoanei care-l delegase. În caz de înfrîngere, el era supus aceluiași tratament ca și persoana ale cărei interese le reprezentase : de la o amendă, pînă la mutilări și chiar arderea pe rug sau spînzurarea.

Armele nobililor, foarte variate, erau lancea, spada, pumnalul, armura și scutul. Spre deosebire de seniori, oamenii de rînd luptau numai pe jos, folosindu-se doar de o bîtă și un scut. Dacă un nobil era provocat de un om din popor, putea refuza întîlnirea, iar dacă totuși se prezenta, lupta călare și complet echipat, pe cîtă vreme celălalt îl înfrunta pe jos, atacîndu-l cu bîta. Cînd, însă, nobilul provoca un om sărman, atunci el trebuia să se prezinte în arenă fără cal, fără armură și fără arme ; altfel, acestea i se confiscau și trebuia să-și înfrunte adversarul numai în cămașă și cu mîinile goale.

Arena în care se desfășurau duelurile judiciare avea, după prescripțiile din 1306 ale regelui Franței Filip IV cel Frumos (1285-1314), 80 pași în lungime și 40 în lățime, fiind prevăzută cu tribune pentru spectatori. Uneori, terenurile de luptă erau închiriate și, pentru că lucrul era deosebit de rentabil, biserica însăși s-a lansat în astfel de afaceri, amenajînd mai multe arene în Paris.

Iată cum decurgeau lucrurile după regulamentul regelui amintit :

În ziua stabilită, cei doi adversari porneau de acasă, călare, cu viziera ridicată, precedați de purtătorii lor de arme. Cel

care lansase provocarea trebuia să sosească la prînz, iar provocatul înainte de ora 3 după-amiază. Cine încălca această regulă, era socotit învins și judecat! Apoi, un herald înainta călare pînă la marginea arenei, înștiințînd pe cei de față că trebuiau să se așeze și să păstreze liniștea: „nimeni să nu vorbească, să nu facă semne, să nu tușească, să nu scuipe, să nu strige". Nimeni, sub nici un pretext, nu avea voie să pătrundă în arenă, fără îngăduința celor ce arbitrau întîlnirea. Reclamantul jura că este sigur de justețea cauzei sale și că nu purta asupra sa, în arme sau harnașament, ierburi, talismane, formule magice. Pîrîtul proceda la fel. În Germania, luptătorii păstrau un moment de reculegere la capetele unui sicriu. După ce heraldul repeta: „Faceți-vă datoria", stindardele cavalerilor erau azvîrlite în arenă și, cînd se striga: „Lăsați-i să înceapă", lupta se angaja. Dacă unul din cavaleri cerea încetarea întrecerii, disputa se oprea. În eventualitatea că tratativele eșuau, cei doi reluau întocmai pozițiile dinaintea opririi. Într-o epocă mai tîrzie, regele însuși putea determina încetarea ostilităților, aruncîndu-și sceptrul în arenă. Lupta înceta definitiv, cînd una din părți își recunoștea vina, sau cînd unul dintre combatanți era scos în afara limitelor arenei. Calul și echipamentul învinsului reveneau seniorilor care judecaseră pricina.

Cînd legea se confunda cu datina

Personaje dintre cele mai ilustre ale occidentului medieval au condamnat cu asprime practica „Judecății lui Dumnezeu". Astfel, Liutprand, regele longobarzilor (712-744), afirma: „Nu sîntem siguri de judecata lui Dumnezeu și am auzit că oameni nevinovați au pierit apărînd o cauză justă; dar acest obicei este atît de vechi la longobarzi, încît nu-l putem schimba, cu toată impietatea sa". Carol cel Mare, deși considera că lupta în arenă este preferabilă jurămîntului fals, s-a văzut silit, în 805, să încerce oprirea vărsării de sînge, indicînd ca soluție calea tratativelor. Dar personaje la fel de importante s-au folosit de această practică. În sec. X-XII, mai mulți împărați germani au apelat la „campioni" pentru a proba... nevinovăția fiicelor sau soțiilor lor.

Pe pămînt englez, întîiul duel judiciar cunoscut are o însemnătate cu totul aparte, căci adversarii își disputau stăpînirea unui regat: regele Edmund II (1016-1017) și prințul danez Canut (viitorul rege al Angliei, 1016-1035) s-au luptat în fața armatelor sleite de puteri și au sfîrșit prin împărțirea regatului.

Chiar și oamenii bisericii au recurs la sorții armelor pentru a rezolva astfel neînțelegerile lor privind dreptul asupra unor bunuri imobiliare. Acest obicei a persistat, și călugării l-au folosit cu regularitate, deși de mai multe ori (1140, 1156) papalitatea însăși îl interzisese. Interdicții la fel de ineficace au ridicat împotriva duelului judiciar și Sinodul de

Un duel în sec. XIII

Lupta se putea purta în arenă, în prezența regelui și a curții...

la Paris din 1212-1213, şi cel de-al patrulea Conciliu de la Latran (1215).

În Franţa, regele Ludovic cel Sfînt (1226-1270) a ordonat abolirea gajului, dar legiuirile sale nu s-au putut aplica destul de riguros. După cîteva alte regulamente, în 1306 regele Filip cel Frumos a interzis duelul în pricini de drept comun, menţinîndu-l însă în afacerile de crimă şi trădare, şi aceasta numai dacă probele erau insuficiente şi îndoielnice. O hotărîre a aceluiaşi rege prevedea că cel ce avea de rezolvat o neînţelegere cu cineva nu se mai putea face reprezentat printr-un campion desemnat. În felul acesta, femeile, copiii, bătrînii, dar mai ales preoţii, s-au văzut lipsiţi de posibilitatea „cîştigării" dreptăţii în arenă.

Libertatea purtării duelurilor judiciare a fost, astfel, continuu restrînsă. De altfel, prea de multe ori rezultatul lor contravenise ideii de dreptate pe care ar fi trebuit s-o slujească.

Ultimul duel judiciar admis de Parlamentul francez s-a petrecut în 1385, între doi gentilomi normanzi, în spatele Bisericii Saint-Martin-des-Champs, de faţă cu întreaga curte şi cu însuşi regele Carol VI (1380-1422). Soţia lui Jean de Carrouge îl învinuise pe Jacques Legris că, mascat fiind, ar fi pătruns într-o noapte în castelul ei şi, dîndu-se drept soţul acesteia — plecat din ţară de mai multă vreme — ar fi abuzat de credulitatea ei, necinstind-o. Refuzînd să se recunoască vinovat de o atare faptă, Jacques Legris a fost provocat la duel de către Jean de Carrouge şi, fiind învins, a fost spînzurat chiar pe cîmpul de luptă. După-o vreme, un răufăcător a mărturisit la spovedănia dinaintea morţii că el comisese fapta pentru care fusese ucis Legris. De atunci, Parlamentul a respins cu regularitate cererile de soluţionare a unui proces prin lupta judiciară. Din acest moment, nemulţumiţii vor trebui să se adreseze regelui, fapt de mare însemnătate pentru evoluţia duelului, căci regele va admite întîlnirea nu în virtutea legii ori tradiţiei, ci numai după cum va judeca el de cuviinţă.

Mania unei epoci

Astfel, datina a început să piardă teren în faţa legilor, întărirea puterii regale devenind garanţia aplicării acestora. Judecata divină a fost înlocuită treptat cu judecata oamenilor, de preferinţă reprezentanţi ai puterii centrale. Numărul duelurilor judiciare s-a micşorat în aşa măsură, încît, începînd din sec. XIV, nu s-au cunoscut decît patru cazuri pe tot pămîntul Franţei, într-o sută de ani.

Se schimbaseră vremurile şi, o dată cu ele, şi obiceiurile. Cavalerii rătăcitori, adevărate fortăreţe în armurile lor strălucitoare, mai trăiau doar în versurile vreunei **chanson de geste,** cînd şi cînd rostită cu nostalgie. Imaginea lănciilor rupte din fuga trăpaşilor reînvia cîteodată, şi numai pentru puţin timp, în turniruri purtate pentru o coroniţă de laur

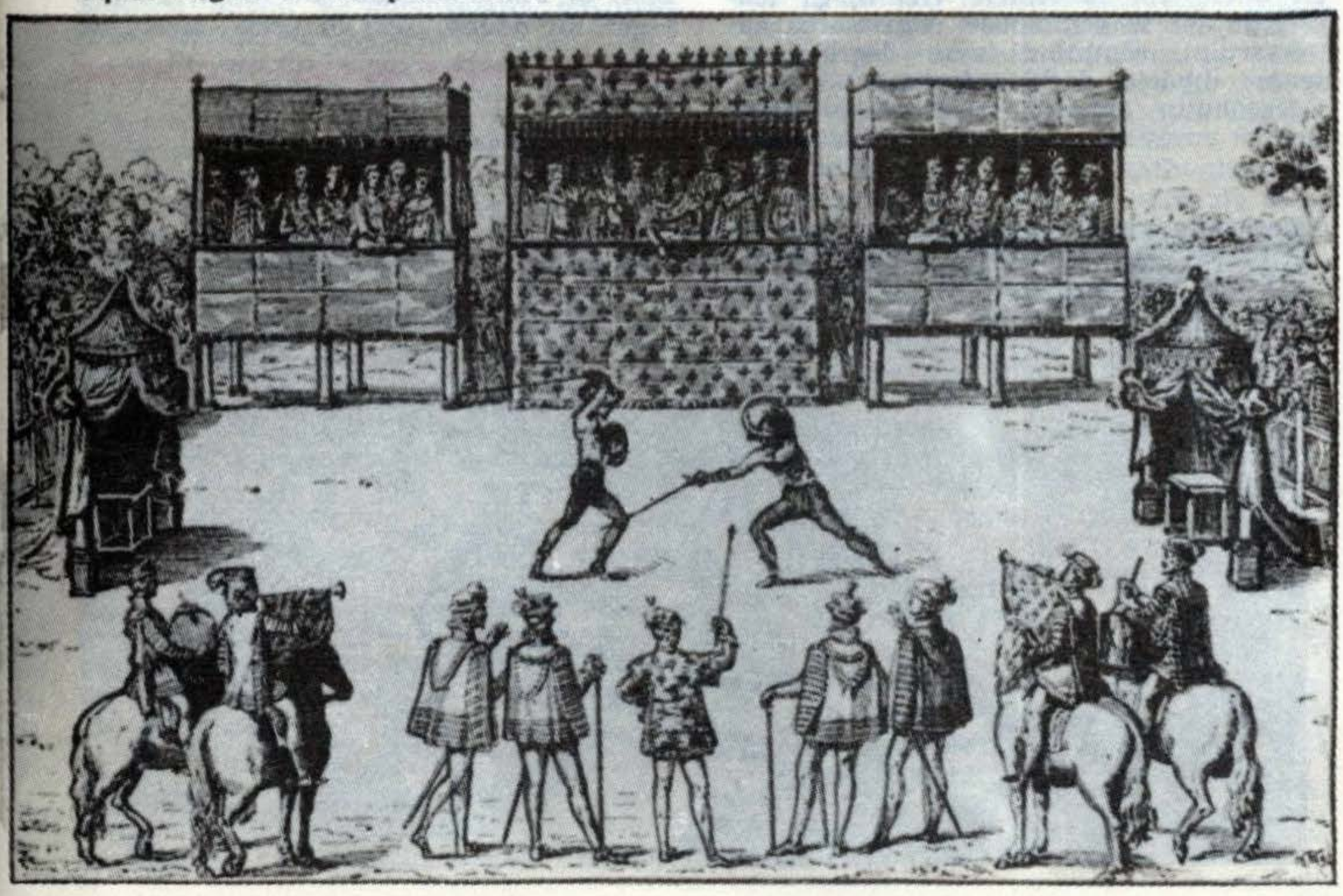

și o eșarfă brodată cu cine știe ce coroană ducală. Totuși, luptele în doi au devenit mai frecvente ca altădată. Trufia seniorilor ca și insuficiența prevederilor din legislație au făcut ca certurile, cu temeiuri mai mult sau mai puțin serioase, să se soluționeze pe loc, fără reprezentanți ai autorităților, nobilii pretinzînd a-și face singuri dreptate. Astfel s-a născut **duelul onoarei,** care, substituindu-se celui judiciar și coexistînd o vreme cu el, a avut cu totul alte semnificații și un destin diferit.

Boala epocii era acum susceptibilitatea ; nu o dată, chestiunile de onoare n-au fost decît pretexte mai mult decît ușuratice. Temei pentru o provocare putea fi orice vorbă aruncată în vînt sau o privire îndrăzneață. Asistența se mărginea la cîțiva prieteni, așa-ziși martori sau secunzi, la început simpli privitori, dar mai tîrziu participanți activi la conflictele care deveneau, astfel, și mai sîngeroase. Locul disputelor putea fi tot atît de bine un maidan sau o piață dintr-un oraș, dar și o uliță prăfuită ori o pajiște la marginea unei păduri. Arma întrebuințată nu mai era nici spada grea, cu două tăișuri, nici lancea lungă de 4 metri, ele nemaiavîndu-și rostul de vreme ce „armura" seniorului se transformase într-un frumos vestmînt de catifea brodată, peste care abia dacă se mai azvîrlea o mantie... Permanentizarea portului spadei — o lamă subțire, flexibilă, cu mușcătura adesea mortală — nu va întîrzia să facă victime mai numeroase decît unele din războaiele vremii. Și tehnica luptei se schimbase, suprimarea adversarului rămînînd mai degrabă în seama dibăciei decît a forței.

Nesăbuita vărsare de sînge — risipit pentru curățirea petelor de pe blazoanele onoarei — a determinat autoritățile laice și bisericești la măsuri foarte aspre.

„Detestabilis duellorum usus" (obiceiul detestabil al duelurilor) au fost cuvintele cu care Conciliul de la Trento (1545-1563) a caracterizat această manie a nobilimii. Ierarhii creștinătății occidentale au hotărît atunci să excomunice pe orice suzeran care va îngădui în feudele sale duelul. Excomunicați erau și dueliștii, cînd scăpau cu viață, iar dacă mureau, erau înmormîntați fără slujbă religioasă. Martorii erau loviți de perpetuă anatemă. Dar aceste hotărîri nu s-au aplicat, în Franța, din cauza împotrivirii regelui Francisc I (1515-1547), care nu putea accepta o asemenea subordonare a puterii suveranului laic. El a fost, totuși, un dușman declarat al acestui joc primejdios, care-i împuțina numărul soldaților atît de necesari nesfîrșitelor războaie din Italia.

Legiuiri zadarnice

Ar fi fost de așteptat ca domnia lui Henric IV (1589-1610), care a pus capăt războaielor civile, să stăvilească și morțile prin duel ; dar, între 1589 și 1608 aproape 8 000 nobili au murit cu spada în mînă. În același interval, regele a acordat 7 000 scrisori de grațiere celor ce încălcaseră hotărîrile sale. Zadarnice au rămas edictele din 1599, prin care duelul era socotit crimă de lèse-majestate, ori edictele din 1602 și 1609 de la Blois și Fontainebleau. De altfel, „bunul rege" nu dădea nici el prea strălucite

...în marginea orașului...

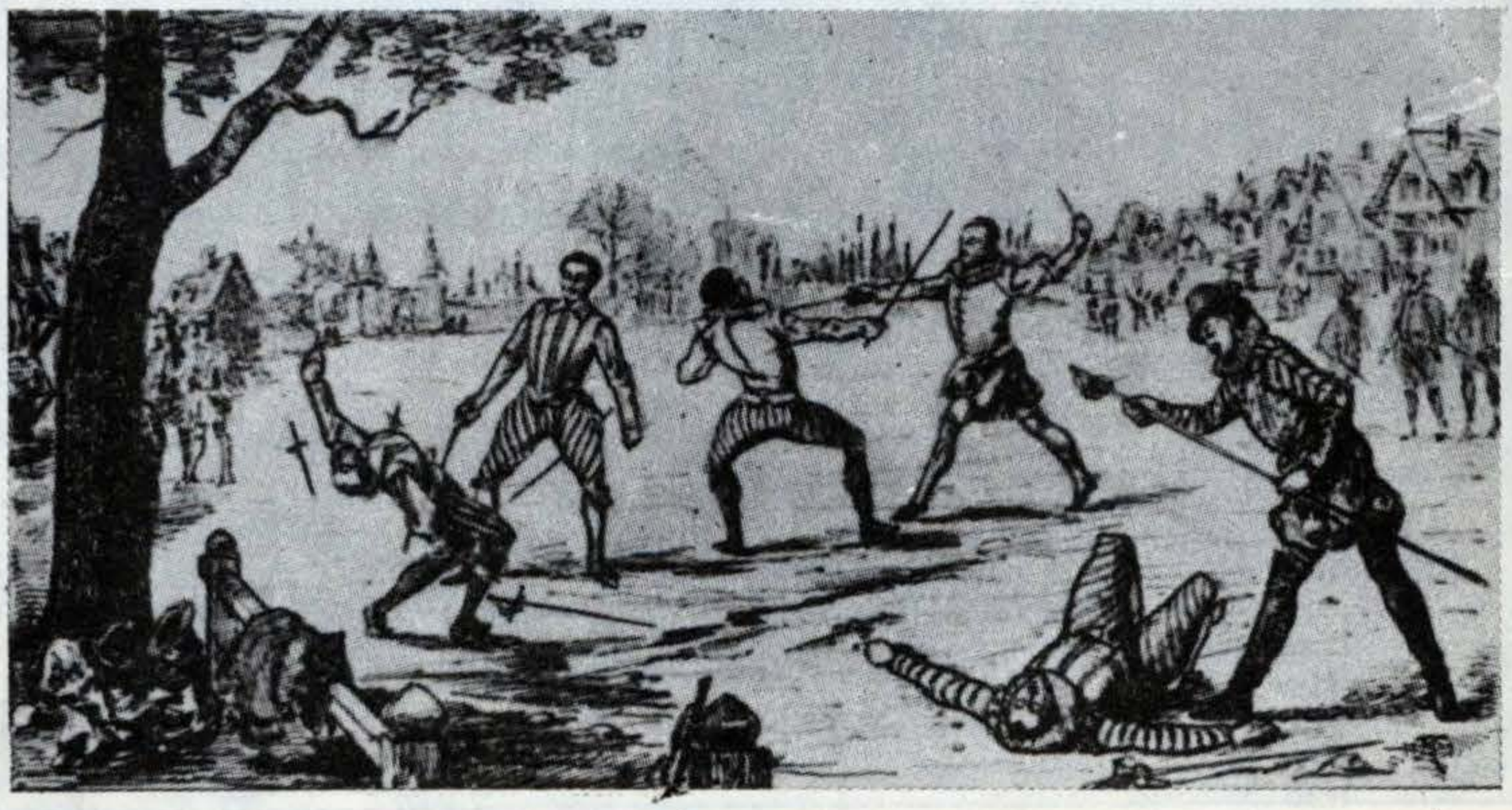

...sau chiar într-o piaţă publică

pilde supuşilor săi. Cînd, în 1605, îşi manifestase faţă de ducele Charles de Guise gelozia ce o purta lui Bassompierre, presupusul amant al domnişoarei d'Antraigues, ducele i-a declarat :

— „Eu sînt un cavaler rătăcitor şi vreau să rup trei lănci cu rivalul vostru, în această după amiază, în locul pe care Maiestatea Voastră îl va hotărî". Încîntat de propunere, Henric IV a hotărît ca întîlnirea să aibă loc în faţa Sălii Elveţienilor, la Luvru. După prima lovitură, povesteşte Bassompierre, „toate intestinele mi-au ieşit din pîntec şi au căzut în partea dreaptă a încălţărilor mele. Regele, conetabilii şi toţi marii curteni erau acolo, cei mai mulţi plîngînd, nesperînd că aş mai putea trăi un ceas".

Epoca lui Ludovic XIII (1610-1643) şi a ilustrului său ministru, cardinalul de Richelieu, n-a fost prea prielnică zăngănitorilor de spadă. Şi totuşi, duelurile n-au lipsit nici atunci, în ciuda opreliştilor. La 5 ianuarie 1613, Alexandre Paris de Lorraine, cavaler de Guise, fratele mai mic al rivalului lui Bassompierre, oprea caleaşca baronului de Luz, ţinîndu-i următorul discurs : „Domnule, ştiu că aţi spus Domnului du Maine, de faţă cu mai mulţi cinstiţi gentilomi, că aţi fost la Consiliul de la Blois unde s-a hotărît uciderea tatălui meu şi că ieri chiar aţi spus-o reginei Margareta. Asupra tuturor acestora nu doresc nici un alt răspuns din partea dumneavoastră, decît doar cu spada în mînă, dacă aveţi curaj". Era o urmare tîrzie a războaielor civile din vremea lui Henric III. Ducele Henric de Guise fusese atras la Blois şi ucis din ordinul regelui. Acum, fiul său cel mai mic căuta să-i răzbune moartea. Lupta, foarte scurtă, s-a terminat prin rănirea mortală a baronului, mult mai în vîrstă decît cavalerul de Guise, care în 1588, la moartea părintelui său, abia dacă număra cîteva luni.

Nu mult după această întîmplare, un om se strecura cu grijă pe culoarele palatului de Guise, purtînd o scrisoare din partea fiului baronului de Luz. Cu oarecare greutate, scrisoarea a ajuns în mîna destinatarului, care a putut citi, între altele : „Acest gentilom vă va aduce la locul unde mă aflu, cu un cal bun şi două spade asupra cărora veţi avea alegerea. Şi dacă aceasta nu vă va conveni, voi merge oriunde îmi veţi porunci. 31 ianuarie 1613". Faptele s-au consumat pe un cîmp la marginea oraşului. „Cavalerul de Guise — povesteşte o publicaţie a vremii — a ieşit bine dintr-o luptă atît de sîngeroasă, în care a primit trei răni, lăsîndu-şi adversarul mort la locul întîlnirii, şi s-a întors la palatul de Guise". Era greu chiar şi pentru rege să încerce vreo pedeapsă contra celui mai mic fiu al celebrului Balafré *. Totuşi, în 1623

* Ducele de Guise avusese pe faţă o cicatrice, numită în franceză *balafre* ; *balafré* înseamnă un om cu o asemenea cicatrice, de obicei la buză.

Una din victimele celebre ale duelului : marele poet rus Puşkin

şi 1626 edictele publicate prevedeau pedeapsa cu moartea pentru acei ce vor comite actul interzis. Contrar aşteptărilor, amatori pentru a risca eşafodul s-au găsit, şi încă nu puţini.

Europa se molipseşte

În Anglia, sub Iacob I (1603-1625), duelul onoarei începuse să facă destule victime, molipsind pe flegmaticii insulari. Mai tîrziu, în timpul revoluţiei şi protectoratului (1642-1660), a curs destul sînge pentru ca duelul să-şi piardă din prestigiu ; pe de altă parte, nici morala puritană nu aproba asemenea nelegiuite distracţii. Se povesteşte că ginerele lui Cromwell, Ireton, a primit într-o zi provocarea lordului Holles, membru în Parlament. Văzîndu-se refuzat, Holles l-a apucat de nas, zicîndu-i : „Conştiinţa ta ar trebui să te împiedice să comiţi greşeli, de vreme ce ea nu îţi îngăduie să le repari". Deşi afrontul era deosebit de dur, Ireton a rămas neclintit.

Înfruntările de onoare au revenit, însă, la modă în ultimele decenii ale sec. XVII. Exemplificator pentru această perioadă a fost duelul dintre ducele de Buckingham şi lordul Shrewsbury, la care a asistat şi soţia celui din urmă, deghizată în paj ; după uciderea soţului ei, ea şi-a petrecut noaptea cu învingătorul. Începînd din secolul următor, duelurile mortale vor deveni din ce în ce mai frecvente, din pricina folosirii pistoletului, armă care nu cerea atîta pricepere şi antrenament ca spada, fiind, în schimb, cu mult mai primejdioasă.

În statele germane, cel mai adesea recurgeau la arme studenţii de la universităţile cu tradiţie veche. Un obicei curios împiedica intrarea studenţilor în confreriile ce se organizau, pînă nu provocau măcar o dată un coleg oarecare. Luptele se purtau cu „spade nemţeşti", foarte lungi, dar neprimejdioase, căci punctele sensibile ale corpului — gîtul, abdomenul şi ochii — erau protejate. În schimb, obrajii luptătorilor erau adesea însemnaţi cu imense cicatrice, motiv de mare mîndrie. La celebra Universitate din Goettingen au avut loc, într-o singură zi, treizeci de asemenea întîlniri.

Sec. XIX a accentuat vărsarea de sînge provocată de spadă, dar mai ales de pistol, oferind un noian de exemple, dintre care foarte multe tragice. Legea a şovăit multă vreme în a aprecia gravitatea duelurilor, pedepsele aplicîndu-se cu inconsecvenţă şi în mod foarte diferit de la epocă la epocă şi de la ţară la ţară. În Franţa, de pildă, chestiunea a fost lămurită deplin abia în 1837, cînd duelul a fost socotit un delict de drept comun, pedepsele aplicîndu-se în consecinţă. În Anglia, se proceda aşa de mai multă vreme. În alte ţări, însă, duelıştii erau judecaţi după legi speciale, incomparabil mai puţin aspre atunci cînd, în caz de ucidere sau rănire, întîlnirea se desfăşurase totuşi după convenţiile prestabilite.

Alte victime celebre

Mare vîlva a stîrnit duelul poetului francez Alphonse de Lamartine (1790-1869), pe atunci secretar de legaţie la Florenţa, cu colonelul italian Gabriel Pepe. Două din versurile cuprinse în **Ultimul cînt al lui Childe Harold,** de curînd publicat de Lamartine, stîrniseră nemulţumirea italienilor.

„Aiurea plec să caut — mă iartă duh roman —
Bărbaţi adevăraţi, nu numai praf uman..." *

Ca răspuns, Pepe comentase într-o broşură : „Acest făcător de rime [...] care se căzneşte să înlocuiască verva poetică ce-i lipseşte, prin glume împotriva Italiei, glume pe care le-am socoti injurii dacă, cum zice Diomede, loviturile celor slabi şi laşi ar putea vreodată răni..." Urmarea a fost un duel, din care poetul s-a ales cu o rană la braţ, iar colonelul cu felicitări din partea poliţiei, care, în alte împrejurări, ar fi pedepsit aspru asemenea încălcări ale legilor Toscanei.

Un alt mare poet, Puşkin, a avut în 1837 — adevărat an de doliu pentru literatura rusă — o tragică întîlnire cu emigrantul francez Dantès (după alte surse, d'Anthes). Intrigile curtenilor n-au fost străine de acest nenorocit eveniment, iar cînd Lermontov s-a încumetat să scrie **Moartea poetului,** reacţia ţarului a fost deosebit de violentă. Nu peste mult timp, Lermontov a căzut şi el într-un duel, ucis de mîna lui Martînov, fost coleg de şcoală militară, în împrejurări care, pînă la un punct, amintesc în mod straniu aventura celui mai cunoscut dintre eroii săi. De altfel şi Puşkin pare că îşi prefigurase destinul în versurile ce povestesc duelul poetului Lenski cu Evgheni Oneghin. Alte cîteva dintre celebrităţile acestui secol care au mai recurs la arme, sub motivul apărării onoarei : Thiers, viitorul preşedinte al Franţei, Sainte-Beuve şi Ledru-Rollin. Gambetta s-a bătut şi el în duel cu un anume de Fourton, la 22 noiembrie 1877...

O întreagă literatură a acestui veac a plasat în centrul acţiunii duelul şi victimele lui ; marii scriitori, de la evocatorii evului mediu romantic — precum Al. Dumas — pînă la investigatorii vremii lor — ca Balzac ori Stendhal — au descris această „maladie".

Despovărat de legile stricte fixate de tradiţii şi regulamente, duelul a început o nouă existenţă în fulgerătoarele schimburi de focuri ale „cavalerilor" vestului sălbatic...

* „Je vais chercher ailleurs, pardonne, ombre romaine/Des hommes et non pas de la poussière humaine"

• Clio anunţă • Clio anunţă • Clio anun

■ Din preistoria cinematografului

In urmă cu 142 ani, copiii din Belgia au avut parte de o nouă distracţie, inventată de inginerul Bernard Plateau şi bazată pe fenomenul persistenţei retiniene (ochiul continuă să „vadă" o imagine, chiar după ce ea a dispărut). Jucăria consta dintr-un disc crenelat, pe care era desenată silueta unui om sau a unui animal, aflat într-o mişcare descompusă în douăsprezece atitudini succesive. Învîrtindu-se, discul reflecta prin crenelurile sale cele 12 siluete într-o oglindă, dînd astfel iluzia însufleţirii personajului respectiv, care executa o mişcare continuă.

Aparatul, care purta ciudatul nume de fenakistiscop, *a fost perfecţionat ulterior de englezul Horner şi de francezul Emile Reynaud. Acesta din urmă a realizat în 1890 un* praxinoscop *cu proiecţie : un cilindru crenelat, avînd în interior o bandă cu 12 figurine şi tot atîtea oglinjoare în centru. Adaptat la o lanternă magică, praxinoscopul a oferit publicului la 28 octombrie 1892, primul desen animat din lume —* Bietul Pierrot, *o pantomimă cu trei personaje.*

O colecţie „Magazin istoric" — o veritabilă enciclopedie a marilor probleme de istorie naţională şi universală

Pentru a o avea la îndemînă — nu uitaţi să reînnoiţi abonamentul dv. pe trimestrul II şi pe celelalte trimestre ale anului 1972. După cum ştiţi, ABONAMENTELE se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, din instituţii şi de la sate. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — Serviciul Import-Export presă — Bucureşti — Calea Griviţei nr. 64—66, P.O.B. — 2001.

Zîmbete din cronic

Din vremea domnitorului Cuza

Un sergent, înaintat sublocotenent de Cuza vodă, a părăsit într-o zi corpul de gardă al palatului şi s-a dus la o cîrciumă din apropiere, pentru a scrie o scrisoare. Cuza l-a văzut pe fereastră şi s-a luat după el. Ofiţerul şi-a început misiva astfel : „Ieri sergent, azi ofiţer...“

— Şi mîine simplu soldat, fiindcă ai părăsit postul ! l-a apostrofat Cuza.

Înainte şi înapoi

Un invalid de război, care nu o dată şi-a dovedit vitejia pe cîmpul de luptă, a vrut să înainteze o cerere regelui Prusiei, Wilhelm I. Garda nu i-a permis să intre în palat, ba chiar i-a ordonat : „Înapoi !“ Indignat, veteranul a strigat în gura mare :

— Cînd era vorba să lupt am auzit numai „Înainte !“, iar acum slujitorii regelui îmi ordonă „Înapoi !“.

Există şi riscuri

Se spune că, oprindu-se în faţa mormîntului cardinalului Richelieu, ţarul Petru cel Mare a exclamat :

— Ai fost un mare om de stat ! De ce nu te-ai născut în vremea mea ? Ţi-aş fi dat să guvernezi o jumătate din imperiul meu, ca să învăţ de la tine cum să conduc cealaltă jumătate.

Un francez, care era de faţă, a ţinut să precizeze :

— Fiţi sigur că dacă i-aţi fi dat o jumătate din ţara dumneavoastră, n-aţi fi rămas multă vreme stăpîn peste cealaltă !

Unde erau mîinile

Doi ţărani s-au oprit să-i privească pe Ludovic XIV şi pe curtenii lui plecînd la vînătoare.

— Ia te uită ! a exclamat un ţăran. Pe frigul ăsta, regele e fără mănuşi !

— Ce te miri ? i-a răspuns celălalt. Îşi ţine mîinile în buzunarele noastre.

În acelaşi timp...

Înfrînt în Rusia, Napoleon se întorcea cu armatele sale spre Franţa. Era prima oară cînd marea armată fugea din faţa unui duşman. Fiul lui Napoleon, regele Romei, avea atunci un an. Cineva a făcut o remarcă plină de spirit :

— Tatăl şi fiul învaţă în acelaşi timp să alerge...

I-a vîndut pe toţi cei care l-au cumpărat...

Celebru pentru aviditatea de cîştiguri şi mare maestru al intrigilor politice, diplomatul francez Talleyrand şi-a trădat rînd pe rînd stăpînii, rămînînd credincios doar intereselor sale, care erau şi cele ale marii burghezii franceze. Drept care, se spunea despre el :

„I-a vîndut pe toţi cei care l-au cumpărat“.

Despre acelaşi diplomat circula şi următoarea glumă :

Îmbolnăvindu-se, Talleyrand a fost vizitat de regele Ludovic Filip.

— Vai, Sire — s-a lamentat bolnavul — mă încearcă toate chinurile iadului !

— De pe acum ? s-a mirat regele.

Capul consilierului

Dispută dintre ilustrul iluminist Montesquieu, un timp preşedinte al Parlamentului din Bordeaux, şi un mult mai puţin ilustru consilier al aceleiaşi instituţii. La un moment dat, exasperat de perfecţiunea argumentelor strălucitului său interlocutor, consilierul a exclamat :

— Dacă nu e aşa cum vă spun, domnule preşedinte, îmi dau capul !

— Ţi-l iau, a răspuns calm Montesquieu. Micile cadouri întreţin marile prietenii.

„Condeiul portăreţ fără de sfîrşit“

În tinereţe secretar al lui Tudor Vladimirescu, Petrache Poenaru a avut de redactat teancuri de documente, fără alte ustensile de scris decît o pană pe care şi-o tot muia în călimara ce-i atîrna de brîu. Mai tîrziu, în timpul studiilor la Paris, din lipsă de bani, a fost nevoit să copieze cursuri întregi folosindu-se de acelaşi rudimentar instrument de scris. În cele din urmă, în dorinţa de a-şi uşura munca şi existenţa, Petrache Poenaru a făcut cîteva „născociri“, dintre care una a fost brevetată de guvernul francez în 1827. Întrucît nimic asemănător nu existase mai înainte, autorul a intitulat-o, sugestiv : „Condeiul portăreţ fără de sfîrşit, care se adăpează singur cu cerneală“.

Sau, cum i se spune azi, stilou...

Ieniceri,
copii de suflet
ai Padișahului

TAHSIN GEMIL

După debutul fulgerător pe care turcii şi l-au făcut în ţinuturile bizantine în vremea lui Osman I, Europa orientală a trebuit să se obişnuiască cu prezenţa unei noi puteri, din ce în ce mai stînjenitoare : Imperiul otoman.

Emirul Orkhan I (1324-1362) a moştenit de la tatăl său Osman nu numai tronul, ci şi firea sa războinică. Gîndurile sale erau stăpînite adeseori de poveştile despre bogăţia pămînturilor şi a oraşelor aflate dincolo de strîmtorile străjuite de puternicele ziduri ale Capitalei bizantine. Începuseră să-l îngrijoreze şi schimbările pe care le observase în purtarea foştilor păstori-cuceritori care constituiau aristocraţia turcă : sipahii **(sau spahiii, cum se numeau ei) descoperiseră plăcerile vieţii statornice şi puterea pe care le-o dădea stăpînirea de bogăţii şi oameni, arătîndu-se, uneori, nesupuşi faţă de conducătorul lor, căruia altădată i se închinau fără şovăire. Sfătuindu-se cu Alaeddin paşa, fratele şi vizirul său, acesta a apelat la înţeleptul** kadiu **(judecător) de Bursa, Djendereli Kara Halil, care a propus crearea unei oştiri plătite din vistieria statului, o oştire disciplinată şi devotată, aflată întotdeauna în slujba beiului, în măsură să-i întărească puterea şi să-l susţină în dorinţele lui de cuceriri. Astfel au luat fiinţă corpurile de** yaya, **(pedestraşi) şi de** müsellem, **(cavalerie), compuse din tineri viteji ai triburilor turce. Ele au constituit nucleul forţei care i-a dat lui Orkhan I, în ultimii ani ai vieţii sale, satisfacţia de a vedea flamurile oştenilor săi fluturînd deasupra cîtorva dintre pămînturile mult rîvnite ale Europei.**

Urmaşul său, Murad I (1362-1389), a încercat să înfăptuiască intenţia lui Orkhan de a transforma întreaga Peninsulă Balcanică într-o provincie turcească. Dar, realizarea acestor planuri impunea o nouă întărire a autorităţii centrale în faţa puterii mereu crescînde a spahiilor.

Cea mai dureroasă povară

Cronicile turceşti arată că inspiratorul noii organizări militare a statului a fost şi de data aceasta acelaşi Djendereli Kara Halil. Urmîndu-i sfatul, Murad I a hotărît — probabil prin anii 1362-1363 — crearea unui corp militar special, numit **yeni çeri** (noua oştire), recrutat dintre numeroşii robi luaţi în timpul incursiunilor prădalnice în ţinuturile balcanice. La început, au fost reţinuţi adulţii cei mai puternici, apoi, datorită dezertărilor, s-a instituit obiceiul de a se alege numai copii : înscrişi în registre speciale, ei erau repartizaţi diverselor familii turceşti, pentru a învăţa limba turcă şi a primi o educaţie islamică. Cînd procesul de convertire era socotit încheiat, copiii erau trecuţi în condicile corpului militar de novici, numit **Adjem odjagî ;** în acest corp învăţau meseria armelor, primind o soldă de un aspru pe zi. Abia după 7-8 ani de muncă şi instrucţie militară intensă, adjemii care se dovedeau destoinici primeau, în cadrul unui ceremonial deosebit, titlul de ienicer şi o soldă mărită — doi aspri pe zi.

În acest fel a apărut prima oştire pedestră permanentă din istoria medievală europeană, întemeiată cu mult înaintea detaşamentelor de arcaşi englezi şi a reformelor militare ale regelui francez Carol VII (1422-1461).

Sfîrşindu-şi viaţa în captivitatea lui Timur Lenk, învingătorul său la Ankara (1402) *, Baiazid Fulgerul a lăsat pe numeroşii săi fii să se ucidă între ei, pentru un tron pe care el însuşi îl stropise cu sîngele fratelui său Yakub. Aceste îndelungate şi sîngeroase lupte fratricide — cîştigate pînă la urmă de către prinţul Mahomed, cel mai perfid şi crud dintre toţi — au împiedicat continuarea războaielor de cucerire, provocînd o însemnată scădere a numărului robilor creştini. Într-o atare situaţie, sultanul Mahomed I (1413-1421) preocupat de consolidarea domniei şi de reluarea războaielor de cuceriri, a recurs la un nou mijloc de întărire a corpului ieniceresc. Printr-o lege specială, popoarele creştine supuse Porţii au fost obligate să plătească un tribut de sînge, alcătuit din copii. Această povară, cea mai grea şi dureroasă dintre toate, a lovit cu aceleaşi suferinţe sfîşietoare familiile creştine din sudul Dunării şi, mai tîrziu, din Asia şi din paşalîcul de la Buda, timp de aproape 250 ani, pînă în sec. XVII, cînd a fost abrogată.

Prevederile legii erau pe cît de crude, pe atît de precise. În funcţie de necesităţile militare ale statului otoman, dregători împuterniciţi cu firmane speciale, ajutaţi de autorităţile locale, luau un copil la 40 familii, de preferinţă pe cel mai viguros şi frumos. Erau scutite de această dare numai familiile cu un singur copil, cele care se ocupau cu comerţul sau meşteşugurile, precum şi copiii cu ştiinţă de carte şi cei cu deficienţe fizice.

* Vezi „Magazin istoric", nr. 8/1971, p. 46.

Copiii obținuți astfel ajungeau, după 10-15 ani, cînd deveneau ieniceri, oșteni desăvîrșiți în mînuirea armelor. Lipsiți de familie și țară, ienicerii îl socoteau pe sultan drept părintele lor adoptiv, pe comandanți — rude apropiate, iar cazarma — căminul lor. Educați în spiritul fanatismului musulman al războiului sfînt și mîndri de titlul ce-l purtau, ei se dovedeau viteji și necruțători în timpul luptelor.

Însărcinați cu apărarea sultanului și a puterii sale, ienicerii reprezentau corpul de elită al armatei robilor de Poartă, * bucurîndu-se de privilegii și onoruri deosebite. Padișahii otomani și hanii crimeieni considerau o mare cinste înscrierea lor în registrele acestui corp militar.

Scutiți de orice fel de impozite, ienicerii primeau din partea statului solde substanțiale care, pentru un simplu ienicer, în funcție de vechime și merite, putea ajunge pînă la 120 aspri pe zi **. Cu prilejul unor evenimente deosebite, ca urcarea pe tron a unui nou sultan, numirea unui nou agă, plecarea în expediții etc., ienicerilor li se făceau și însemnate cadouri în bani sau în natură.

Cazanul sfînt

Odjak, (corpul ienicerilor) aparținînd oastei robilor de Poartă, era constituit din trei categorii distincte, împărțite, la rîndul lor, în unități numite **orta** sau **bölük,** compuse din cîte 100-500 ieniceri. Pe parcurs, numărul ortalelor s-a stabilizat la 196, indiferent de creșterea sau scăderea efectivului corpului. Fiecare unitate, comandată de către un **ciorbadji sau bölükbași,** avea cazarma sa proprie, numită **oda,** la poarta căreia era înscris numărul și semnul său distinctiv. Comandantul suprem al întregului **odjak** era **aga ienicerilor,** ajutat de către un stat major, numit **divanul agăi.**

Una din grijile de căpetenie ale statului otoman o constituia hrana ienicerilor, de unde și numele comandantului lor de unitate : **ciorbadji** (cel care face ciorba). Începînd cu domnia lui Mahomed II Cuceritorul (1451-1481), ienicerii au putut cumpăra carnea necesară bucătăriilor lor cu numai 3 aspri okaua (1 282 g), indiferent de fluctuația prețului pe piață, diferența fiind achitată de către vistieria statului. Carnea cu care se aprovizionau cazarmele ienicerilor era adusă săptămînal

Murad I, întemeietorul „noii oștiri"

de la abatoarele dinafara Istanbulului și depozitată într-un loc special amenajat, numit **Et-meydan** (Piața cărnii) ; acest cîmp a devenit, cu timpul, locul preferat de adunare al ienicerilor. Puterea și privilegiile lor căpătaseră asemenea proporții, încît pînă și trecerea prin fața caravanei care aducea carnea la Et-meydan era socotită un sacrilegiu și pedepsită imediat cu uciderea nesăbuitului.

Un lucru sfînt pentru ei era cazanul ortalei, care servea nu numai pentru pregătirea mîncării, el constituind în același timp și simbolul coeziunii și forței fiecărei unități. Pierderea lui pe cîmpul de luptă era socotită dezonoarea cea mai mare și pedepsită cu mazilirea tuturor ofițerilor unității respective. Exista și un cazan al întregului odjak, despre care se credea că ar fi fost sfințit de către întemeietorul sectei călugărilor **bektașizi,** considerați părinții spirituali ai ienicerilor. Adunarea în jurul acestui cazan sau scoaterea din cazărmi a cazanelor unităților semnifica răzvrătirea ienicerilor.

Fiind prima armată permanentă din Europa medievală, ienicerii au fost și cea

---

* În sec. XV-XVI, forța militară otomană era compusă din : 1) *oastea robilor de Poartă* (ieniceri, tunari, călăreți, pedestrași) ; 2) *eyalet aşkeri* (armata provincială), formată din spahii, azapi, akîndjii, yaya, müsellem ; și 3) *marina.*

** Pînă la sfîrșitul sec. XVI, cînd *asprul* a fost relativ stabil, solda unui ienicer nu a depășit 8 aspri pe zi ; ea a crescut paralel cu devalorizarea acestei monede.

dintîi oştire cu uniformă. Semnul lor distinctiv era boneta albă din postav, a cărei margine superioară se prelungea pe spate, acoperindu-le umerii. Erau îmbrăcaţi cu şalvari şi cu un caftan lung din stofă albastră, ale cărui poale şi le prindeau de brîul lat.

Aflaţi în centrul dispozitivului de luptă otoman, ienicerii formau în jurul padişahului un zid puternic de nouă rînduri de trupuri, fier şi foc ; iar cînd însuşi sultanul se avînta în iureşul bătăliei, toţi ienicerii îl urmau, îmbărbătîndu-se şi înfricoşînd duşmanul cu strigăte ritmice de **„hű"** (el, adică Allah). De obicei, însă, corpul ienicerilor rămînea departe de volbura atacurilor pornite de oştirea otomană, limitîndu-se la apărarea vieţii şi taberei comandantului suprem. Este adevărat că ei participau şi la asaltul cetăţilor sau al unor locuri greu de cucerit, dar nu toţi, ci numai anumite detaşamente de voluntari, atraşi de perspectiva răsplăţii deosebite care îi aştepta pe cei rămaşi în viaţă. Cronicile otomane menţionează neputinţa acestor „ieniceri de sacrificiu" de a cuceri, în 1476, la Valea Albă, punctul întărit de către Ştefan cel Mare. Numai exemplul personal al sultanului şi intervenţia întregului corp de ieniceri a putut duce la ocuparea acestei poziţii. În timp de pace, ienicerii asigurau, cu schimbul, paza Divanului imperial, a cetăţilor de la hotare, a oraşelor.

Mitul cu care au fost înconjuraţi ienicerii nu poate fi justificat, credem, decît prin faptul că Europa sec. XIV-XVI, impresionată şi înspăimîntată de succesele rapide ale otomanilor, a găsit explicaţia acestui fenomen în elementul nou, reprezentat de oastea regulată pedestră a ienicerilor. Disciplina lor a fost, incontestabil, superioară aceleia din armatele feudale europene ale timpului, însă departe de faima răspîndită. Sursele otomane ale veacurilor XV-XVI — socotite veacuri de glorie pentru corpul ienicerilor — relatează cîteva asemenea acte de „indisciplină" : răscoalele din 1444-1445, refuzul de a-l urma pe Selim I în expediţia împotriva Persiei (1514-1515) — cînd ienicerii au tras cu muschetele chiar asupra cortului sultanului — încercarea din 1525 de a-l răsturna pe Soliman Magnificul şi altele.

Pretorienii Istanbulului

Către sfîrşitul sec. XVI, în Imperiul otoman s-au produs unele prefaceri esenţiale, în special de ordin economic, în urma cărora forţa armatei de spahii (armata ofensivă) a slăbit considerabil. Rezultatul a fost că balanţa forţei dintre Imperiul otoman şi Europa a început să încline de partea celei din urmă. Stagnarea cuceririlor a declanşat criza otomană, care s-a manifestat de la început, cu toată ascuţimea, şi în cadrul armatei, în primul rînd în oastea robilor de Poartă.

Slăbirea forţei militare şi necesitatea continuării războaielor de cuceriri a subminat unitatea corpului ienicerilor. Dacă înainte primirea în cadrul lui era interzisă musulmanilor şi reglementată cu o asemenea strictеţe încît se spunea că mai de grabă se poate ajunge mare vizir decît ienicer, începînd cu ultimii ani ai veacului XVI registrele corpului au fost deschise tuturor celor dornici să profite de privilegiile şi solda ienicerilor, de la negustori şi meşteşugari pînă la vagabonzi şi tîlhari.

Prima încălcare a reglementărilor de promovare la titlul de ienicer se pare că a avut loc în 1582, cînd Murad III a răsplătit, prin acordarea acestui titlu, pe toţi cei care contribuiseră la buna desfăşurare a sărbătorilor prilejuite de circumciziunea viitorului sultan Mahomed III.

Pînă în timpul lui Selim II (1566-1574), efectivul corpului ienicerilor nu a depăşit 12 000—13 000 ; începînd de la sfîrşitul veacului XVI, s-a ridicat la peste 30 000, pentru ca peste o sută de ani să ajungă la 70 000, iar la începutul sec. XIX, în preajma desfiinţării, să fie de aproape 120 000. Dar cea mai mare parte a acestora erau ieniceri doar cu numele. Existau foarte mulţi care nu puseseră niciodată mîna pe vreo armă, şi tot atît de numeroşi erau şi cei care nu ştiau nici măcar unde se găseşte cazarma unităţii căreia-i aparţineau.

Părăsirea cazărmilor şi renunţarea la instrucţia militară au fost cauzate şi de abrogarea interdicţiei privind căsătoria ienicerilor. Astfel, dintr-o forţă a ordinei şi puterii padişahului, corpul ienicerilor s-a transformat, la începutul veacului XVII, într-una a dezordinii şi a tulburărilor.

Primul care şi-a dat seama de pericolul pe care ienicerii începuseră să-l prezinte pentru interesele şi securitatea statului otoman a fost tînărul sultan Osman II (1618-1622). Dar îndrăzneala sa de a fi plănuit înlocuirea acestui corp cu o nouă oaste, recrutată din provinciile asiatice, a fost înecată în sîngele primului regicid al ienicerilor. În acelaşi mod au pus capăt şi încercărilor lui Selim III (1789-1807) de a introduce reforme vizînd desfiinţarea corpului lor. Totodată, marii viziri şi ceilalţi înalţi demnitari ai Porţii au început să devină victimele obişnuite ale nemulţumirilor ienicerilor, provocate de multe ori de intrigile celor care doreau să le ia locurile.

Lipsiţi de autoritatea de altădată, sultanii — în marea lor majoritate simple jucării în mîinile marilor dregători şi ale

femeilor din harem — se aflau la cheremul ienicerilor, care îi detronau și întronau după bunul lor plac, cîteodată numai pentru a stoarce substanțialul cadou de încoronare.

Astfel, ienicerii au reeditat peste veacuri faima temută a pretorienilor din Roma antică.

Sultanul „ghiaur"

Manifestarea prin răzvrătiri, urmate de ucideri și prădăciuni groaznice, a oricărei nemulțumiri sau dorințe, devenise obișnuință în corpul ienicerilor ; nu pregetau să pornească o răscoală chiar și de pe cîmpul de luptă, așa cum s-a întîmplat de pildă în toamna anului 1687, cînd au părăsit frontul de la Varadin și s-au îndreptat asupra Istanbulului. Nu s-au liniștit decît în primăvara următoare, după ce l-au răsturnat pe sultanul Mahomed IV,

Comandantul suprem al corpului ieniceresc : aga ienicerilor

au ucis doi mari viziri și numeroși alți mari dregători. O altă răscoală s-a încheiat, cu un rezultat asemănător, în 1730, o dată cu detronarea lui Ahmed III.

Lipsiți cu desăvîrșire de instrucția militară, buni doar „să tragă asupra oalelor și să scoată sabia în fața caprelor" — cum îi caracterizează cronicarii otomani ai timpului —, ienicerii deveniseră o adunătură nedisciplinată și lașă, gata să fugă de pe cîmpul de luptă la primul foc de armă. Nu în același fel, însă, se purtau și în fața populației pașnice a Capitalei și a celorlalte orașe ale Imperiului otoman, asupra cărora săvîrșeau cele mai teribile samavolnicii ; negustorii și meșteșugarii unor întregi cartiere erau siliți să le plătească dări regulate.

Multe distrugeri și victime nevinovate erau pricinuite și cu prilejul adevăratelor bătălii desfășurate între diferitele unități de ieniceri sau între ieniceri și alte corpuri militare. În 1772, spre exemplu, o bună parte a cartierului Galata a avut de suferit ca urmare a luptei dintre ortalele 25 și 64, luptă care a durat trei zile și trei nopți, antrenînd peste 4 000 oameni.

Cel care a reușit să pună capăt tuturor acestor grozăvii ale ienicerilor a fost sultanul Mahmud II (1808-1839), supranumit și **kiafir** (ghiaur), datorită tendințelor sale de a introduce reforme europene.

Din inițiativa lui, în primăvara anului 1826, s-au făcut înscrieri pentru o nouă oaste, numită **eșkendji.** La 12 iunie, detașamentele de eșkendji au început instrucția. Peste trei zile, ienicerii, înțelegînd că stăpînirea intenționează să le lichideze atotputernicia, și-au scos cazanele în Et-meydan și au anunțat că vor parafa cu sînge crearea noii armate. Făcînd o „listă neagră" cu numele celor care trebuiau să plătească cu capul luarea unei astfel de măsuri, ienicerii au început să devasteze Capitala, ajungînd pînă la atacarea și prădarea Sublimei Porți. Sultanul a chemat **eșkendjii** și unitățile credincioase de artilerie și marină și a scos drapelul verde al profetului, recurgînd și la sprijinul populației Capitalei, sătulă și ea de tot ceea ce îndura din partea ienicerilor. Porțile orașului au fost închise, Et-meydanul înconjurat, iar tunurile au început să bată asupra cazărmilor. Ienicerii supraviețuitori au fost executați sau surghiuniți. La fel s-a procedat și cu ienicerii din alte orașe, în Capitală trimițîndu-se capetele tuturor ofițerilor de ieniceri, apoi un **hatt-i hümayun** al sultanului a anunțat oficial desființarea corpului ienicerilor.

În acest fel s-a încheiat sîngeroasa existență a unei oștiri care, prin istoria sa, a reflectat mărirea și decăderea unui imperiu.

Însemnări la o carte atotgrăitoare

MIHAI POPESCU

Cu fervoare, am luat în mînă volumul recent apărut cu un titlu atît de onest : *FILE DIN ISTORIA U.T.C.* Cu fervoare, cumva apropiindu-mă de tinerele generații care de-a lungul deceniilor s-au angajat, s-au dăruit și au ars pentru ca pe meleagurile noastre să se întroneze dreptatea, să se întroneze bucuria libertății și demnității.

Începînd cu „Premisele apariției mișcării revoluționare și democratice a tineretului din România", trecînd la „Primii pași în organizarea tineretului socialist", un amplu capitol este dedicat creării Uniunii Tineretului Comunist, subliniindu-se faptele și evenimentele care au condus la reorganizarea pe un plan superior istoricește a mișcării revoluționare de tineret. Sînt învinse greutăți și opreliști, tinerii acelor vremi înfruntînd cu demnitate și bărbăție, prigoana.

La început de an, 1922, s-a desfășurat cu intensitate munca de pregătire a Conferinței Generale a tineretului socialist care s-a deschis la București acum cinci decenii, la 19 martie 1922, reunind pentru prima oară în istoria mișcării revoluționare de tineret reprezentanți ai organizațiilor din toată țara. Printre ei — Lucrețiu Pătrășcanu, Gheorghe Stoica, Nicolae Popescu-Doreanu, Ștefan Teodorescu, Iosif Krebs, Marin Covaci și mulți alții. Acea Conferință, prin hotărîrile adoptate privind conținutul revoluționar al activității tineretului socialist, prin larga reprezentare a organizațiilor din țară, ca și prin începutul de unificare și centralizare pe care l-a marcat, a pus bazele organizației marxist-leniniste de tineret din România, organizație care din mai 1924 va lua denumirea de Uniunea Tineretului Comunist.

In volum este prezentă activitatea Uniunii Tineretului Comunist în anii 1924-1939, aportul tineretului în pregătirea și desfășurarea marilor lupte muncitorești din februarie 1933 ; este prezentă, de asemenea, activitatea de un eroic patriotism și internaționalism a Uniunii Tineretului Comunist în anii dictaturii militare fasciste și ai războiului hitlerist ; participarea tinerilor sub conducerea comuniștilor la înfăptuirea insurecției naționale antifasciste armate de la 23 August 1944, este prezentă activitatea tineretului în primii ani ai revoluției populare și mai apoi în anii edificării socialiste a patriei.

Intocmit în cadrul Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., de către C. Bărbulescu, Fl. Dragne, C. Mocanu, C. Petculescu, Al. Șiperco, N. Tue, volumul *FILE DIN ISTORIA U.T.C.* impresionează atît prin multitudinea faptelor, toate la un loc și fiecare în parte mai mult decît grăitoare, cît și prin mulțimea eroilor tineri care n-au precupețit jertfa în lupta pentru înscăunarea dreptății și demnității pe meleagurile noastre. Acestor jertfe atît de încărcate de eroism, atît de atotgrăitoare mărturisim că parcă nu li se potrivește stilul enunțiativ ca : „Șeful grupului, utecistul Cornel Elias, în vîrstă de 19 ani, și alți doi elevi au fost împușcați. Ceilalți au fost condamnați la pedepse de 20-25 ani muncă silnică, cu excepția unei fete de 13 ani, care a fost condamnată doar la 10 ani", sau „Alți uteciști și antifasciști din București și din provincie, printre care amintim pe studentul Justin Georgescu și pe tînărul de 19 ani, Dan Lazarovici, au pierit la scurt timp după arestare

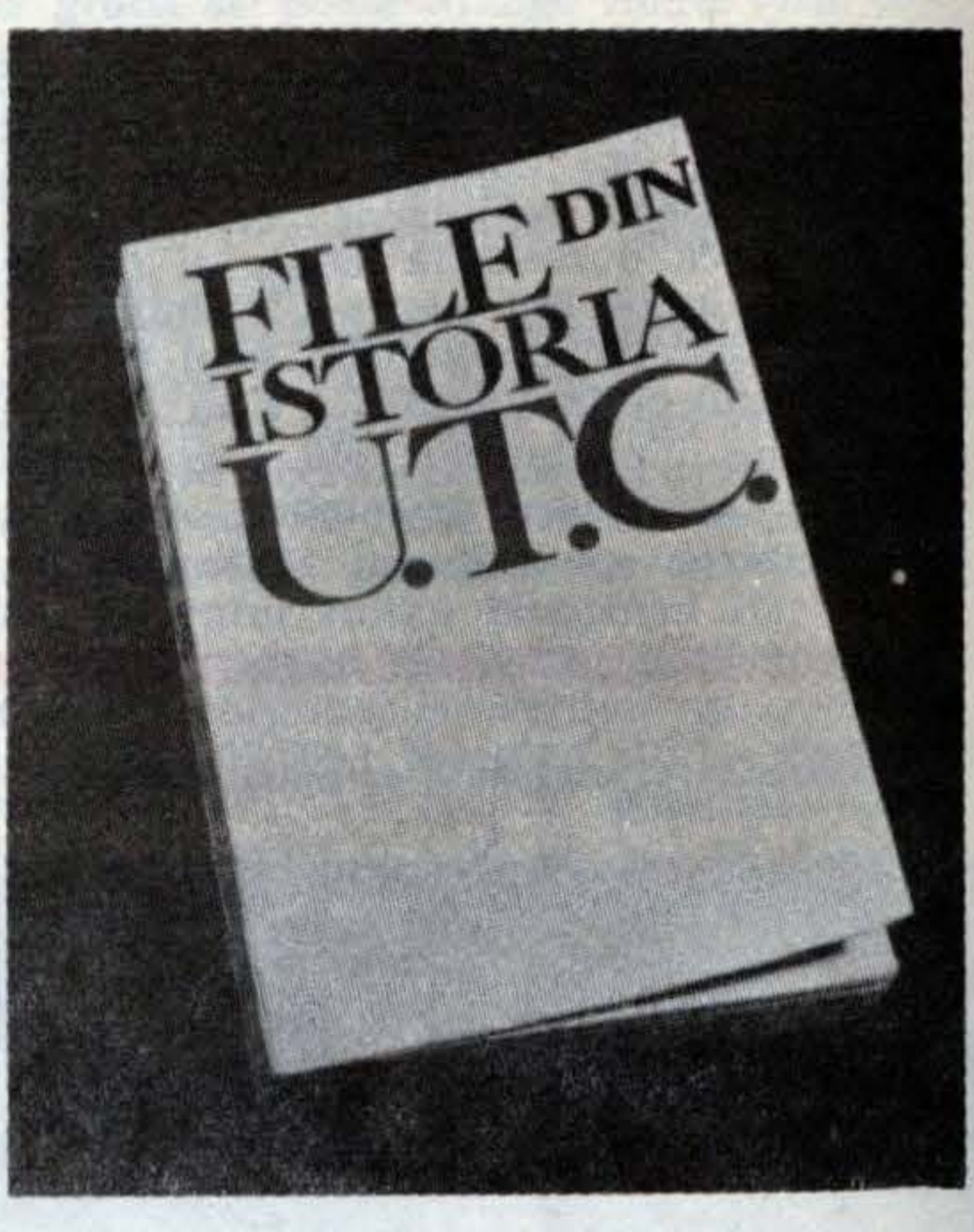

din cauza schingiuirilor și torturilor corporale ce li s-au aplicat".

Aș vrea să amintesc aici ce-mi istorisea un vechi utecist : „După luptele din februarie 1933 organizația noastră cuprinsese aproape totalitatea tineretului din Șerban Vodă, pe atunci comună suburbană a Bucureștiului. Asta era dincolo de Cimitirul Bellu, cartier cu case mărunțele, muncitoresc de la un capăt la celălalt. Întovărășit de organizatorul utecist de acolo, un proaspăt calificat matrițer, ne îndreptam spre o reuniune ce urma să aibă loc, cînd... am fost opriți de un tînăr care, cu reproș, ne-a întrebat de ce nu îl primim în rîndurile noastre. Răspunsul i l-a dat cel de alături de mine, localnicul secretar al organizației de U.T.C. din părțile acelea : pentru că îți bați mama. Pentru că nu te porți așa cum se cuvine. Fiu de văduvă de război, neavînd tată, se golănise. Datorită acelei întrebări, luat în evidența organizației, pretinzîndu-i-se să aibă o comportare de om, nu mult după aceea a fost primit în U.T.C.".

Este numai un oarecare amănunt ce dezvăluie înalta ținută morală a tineretului utecist, deliberat angajat în lupta împotriva fascismului, pentru dreptate, libertate și democrație. Este un oarecare fapt de viață pe care volumul *FILE DIN ISTORIA U.T.C.*, datorită rigurozității și succesiunii cronologice, nu îl conține dar care se impune mai cu seamă pentru tinerimea de azi, căreia nu în suficientă măsură îi sînt cunoscute demnitatea și frumusețea morală a premergătorilor. De unde necesitatea unor mărturii ale celor de atunci, mărturii care, fără a înfrumuseța nici cît negru sub unghie, n-au altceva de făcut decît să dezvăluie fapte și întîmplări de pe drumul comuniștilor înaintași care au pregătit ziua luminoasă de azi a țării.

Cărți sosite la redacție

În colecția **Biblioteca de istorie** editată de Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., au apărut :

Volumul **SOCIALISMUL EUROPEAN ȘI MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN ROMÂNIA** — semnat de doctorul în istorie **Nicolae Copoiu** tratează mișcarea socialistă din România în strînsă legătură cu viața internațională, subliniindu-se caracterul internaționalist al activității din România, ca și particularitățile sale, izvorîte din condițiile social-economice specifice.

Începuturilor mișcării socialiste și muncitorești în România, luptei pentru crearea primului partid politic muncitoresc (1893), legăturilor internaționale ale mișcării muncitorești în sec. XIX, le este consacrată și lucrarea **TEZAUR DIN VEACUL TRECUT** apărută sub semnătura **Elenei Georgescu.**

Insurecția națională antifascistă de la 23 August 1944 este tratată în culegerea de studii apărută sub titlul **AUGUST '44.** Redacția le-a cules în volum din dorința de a pune la îndemîna cititorului pasionat de istoria contemporană problematica acestui glorios eveniment.

UN VEAC DE ISTORIE A MINERILOR DE PE JIU de **N. G. Munteanu** și **Gh. I. Ioniță** este o monografie dedicată luptei unuia dintre cele mai viguroase detașamente ale proletariatului român: minerii. În „Cuvîntul înainte" cei doi autori își prezintă astfel intențiile: „Animați de dorința de a face cunoscută cititorilor istoria luptelor trecute ale sfredelitorilor pămîntului din cel mai mare bazin carbonifer al țării, am scris această carte, pe care o dedicăm vîrstei respectabile de un secol a mișcării revoluționare din Valea Jiului".

Este o inițiativă pe care o salutăm cu gîndul că ceferiștii, metalurgiștii, petroliștii nu vor aștepta prea mult autorii care să-i facă cunoscuți pe măsura gloriosului lor trecut.

ÎN SLUJBA CERCETĂRII MARXISTE A ISTORIEI P.C.R. În martie 1971. Institutul de Studii Istorice

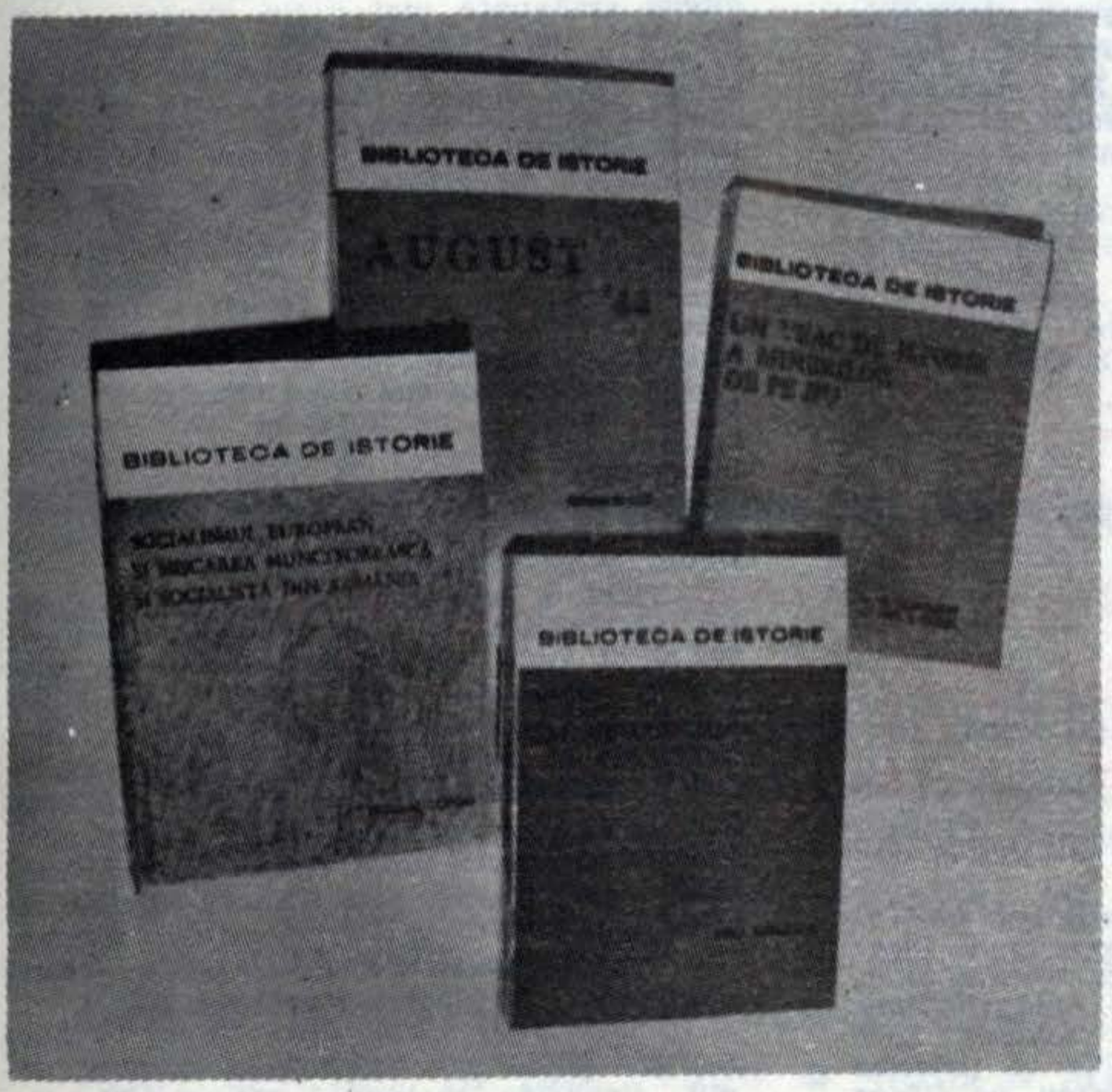

și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și-a sărbătorit două decenii de activitate. Cu acel prilej a fost organizată o sesiune de comunicări științifice. Variate ca temă, reliefînd importante preocupări și obiective de cercetare ale institutului, comunicările au fost strînse în volum și publicate acum în colecția **Biblioteca de istorie.**

Marian ȘTEFAN

poșta mi

ALĂTURI DE ȚINTĂ

ADONIS POPOV — *București. Obișnuita și mușcătoarea dvs. ironie în legătură cu desenul satiric cu subiect mitologic din vremea lui Alexandru cel Mare, publicat de noi în nr. 1/1972, p. 28, a nimerit, de această dată, alături de țintă. Ne declarați că : 1. Vă îndoiți că vasul e din timpul Cuceritorului ; 2. credeți că răpiri „cu scara și cu funia" se practicau cu mult mai tîrziu ; 3. considerați că atribuind imaginea epocii respective, ne-am acoperit de rușine, întrucît „vremea mitologică a lui Alexandru cel Mare" (citățm din scrisoarea dvs.) nu a existat niciodată.*

Sprc regretul dvs. — nu și al nostru — explicația dată figurii este riguros exactă. Știți, desigur, că mai marele zeilor greco-romani, Zeus (Iupiter), era reputat pentru infidelitatea și escapadele sale, care o exasperau pe sărmana Hera (Iuno). Iar faptul că, deși din epoca lui Alexandru Macedon, tema c mitologică nu trebuie să vă îndemne la sarcasme, căci subiectele mitologice au fost reprezentate de-a lungul întregii antichități apoi ale Renașterii și epocii moderne. Singura soluție pe care v-o putem sugera este să vă adresați direct, cu întregul dvs. bagaj de obiecțiuni (poate însă pe un ton mai temperat) Bibliotecii Vaticanului, unde vasul se păstrează și astăzi. Pînă atunci, consultați eventual la Biblioteca Centrală de Stat din București volumul cunoscutului istoric al civilizațiilor Eduard Fuchs „Die Karikatur der europäischen Völker", *vol. I, p. 8 (epoca antică), cota IV, 9 177, unde veți găsi fotografia vazei cu explicația ce urmează : „Iupiter în vizită la Alcmene. Pictură pe o vază din Biblioteca Vaticanului. Epoca lui Alexandru cel Mare". De altfel, caricaturile sînt foarte vechi. Un exemplu : Ramses III, reprezentat într-un papirus satiric din veacul XIII î.e.n.*

Nici în legătură cu identitatea portretului lui Carol Davila (coperta 2, același număr) nu ați nimerit-o. Pictura figurează ca reprezentîndu-l în fondurile Muzeului Militar Central. In schimb, spre consolare, vă dăm dreptate în ce privește faptul că decorațiile se purtau pe stînga și nu pe dreapta.

MONEDE SATIRICE

LUCIAN JIANU *din* București, *ne scrie :* „Deși s-au publicat multe lucruri despre Comuna dih Paris, nu se vorbește nimic despre monedele cu subiect satiric emise de Comună. Reamintesc faptul că anterior circulau patru tipuri, avînd pe o parte efigia lui Napoleon III, iar pe cealaltă stema imperiului — vulturul. Monedele emise de Comună aveau pe avers tot efigia lui Napoleon III, dar cu chivără germană pe cap ; pe revers, una din monede avea în loc de vulturul imperial o bufniță ; a doua avea textul vădit ironic «1870 — Finis Germaniae» ; cea de-a treia avea două țevi de tun încrucișate și textul : «Paris—Sedan 1870 Victoire de la France» ; iar cea din urmă un text mai amplu, care făcea referire la comportarea lui Napoleon III : «Neavînd curajul să lupt în fruntea armatei mele, mi-am găsit salvarea la fratele meu, regele Prusiei...»

Deși emise într-un număr redus, aceste monede au circulat și în țara noastră fiind aduse de românii care studiau la Paris".

Adresîndu-ne specialiștilor, am obținut următoarele precizări :

„Monedele Comunei" sînt cunoscute în literatura de specialitate ca niște curiozități numismatice, foarte probabil ulterioare Comunei ; comunarzii n-au avut timpul să se gîndească la baterea monedelor. În tot cazul, aceste monede satirice, deși interesante, nu au circulat și nu au avut niciodată valoare circulatorie.

DRAMA DE LA QUERETARO

DINU HANUȘ, *din* București, *ne trimite cîteva amănunte mai puțin cunoscute referitoare la „drama de la Queretaro" — moartea împăratului Maximilian al Mexicului (1867), subiect despre care s-a mai scris în revista noastră (nr. 5/1967, p. 18) Aceste amănunte sînt extrase din cartea* Descoperiri în Mexic, *scrisă de Egon Erwin Kisch.*

„Acest publicist a fost indirect legat de evenimentele din Mexic, prin familia sa : unchiul său, dr. Samuel Basch, a fost medicul Curții Imperiale mexicane, și, după căderea imperiului, a revenit la Viena «Cînd unchiul meu, Sam Basch — scrie E. E. Kisch — ne povestea, într-o atmosferă de legendă, mie și fraților mei, despre luxuriantul, exoticul și sîngerosul Mexic, noi îl ascultam timizi, vrăjiți și încordați, simțind că o parte din istoria mondială trecea prin sufrageria noastră».

...Totul a început din ambițiile mamei lui Maximilian, a cărei dorință fierbinte era să-și vadă toți fiii încoronați. Cu unul din ei, planurile i-au reușit, iar Franz Josef, chiar dacă n-a fost genial, a avut parte de o domnie lungă. Camarila de la curțile europene voia și ea să-i găsească lui Maximilian un tron. Și el a fost găsit tocmai în Mexic, unde marea finanță franceză avea interese și planuri. Ducele de Morny, președintele Parlamentului francez, l-a atras în această aventură și pe fratele său vitreg, împăratul Napoleon III.

In «asociație» a mai intrat și un bancher francez, Mirés, și a fost cointeresat și un cuplu financiar mexican, Marques-Mendez. Încă din 1861, adică la un an după începerea

acestei afaceri, ziarul vienez «Die Presse» a publicat o serie de articole semnate de Karl Marx, care a înțeles imediat dedesubturile «împrumuturilor mexicane» și le-a denunțat opiniei publice. Tranzacțiile efectuate de clica financiară care a dirijat afacerea mexicană s-au ridicat la zeci de milioane de dolari-aur. Dar Maximilian nu a aflat adevărul asupra acestor uriașe tranzacții decît cu puțin timp înainte de Queretaro. Iată un fragment dintr-o scrisoare a sa :

«...Omul care a scris atît de bine informat și atît de lucid despre culisele venirii mele în Mexic [...] cunoștea deci de acum cinci ani cifrele murdarei afaceri ce m-a adus pe tron, pe cînd eu le-am aflat abia în ultima vreme... Este un om foarte curios, care întrezărește în spatele oricărui eveniment politic numai interese bănești, apreciind și prevestind în consecință. S-ar putea crede că el, care mi-a prezis sfîrșitul, e un genial om de afaceri, dar am aflat că e un socialist [...] Numele lui, Karl Marx : iată ce sfetnic mi-ar fi trebuit mie în locul celor pe care i-am avut...»

Pictată de celebrul Manet, scena împușcării împăratului Maximilian («Magazin istoric» nr. 5/1967, p. 22) părea că a fixat pentru eternitate o seamă de detalii ale momentului ca adevăruri strict istorice. Dar E. E. Kisch, bazat pe o serioasă documentare, descrie altfel acest moment. Maximilian nu a fost executat stînd între generalii Miramón și Mejia, ci era în dreapta, Miramón fiind la mijloc. Împăratul nu purta sombrero, iar plutonul nu era un grup de soldați voluntari, care parcă l-ar fi prins pe împărat cu cîteva clipe înainte, ci făcea parte dintr-un batalion de infanterie regulată. În apropierea locului de execuție, nu se aflau nici un zid sau copaci.

CALDE ȘI RECI

Prof. C. STANCULESCU *din* Ploiești : *Aveți perfectă dreptate. Am transmis observațiile dvs. autorului, care s-a declarat de asemenea pe deplin de acord cu ele.*

Vă mulțumim pentru sesizare.

*

V. OPRITESCU, Cluj. *Și dvs. aveți dreptate. O greșeală de tipar în articolul* Favoritul împărătesei *(nr. 7/1971) a dus la ceea ce am putea numi o modificare în clasamentul dinastic al Romanovilor : în loc de* Petru II *se va citi deci* Petru III. *Subiectele indicate de dvs. — marile migrații și formarea statelor naționale — stau în atenția noastră, alături de alte probleme majore ale istoriei universale.*

*

NECULAI DUMITRU, Pașcani, str. Vlad Țepeș nr. 11, jud. Iași. *Într-adevăr, timpul redacției este foarte limitat. Ne luăm totuși osteneala să vă răspundem.*

Rostul rubricii noastre Cărți sosite la redacție *este acela de a informa cititorii noștri asupra apariților editoriale cu caracter istoric.*

*

Muncitor GHEORGHE ȘURUBAN, București, str. Ghirlandei nr. 56, bl. 75, sc. 2, et. 1, ap. 27, sect. 7 : „Vă voi descifra gîndurile unuia din marea masă a cititorilor revistei. Aștept apariția ei cu nerăbdare și o citesc cu pasiunea omului îndrăgostit de istoria milenară a neamului său. Publicînd momente istorice ale patriei noastre și ale altor popoare ale lumii pe bază de documente și izvoare certe, revista își îndeplinește cu cinste misiunea și scopul pentru care a fost creată".

În continuare cititorul nostru ne face cîteva propuneri, care au reținut atenția noastră și pentru care îi mulțumim.

S-AU REZOLVAT...

Referitor la reclamațiile trimise de unii cititori ai revistei noastre, ne-am adresat Difuzării Presei, *care în urma cercetărilor întreprinse ne-a comunicat că s-au rezolvat problemele, în legătură cu neprimirea la timp a abonamentelor, pentru tovarășii :* IOAN NIȚU, Sibiu, str. Teilor nr. 13 ; COSTACHE PRUTEANU, Ploiești, str. Aviatorilor nr. 2, bl. 26, sc. A, ap. 11, et. 2 ; IOAN B. IONESCU, sat Valea Cireșului, com. Botoroaga, jud. Teleorman ; GAVRILA T. BALCAN, sat Tudor Vladimirescu ; CONSTANTIN PURCĂREA, Brașov și ION NEDELCU, com. Aninoasa, sat Săteni, jud. Dîmbovița.

Cristian POPIȘTEANU

ÎN PROCESUL DE PREGĂTIRE DIN TIPOGRAFIE IMAGINEA DE LA P. 58 APARE INVERSATĂ

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI

• Costinii — neam de falnici moldoveni • Solii de taină din Veneția și Roma în țările române. • Însemnări la biografii revoluționare • Războiul gladiatorilor • Crassus între afaceri și strategie • N. Crețulescu în audiență la Bismarck • Enigme subacvatice • Ce nu se știa despre Franklin Delano Roosevelt • O nouă reconstituire a prăbușirii frontului belgian în mai 1940 • Cum a sfîrșit fiul lui Napoleon Bonaparte • Poșta concursului „Magazin istoric" •

CONTENTS

NICOLAE CEAUȘESCU Youth, the People's Future (Reprinted from „Scînteia", September 1944) 2
* Moments from the Fearless Struggle of the Union of Communist Youth (1922-1945), Recalled by **N. TOMOȘ, G. URECHE, M. AL. ȘTEFAN, PETRU NĂVODARU, ZALMAN BRODER, CONSTANTIN POPESCU, AL. ȘIPERCO** 4
V.I. GEORGYEV (Bulgaria) The First Congress of Thracian History, Sofia 1972 18
VASILE NETEA and **NORA ZIZI MUNTEANU** The Rosettis, a Family of Famous Romanian Diplomats, Scholars and Politicians 21
GEORGE IVAȘCU Writer George Călinescu and History 31
G. GANE Count d'Antraigues about 18-Century Moldova 38
ARNOLD J. TOYNBEE The Earthquake of Sparta 44
NICOLAE MINEI A British Diplomat Speaks of the 1907 Revolt 50
C. REZACHEVICI The Romanian Prince Michael the Brave at the Court of Rudolf II (1600-1601) 57
C.C. GIURESCU At Columbia University a Chair of Romanian Civilization 66
HANS EHRLICH A Great Transylvanian Humanist, Stephan Ludwig Roth 73
TAHSIN GEMIL Janissaries, the Padishah's Foster Children .. 91

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU La jeunesse, l'avenir du peuple (article reproduit de la „Scînteia", septembre 1944) 2
* Moments de la lutte audacieuse de l'Union de la Jeunesse Communiste (1922-1945), évoqués par **N. TOMOȘ, G URECHE, M AL. ȘTEFAN, PETRU NĂVODARU, ZALMAN BRODER, CONSTANTIN POPESCU, AL. ȘIPERCO** 4
V.I. GUEORGYEV (Bulgarie) Le premier congrès d'histoire thrace, Sofia 1972 18
VASILE NETEA et **NORA ZIZI MUNTEANU** Les Rosetti, une famille d'illustres diplomates, lettrés et hommes politiques roumains 21
GEORGE IVAȘCU L'écrivain George Călinescu et l'histoire .. 31
G. GANE Le conte d'Antraigues sur la Moldavie du XVIIIe siècle 38
ARNOLD J. TOYNBEE Le tremblement de Sparte 44
NICOLAE MINEI Un diplomate britannique parle de la révolte de 1907 50
C. REZACHEVICI Le prince roumain Michel le Brave à la cour de Rudolf II (1600-1601) 57
C.C. GIURESCU A Columbia University une chaire de civilisation roumaine 66
HANS EHRLICH Un grand humaniste transylvain, Stephan Ludwig Roth 73
TAHSIN GEMIL Janissaires, enfants adoptifs du padichah .. 91

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Молодежь, будущее народа (статья из газеты «Скынтея», сентябрь 1944 г.) 2
* Страницы бесстрашной борьбы Союза Коммунистической Молодежи Румынии (1922-1945) в воспоминаниях **Н. ТОМОЩА, Г. УРЕКЕ, М.А. ЩТЕФАНА, ПЕТРУ НЭВОДАРУ, ЗАЛМАНА БРОДЕРА, КОНСТАНТИНА ПОПЕСКУ, А. ШИПЕРКО** 4
Акад. **В.И. ГЕОРГИЕВ** (Болгария) Первый съезд по фракологии, София 1972 18
ВАСИЛЕ НЕТЯ, НОРА ЗИЗИ МУНТЯНУ Росетешты — семья выдающихся румынских дипломатов и политических деятелей 21
ДЖОРДЖЕ ИВАШКУ Писатель Джордже Кэлинеску и история 31
К. ГАНЕ Французский граф д'Антрэг про Молдову XVIII-го века 38
А.ДЖ. ТОЙНБИ Землетрясение в Спарте 44
НИКОЛАЕ МИНЕЙ Английский дипломат про восстание 1907-го г 50
К. РЕЗАКЕВИЧ Румынский господарь Михаил Храбрый у Рудольфа II-го (1600-1601) 57
К. К. ДЖУРЕСКУ Кафедра румынской цивилизации при Колумбийском Университете .. 66
ГАНС ЭРЛИХ Стефан Людвиг Рот, выдающийся трансильванский гуманист 73
ТАХСИН ДЖЕМИЛ Янычары, приемные дети падищаха 91

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU Die Jugend, des Volkes Zukunft (Nachgedruckt aus „Scînteia", September 1944) 2
* Momente aus dem furchtlosen Kampf des Kommunistischen Jugendverbandes (1922-1945), wiedergegeben von **N. TOMOȘ, G. URECHE, M. AL. ȘTEFAN, PETRU NĂVODARU, ZALMAN BRODER, CONSTANTIN POPESCU, AL. ȘIPERCO** 4
W.I. GEORGYEW (Bulgarien) Der erste Kongress über thrakische Geschichte, Sofia 1972 ..18
VASILE NETEA und **NORA ZIZI MUNTEANU** Die Rosettis, eine Familie berühmter rumänischer Diplomaten, Gelehrter und Politiker 21
GEORGE IVAȘCU Der Schriftsteller George Călinescu und die Geschichte 31
G. GANE Der französische Graf d'Antraigues über das Moldau des 18. Jahrhunderts 38
ARNOLD J. TOYNBEE Das Erdbeben in Sparta 44
NICOLAE MINEI Ein britischer Diplomat über den Aufstand von 1907 50
C. REZACHEVICI Der rumänische Prinz Michael der Tapfere am Hofe Rudolf II. (1600-1601) 57
C.C. GIURESCU In Columbia University ein Lehrstuhl für rumänische Kultur 66
HANS EHRLICH Ein grosser siebenbürgischer Humanist, Stephan Ludwig Roth 73
TAHSIN GEMIL Janitscharen, des Padischahs Adoptivkinder 91

ABONNEMENTS: ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, București, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

București, str. Onești, nr. 5 — Sectorul 1. Oficiul poștal Nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ștefan Andreescu, Georgeta Apreotesei, Ștefan Sorin Gorovei, Elisabeta Petreanu, Vasile Șimandan, I.M. Ștefan, Valentin Urum, Domnica Zavoicinschi
SECRETAR DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.
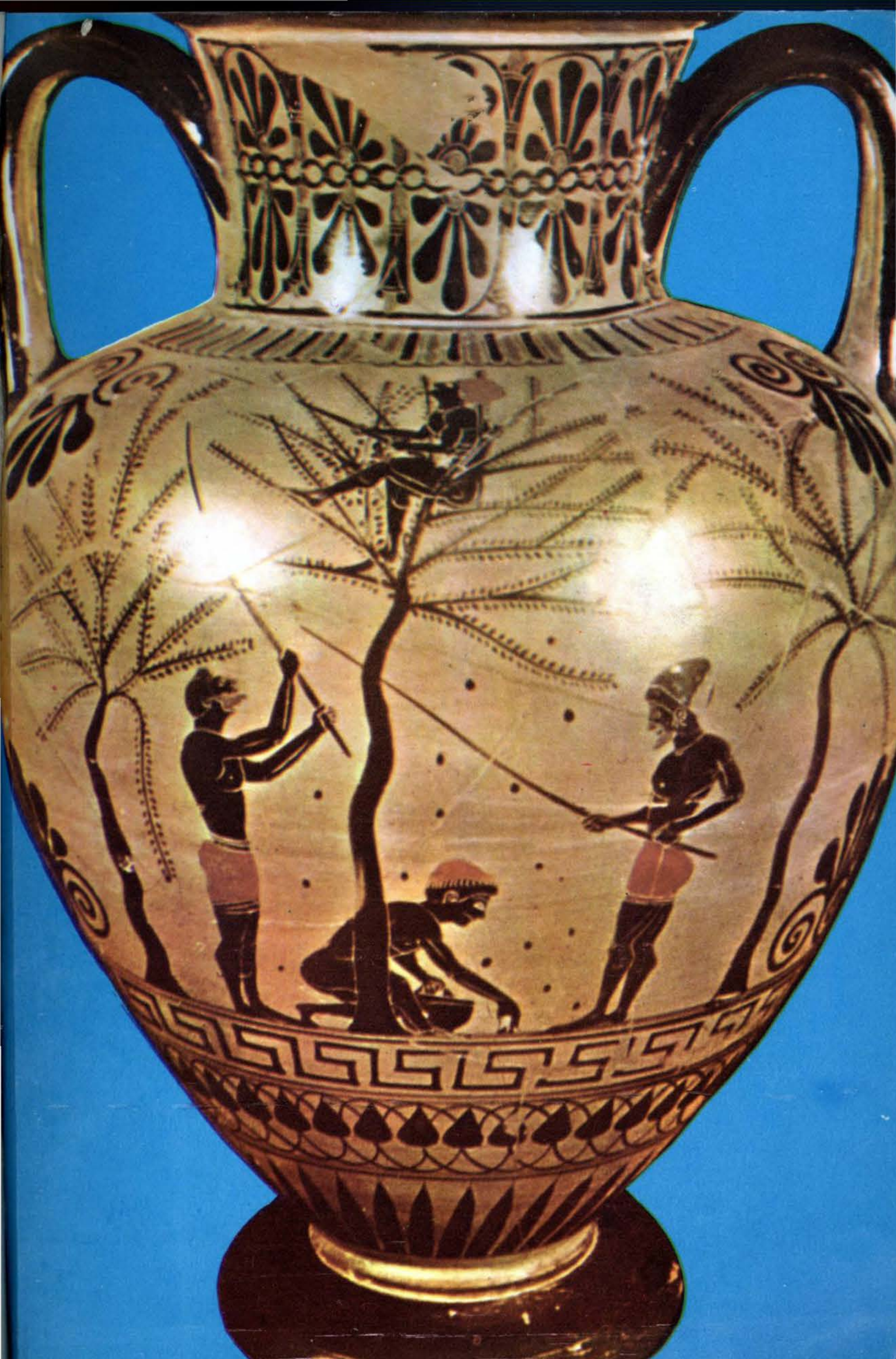
Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București